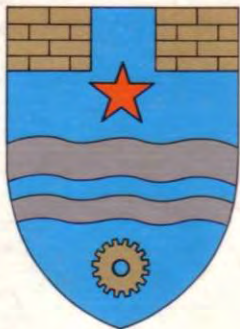

SZENTES

SZENTES

Írta és szerkesztette:

SZABÓ RÓBERT

Fotó:

SZATMÁRI IMRE

Térképvázlat:

KÖLLER ISTVÁN

Lektorálta:

LABÁDI LAJOS, DR. SOMORJAI FERENC

Tipográfia és fedélterv:

FARKAS ÉVA

A kötet megírásához felhasznált forrásmunkák: a Csongrád megyei Hírlap és a Szentesi Élet idevágó tudósításai és cikkei (1957—1984) — Dr. Páhi Ferenc Szentes rövid története — Csongrád megyei útikönyv (Szeged Tourist Idegenforgalmi Hivatal 1984) — Papp Imre a parasztember élete Szentes tanyavilágában (Válogatott néprajzi írások 1982) — Schneider Miklós tanulmánya a városi képviselőtestület munkájáról 1872 és 1944 között — Molnár László. A szentesi újságok történetéből című sorozata — Szuronyok árnyékában (Dokumentumok a szentesi munkásmozgalom történetéből — 1969) Szentes 25 éve című kiadvány, megjelent 1970-ben — Dr. Barta László, A szentesi örökvaltság — Dr. Barta László, Páhi Ferenc: Szentes utcanevei — Nagy Imre: Szentes (1928) — Sima László: Szentes város története (1914)

A borítón levő képek: Köztársaság-tér

Gyógyfürdő

Kurca-parti látkép

SZENTES

városismertető útikönyv

Szentes, 1985.

TARTALOMJEGYZÉK

<i>Előszó</i>	7
A VÁROS	9
Terület, közigazgatás	19
Földrajzi fekvés	19
Éghajlat	21
Növény- és állatvilág	21
Kultúrtörténeti áttekintés	23
Múlt, jelen, jövő	24
Utcák és házak	28
A város és lakói	29
Külterület	32
Bevezető utak	33
GYAKORLATI TUDNIVALÓK	37
Turisták ABC-je	37
Érkezés	37
Taxi	37
Szálloda, szállás	38
Étkezés	38
Pénzbevéltetés	38
Bevásárlás	39
Idegenforgalmi irodák	39
Autószerelvíz, alkatrész, benzinkút	39
Sportlétesítmények	40
Orvos, gyógyszerár, mentők	40
Talált tárgyak	40
Fürdők	40
Tudomány, művelődés, szórakozás	41
Levéltár	41
Kosztá József Múzeum	41
Kertészeti Kutató Állomás	42
Ifjúsági és Művelődési Ház	42
Tóth József Színházterem	43
Kisgaléria	43
Könyvtár	43
Mozi	44
Klubok, Szórakozóhelyek	44
Kiránduló helyek	44
Hivatalok, intézmények	45
Jelentősebb városok távolsága Szentestől	45
SÉTÁK A VÁROSBAN	47
Centrum	47
Belső övezet	52
Széchenyi liget	55

Kosztá képek	56
A város keleti része	59
A város északi része	65
Vízügyi Múzeum	70
Felsőpárt	71
Kisér	75
A tanyavilág tudósa	78
A VÁROS TÖRTÉNETE	83
Kezdetek	83
Törökvilág	84
A Harruckernek	85
Az örökváltság	86
Forradalom és szabadságharc	87
Önkényuralom	88
A civilizáció kezdetei	90
Az agrárszocializmus	91
A Tanácsköztársaság napjai	91
A két világháború között	94
A város felszabadulása	96
Az új élet megindulása	98
Földosztás	98
Az újjáépítés	100
Politikai küzdelmek	101
Az első termelőszövetkezetek	102
A kommunális ellátottság mutatói	104
Néhány számadat	105
A fejlődés mérőföldkövei	105
Teljes foglalkoztatottság	106
Felzárkózás	107
A kultúrforradalom eredményei	108
Egészségügy	109
Nagyobb ipari üzemek	110
ESEMÉNYNAPTÁR	115
Vezető testületek munkája	115
Kronológiai összesítés a mezőgazdaságról	120
KULTÚRA, MŰVELŐDÉS	135
Várospolitikai	140
FÜGGELÉK	149
A képviselőtestület működése 1872 és 1944 között	149
A szentesi újságok történetéből	167

ELŐSZÓ

*„Szeretném magam megmutatni,
hogy látva lássanak”*

(Ady Endre)

Ahogy a költő a verseiben magát és céljait tárja a világ elé, ahogy az ember jóindulata jeléül kezét nyújtja, úgy adjuk át ezt a városismertetőt olvasói használatra.

Egy város mutatkozik be vele az idelátogató vendégnek, de a könyv a város lakói számára is hasznos olvasmány. Egy város mutatkozik be, de nem személytelenül, az író-szerkesztő és a képek alkotójának véleménye, városszeretete tükröződik benne.

Egy város képét nemcsak az épületek, utak, terek, parkok adják, szorosan hozzá tartozik a dolgozó ember, a város lakója is, és mindaz, ami munkájának eredménye. A könyv szerkesztői ezt akarják az olvasó elé tárni: így lett a kiadvány útikönyv mellett helytörténeti munka, az utóbbi 20 év vázlatos gazdaságtörténete, társadalmi fejlődésének tükrös is.

Négy évtizede, hogy „ez az ország a mi országunk, itt most már a mi kezünk épít”. Szentesen is, mint hazánk minden településén, meglátszik az egyénekben, a közösségekben feszülő alkotó erő, a város dolgos népének szellemi és fizikai munkája.

A városismertető a közelmúltat és a jelent tárja elénk, azzal a szándékkal is, hogy a tervszerű munka eddigi eredményei további erőfeszítésekre, mindnyájunk életének, mindennapjának szebbé, jobbra tételére ösztönözzenek.

A könyv, melyet most kézbe adunk, szervesen illeszkedik kiadványaink sorába. Fogadják jószívvvel, ahogy a város is szeretettel várja minden kedves vendégét.

Szentes, 1985. december hó

Városi Tanács
Végrehajtó Bizottsága

A VÁROS

Alföldi város Szentés, de éppen ezért szívesen keresik fel a turisták és „ízlelgetik” a környező tájat a hazai és a külföldi látogatók. Több itt a lombos fa, a napfény, a víz, mint másutt. Három folyó, a Tisza, a Kurca, a Körös szeli át határát és nyáron ezeken a „vízi országutakon” egymást érik az evezősök, a motorcsónakok. A homokos parton kempingsátrak, víkendházak tarka serege foglal helyet.

Szentés ősrégi település. Később fejlődött ki a hajdani kis halászfaluból a mai modern város az égre rajzolódó televízió-adótoronnyal, a centrumot övező korszerű gyáraival és a határban az exportzölldséget termő nagyüzemi kertészeivel.

Érdeklődést kelt a múzeum egyedülálló Koszta-gyűjteménye. Az Alföld híres festőművésze évtizedekig alkotott Szentésen. A város Európa-szerte ismert grafikusművésze Drahos István, akinek hagyatékát külön terem őrzi az ex libris-gyűjtők nem kis örömeire. Szintén a múzeum kincse a hatalmas leletanyag a népvándorlás korából. A város jellegzetessége: a dísz tárgyakban testet öltő fekete kerámia; a szentesi mintájú szőnyegek; a gyönyörű liget hangulatos sétányaival; a kórházi park; a legelőkön a pankotai juhászat; az új lakónegyedek emeletes házai és a nemrégiben készült kisáruházak.

Gyógyvíz táplálja a tisztasági fürdőt és kellemes szórakozást nyújt az uszoda, a Tisza szabad-strandja. A maga nemében országosan is figyelemre méltó létesítmény a Tóth Józsefről elnevezett színház. Itt rendezik meg a gazdag programot felvonultató Szentési Hetek nyitányát.

Kényelmes és jó ellátást kínál a messzi környéken ismert Petőfi Szálló. Borozók és kisvendéglők találhatók a város különböző pontjain. A ligeti strandvendéglő bográcsos pörköltjei csábítják a vendégeket, akárcsak a szentesi különlegességet árusító kenyér- és péksütemény-szaküzletek.

Autóbusszal, vonattal, gépkocsival mind a négy égtáj felől könnyen megközelíthető Szentés. Látnivalóval, műemlékeivel és szívélyes vendégszeretetével várja a turisták,

a fiatalok és a felnőttek ezreit az esztendő minden hónapjában. Az üdülni, pihenni, szórakozni vágyó éppen úgy megtalálja kedvét, mint az, aki vadászni akar a környező erdőkben, vagy horgászbottal indul a Kurca, a Tisza partjára.

GRAD

Senteš je ravničarski grad, pa ga baš zato posećuju turisti, „nasladjuju” se okolinom i domaći i strani posetioци. Više je tu krošnatih drveća, sunca i vode, nego drugde. Gradski atar presecaju tri reke: Tisa, Kurca i Kereš, pa tim „vodnim pistama” prolaze jedan za drugim veslači i gliseri. Peskovite obale se šarene od vikendica i šatora.

Prastaro je naselje Senteš. Tek se kasnije razvilo nekadašnje ribarsko seoce u moderni grad, nad kojim štrši televizijska rele stanica, centar grada je okružen savremenim fabrikama, a po okolnim njivama velika baštovanska gazdinstva uzgajaju povrće, sve za eksport.

Mnogo je interesantna jedinstvena zbirka Kostinih dela, koja se nalazi u muzeju. Slavni slikar Alfelda je desetinama godina stvarao u Sentešu. U posebnoj sali je smeštena ostavština umetnika evropskog glasa, grafičara Ištvana Drahoša, to je posebno zadovoljstvo za ex-libris kolekcionare. Mnogi nalazi iz doba Seobe Naroda su takodje dragocenosti muzeja. Karakteristike grada su: crna keramika otelotvorena u ukrasnim predmetima; senteški ćilimi; divan park s intimnim stazama; izotopska laboratorija u bolnici; po livadama pasu stada pankotskih ovaca; višespratnice po novim delovima grada i nedavno sagrađjene robne kuće.

Bazene gradskog kupatila puni izvor lekovite vode, i plivački bazen i plaža na Tisi takodje pružaju prijatnu razonodu. Svojevrsno je jedna od najlepših gradjevina u zemlji zgrada pozorišta, koje nosi ime Jožef Toth. Tu se svake godine održava svečano otvaranje „Senteških nedelja”, koje sadrže bogat program.

Solidan je i ima odličnu kuhinju — po okolini dobro poznat — Hotel Petőfi. Po gradu su raštrkani podrumi i razni restorani. Primamljivi su perkelti iz kotlića u Park Restoranu, koji je na plaži, zatim provadnice senteških pekarskih specijaliteta. Na glavnoj ulici je prodavnica egerskih vina, posetioци često svraćaju na okrepljenje.

U Senteš se može stići bilo autobusom, vozom ili automobilom sa sve četiri strane sveta. Svojim znamenitostima,

istorijskim spomenicimai poznatom gostoljubivošću očekuje cele godine turiste, omladinu i odrasle podjednako. U Sentešu će se lepo provesti gost, koji se želi odmiriti ili letovati isto tako dobro, kaogost, koji će poci u lovpo okolnim sumama ili pecaljkom na obalu Kurce, Tise.

DIE STADT

Szentes ist eine tiefländische Stadt, eben deshalb suchen die Touristen gern auf, und bewundern die Besucher vom Inn, und Ausland ihre stille Landschaft. Es gibt hier mehr Bäume, Sonnenschein und Gewässer, als anderswo. Drei Flüsse; die Theiss, Kurca und Körös fließen auf ihrem Gebiet, und auf diesen „Fluss Landstrassen“ fahren nacheinander die Ruder, — und Motorboote auf den schönen Sommertagen. An dem sandigen Strandufer befindet sich bunte Schar von Camping-Zelten und Wochenendhäusern.

Szentes ist eine uralte Siedlung. Aus dem ehemaligen Fischerdorf ist inzwischen die heutige moderne Stadt mit ihrem hochragenden Fernsehturm, mit das Zentrum umgebenden modernen Fabriken und in ihrer Gegend mit den Exportgemüse anbauenden grossen Gärtnereibetrieben entwickelt geworden.

Beachtenswert ist die einzigartige Koszta — Sammlung des Museums. Der berühmte Tiefland-Mahler schaffte jahrzentlang in Szentes. In ganz Europa bekannter Graphiker der Stadt ist István Drahos, dessen Nachlass für die Freude der Ex-libris Sammler in einem ganzen Saal aufbewahrt ist. Auch zu den Schätzen des Museums gehört das riesige archäologische Fund-Material aus der Zeit der Völkerwanderung. Die Charakteristika der Stadt sind: Die schwarze Keramik Zierstücke, die Teppiche mit Szenteser Muster, der wunderbare Park mit seinen stimmungsvollen Promenaden, Isotop Laboratorium im Krankenhaus, die berühmte Schafherde in Pankota, die Hochhäuser des neuen Wohnviertels und die neulich aufgebauten Warenhäuser für.

Heilwasser speist die Bassins des Stadtbades, und angenehme Unterhaltung bieten das Schwimmbad sowie der Theiss-Strand. Das Theater, das den Namen von Tóth József trägt, ist in seiner Art eine der schönsten Anlagen des Landes. Im Theater wird jährlich die „Szenteser Wochen“ mit reichem kulturellen Programm eröffnet.

Konfort und gute Verpflegung bietet das überall in der Umgebung bekannte Hotel „Petőfi“. Weinschenken und

Gasthäuser sind an den verschiedenen Stellen der Stadt auffindbar. Das Strand-Gasthaus zieht ebenso die Feinschmecker mit seinem berühmten „Kessel-Pörkölt“, wie die Spezial-Bäckereien mit ihren Szenteser Brot, -und Backwaren die Gäste an.

ORAS

Szentes este un oraș, de cîmpie, dar tocmai de aceea este vizitată de turisti, iar peisajul înconjurător este „gustat” de vizitatorii din țară și de străini. Pîlcurile de pădure umbrite, apa și razele calde ale soarelui constituie puncte de atracție. Trei râuri-Tisa, Kurca și Crișul-traversează hotarul orașului, iar vara pe aceste „drumuri de apă” mișună canotorii și bărcile cu motor. Malurile sînt împînzite de corturi și case de vilagiatură multicolore.

Szentes este o așezare străveche. Mai tîrziu s-a dezvoltat din micutul sat pescăresc de odinioară orașul modern de azi, cu relele de televiziune ce se înalță maret spre cer, cu fabricile moderne care înconjoară centrul orasului și cu marile complexe legumicole, producătoare pentru export, în hotarul orasului.

În muzeu merită interes deosebit colecția unică a picturilor lui Koszta József. Acest artist renumit al Alföld-ului a creat de-a lungul mai multor decenii la Szentes. Graficianul de renume european al orașului a fost Drahos István, a cărui relievi sînt expuse într-o sală special amenajată, spre marea bucurie a colecționarilor de ex-libris. O altă comoară a muzeului este și imensul material istoric din epoca migrațiilor popoarelor. Caracteristicile orașului-ceramica neagră materializată în bibelouri, covoarele cu desene speciale din Szentes, parcul odihnitor cu aleile plăcute, laboratul de izotopi al spitalului, oieritul pepăsurilor din Pankota, blocurile noilor cartiere de locuit și magazinele noi, moderne.

Baia orășenească este alimentată de apă termală curativă, distracție plăcută oferă și ștrandul orășenesc cu bazin pentru înot, precum și ștrandul liber de pe Tisa.

Teatrul în genul său este unul dintre cele mai frumoase așezăminte culturale din țară. Aici se organizează anual uvertura manifestărilor cultural-artistice denumite „Szentesi Hetek” (Săptămînile Szentesului) care cuprinde un program bogat și variat.

Hotelul Petőfi este renumit pentru opitalitatea sa, și oferă deservire ireproșabilă și odihnă plăcută. Crame de rin și bufeturi se găsesc în diferite puncte ale orasului. Tocăni-

tele speciale „la cazan” (bogrács) specialitățile restaurantului din strandul din parc atrag oaspetii, ca și prășăliile specializate în vânzarea produselor de brutărie și a pâini renumite din Szentes.

Magazinul de prezentare a vinurilor din renumita podgorie de la Eger, de pe strada principală- este des vizitată de cumpărători.

ГОРОД

Сентеш маленький город на Большой Низменности, — но именно поэтому часто приезжают сюда туристы, родные и заграничные посетители, и знакомятся с городом и его окрестностью. — Здесь больше лиственных деревьев, солнца, воды, чем на других местах. Его ограничивают три реки: Тисса, Курца и Кереш. И летом «по этим водным путям» ездят много гребцов, мотолодок. На песчанном берегу видны ряд палаток, дач.

Сентеш древнее поселение. Из маленькой бывшей рыбацкой деревни развивался сегодняшний современный город, со своей высокой телебашней, с хорошими заводами, фабриками, с колхозными садами, экспортирующими овощи.

В музее есть отличная коллекция картин Косты. Йожеф Коста известный живописец Большой Низменности, в течении несколько лет он жил и работал в Сентеше. В мемориальной комнате хранят коллекцию «экс-либрис» великого, по Европе всеми известного графика Иштвана Драхоша. И в музее находятся экспонаты-раскопки, происходящие при великом переселении народов. Характерно на город роскошные предметы, изготовленные из черной керамики, ковры с сентешскими мотивами, великолепный городской сад, со своими интимными аллеями, изотопская лаборатория в больнице, овощеводство, овцеводство на панкотском пастбище, многоэтажные дома новых жилых районов и недавно построенные универмаги.

Лечебной теплой водой отопливается баня и бассейн, и приятно отдыхать на пляже Тиссы. Один из самых хороших театральных залов родины — зал имени Йожефа Тота. Здесь происходит открытие богатых программ «Сентешских Недель».

Гостиница Петефи ждет своих гостей с номерами со всеми удобствами. Кафе и рестораны находятся на разных краях города. Парк-ресторан угощает посещающих с гуляшем из котла, и в хлебных магазинах, в булочных лавках продаются свежие вкусные продукты. В магазин Эгерских вин многие заходят.

Со всех концов мира можно сюда попасть легко — с автобусом, с поездом, или на машине. Со своими достопримечательностями, известностями, с гостеприимностью Сентеш ждет туристов, молодых и взрослых в любое время года. Тот, кто хочет тут отдохнуть, развлекаться или хочет охотиться в лесах, окружающих город, или в реке Тисса, Курца, ловить рыб, все найдут свою прелесть.

TERÜLET, KÖZIGAZGATÁS

Hazánk területének csaknem a felét az Alföld teszi ki. Az idegenforgalomban már nem így jelentkezik az arány, pedig a táj, a vidék szépsége, különlegessége, történelmi múltja megérdemli, hogy egyre több hazai és külföldi turista látogasson ide. Az Alföld déli részén húzódik az Alsó-Tiszavidék. Itt, Csongrád megyében található Szentes, az Alföld egyik ősi települése. A város a Tisza bal partján a Hármaskörös torkolatától délre, a Kurca-meder mellett húzódó földhátan fekszik. Északon Nagytőke, Kunszentmárton, Szarvas; keleten Eperjes, Fábiánsebestyén, Nagymágocs; délen Derekegyház, Szegvár; nyugaton a Tisza folyó, Csongrád város és Szelevény község határolja. Fejlett mezőgazdasággal és korszerű iparral rendelkezik. Lakóinak száma jóval meghaladja a 35 ezret. A területe több, mint 35 ezer hektár. Négy egyéb lakott központi helye is van, amelyek egyúttal a kiterjedt tanyavilágot kötik össze egymással. Ezek a következők: Berek, Kajánújfalu, Lapistó, Magyartés. Nagy határú rész Cserebökény.

A járásnak mint közigazgatási egységnek a megszűnése után városkörnyéki községek lettek: Árpádhalom, Derekegyháza, Eperjes, Fábiánsebestyén, Nagymágocs és Szegvár. Hasonló kapcsolata van a városnak Nagytőkével is. Hivatalos meghatározás szerint Szentes — Csongrád megye északi felében — a környező települések gazdasági, kereskedelmi, egészségügyi és művelődési központja. Ennek megfelelően tölti be szerepét az országos településhálózatban, figyelembe véve a fejlesztési lehetőségeket is.

FÖLDRAJZI FEKVÉS

Csongrád megye és ezen belül Szentes területe az ország legalacsonyabban fekvő részéhez tartozik. A tengerszint feletti magassága 78,5—79 méter, viszonyításul megemlítjük, hogy ugyanez a Duna—Tiszaközi homokhátság esetében 90—100 méter. A jellegzetesen sík alföldi tájképet, az itt-ott előforduló homokhátak és az úgynevezett kunhalmok tarkítják. Szentes határát évezredek óta folyók szabdalják úgy, mint a Tisza, a Körös, a Kurca, a Kórógy, a Veker, hogy csak a legjelentősebbekről szóljunk. Rajtuk kívül számtalan ér és kisebb vízjárás hálózta be a területet. A mai belvízelvezető és öntözőcsatornák jórészt a régi természetes erek vonalát követik. Magának Szentesnek a belterületén több utca a nevében is őrzi a régebbi erek történelmi múltját és az útvonalak a régi vízjárások irányában haladnak. (Görgös, Kisvölgy, Gógány, Kisér, Nagyörvény.)

A városnak a Tisza bal partjától a Kurca vonaláig húzódó része lapos terület, amelyik a régebbi időkben a folyó árterül szolgált. Régi és szép kifejezéssel élve; a szabályozás előtt a Tisza messzire kilegelt a medréből és a vize még Orosháza alá is elment. A város területe keleti irányban emelkedik és ennek a lezárása az úgynevezett Nagyhegy a laza lösztalajával. Máshol az öntésterület az uralkodó, de megtaláljuk a csillogó, fekete kötött talajokat, és a szikfoltos részeket is.

A Tisza szabályozása a múlt században indult és a reformkor mérnöke, *Vásárhelyi Pál* előzetes tervei alapján kezdődtek a munkálatok, megépültek a védtöltések. Az átvágások helyét és a gátrendszer nyomvonalát jórészt a Tisza-szabályozás nagy alakja vetette meg. Ismeretes, hogy 1878-ig a Tisza teljes vonulatában 111 átvágás történt és kiépült a 3500 kilométer hosszúságú gátrendszer. Maga a folyó pedig 1241 kilométerről 960 kilométer hosszúságúra rövidült.

Szentes nyugati vízrajzi határvonalát a Tisza adja. A szabályozás itt is hatalmas munkát követelt. Kubikosok ezrei dolgoztak a gátakon. 1885. május 17-én megalakult Szentesen a *Körös—Tisza—Maros Ármentesítő és Belvíz-szabályozó Társulat*. Ez vette kézbe a mentesítendő területek sorsát és megvetette az alapját a későbbi vízgazdálkodásnak. Elmondható, hogy ez az idő jelentette Szentes város második honfoglalását, amikor a szabadon áramló vizek visszavonultak medrükbe, gátak közé szorították a folyókat és a folyócskákat. Olyan nagytudású árvízmentesítő mérnökök dolgoztak Szentes érdekében, mint *Kálló Gyula*, *Gödri István*, *Négyessi Imre*. A mocsárvilág visszaszorult, a vizek kormányzását átvette az emberi akarat, a gátak építménye. Egyúttal hatalmasra növekedett a mezőgazdaságilag hasznosítható területek nagysága.

A város egész élete szempontjából mindig meghatározó jelentőségű volt és maradt az árvízvédelem. Ugyanígy a belvizek elvezetése és különösen a legújabb évtizedekben az öntözővizekről történő gondoskodás. Az 1920-as években épült a gőzüzemű szivattyútelep a várostól 3,7 kilométerre a csongrádi országút mentén. Napjainkban már Vízügyi Múzeum. A felszabadulás után nem közigazgatási, hanem vízgyűjtő elv alapján szerveződött újjá az árvédelmi és vízgazdálkodási apparátus. Az ATIVIZIG szentesi szakaszmérnöksége felügyel a Tiszára, a Körösre, a Kurcára és a kisebb folyócskákra. Az igen alapos, körültekintő és céltudatos szabályozás után ma is mintegy 300 kilométer hosszúságra tehető a különböző erek, vízgyűjtő vonulatok hosszúsága. A szakaszmérnökség a Tisza és Körös 75 kilométer hosszú gátszakaszát tartja kézben, árvédelmi, műszaki és egyéb szempontból. Ma is jelentős vízgyűjtő szerepe van a Kurcának, Kórogynak és Vekernek.

Az Alsó-Tiszavidék az ország féltő figyelmének, egész

népünk segítőkészségének középpontjában állott 1970-ben, amikor a Csongrád megyei városokat rombadöntéssel fenyegette az árvízveszély. Egyebek között a mezőgazdaság kiemelkedő eredményei, a megtelepült gyárak, iparvállalatok exporttermelése miatt rendkívül felértékelődött ez a terület. Éppen ezért az árvízvédelem egyben a népgazdaság alapvető érdekét is szolgálta. Az akkori hősi küzdelemből kivették részüket a szentesi szakemberek is, helytálltak a város dolgozói, hozzátéve a technikai és szervezeti feltételeket.

Úgy látszik, hogy a víz — ha más formában is — elválaszthatatlan a város létezésétől. Ezt bizonyítják az elmúlt időszakban feltárt termálkutak, amelyek mezőgazdasági, kommunális, ipari, idegenforgalmi felhasználása jórészt kialakult. A város területén mintegy 30 termálkutat fúrtak. A természet kincsével ezután is okosan kell gazdálkodni az egész város javára.

ÉGHAJLAT

Alföldi vidékről beszélve Szentest és környékét a mérsékelt kontinentális éghajlat jellemzi. Időszakosan óceáni és mediterrán hatások is érvényesülnek, de nem ritkák a száraz, hosszú ideig csapadék nélküli esztendők sem. A vidék napfényben az ország egyik leggazdagabb része. A tartós napsugárzás különösen a nyári hónapokban jellemző. Ez kedvez az idegenforgalomnak, ezen belül az üdülésnek, a vízisportoknak, kirándulásoknak, a kempingsátrak felállításának. Ugyanígy kedvező az éghajlat a sok meleget és napfényt igénylő gyümölcs- és zöldségtermesztőknek és meghatározott tenyészidőben a gabonának. Tehát a tájnak sajátos természeti kincse a sok napfény. Az általában jó klímát rendszeresen megnyilvánuló heves, erős széljárások nem zavarják. Legtöbbször kellemesek a szeptemberi hetek és a nyár végi meleg jellemzi a vidék mikroklimáját. A tél gyakran kevés havat hoz. Tavasszal az északnyugati és délkeleti szelek az előhírnökei az időjárás változásának.

A Kertészeti Kutató Állomáson — megfelelő berendezésekkel és műszerekkel — egész éven át rögzítik az időjárási adatokat, s ezeket naponta továbbítják előrejelzés céljából a meteorológiai központhoz.

NÖVÉNY- ÉS ÁLLATVILÁG

Az emberi beavatkozás következményeként — folyók szabályozása, termőföldek táblásítása, nagyszabású építkezések stb. — az eredetileg változatos és pompázó növény-

takaró alaposan átalakult. Hasonló okok miatt majdnem ugyanez mondható el az állatvilágról is. A civilizációs ártalmak ellenére mégis biztonsággal megállapítható: Szentes területén a természet épsége és egyensúlya — egy-két kivételtől eltekintve — még nem szenvedett nagyon súlyos és helyrehozhatatlan károkat. A környezetvédelemnek nem is lehet más feladata, mint a jelenlegi becses állapotnak a megőrzése, kiszélesítése és megszilárdítása. A természetnek a viszonylagos háborítatlansága hívja ide a természetbarátokat, a növényteni szakembereket, a madarak megfigyelőit és nem utolsósorban a horgászokat és a külföldi vadászokat.

A múlt században annyira jellemző mocsári növényzet csak maradványokban él a lefolyástalan vizenyős mélyedésekben, a folyók holtágai mentén vagy a töltések szomszédságában lévő kubikgödrökben. Érintetlen mivoltában tanulmányozhatók a sziki növénytársulások, az ősgyepek különféle füvei, köztük a vörös csenkesz. A nyirkos, csapadékos helyeken sűrűn előfordul a szegfűgomba, a sziki csiperke, az őzlábgomba. Az erdő kevés, de foltokban és csoportokban a terület sok helyén integetnek az akác-, nyár- és fűzfák lombjai. Újabban tölgyet is telepít az ember a tájra. A mezőgazdasági kultúrába vont gyümölcsfák összefüggő egységet alkotnak a város Nagyhegy nevű részén és a termelőszövetkezetek kertészetében.

Szórványerdők húzódnak a folyók árterében és mezővédő erdősávok határolják a nagyüzemi táblákat.

Mégsem a határban, hanem a város szívében találjuk a legszebb és legkedvesebb erdőt, vagyis a Széchenyi-ligetet. A Kurca és a Vecseri fok — ásott csatorna — között elterülő félszigeten fekszik a jóval több, mint tíz holdas megyei természetvédelmi terület, botanikai értéke elismert. Az árnyas ligetben sok faóriás látható, amely e vidéken nem honos, sőt egy-kettő Európában is ritka.

Az állatvilág sokszínű képet mutat. Otthonos az őz, a fácán, a mezei nyúl, a róka. Az árterekben néha vaddisznót is lőnek a vadászok. Vidra, nyest és pészma egészíti ki a kollekción. A vízi állatvilág szintén gazdag. A Tiszában még fellelhető a kecsge és a csuka. Más folyókban figyelemre méltó létszámban él a ponty, harcsa, keszeg stb.

Sajátosan egyedi a táj madárvilága. Sok ritka madárfaj csak itt található meg az ország más és intézményesen védett területein kívül. Ide sorolható a vándorsólyom, a réti héja, a fekete halászsas, az egerésző ölyv, a kócsag. A Fertő-lapistói szikes ősgyep lakója például a nagy-goda és az ugartyúk. A Hortobágyra emlékeztető cserebökényi pusztának a madara a piros lábú cankó, a tűzok és a kékvércse. A Tisza hullámterében lévő Labodár védett gémtelpeket rejt magában. A most kialakuló termáltavon — a város északkeleti részén a Veker közelében — vonuláskor sokféle

madái látható. A szentesi madarászok szívesen, felkeresik a Tömörkény és Csanytelek határában, a Csaj tónál épített megfigyelőházat. Ez a Magyar Madártani Egyesület egyik kutatóbázisa. Kitömött madarak értékes gyűjteményét őrzi a Horváth Mihály Gimnázium.

A békés gólyák gyakran feltűnnek a tocsogók mentén a vizes hullámtereken. Szívesen raknak fészket a város falain belül is. Például évtizedek óta kelepelnek gólyák a Petőfi utcában a postaépület melletti lakóház kéményein.

KULTÚRTÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

A feltárt és elvileg még feltárható leletek szempontjából Szenteset gyakran „régészeti fővárosnak” tekintik. A valamikori mélyárterekből kiemelkedő helyeken szívesen telepedett meg a történelem előtti korok embere. A kedvező vízparti terület majd minden korban sűrűn lakott volt. Ezért vált Szentes határa a régészeti leletek centrumává. Egyes kutatók szerint ezen a környéken volt az újkőkorszak egyik nagy települése. Ezen a tájon sűrűsödött a népvándorlás korának sok-sok telepe és temetője. Történelmi időszakunkban pedig tudott dolog, hogy Szentes a híres tiszai rév, Böld egyik kapuja volt a kereskedelmi utak mentén.

A történelmi sorsfordulók és a szilárd építőanyagokban szegény vidék miatt nagyon kevés maradandó emléket hagyott hátra a sok-sok generáció. Nem voltak és nem is lehettek akkoriban téglagyárak, amelyek feldolgozták volna az alföldi táj egyik kincsét az agyagásványt. A környéken nem léteztek kőbányák. Népek és hadak vándorútja volt az Alföld a régesrég korokban. Később sem volt szerencsés ez a vidék, a tatárok, a törökök lerombolták, felégették az építményeket, a templomokat, eltüntették az egymásra következő századok sok-sok írásos és egyéb dokumentumát is. *Szentteleky* Kornél írónak a bácskai városokat minősítő szuggesztív sorai nagyjából Szentesre és környékére is ille- nek: „...Ezen a tespedt, művészietlen lapályon nincs semmi, de semmi emlék, itt soha nem voltak ősi kolostorok, évszázados kollégiumok, hirhedt lovagvárak, görnyedt legendák, dómok vagy templomok, france-i könyvesboltok, fonteinebleau-i erdők, ezen a józan disznóolszagú földön sohasem éltek nótázó igricek, ferde kucsmás kurucok, sárga szakállú ötvösök, magashomlokú hitvitázók vagy finom újjú humanisták...”

A Habsburg-korszakban a vallási, nyelvi és nemzeti elnyomás idejében a voltaképpen gyarmati helyzetben sem fejlődött a kor tempójának megfelelően az ország és ez természetszerűleg nyomot hagyott az Alföld déli részén is. Szentesen és környékén egyedül a tanyavilág őrizte meg a

közeli múltat és a belterületen az akkori viszonyoknak megfelelően épült lakóházak hoztak valami újat. A város legrégebbi épületei a templomok, amelyek építését a XVIII és a XIX. században kezdték vagy fejezték be. A legszebb középület a volt megyeháza alapjait jóval a kiegyezés után rakták le. A századforduló táján a kis városmag újabb középületekkel gyarapodott.

A II. világháború pusztításaitól lényegében megmenekült a város, épségben maradtak épületei. A dinamikus fejlődés a városépítéset kibontakozása a felszabadulás után a hatvanas évek elejétől következett be. A párt vidéki iparfejlesztési politikájának jegyében új gyárak, vállalatok létesültek. Lendületet vett a lakóházépítés, új városrészek jöttek létre, és előbb vagy utóbb mindig kapcsolódtak hozzájuk a szolgáltató és kereskedelmi egységek. A televízió adóállomásnak a város fölé magasodó acéltornya szinte jelképesen utal a fordulatra: Szentesen soha annyi építkezés nem volt az évszázados történelem során, mint a legutóbbi pár évtizedben. A megújuló városkörzetek, az ipari és mezőgazdasági objektumok rajzolják át a városképet. Egy újfajta tradíció kialakulásának vagyunk tanúi. Ezt majd kifejlett formájában ragadhatja meg a későbbi korok generációja. Nekik már nem lesz olyan hiányérzetük a múltba tekintve, mint amilyen ma nekünk van amikor az évszázadok maradandó emlékeit kutatjuk.

MÚLT, JELEN, JÖVŐ

A históriamesterek szerint egyszerű halászfaluból fejlődött ki Szentes, mégpedig az ezredforduló után. Elnevezésével kapcsolatban több feltevés született: egyesek a Szent—Mágocs földesúri családra esküsznek, mások Zendus nevű vitéztől származtatják a keresztapaságot. Az viszont bizonyos, hogy 1355-ben már oklevélben szerepel Szentes, mint helységnév Zenmphtes néven. A beolvasztott szláv népességre utalnak egyébként olyan máig is fennmaradó határnevek, mint Berek, Zalota stb.

A Tiszán és a Kurcán fontos átkelőhelyek jelentették az összeköttetést a külvilággal. Ilyen szempontból híres volt az úgynevezett böldi rév — Szentes és Csongrád között a Tisza partján — ugyanakkor a vizek nemcsak fenyegették, hanem óvták is a lakosságot. Az ellenség elől nem egyszer a nádasokba, rejtett földhátakra — Ilona-part — menekültek. A békés időkben pedig a folyók menti legelőket és földeket hasznosították. A tatárjárás nem kíméli ezt a vidéket sem. Az elnéptelenedett környékre IV. Béla kunokat telepít, ők alapítják Ecsert és Fábiánt. A Dózsa-parasztháborút megtorló földesúri hadak Szentest sem kerülik el. És, hogy

Szökőkút a város központjában

Ligeti sétány

A Kossuth tér madártávlatból

Katolikus templom

Tokácsli Lajos: Virágesszélet

Koszta József: Piros kendős nő

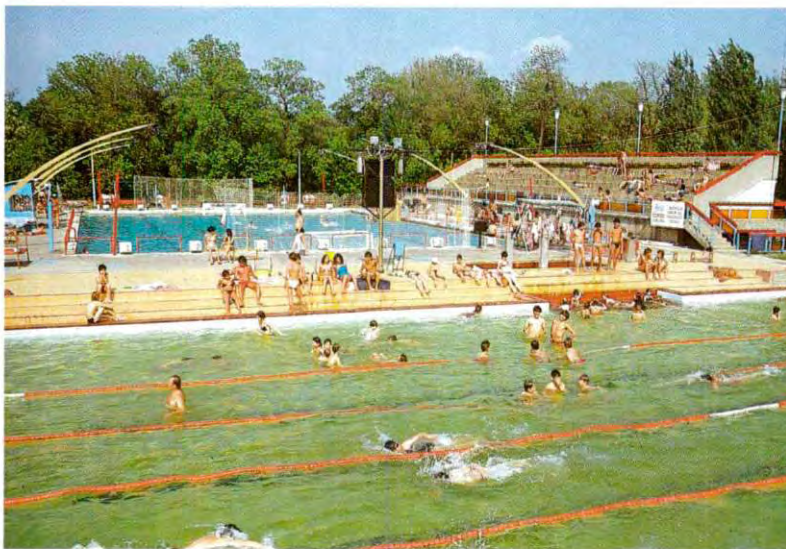
Görög-keleti templom a háttérben

A Tanácsköztársaság emlékmű

Uszoda és strandfürdő

Laboratórium a Kertészeti Kutató Állomáson

A Kontakta Vállalat helyi gyárának szerelődje
A Baromfifeldolgozó Vállalat termékei

ne legyen vége a megpróbáltatásoknak: következik a török hódoltság és a törökök több alkalommal feldűlják a települést. 1686-ban a város bereklaposi részén összezsapnak a törökkel a császári csapatok. A 17. század végén Szentes **szinte** teljesen megsemmisül, s mire a török kivonul az országból rendkívüli módon meggyérül a lakosság. A Rákóczi-szabadságharc idején osztrák hadak sanyargatják az Alföld népét. A 18. század elején a császárhű Harruckern János György élelmezési főbiztos lesz Szentes és környékének földesura. Külön kedvezményekkel telepeseket csábít ide és más módon is hozzájárul a gazdasági élet fellendítéséhez. Fia Ferenc folytatja apja példáját és ezzel elősegíti azt a folyamatot, aminek a végén Szentes városi rangra emelkedett. (1730)

Kitűnő termékeiről volt híres a kézműipar és ebben vízimolnárok, takácsok, kékfestők, ötvösök, fazekasok jeleskedtek. A Harruckern család után leányágon a Károlyiak kezébe került Szentes. Tőlük váltotta meg magát a város a feudális megkötöttségtől. Az örökváltsági szerződés megkötésére 1836-ban került sor, ezt követte a pótszerződés 1837-ben.

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején Kossuth Lajos Szentesen is tartott toborzó beszédet. Szentes adja az első független magyar kormány kultuszminiszterét, Horváth Mihály személyében. A világosi fegyverletétel után a Bach-korszak sötétsége ereszkedik az országra. A kiegyezés után a város — egyedülálló gesztusként — a volt 48-as honvédeknek házhelyeket méret ki.

A megkésett jobbágyfelszabadítás az Alföldön hozta létre az agrárproletárok legnagyobb tömegét. Szentes egyik gócpontja a földmunkások harci szervezkedésének. A munkásmozgalom erősödését mutatja az SZDP helyi szervezetének megalakulása. Az osztályharcok fő formája ebben az időszakban az aratósztrájk és a tömegtüntetés volt. 1899-ben Szentesről indul el útjára a Szabad Szó, amelyik 1902-től az újjászervezett SZDP országos lapja lett.

A századfordulót megelőző és azt követő években több középülettel gyarapodik a város. A legszebb és a legtekintélyesebb a megyeháza, avatására 1883 decemberében kerül sor. Az előző évben 1882-ben megérkezik a város alá az első gőzhajó, a vízi szállítás fejlődésének eredményeként. De még sokáig úsztatnak le tutajokat ezután is a Tiszán. A folyót átívelve elkészül a Tisza-híd, továbbá a város villamostelepe és a civilizáció más jegyei is feltűnnek a város arculatán.

Az első világháború kitörésének idején a szervezett munkások döntő többsége bevonult katonának, akik itthon maradtak, azokra az egyre keményebb államhatalom ügyel. Az őszirózsás forradalom helyi eseményei között találjuk, hogy 1918 november 2-án megalakul a Nemzeti Tanács.

A Tanácsköztársaság heteiben a Munkástanács valósítja meg a munkáshatalom céljait. A román ellenforradalmi csapatok agyonlövik Árvai Bálintot, a szocialista munkásmozgalom kiemelkedő egyéniségét.

A Horthy-rendszerben újból megkezdték működésüket a szakszervezetek. 1921-ben Szentesen tartották a földmunkások országos kongresszusát. 1929-ben az SZDP tagjai bejutottak a megyei törvényhatósági bizottságba és a városi képviselő területbe. A Bocskai utca 13. szám alatti ház az I. világháborút követően a munkásmozgalom legális és illegális szervezeti életének központja lett.

Különösebb fejlődés a város életében nem mutatkozott. A huszas évek végére elkészült a szivattyútelep és a MÁV motorgarázs. A Kossuth téri új iskolát 1930-ban építették. 1926-ban felavatták a Hősök emlékművét, Pásztor János szobrász alkotását. Nagyvállalat vagy nagyobb gyár nem létezett a városban. A malmok, a Zsoldos RT telepe, a csirkegyár jelentették az ipart, de legfőképpen a kisipar. Rengeteg kovács, cipész dolgozott a városban. 1934-ben a telefonkészülékek száma 160. A gazdasági válság együtt járt a termelés visszaesésével, a munkanélküliek számának növekedésével és fokozódó nyomorral. Az utóbbiról írt megrázó szavakkal Móricz Zsigmond, amikor Szentesen járt 1935-ben.

A II. világháború idején 1941-ben a keresők 52 százaléka élt a mezőgazdaságból. Féja Géza írja a *Viharsarok* című és először a harmincas években megjelent könyvében: „A csecsemővédelem ismeretlen fogalom, a napközi otthon szintén, és általában szentesi szokás, hogy a munkába siető anya ma is ruhába kötött és megnedvesített kenyérdarabot gyömöszöl a csecsemő szájába, mert különben végig sírja a napot...” A következő oldalakon pedig megjegyzi: „Egyetlen vigasztalása Szentesnek a városi park. Növényi költemény ez, mintha a szegény alföldi anyaföld álmodott volna valami nagyon szépet.”

1944. október 8-án a második ukrán front csapatai felszabadították Szentest. Ugyanezen a napon németek „búcsúzásul” még felrobbantják a Tiszán a közúti és vasúti hidat. Másnap október 9-én orosz és magyar nyelvű röplapok hívják fel a lakosságot az élet megindítására. Október 12-én megalakul a Kommunista Párt szentesi szervezete. Jellemző, hogy szovjet üzemanyaggal működik a városi villanytelep, a gyakorlatban is kifejezve a felszabadítók testvéri támogatását. 1944. december 26-án létrejön a Nemzeti Bizottság, a demokratikus hatalmi apparátus kialakítására a háborús károk helyrehozatalára és a munka megindítására a mezőgazdaságban, az iparban és a kereskedelemben. Az 1945 őszen megtartott választásokon a kommunistákra leadott lakossági szavazatok aránya az országban Csepel után Szentesen a legnagyobb. Megala-

kulnak az első szövetkezetek. A Felszabadulás Termelőszövetkezet alapító oklevele 1949 januárjából származik. Az 50-es évek legelején a kisipari szövetkezetek jönnek létre, 1952-ben megalapítják a Vízmű Vállalatot. Az 1956-os események Szentesen is politikai és gazdasági károkat okoznak. Viszont a konszolidáció itt is gyorsan megy végbe. A város fejlődése szempontjából kiemelkedő, hogy a kórház területén megfűrik az első termálkutat. Az 50-es évek végén megkezdődik a modern kommunikációs rendszer műszaki bázisának építése: a több mint kettőszáz méter magas televízió állomás adótornya megindítja a város életének dinamikáját. Sokan eljártak dolgozni ebben az időben a városból, de a párt vidéki iparfejlesztési politikájának eredményeként gyökeres fordulat következett be. A létbizonytalanságot, a jelentéktelen ipart felváltották a jó kereseti lehetőségek és a 60-as évek elején egyre másra nyitották meg kapuikat az új üzemek: ruhagyár, Kontakta, erőtakarmánygyár, vegyesipari vállalat.

Mint az országban mindenütt, Szentesen is mozgásba lendült a lakosság életszínvonala és fogyasztása: az élelmiszer kínálat kielégíti az igényeket, a háztartásokba bevonulnak a házimunkát könnyítő gépek, egyre több televízió készüléket vásárolnak. A motorizáció folytán a személyautók száma is ugrásszerűen megemelkedik. A hatvanas évek közepétől indul meg az a folyamat, amelyik gyökeresen átalakítja a városképet. *Erdei Ferenc*, 1971-ben megjelent *Város és vidéke* című könyvében Szentesről szólva megemlíti az új ipari negyed, az új lakótelepek jelentőségét és a városközpont átalakulását. Az óvodák, kereskedelmi üzletek és orvosi rendelők formájában új ellátási övezetek alakulnak ki és ezáltal a kerületek fejlődése is lépést tart a kívánalmakkal. Egy 1978-ban készült felmérés szerint az aktív keresők 38 százaléka dolgozik az iparban, a személyautók száma 2.460 és a felszabadulás óta eltelt éveket is beszámítva az új lakások száma meghaladja a négyezret. Ebben az időben több mint száz orvos, továbbá 130 mérnök és ötszáz pedagógus dolgozik a városban.

A hatvanas évek elejétől felgyorsult a város gazdasági fejlődése és szinte annyi új létesítménnyel gyarapodik, mint a megelőző évszázadok alatt együttvéve. Megemlíthetjük a víztornyot, a hűtőházat, az új téglagyárat, az autószervizt, a színházterem rekonstrukcióját, az Éliker Vállalat új központját és így tovább.

A kezdetben szociális feladatokat és foglalkoztatási igényeket megvalósító ipari üzemek napjainkra felzárkóznak a népgazdasági követelményekhez és jelentős mértékben exportálják is termékeiket. A mezőgazdasági nagyüzemek teljesítménye ugyancsak kiemelkedő, nemcsak városi, megyei, hanem országos viszonylatban is. A legutóbbi években szerzett országos hírnevet a szentesi diákszínpad, to-

vábbá a város honismereti mozgalma és az éneklő rajok találkozója. Ma is megtalálhatók az ország szellemi, művészeti életének kiválóságai között Szentesen született emberek. A város iránti szeretetet ápolja a maga módján a Szentesről elszármazottak Budapesten működő baráti köre.

A város jövője az eddig elért eredményeket tekintve biztos alapon nyugszik. A fejlett ipari és mezőgazdasági üzemek, valamint a lakosság társadalmi összefogása garanciát jelentenek arra, hogy egyre gyorsabb ütemben „kitermelik” a még korszerűbb infrastrukturális háttér anyagi bázisát. Ahogy mondják, Szentes még emberi léptékű város. A buszra felférnek az emberek, az utcákon nyugodtan lehet sétálni, nincsenek nyomasztó betonsivatagok és az üzletekben, a szórakozóhelyeken nincs elviselhetetlen zsúfoltság. A második oldalon a város adja azt a kényelmet, ami a víz, gáz, csatorna, út, járda és egyéb ellátottság tekintetében összefügg a modern civilizációval. Egyszerűen kifejezve: egy 35 ezer lakosú kisvárosban is lehet úgymond nagyvárosi színvonalon élni, ha komfortosak az élet- és munkakörülmények.

UTCÁK ÉS HÁZAK

A város utcáinak jó része a vízrajzi vonalat követi. Nyílegyenes, rendezett átnézeti képe van a Felsőpártnak. A Kisériben már más a helyzet és az utcák kanyarognak, gyorsabban elfordulnak, ilyen vagy olyan irányban. Levéltári adatok szerint 1731-ben már a kialakult házsorokban szedik az adót a lakosságtól. A térképen a városnak még csak hat utcája volt. A Kurca partján magas fekvésű helyen terült el a város valódi belterülete a jelenlegi Tóth József, a Horváth Mihály és József Attila utcák által bezárt részen. Egy későbbi, 1840-ből való térkép már hatvanhat utcát és 250 házat mutat. Az alföldi városok közül Szentes az elsőik között gondoskodott a gyalogközlekedés javításáról. Ennek céljából 1845-ben megkezdték a pallójárdák építését. A járda egy vagy két szálpallóból állott. Eleinte fenyő-, később keményfadeszkákat használtak. A „járdásítás” 1848-ra a város nagy részében megtörtént.

1857-ben a tanyákkal együtt 4290 ház van a városban és a lakosság létszáma valamivel meghaladja a 26 ezer főt. A századforduló után pár évvel rendezték az utcákat, a számozást és megvalósították a kerületi felosztást. Ha a mai Rákóczi utcát vesszük képzeletbeli tengelynek, akkor balra nyugati irányban húzódott az első kerület 37 utcával, jobbra, tehát keleti irányban a II. kerület 18 utcával. A mai Mátyás király utca körüli részen volt a III. kerület 37 utcával. A Kisért nevezett városrészben a IV. kerület foglalt

helyet 41 utcával. 1900-ban a lakosság száma megközelítette a 32 ezret, majd ezt 861 fővel meghaladta 1930-ban.

1948-ban újabb nevet adtak néhány utcának, hasonlóan a felszabadulást követő időkhöz. 1961-re elkészül a város egységes és általános rendezési terve. Egy 1976-os felmérés szerint 216 utcája volt a városnak. Eredeti helyén van nyolc utca, ami három százalékat teszi ki az 1857-ben feltérképezett utcavonalaknak. A 8 utca a következő: Gógány, Nagygörgös, Nagyörvény, Nagy völgy sor, Örvény sor, Pintér, Szilfa és Temető utca. További tíz utcánév a régebbi időkből származik, de az eredetihez képest más utcákat jelöl. Számos egyházi működésű emberről neveztek el utcákat a városban. A munkásmozgalom alakjainak emlékéét őrzi az Árvai, Kádár, Török és a Vajda utca. Hét állatnév is előfordul az utcanevekben, így beszélhetünk Daru, Galamb, Pacsirta, Páva, Fogoly és Kígyó utcákról. A Fogoly utca a városrendezés folytán megszűnt, a József Attila és a Petőfi utca által határolt területen.

Jó néhány utca viseli az adományozó polgárok nevét: Dósai, Rúzs, Sarkadi, Szűr-Szabó utca. Más városokkal való barátságot fejezi ki a Kolozsvári utca, a Sopron sor, a Mágocsi út és a Szarvasi út.

A város északi részén az 1848/49-es forradalom és szabadságharc Aradon kivégzett hős tábornokainak nevét viselik az utcák.

A VÁROS ÉS LAKÓI

Már a kőkorbán lakott település volt, ezt bizonyítják a régészeti ásatások. A népvándorlás idején a jazig, szarmata, gepida, hun és avar jelenlét után a magyar honfoglalás következik. Ond vezér népének kisebb csapata telepedett meg ezen a tájon. A város neve már 1211-ben feltűnik, de helységnévként csak 1355-ben említi egy oklevél. Sokáig egyszerű halászfalu volt, majd később község és a legújabbkorban fejlődött várossá.

Észak-déli irányban hosszan elnyúlik a város alakja. Ez nem véletlen, mert a Kurca és a Tisza vonala, valamint a folyóknak a vízjárása alapvetően befolyásolta a település struktúráját. Csak a legutóbbi évtizedekben „gömbölyödött ki” a város térképe, elsősorban az új lakótelepekkel és az ipari negyeddel. Nyugaton és délnyugaton a Termál-lakótelep, valamint a Hámán-lakótelep adja a város újabb kiterjedését. Keleti irányban pedig az új gyárak—Kontakta, Téglagyár — rajzolták át a város határvonalát, de itt is találunk kisebb lakótelepeket, főleg a berekháti városrészhez kapcsolódva.

A város létezésének régi múltjában kutatva megállapítható, hogy két nagy területre, illetve részre oszlott: északon

a Felsőpárt, délen pedig az Alsópárt, továbbá a Kisér jelentette nemcsak a települési, hanem a társadalmi különbségeket is. A Felsőpárton jobbra reformátusok, a Kisérben pedig katolikusok laktak. Ez a fajta megkülönböztetés a legújabb évtizedekben elvesztette jelentőségét és szerepét. Az egyre fejlődő kerületek és újabb városrészek nemcsak a város térképét változtatták meg, hanem kifejezik a lakosság társadalmi és civilizációs körülményeinek gyökeres átalakítását is! Azt viszont sajnálni lehet, hogy szinte már kiveszett az í-ző felsőpárti nyelvjárás, például olyan szavakkal illusztrálva, mint fehér, szíp stb. A Kisérben a zárt ő használata volt a jellemző és ebből szerencsére még sok megmaradt a mai időkre is.

A város őrzi a régebbi négy kerület által megszabott területi egységeket. Az első és a harmadik kerület a centrumot és annak közvetlen övezetét fogja át, a második kerület a Felsőpárton, a negyedik kerület pedig a Kisérben található. A városfejlődés nyomán a korábban külterületnek számító részek is beolvadtak a belterületbe. Így tartozik közvetlenül a városhoz Alsórét, és Nagyhegy meghatározott része Körös-körül a különféle határrészek húzódnak, ezek elnevezése: Berek, Berekhát, Bereklapos. Nagynyomás, Szent-László, Vekerhát, Vekerzug, Kistőke, Felsőrét, Alsórét, Lapistó és Dónát. Persze a határrészek, elemzésével még több elnevezést tudnánk felsorolni, amelyek egyben a történelmi múltra is utalnak. A város két „szputnyiktelepülése” Cserebökény és Magyartés. Az utóbbinak a távolsága több mint tíz kilométer, az előzőnek pedig húsz-huszonöt kilométer a városmagtól. Valamikor nem is olyan régen önálló községek voltak és közigazgatási, valamint a településfejlesztési átszervezés alkalmával kerültek a városhoz.

A közlekedési tengely a Csongrád—Budapestre vezető országúttól a Kossuth utcán és a Lenin úton át halad Hódmezővásárhely irányában. A másik főközlekedési út Kunszentmárton és Szarvas irányából jön és csatlakozik a Fábiánsebestyén—Orosházára vivő úthoz. A városnak hét kijárata és bejárata van és az említett vonalakon kívül külön leágazó útszakaszok vezetnek Nagymágocsra, Magyartésre, Nagytókére, Szegvárra és Mindszentre. Az 1981-ben elkészült új közúti Tisza-híd, nemcsak Csongrádot, hanem a fővárost is „közelebb hozta” Szenteshez, mert zavartalanná vált a közlekedés, a járműveknek nem állja útját vasúti sorompó. A régi vasúti hidat most teljesen átépítik. A vasútállomás a város keleti oldalán található, az autóbusz-állomás pedig közel a Kossuth térhez.

A nagyobb zöldterülethez és zöldövezethez sorolható a Széchenyi-liget a Kurca partján, továbbá északi irányban haladva a Hősök ligete, valamint a városi kórház szépen rendezett és tagolt parkja. Rajtuk kívül gondozott és ápolott terek szépítik a városképet. A Kisérben, de különösen a

Felsőpárton a lakosok nagyon sokat tesznek a virágos, fákkal beültetett utcákért.

A fejlődés, a mezőgazdasági nagyüzemek kialakulása és a termelési ágazatok térhódítása átalakította a külterület arculatát is. Hatalmas kertészeti telepek, valóságos üvegvárosok húzódnak a határban, a nagyüzemi központok pedig hozzájárultak a környező utak kiépítéséhez a villany-, víz- és közlekedési hálózat gyarapításához. Nem hiányzik a földekről a mezőgazdasági repülőtér sem.

Néhány adattal is érdemes érzékeltetni a város mai állapotát. A lakosság létszáma megközelítőleg harmincötezer fő és ebben a nők létszáma több mint ezerrel meghaladja a férfiakét. A tanácsi kezelésben levő utak kiépítettségi aránya ötvenhat százalék, a járdáké 94 százalék. A vízzel ellátott lakások aránya jóval több mint 80 százalék és a lakások csaknem 94 százalékát bekötötték a villanyhálózatba. A palackos és vezetékes gáz használata a háztartásokban 96 százalékos. A szennyvízelvezető csatornahálózatra csatlakozó lakások aránya mintegy 24 százalékos. Több mint ezer lakásról távfűtés formájában gondoskodnak.

Már Csongrád megye határán is túljutott a városnak az a híre, hogy tekintélyes létszámú lelkes és hozzáértő irodalom- és zenepártoló közönsége van! Országosan ismert a primörzöltség-exportja is. Más területre ugorva: a vízilabdasporthoz is hagyományos otthona a város. Mai életünk innovációs szükségleteihez igazodva nemzetközi elismerést szerzett a Szentesen feltalált kézsebészeti műtőasztal, valamint a diesel-mozdonyok vizsgálatát szolgáló diagnosztikai berendezés. A szentesi televízióadó sugározza szét — több megye területére — a műsorok hang- és képpjeleit, ugyanakkor „besegít” az URH-rádiózásba is.

A televíziókészülékek előfizetői létszáma meghaladja a kilencezret és tíz-tizenkétezerre tehető a rádiótulajdonosok száma. Ezekben az adatokban nem szerepelnek azok a készülékek, amelyeket pluszként tartanak a családok, hiszen csak egy készülék után kell díjat fizetni. Alig valamivel több a telefon-előfizetők száma kilencszáznál. Ez elég rossz arány a csaknem harmincötezer városi lélekszámhoz viszonyítva, de már megkezdtek az új, korszerű posta és telefonközpont építését a Petőfi-szálló és a lutheránus templom közötti területen. A posta szolgáltatásainak sorában kell megemlítenünk, hogy külterületen több mint ezer postaládát használnak az odavalósi lakosok.

A keresőképes lakosság létszáma mintegy húszezer. Körülbelül 2600 ember jár be dolgozni Szentesre a környező településekről, és ezer fő indul el Szentesről a várost elhagyva más munkahelyekre.

Szentest az olvasó városok közé sorolhatjuk: a száztízezer kötetes városi könyvtárnak több mint hétezer beirat-

kozott olvasója van. Minden családra négy előfizetett újság, folyóirat, hetilap jut. Éves viszonylatban az értékesített példányok száma összességében véve meghaladja az öt és fél milliót! A város havonta megjelenő újságja a *Szentesi Élet* kilencezer példányban jut el olvasóihoz.

KÜLTERÜLET

A város külterületén 1984-ben 867 lakott tanya volt 2743 lakossal. Berek, Kaján-Újfalu, Lapistó és Magyartés belterületén további 180 lakás található, ezeket 554 fő lakja. Egyrészt folyamatos a romos tanyák felszámolása, a tanyatelkek bevonása a mezőgazdasági művelésbe. Másrészt a megmaradó tanyák állapota jelentősen javult, a tulajdonosok gondoskodnak azok felújításáról, karbantartásáról.

A külterületi ártézi kutak száma a majorokban, iskola-teleken és tanyákban összesen 12. A kiépített vízvezeték hossza 4 km. Kaján-Újfaluban, Lapistón és Magyartésen vízmű gondoskodik a vízellátásról. A villanyvezetékek hossza 33 km. Most a mentettréti tanyák villamosítása van soron. A PB-gázzal történő ellátást kis cseretelep segíti Magyartésen, Cserebökényben és Lapistón. A távbeszélő-átlomások száma jelenleg 39. A külterületi utak hosszúsága meghaladja a 660 kilométert. Ebből a burkolt utak aránya közel 30 százalék és folyamatos a földutak karbantartása. Az autóbuszjáratok száma 106. A menetrend jórészt alkalmazkodik a munkakezdéshez, az iskolai tanítási órákhoz. A vasúti közlekedésbe kapcsolt határrész Dónát, Kistőke és Lapistó.

A külterületi munkavállalók hetvenöt százaléka a mezőgazdaságban, 18 százaléka az iparban és hét százaléka az egyéb ágazatokban dolgozik. A családok otthonmaradt tagjai a háztáji és kisegítő gazdaságokban találják meg az elfoglaltságukat. A kereskedelmi, vendéglátási, valamint az egészségügyi ellátás alapjaiban szervezett és kielégítő. A tanyai lakosság óvodáskorú gyermekei elsősorban a Kaján-Újfalui, továbbá a Szarvasi úti és a Tanácsköztársaság úti óvodákat veszik igénybe. Újabban a Termál Tsz is óvodát létesített. Az egykori, hat külterületi iskola közül már csak a kajáni és a magyartési iskola működik 92, illetve 35 tanulóval. Sok tanyai gyerek bejár a városszéli általános iskolákba. A hétközi diákokthon 140 férőhelyes. A jelenlegi bentlakók 41 százaléka tanyai, 52 százaléka városkörnyéki lakos.

A tanyai közművelődést a mezőgazdasági nagyüzemek segítik és támogatják különféle eszközök, felszerelések beszerzésével, valamint ismeretterjesztő előadások megtartásával. A városi könyvtár fiókkönyvtárat tart fenn Ma-

gyártésen — 4000 kötet — Lapistón — 1500 kötet — letéti könyvtár van a kajáni iskolában — közel 700 kötet.

Érdemes rövid statisztikával érzékeltetni a legutóbbi időszakban bekövetkező változásokat.

	1970	1984
A külterületi lakosság aránya:	12,9	7,3%
A külterületi lakások aránya:	14,1	6,5%
Villannyal ellátott lakások aránya:	24,2	43,1%
Vízzel ellátott lakások aránya:	6,5	14,9%

BEVEZETŐ UTAK

Mint a mesében háromféle ágazik az út Szentes „déli kapujában”, Berekháton. Szegvár, valamint Szeged, Vásárhely felől és Nagymágocs, Lapistó irányából közelíthetjük meg a Lenin utat, amelyik a város centrumába vezet. Vásárhely felől az országút jobb oldalán már messziről látszik a 240 méter magas televíziós adótorony. Első formájában 1959-ben épült meg Csongrád—Szolnok és Békés megye összefogásával. Az 1959-es szilveszteri műsort már sugározta. A hivatalos átadást 1960 februárjában tartották. A folyamatos műszaki fejlesztés következtében a tornyot megerősítették, az adóberendezéseket kicserélték és bővítették. Ma az adóállomás sugározza a televízió egyes és kettős műsorát, ugyanakkor a rádiózást könnyítik meg az URH-közvetítések. Az adóállomás egyben felügyeleti centruma annak a televíziós láncolatnak, amelyik Martfűtől Komádiig terjed. Az adóállomás után találjuk a Hódgép szentesi gyáregységét, a Tejipari Vállalat szolgáltató üzemét, a Vízgazdálkodási Társulat telepét és a Városgazdálkodási Vállalatot. Bal oldalt a faiskola és a Közüti Építő Vállalat telepe, majd a régi vámház tűnik szemünkbe. A berekhatói vasúti megállótól balra van a Csongrád megyei Víz- és Csatornamű Vállalat épülete, ezt követi a szentesi Autójavító Kisvállalat, vele szemben a Gabonafelvásárló és Feldolgozó Vállalat szentesi körzeti üze me és több modern gabonasiló. A Lenin úton haladva érünk az éjjelnappal nyitva tartó üzemanyagtöltő állomáshoz. A Lenin út és Béke utca találkozásánál kisáruházban vásárolhatunk. Ezzel szemben van a Lenin úti óvoda.

A város másik legfontosabb közlekedési bejárója a Tisza vonalát keresztezi. Budapest, Kecskemét után, ha Kiskunfélegyházánál letérünk az E—5-ös útvonalról Csongrád irányába, akkor elérjük az új közúti hidat a Tiszán. A délföldi térséget köti össze az ország többi részével és gyors, közvetlen összeköttetést biztosít Szentes és a szomszédos város, Csongrád között. A vasúti hídtól nem messzire lévő

új közúti hidat 1981 novemberében avatták fel. A hosszúsága ötszáz méter, szélessége 12,5 méter, két oldalát gyalogjárda szegélyezi. A legnagyobb medernyílása a hídnak 93 méter hosszúságú és a híd magassága megfelel a nemzetközi előírásoknak a hajózási forgalom szempontjából. A híd közelében működik a tiszai rakodóhely, ide uszályokon érkezik a sóder, a műtrágya, vagy innen indulnak a mezőgazdasági szállítmányok Szolnok irányába.

A Tisza-gát mentén magasodik a régi szivattyútelep kéménye, az egész intézmény napjainkban Vízügyi Múzeum. A jobb oldali rampán felkapaszkodva a régi hajóállomáshoz vezet a bazaltkockákkal kirakott út. A folyó magas vízállásából is kilátszanak a mesterséges dombvonulatok. Az egyiknek a tetején áll a *Horgásztanya*, amelyik a turistáknak is kedvelt helye. Mellette pihen a csónakház sportolási lehetőségeket kínálva. Balra, vagyis a volt hajóállomás irányába kanyarodva sok ladik és motorcsónak ring a Tisza vizén. A mögöttük emelkedő dombvonulaton víkendházak egész sora. De ugyanilyen üdülőházakat találunk a Tisza partján egészen a szabad strandfürdő területéig. Ez a hely különösen alkalmas az úgynevezett *vadkempingezők* részére. Villanyvilágítás, ártézi víz, mentőszolgálat, büfé, öltöző éppen úgy szolgálja a vendégeket, a turistákat, mint a víkendházak sokasága. Kempingsátrakat is lehet itt felverni, hiszen a terület önként kínálja magát. A járművek megőrzéséről külön gondoskodnak. Mindezt kiegészítik a sportolásra alkalmas területek. Motorcsónakon be lehet járni a Tisza csongrádi vidékeit. A víz folyásával egyező irányban megpillanthatjuk a Kis-Tiszaszigetet, ahol a szőlőskertek sorakoznak.

Északkeleti irányból Szolnok, Cserkeszőlő, Kunszentmárton felől közelíthetjük meg a várost. Ez a főútvonal a Pankotai Állami Gazdaság, valamint az Árpád Tsz földjei között halad. Az üvegházakat elhagyva az út jobb oldalán tárul elénk a *hatalmas termál tározó-tó* látványa. Figyelmet érdemel a madárvilága, ezenkívül sportolásra is alkalmas a hatalmas vízfelület. Hobbikertek övezik a nagyhegyi városrész szélét. Az útvonal ezt a területet követi. *Nagyhegy a város gyümölcsös kosara*. Kerékpárral, gépkocsival különleges kirándulási élményt nyújt, különösen a gyümölcsfák virágzása, a kertek pompázása idején. Ezt a laza szerkezetű lösz- és homokterületet a Kunszentmárton felé vezető vasút és a kunszentmártoni—szarvasi út által befogott vonal határolja. Már az ősidőktől kezdve lakták ezt a vidéket. A régészek számára valóságos kincsesbányának bizonyult. Csallány Gábor, a szentesi múzeum alapítója például rendszeresen végzett itt ásatásokat. A gazdag népvándorlaskori és honfoglaláskori leleteket a szentesi, a szegedi és a budapesti Nemzeti Múzeum őrzi.

A nagyhegyi terület földrajzi, természeti adottságaiból

következően mindig megélhetést adott az itt élő embereknek. Gyömolcs- és zöldségtermesztésre kiválóan alkalmas. Ma is híres az úgynevezett szentesi üvegmeggy. Az itteni emberek azt az életformát valósítják meg, amelynek keretében a kertészeti művelést összekötik a városi kényelmet nyújtó lakással. Ezért törekednek a helyi tanács segítségével együtt a kommunális hálózat állandó fejlesztésére. Ma már Nagyhegy jelentős része belterületnek számít és fontos szerepet kapott az általános fejlesztési és rendezési tervekben. Sok szentesi embernek van itt víkendháza, hobbi-kertje, ám a nagy többségnek főhivatása a kertészkedés, a gyümölcs- és zöldségtermesztés. Jó néhány mintakertészt is találunk Nagyhegyen, akik tovább öregbítik a város jó hírnevét. Nagyhegy Szentesnek a szó szoros értelmében virágzó kertvárosa.

A Szarvasi úton haladva jobb oldalt sorakoznak a MÉK szentesi kirendeltségének hatalmas raktárépületei és itt van az annyira fontos hűtőház is. Az út bal oldalán kereskedelmi vállalat raktára, a Kontakta-gyár által patronált óvoda, az Asztalos- és Vasipari Kiszövetkezet, a Ganz-MÁVAG üzeme és a Villért telepe található. Itt csatlakozik az Orosháza és Fábiansebestyén irányából jövő országút. A csomópont túlsó oldalán megy tovább az Ipartelepi út, amelyik szegélyezi a Fémtechnika Vállalat gyáregységét, a Szentes és Vidéke ÁFÉSZ vágóhidját, a Kontakta-gyárat és több más üzemet.

Beszélnünk kell még egy bevezető útvonalról is, amelyik a Tisza vonala és a kunszentmártoni fővonal közötti területen közelíti meg a várost. Inkább helyi jelentőségű, mert Magyartést, valamint Nagytőkét köti össze a várossal. Az út és a vasút találkozásánál húzódik a Pankotai Állami Gazdaság kistőkei üzemegysége. Tovább haladva meglátjuk a volt repülőteret. Ennek az épületeit, közte a hangárt is az új Ruhagyár népesítette be 1961-ben. A város szélén a Damjanich utca keresztezi útvonalunkat és itt kezdődik a sokat emlegetett Felsőpárt. Nyílegyenes utcáiról, rendezett területéről nevezetes. Több iskolája, óvodája és két temploma — református és katolikus — van.

Szólnunk kell még a város délnyugati részén a Mentő utcából kiágazó útvonalról, amelyik összeköti a várossal a berki települést, illetve a Termál Tsz itteni üzemegységét. A berki út a Kurca vonalát követi. Az itteni vidék kirándulásra is alkalmas.

GYAKORLATI TUDNIVALÓK

TÚRISTÁK ABC-JE

Érkezés

A főváros irányából elindulva az E—5-ös úton kell le-
térni és Kiskunfélegyháza, Csongrád érintésével jutunk el
Szentésre. A megyeszékhely, vagyis Szeged felől Hódmező-
vásárhelyen át, illetőleg Mindszenten és Szegváron keresz-
tül érünk a városba. Megközelíthető még Orosháza, vala-
mint Szolnok és Kunszentmárton irányából. A gépjármű-
vek számára jó parkolási lehetőségek vannak a Kossuth té-
ren és környékén. A ligeti strand területén lévő üdülőházak-
nál fedett parkolókat találni.

Aki *vonaton* akarja Szentest megközelíteni, az négy irány-
ból — Hódmezővásárhely, Orosháza, Csongrád, Szolnok —
utazhat. Budapestre naponta nyolc vonat közlekedik,
visszafelé ugyanennyi. Szentestnek közvetlen gyorsvonati
összeköttetése is van a fővárossal. Különösebb bonyodal-
mak nélkül jöhet vasúton a Szentésre látogató vendég
Pécsről, Egerből, Fonyódról, Gyuláról és Debrecenből. A
vasútállomási tudakozó telefonszáma: 292.

A Szabadság téri *autóbusz-állomásra* naponta négy járat
érkezik Budapestről és ugyanennyi indul vissza. Ezenkí-
vül közvetlen járatok vannak Parádfürdőre, Mátraházára,
Gyöngyösre, Jászberénybe és Szolnokra. Átszállással lehet
utazni autóbuszal Debrecenbe. Szegedre naponta, hat
közvetlen járatot indítanak és ugyanennyit vissza. Sze-
gedről átszállással tovább lehet utazni Baja, Pécs irá-
nyába. A városban tizenegy vonalon közlekedik helyi járat
és szinte minden érkező vonathoz van buszjárat csatlako-
zás. Turistacsoportok részére különjáratok is szerepelnek
a Volán szolgáltatásaiban. Az autóbusz-állomáson a tuda-
kozó telefonszáma 660. Csomagmegőrző, elővételi pénztár
és utasellátó működik a helyszínen.

Taxi

A Volán Vállalat központi állomásáról a 160-as telefon-
számon, valamint a 660-ról hívhatók a taxik, amelyeket

CB-vel értesítenek! A vasútállomáson és a Petőfi-szálló portáján CB-rádió is rendelhető a kocsik. Kossuth téren: Tisza taxi megálló, telefonszám 999.

Szálloda, szállás

A Hotel Petőfi egycsillagos szálloda. 42 szobájában 112 férőhely van. Minden helyiségben hideg-, melegvizes szolgáltatás. A szálloda címe: Petőfi Sándor utca 2., a porta telefonszáma: 255, az étteremé 254. Az IBUSZ helyi irodája a fizetővendég-szolgálat keretében mintegy 100 férőhelyet tud ajánlani. A Széchenyi-ligetben a strandfürdő területén lévő 14 üdülőház teljes komforttal várja a vendégeit. Ugyanitt van a kemping is. A recepciónál további felvilágosítást nyújtanak a Vízmű Vállalat idegenforgalmi szakemberei. Ifjúsági turistacsoportok elhelyezésére a nyári időszakban lehetőséget nyújt a modern diákszálló. Ezzel kapcsolatban az Expressz Ifjúsági és Diákutazási Iroda ad bővebb felvilágosítást. Kempingezésre nyílik lehetőség a Tisza-strandterületen is.

Étkezés

A Petőfi-szálló éttermében tájjellegű ételeket is — gombóclevés, töltött csirke, szüzerem, böllérpecsenye, kapros-túrós — lepény is kínálnak. Turistacsoportok étkeztetéséről is gondoskodnak. A szálloda épületében helyezkedik el még a cukrászda, bisztró és borozó, ezenkívül három külön-teremben is fogadnak vendégeket. Speciális ételkülönlegességek a Delelő Vendéglőben, Felszabadulás út 8., telefon 402. Az Aranykalász étteremben eredeti népi zene is hallgatható. Marx tér 25. Telefon: 81. További étkezési lehetőségek: Strandvendéglő; Széchenyi-liget, telefon 334 — Halászcserda Lenin út 9., telefon 352 — Horgásztanya, a Tisza hullámterében található a strandra vezető út mentén. Esti szórakozóhely a Panoráma kávéház a város központjában, Kossuth tér 5. szám alatt, az emeleten terasz is van.

Pénzbeváltás

Külföldi fizetőeszközök beváltása az IBUSZ-irodában, Kossuth tér 5. szám alatt. Tókésváluta-beváltás a Magyar Nemzeti Bank fiókjánál, Kossuth utca 17/a, telefon 53; az OTP helyi fiókjánál Kossuth utca 26. szám, telefon: 45.

Bevásárlás

Skála Áruház Marx tér 14. — Központi ABC, Kossuth utca 24. — Népművészeti Bolt Ady Endre utca 7. Természetesen még sok nagyobb és különböző áruválasztékú üzlet felkereshető a centrumban.

Idegenforgalmi irodák

IBUSZ Kossuth tér 5, telefon: 331, telex: 82 261. Május 1-től, október 1-ig szombaton ügyeletet tartanak fél 8-tól déli 12-ig. Német, orosz, angol turistacsoportokhoz tolmács kísért adnak. A szolgáltatásokban szerepel még gyógyüdültetés, kirándulások, és sportprogramok szervezése, szálloda foglalás, vasúti-, repülő- és hajójegyek váltása, gépkocsikölcsönzés. — *Expressz Ifjúsági és Diákutazási Iroda*, Kossuth utca 12. Telefon: 321, telex: 82 671. Szükség szerint tolmácsról, idegenvezetőről gondoskodnak, a programajánlatban csoportos ifjúsági kirándulások és csónaktúrák is vannak.

Autószerviz, alkatrész, benzinkút

A szentesi Autójavító Kisvállalat telephelye Lenin út 96. szám alatt van. Telefonon a munkafelvétel a 669-es számon történik. A segélyszolgálat, az autómentő CB-rádió is hívható. Foglalkoznak itt a műszaki állapot vizsgálatával, futóműállítással, fődarabok cseréjével, felújítással, futójavítással, gépi mosással, alváz- és üregvédelemmel stb. A műszeres diagnosztikai vizsgálatba tartozik gyújtás, fényszóró, lengéscsillagpító, fékhatás stb. Az alkatrészellátást szolgálja a kisvállalat autóboltja, amelyik a szerviz területén található. — Autóalkatrészek vásárolhatók még a városközpontban a Kossuth utcán, valamint a Lenin úton a Halászsárdával szemben lévő szakboltban — hétvégi napokon autójavító kisiparosok tartanak szolgálatot. Erről információt nyújt a KIOSZ Arany János utcában lévő központja.

Nemcsak a helybeli, hanem az ország minden részéről érkező autós klubtagok számára nyújt szolgáltatást a Sopron és Villogó utca sarkán lévő műszaki bázis. A Magyar Autóklub itteni létesítménye gondoskodik a korszerű műszaki vizsgálatokról, a gépkocsik működésének ellenőrzéséről. A kisebb javításokat a helyszínen elvégzik a szerelők. — *Üzemanyag-töltő állomás* — éjjel-nappal — a Lenin úton található, telefonszáma: 627. — *Gépkocsi-kárrendezés* Állami Biztosító Lenin út 96., telefon: 746.

Sportlétesítmények

Az ország második legnagyobb vidéki teniszstadionja található a Széchenyi-ligetben, tizenkét pályával. A Kinizsi sportpálya a Felszabadulás út 2—8. szám alatt, a MÁV-sportpálya a Korsós sor 2. szám alatt található. Versenyuszodák ugyancsak a ligetben helyezkednek el. — Horgászengedélyek kiadása a helyi egyesület Farkas M. u. 2. szám alatti központjában történik. A város határában két vadászegyesület, az Új Barázda és a Vörös Október működik. Vadászat és más szolgáltatások ügyében felvilágosítást adnak a ligeti vadászházban.

Orvos, gyógyszerár, mentők

Kórház — Rendelőintézet Sima Ferenc utca 44—45., telefon: 23. Hétvégi és éjszakai orvosi ügyelet Klauzál utca 6., telefon: 453. *Mentők*, Sima Ferenc utca 29—33. Telefon: 206. — *Gyógyszertár* Kossuth tér 5. szám alatt, telefon 104. Mindennap reggel 8-tól este 8-ig van kiszolgálás, ugyanitt éjszakai ügyelet és a hétvégi nyitvatartás is hozzátartozik az egészségügyi ellátáshoz. A központin kívül még négy gyógyszerár található a városban.

Talált tárgyak

Talált tárgyak Városi Tanács 11-es számú szoba. Itt lehet tudakozódni, illetve érdeklődni.

Fürdők

Az Ady Endre utcában van a városi gyógyfürdő, a Csongrád megyei Víz- és Csatornamű Vállalat kezelésében. Itt foglalkoznak járóbetegekkel a reumatológiai szakrendelés keretében. A kórház területén fűrt termálkút gyógyvizét használják fel az egyes kezeléseknél, amelyek egy részét orvosi beutaló nélkül is igénybe lehet venni. A hidrokarbonátos gyógyvíz nagyon alkalmas mozgásszervi megbetegedések gyógyítására és egyes nőgyógyászati esetekben, valamint gyomorbántalmak ellen is javallott. Megtalálható a gyógyfürdőben a víz alatti masszázs rekeszes galvánfürdő, iszapkezelés, szénsavfürdő, ivókúra. Kiegészíti a létesítményeket a medencéken kívül a szauna és a szolárium. Az udvari medence a sátortetős megoldás révén télen is látogatható.

A Széchenyi-ligetben foglal helyet a strandfürdő több

medencéje. Az ötvenméteres uszodát egészíti ki a 33 méteres medence, valamint az úszásoktatásra kijelölt létesítmény és külön a gyermekmedence. A strandfürdő területén különféle szolgáltatások és szórakozási, sportolási lehetőségek várják a vendégeket. Az autóval érkezők számára külön parkoló van. Tervezik az úgynevezett termál, ülőmedence kialakítását.

A gyógyfürdő telefonszáma 782, a strandfürdőé 334.

TUDOMÁNY, MŰVELŐDÉS, SZÓRAKOZÁS

Levéltár

A Kossuth téren, a volt megyeháza épületében foglal helyet a levéltár, ahol Csongrád megye történeti anyagát őrzik. Megtalálhatók itt az 1723 és 1950 között keletkezett megyei iratok. „Civil” mértékegységben számolva az iratok, dokumentumok hosszúsága megközelíti a háromezer folyómétert. A rendszerező munka eredményeként könnyen hozzáférhetők a különféle korokra, témákra, intézményekre vonatkozó iratok és mindez nagyon jó alapot nyújt a kutatómunkára. Említést érdemel például a feudális-kori összeírások gyűjteménye, a megyei önkormányzati testületek jegyzőkönyvi iratanyaga, a szentesi sajtógyűjtemény stb. Egyebek özött Kossuth-, Széchenyi-, Madách-leveleket is őriznek a levéltárban és katalógizált fényképgyűjteménnyel is rendelkeznek. A könyvtár hatezer kötetből áll. A levéltárat nemcsak gyakran látogatják a kutatók, hanem az intézmény szakemberei rendszeresen publikálnak. A városi tanácsnál keletkezett iratok is fellelhetők a levéltárban, mégpedig 1740-től kezdve. Itt gyűjtik össze a különféle intézmények, vállalatok üzemek iratanyagát is.

Kosztá József Múzeum

A Széchenyi-liget bejáratától egyenes út vezet a Kosztá József Múzeumhoz. Nevét az Alföld nagy realista festőművésztől kapta. A műemlék jellegű épületben különösen a népvándorlaskori gyűjtemény nevezetes. A múzeum alapítója Csallány Gábor 48 éven át volt vezetője az intézménynek és ásatásaival megteremtette a régészeti anyagot. Emlékét márványtábla őrzi a múzeum falán. Kiemelkedő értékű a néprajzi anyag is, amely a földművelés, a vízimolnár, takács, kékfestő, mézesbáb-készítő, ötvösmesterség emlékein kívül gazdag a hajdan oly híres szentesi fazekasok munkáiban is. A múzeum őrzi Kosztá József alkotásainak gyűjteményét. Ennek túlnyomó részét a művész végren-

deletileg hagyta a múzeumra. — Az irániak és germánok a Dél-Alföldön című állandó régészeti kiállítás felöleli az iráni eredetű szarmaták hagyatékát. Ide kapcsolódnak a jazig és roxalán törzsek, valamint a kihalt keleti gótok nyelvét beszélő gepidák emlékei. Nemzetközi viszonylatban is nagy figyelmet szereztek a múzeumban őrzött újkőkori leletek. A múzeum anyagát az újabb ásatások állandóan gazdagítják.

Kertészeti Kutató Állomás

A Vetőmag Vállalat Kertészeti Kutató Állomása a liget mögött, a Kurca partján helyezkedik el. Gyalogszerrel is könnyen megközelíthető a Kurca-parti sétányon. Közel harminc azoknak a száma, akik tudományos munkakörben tevékenykednek. A személyi feltételeken kívül az egyéb adottságok is megfelelőek. Legfőbb feladat, hogy a kertészeti gyakorlatot szolgálva hozzájáruljanak a zöldségprogram megvalósításához. Mindemelllett nemcsak a mezőgazdasági nagyüzemeket, hanem a kiskertek tulajdonosait is segítik. Az intézményben a zöldségfélék 125 típusát vizsgálják. Szerepel a nemesítési, kutatási programban a káposztaféléken és a paprikán kívül a lucerna és a kukorica is. Munkaszervezetileg a hat osztályból, négy nemesítéssel foglalkozik. Kiterjedt nemzetközi együttműködést tartanak fenn és rendszeresen publikálnak. A Kutató Állomás csaknem negyven minősített fajtát mondhat magáénak. Saját fajtáikból annyi elit vetőmagot állítanak elő, amely megfelel az országos igényeknek. A Köztársaság téren található a Kutató Állomás kertészeti szakboltja, ahol a különféle magvakon, eszközökön, növényvédőszeren kívül szaktanácsadást is kapnak a vásárlók. A Kutató megalapítója dr. Szalva Péter.

Ifjúsági és Művelődési Ház

A város legnagyobb közművelődési intézménye a Móricz Zsigmond Művelődési Központ, amelynek tevékenységére jellemző, hogy öt épületben működik. Az intézményrendszer legfiatalabb tagja az Ifjúsági és Művelődési Ház 1980 májusától szolgálja a közönséget. A Kossuth teret elhagyva, amikor kiérünk a Tóth József utcára, szemben találjuk magunkat a tizenévesek szórakozó- és sportolási helyével, az ifjúsági parkkal. A hatalmas aszfaltozott területhez csatlakozik a nagyméretű szabadtéri színpad. A nyári hónapokban előadások és táncestek várják itt a látogatókat. — Néhány lépcsőn át az előtérbe jutunk, ahol eligazító táblák könnyítik meg a tájékozódást. A klubpresszóban rendsze-

resen látható valamilyen fotó- vagy dokumentumkiállítás. A pódiumteremben kamaraszínházi előadásokat, táncsteket, pódiumműsorokat, komolyzenei hangversenyeket és más rendezvényeket tartanak. Az előadóterem a filmvetítések, ismeretterjesztő előadások helyszíne. A játékterem után az emeleten találjuk a szakköri szobákat, az öltözőket és az irodákat. (Az Ifjúsági és Művelődési Ház címe: Tóth József u. 10—14. Tel.: 79.)

Tóth József Színházterem

A színházterem bejárata a Kossuth térről nyílik, a Petőfi Sándorról elnevezett étterem és szálloda épületében. Nevét Tóth Józsefről, a szentesi születésű, múlt századi neves jellemszínészről kapta. Tóth József csaknem 17 évig volt a Nemzeti Színház megbecsült tagja. — Napjainkban öt-hat állandó színház társulata fordul meg évadonként a Tóth József Színházteremben. A hatvanas évek végén felújították, ötszáz személyes nézőtere van. A modern színház kitűnő akusztikájával, kényelmes öltözőivel megnyerte a szegedi, szolnoki, békéscsabai, kecskeméti, budapesti színészek tetszését. Hetente egy-két alkalommal láthatunk színházi előadásokat. Szerepelnek a műsorban még zenei koncertek és egyéb rendezvények.

Kisgaléria

A főtéri magasépület emeleti teraszáról lehet bejutni a művelődési központ kiállítótermébe. A barátságos, világos két helyiség 1974-től a képzőművészetek rangos bemutatóhelye. A Kisgalériában évente 14—16 kiállítást rendeznek a szakemberek. A tárlatok általában három hétig láthatók. Nyaranta legtöbbször népművészeti anyagok találhatók a termekben az ország nevezetesebb tájegységeiről. — A tárlatok hétfő kivételével mindennap megtekinthetők 10-től 13 óráig és 15-től 18 óráig.

Könyvtár

Az olvasás, a könyv az egyik legjobb szórakozás és független az időjárás alakulásától. A szentesi könyvtár az olvasáshoz több mint 110 ezer kötetet kínál. Kiegészíti a gyermek- és felnőttrészele. A könyvtár főbejárata a Kossuth térre néz. A hírlapolvasóban 160 féle napi- és hetilap, valamint folyóirat várja a látogatókat. A könyvek között megtaláljuk a helytörténeti anyagokat is, amelyek betekintést nyújtanak a város múltjába. A tájékoztató

szolgálat a legkülönbébb kérdésekre gyors és megbízható választ ad. A könyvtárhoz szépen berendezett zeneterem is tartozik, mégpedig a József Attila utcai épületben. Itt ezeröttszáz hanglemez között válogathatunk, a komolyzenét, irodalmi összeállítást és a könnyűzenei felvételeket alapul véve. A zeneterem az épület emeleti helyiségében található, a földszinten a gyermekkönyvtár helyezkedik el. — Érdeemes megemlíteni könyvbarátok tájékoztatására, hogy a Horváth Mihály Gimnáziumban 30 ezer kötetes speciális könyvtár található.

Mozi

A Szabadság utcában lévő és felújított háromszáz személyes filmszínházban naponta három vetítést tartanak — 4, 6 és 8 órakor — illetve a nyári hónapokban este 10 órakor is van előadás. A Szabadság filmszínházon kívül az Ifjúsági és Művelődési Házban is vetítenek filmeket. Csütörtökön és pénteken 19 órakor a művészfilmeket veszik sorra. Ugyanitt májustól októberig az előadások este 20 órakor kezdődnek. A gyermekek kéthetenként szombat délelőtt mesemozit nézhetnek.

Klubok, szórakozóhelyek

Az Ady Endre utcában a 2-es számot viselő épületben találjuk a Helyőrségi Művelődési Otthont. Az Ady Endre utca 36. szám alatt húzódik a régi művelődési otthon. Itt működik többek között a táncklub, nyugdíjasok klubja, a kertbarátok köre és a népszerű nyári tánciskola. — A MÁV Klubkönyvtár a vasútállomás épülete mellett húzódik. Elsősorban a vasutas dolgozókat szolgálja a klubház, de a nagyközönségnek is szerveznek programokat. A fiatalabb korosztály számára népszerűek a táncestek.

Kirándulóhelyek

Kedvelt kirándulóhelyek a Tisza és a Körös hullámterei. A szivattyúállomás magasságában találjuk a tiszai szabad strandfürdőt, itt kempingezésre is van lehetőség. Szomszédságában találjuk a csónakházat és ennek közelében van a Horgásztanya. Sok kiránduló keresi fel a Körös bökényi részét, ez megközelíthető Magyartés irányába haladva. Pusztai romantikát kínál a cserebökényi határ, a Fertő-lapistói rész. Labodár a nevezetes madártelep elérhető a berki úton, dél-nyugati irányban. Elhagyva a várost a volt berki iskolától vezet az út a célig. Szentestről a Szarvas felé vezető

úton közelíthetjük meg a 15 kilométerre lévő ecseri templomromot. Téglalap alakú hajója volt, szentélye a nyolcszög három oldalával zárult. Biztosra vehető, hogy a templomnak Árpád-kori periódusa is volt. A XVIII. században a torony romjai még álltak. — *A Szentessel szomszédos községekben* Szegváron, Derekegyházán és Nagymágoacson falumúzeum, barokk templom és volt kastélyok nyújtanak látnivalót. (Nyáron naponta háromszor megy autóbusz a tiszai strandra.)

Hivatalok, intézmények

Városi Tanács Kossuth tér 6., tel.: 55. — *Rendőrség* Kossuth u. 43., tel.: 15. — *Posta* Petőfi u. 8. szám alatt található, ezenkívül kisebb hivatal működik a vasútállomáson és a Rákóczi utcában. — *Tűzoltóság* Kossuth u. 47., tel.: 116.

Jelentősebb városok távolsága Szentestől

Budapest 149 — Orosháza 38 — Hódmezővásárhely 28 — Szarvas 37 — Csongrád 13 — Kiskunfélegyháza 38 — Szeged 54 kilométer.

SÉTÁK A VÁROSBAN

CENTRUM

A város szíve a Kossuth tér. Helyén a 18. században mocsaras tó volt. Még az 1840-ben készült térképen sem volt ez a terület külön feltüntetve. 1861-ben Fő tér, 1866-tól Piac tér, 1892-ben, a turini remete 90. születésnapja alkalmából kapta mai nevét. A piac 1950-ben költözött át a Marx térre.

1848. október 1-én *Kossuth Lajos* — híveinek társaságában — a mai Ady Endre utcán át hajtatott a régi városházára. Nagy hatású toborzó beszédét a tér dél-keleti saikánál mondotta el, ahol szobrát 1934-ben felállították. Alkotója *Tóth István*. A szobor 1974-ben a tér átalakítása alkalmával került a volt megyeháza épülete elé. Nem messze tőle a tér északi részén találjuk az egyik szovjet hősi emlékművet is.

A négy égtáj irányában az épületek homlokzati magassága által létrehozott zárt hatású térélmény adja a hely jellegét. Az emeletes tömbök, magasépítmények szabják ki a tér tágas négyszögű alakját. Lombos fák csoportja, szobor, emlékmű, kis szökőkutas medence, pihenésre szolgáló padok felerősítik a kellemes, rajzoltos összképet. Itt állnak a város legjellegzetesebb épületei: a nyugati oldalt lezárja a volt megyeháza — most intézményközpont — és az iskola, keleti felén emelkedik az 1973-ban átadott modern, hatemeletes lakóház, földszintjén üzletekkel, az emeleten presszóval. Ebben az épületben találjuk az IBUSZ Irodát is. A déli oldalon húzódik a saroktornyos manzardtetős büszke épület, az 1911-ben épült városháza. 1950 óta a városi tanácsnak az otthona. *Bohn Alajos* építész munkája. Annak idején az első világháború előtt inkább leplezte, mint kifejezte a kort, az akkor jellemző szegénységet, munkanélküliséget és elmaradottságot. A neobarokk stílusjegyeket felvonultató épület nyugati oldala a Kőztársaság térrel határos. A Kossuth tér felé néző falán találjuk a Tanácsköztársasági emléktáblát.

A tér északi oldalán húzódik a nagyméretű *kora klasszicista stílusú református templom*. Végleges formáját 1808 és 1826 között nyerte el. Tornyának alsó része a 18. század

A „nyugati bejárat”

Főutcai lakónegyed

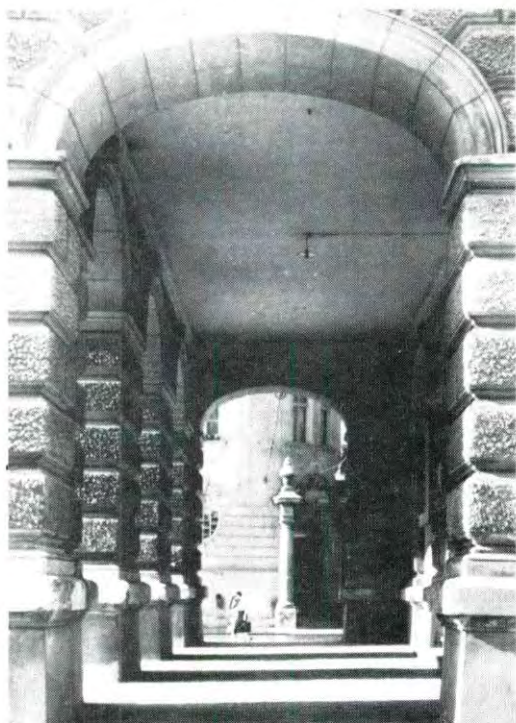
Légi felvétel a Köztársaság-térről*

Diáktúristák érkezése

A volt megyeháza boltívei*

A Horváth Mihály Gimnázium

Az Árpád Termelőszövetkezet székháza

Az IBUSZ Kossuth-téri irodája

hozzá. A kis templomban egyebek között díszes szentély és rendkívül értékes Szentképfal található.

A tér déli sarkából ágazik a Petőfi utca. Ennek az utcának valamint a Kossuth térnek a sarkán láthatjuk a *Petőfi-Szálló* reprezentatív szecessziós stílusú épületét. 1898-ban épült, *Komor Marcell* tervei alapján. Földszintjén étterem, cukrászda, bisztró, borozó működik. Az épület-együttesben kapott helyet a színházterem. Annak idején a szálló egyik termében szépen kivitelezett színpadot emeltek és így a hely alkalmanként átalakult színházteremmé. Ennek névadó ünnepségét 1909. március 19-én tartották, amikor az ünnepi műsorban fellépett Jászai Mari, Rózsahegyi Kálmán, Pethes Imre és Ligeti Juliska. A színházterem előmenye volt a Nyári Színkör, amelyik fából épült 1874-ben. A szálloda helyén a Rambovszky-vendéglő udvara volt a színészet hajléka. Innen költöztek át a kőépületbe. Felmerül a kérdés, hogyan kaphatta a szálloda és étterem Petőfi Sándor nevét? A magyarázat az, hogy abban az időben politikai felfogást, a 48-as eszmékhez való ragaszkodást fejezett ki az elnevezés.

A már említett Rambovszky-féle vendéglő volt a tipikusan szentesi kifejezés, a „csoze” szülőhelye. Dr. *Bugyi István* sebészprofesszor írott visszaemlékezéseiben találjuk, hogy a lengyel származású Rambovszky vendégfogadója előtt mindig üldögélt öt-hat toprongyos alak, akik alkalmi munkából tengették életüket. A vendéglős reggelenként így köszöntötte őket: — Co zse?! — ami magyarul olyasfélét jelent, hogy na mi van? A szó jelentése sértő ugyan, de nem becsületsértő. Inkább csak olyan naplopó, semmiházi. Ma is használják kedélyes formában: ej de nagy csoze vagy! A csözek már régen a temetőben pihennek. Már csak emléküik él Szentesen és a *csoze* szó, amellyel gyarapították a magyar szókincset.

A református templom mögött húzódik a Kiss Bálint utca, számos védett épülete a régi Szentes hangulatát idézi. Közülük is kiválik a 2-es szám alatt az 1803-ban épült klasszicista református lelkészlak. Az utca névadója *Kiss Bálint* 1772 és 1853 között élt.

A jénai egyetemen tanult, hazatérve lelkipásztor volt, Szentesen. Korának polihisztora volt, kitűnt reformtörekvéseivel, haladó szellemű pedagógiai elveivel. Kiváló természetbúvár volt, a népelet megfigyelője és leírásai történeti és néprajzi szempontból egyaránt rendkívül értékesek. Az Akadémiának levelező tagja. Nagy szerepe volt az elemi iskola létrehozásában is.

A főtéri református nagytemplom előtt kanyarodik a Kiss Bálint utca. Névadójáról már szoltunk, viszont nem

mulaszthatjuk el festőművész fiáról szóló megemlékezést, aki szintén a Bálint keresztnevet viselte.

1802 és 1868 között élt, haladó gondolkodású és a külföldi munkák másolása helyett a nemzeti jelleget hangsúlyozta. Az *ifjabb Kiss Bálint* a magyar történeti festészet úttörője, az első magyar képtár szervezője és rendezője. 1848/49-es szabadságharc és forradalom után állását elveszti, és kegyvesztett lesz. Ezután nehéz körülmények között él, ám személyes keserűségét talán feledtette, hogy korábban különleges szerepet játszott a magyar festőművészetben. Ezt természetesen a mai művészettörténet és kritika is elismeri.

A Kiss Bálint utcában a református paplakkal szemben láthatjuk a *volt népi kollégium épületét*. A népi kollégisták Szentesen is elősegítették a demokratikus oktatási elvek kibontakozását és politikai szempontból is nagy jelentőségű volt a népi kollégium működése.

A Kiss Bálint utca 11. számú épület a *mai zeneiskola* otthona. A múlt század végén kaszinónak épült. A második világháború utolsó időszakában a gimnázium egyes osztályait helyezték el itt átmenetileg. Az 1955-ben alakult *szentesi Állami Zeneiskola* 1957-ben költözött végérvényesen a Kiss Bálint utca 11. szám alá. Többször megújították az épületet. A zeneiskola azóta ápolja a zenei oktatást és a hangversenyek révén is nagyon fontos része a város kulturális életének. Sok művész írta be nevét a zeneiskola vendégkönyvébe, neves előadók és karmesterek bejegyzései is olvashatók. A zeneiskolából kikerült növendékek közül a város is büszke *Balázs Árpád* zeneszerzőre és *Lehota András* hegedűművészre. 1977-ben alakult meg a Szentes és Vidéke ÁFÉSZ patronálásával, valamint a zeneiskola szakmai közreműködésével a *városi vegyeskar*, amelyik sokszor szerepelt már a rádióban, de a városi ünnepeken is nagy sikerrel közreműködik.

A zeneiskola mögött az Arany János utcával párhuzamos Pólya utcában élt *Derzsi Kovács Jenő*, a Horváth Mihály Gimnáziumban egymást követő tanárgenerációk kimagasló alakja. (1889—1969)

Kolozsvárott szerzi meg tanári diplomáját. Kémiából és biológiából a berlini egyetemen hallgat előadásokat. Édesapja nyomdokain haladva a szentesi gimnáziumban pedagógus és itt 45 évig teljesíti hivatását, mint tudós tanár. Közel 200 Szentes és környéki népdalt gyűjtött össze. Azért is értékes, mert a Dél-alföldön kevés ilyen kezdeményezés volt a korábbi évtizedekben. Derzsi Kovács Jenő hagyatékát a helyi múzeum vette gondozásába. Ebből kiállítás is nyílt a gimnázium fennállásának 125. évfordulóján tartott ünnepegek alkalmával.

Az Árvízmentesítő Társulat épületének régi tömbje karakteres, szép alkotás. Egységes stílusával a régi Szentestből villant fel valamit. Innen vagyis az Arany János utcából, ha visszakanyarodunk az Ady Endre utcára két látnivalóba ütközünk. Az egyik a diákkollégium falán elhelyezett tábla *dr. Hadzsy János* emlékére. A szentesi születésű orvos Bácskatopolyán volt a társadalmi haladás előmozdítója és a humanista elvek megvalósítója. Szentestnek ma testvérvárosa a jugoszláviai Bácskatopolya. Dr. Hadzsy János születésének 130. évfordulóján 1981-ben avatták fel szentesi szülőházán az emléktáblát.

A *Közgazdasági és Egészségügyi Szakközépiskola* épületét 1966-ban avatták fel. Következik a Helyőrségi Művelődési Otthon épülete, ahol számos kulturális és egyéb jellegű program és rendezvény várja a látogatókat.

Újra visszaérünk a főtér keleti oldalára a már említett modern lakó- és üzlettömbhöz. Ennek az épületnek a legfelső emeletén, mondhatni a város tetején találjuk *Tokácsli Lajos* festőművész műtermét.

A korábbi évtizedekben hamarabb felkeltette a megyei és az országos közvéleményben a város iránti érdeklődést, mint — messzebbre megyünk a hasonlattal — a mezőgazdaság vagy az ipar több helybeli terméke. Hosszú idő óta együtt él a szentesi születésű művész a várossal, együtt halad a város ritmusával, miként a nagy előd, Koszta József tette. Divatok jöttek mentek, de Tokácsli Lajos az, úgynevezett alföldi realizmus ezen belül is a tájfestészet igazi értékeit hozta létre.

A hatodik emeleten lévő lakásából majd feljebb a műteremben a külső körbe futó erkélyről, különleges panorámanyílik a városra. A tekintet egy mélységbe sűríti az alatt sorakozó házakat és a távoli Tisza-gát vonulatát. A műterem gazdája más aspektusból érvel:

— Innen az is jól látszik, hogy mennyit fejlődött a város.

Legutóbbi nagy erkölcsi és művészi sikere volt a szervezett külföldi bemutatkozás, a luxemburgi gyűjteményes kiállítás. Régóta vállalta és vállalja a kisvárosi „kultur-fárosz” szerepét: a sugárzó színek, a lendületes vonalak együttesével próbál hatni az emberek ízlésére, szépérzékére. Voltak esztendőik, amikor kulturális tartalmú konkrét megbízatásokat teljesített a társadalmi szervezeteknél. A legjobban azért művészetével alakította környezetét, de az ország más vidékein is megbecsülték, és megismerték a megtartott tárlatai révén.

Itt a műteremben régi és új alkotások garmadája. A falakat beborítják a mester művei. Merengő lilák ölelkeznek a hallgatag barnákkal és a beszédes zöld kedves párja a

hivogató kéknek. Egy egész életpálya néz le ránk a vásznról.

— Az ott jobbra egy eredeti Koszta-kép, tanyai életből meríti a témáját. Három éve, hogy sikerült hozzájutnom, akárcsak ott az ablak előtt ahhoz a faragott fiókos asztalhoz.

Nemesak alkotója a szépnek a művészinak, hanem gyűjtője is. Szereti a nagy mesterek társaságát, akik műveikkel, alkotásaikkal jelen vannak *Tokácsli Lajos* lakásában. Megmutatja legújabb alkotásait: a hatalmas méretű képek egy újonnan teremtett világot ábrázolnak, Szentes jellegzetes tájait. A színek és a hangulatok a mester egy újabb korszakának nyitányát jelzik.

Tokácsli Lajos Szentesen született 1915-ben. Festő tanulmányait a Képzőművészeti Főiskolán 1938—1942 között végezte. Rudnay Gyula volt a mestere. A főiskola elvégzése után visszatér Szentesre, ahol szívélyes kapcsolata van eszményképével Koszta Józseffel. Ezt a kapcsolatot a háború katonai szolgálata, ezután az idős és súlyosan beteg mester halála szakította meg.

Az 1952-es újrakezdés, felmérés szegedi kiállításán elnyeri a Művelődési Minisztérium munkajutalmát. Fejlődésében a zsenyei művésztelepen Hermann Lipót és Boross Géza festőművészek baráti, szakmai tanácsait érvényesíthette. Sárospatak, Tokaj, Mártély, Hódmezővásárhely művésztelepein, majd Bácskatopolyán, Franciaországban a Német Szövetségi Köztársaságban és Luxemburgban járt tanulmányúton.

1943 óta kiállítóművész. Harminc egyéni kiállítása volt az ország különböző városaiban, közel negyven alkalommal szerepeltek művei országos, illetve hasonló jellegű kiállításon. 1966-ban csoportos kiállításon voltak képei a Szovjetunióban. 1981-ben Luxemburgban egyéni kiállítása szerzett sikert.

1951 és 1965 között pedagógus tevékenységet folytatott Szentesen, mint szakkörvezető. 1972-ben Szentes város Pro-Urbe emlékéremmel jutalmazta. 1975-ben Koszta József éremmel tüntették ki. A Művelődési Minisztérium, a Magyar Nemzeti Galéria több művét megvásárolta. Megtalálhatók még művei a vásárhelyi Tornyai János, a szentesi Koszta József Múzeumban. Eljutottak képei külföldi magángyűjteményekbe Európában és a tengeren túlra is.

BELSŐ ÖVEZET

A főtér „ikertestvére” a Köztársaság tér. Elhelyezkedésük olyan a városmagban, mintha két egymástól elcsúsztatott négyszög csak egy csúcsban érintkezik. A városháza,

a volt megyeháza, a szintén emeletes általános iskola (1912), a városi bíróság (1910), a katolikus plébánia és az utóbbi két épületet összekötő árkádsor határolja. A nyugati része valamikor önálló terecske volt a Szentháromság néven és ugyanezt a nevet viselő emlékmű (1886) ma is fennáll. A városnak talán legsikerültebb, legszebb és leghangulatosabb tere pompás parkjával benne virágokkal, padokkal örökzöld buxusokkal. A barokk stílusjegyeket fogja össze — fizikai értelemben is — a park szélén körbefutó csövezett vasgyűrű. A tér közepén kis dombocsán magasodik — oldalán az elesettek nevével — az első világháború hőseinek emlékműve. *Pásztor János* alkotása, felavatása 1926-ban történt. Az első világháborúban 922 hősi halottja és 60 eltűntje volt a városnak.

A plébániát ugyancsak árkádsor kapcsolja össze a város egyik legjelentősebb műemlékével a római katolikus Szent Anna templommal. Középkori elődjét a XVIII. század második felében átalakítják, majd újabb átépítés következik és jelenlegi klasszicizáló formáját 1847-ben nyerte el. A főhomlokzat fülkéiben Szent József és Szent Péter szobra látható. A mennyezet szecessziós stílusú seccoit *Endre Béla* és *Rudnay Gyula* festette 1910-ben. A szentély mozaikhatású képe az Angyali üdvözlés; a többi kép Napkeleti bölcséket és Krisztus életéből vett jeleneteket ábrázol. A diadalív seccoja: Magyar Szentek hódolata az Oltáriszentség előtt (*Terney Béla*, 1949). Legutóbb 1959-ben restaurálták a képeket, hogy azok megőrizték eredeti színhatásukat.

Ha templomtól balra nyíló Szent Anna utcán rövid sétát teszünk, akkor eljutunk a város egyetlen középkori eredetű épületéhez. A 17. számú ház szecessziós homlokzata mögött régi boltívek rejtőznek. Belső formáját a XVIII. század elején végrehajtott átalakításnak köszönheti, amikor Harruckern báró gazdasági épületeinek egyike volt. Az utca felőli két szoba a középkori templom falmaradványainak felhasználásával épült. — A háztól továbbhaladva a Kurca — partján elérhetjük a Kertészeti Kutató Állomást.

Visszakanyarodva az előbbi színhelyre: a római katolikus templommal átellenben találjuk a nagymúltú *Horváth Mihály Gimnáziumot*. Homlokzata a Köztársaság tér felől érvényesül igazán, terjedelme és nagysága pedig a Kisér utcából nézve. Az épület középső része 1888-ban készült el *Benkő Károly* tervei alapján, majd két új szárnyat kapott 1915 és 1918 között. Ezeket *Ybl Lajos* készítette. A felszabadulás utáni években a rajzterem feláldozásával és a tornaterem mennyezetének süllyesztésével, hat új osztálytermet kaptak az átalakítással nyert térben. A gimnázium előkertjében áll *Horváth Mihály* szobra. (*Kisfaludy Strobl Zsigmond* 1934.) A szobor 1974-ig a Kossuth teret díszítette.

Az 1859 óta működő gimnázium — bár a középiskolai

szintű oktatás kezdetét az újabb kutatások 1680-ra teszik — a város legrégibb és legrövidebb középiskolai intézménye. Az 1922/23 tanévtől viseli *Horváth Mihály* (1809—1878) nevét.

Horváth Mihály Szentesen született, teológiai tanulmányai után pappá szentelik. 1842-ben a Magyar Tudományos Akadémia tagja lesz. Működése korszerű jelentőségű az egész magyar történetírás szempontjából. Felfogásában a polgári átalakulás és a nemzeti függetlenség híve. Az egyetlen haladó gondolkodású főpap — csanádi püspök is volt — aki támogatta az 1848/49-es forradalmat és szabadságharcot. 1849-ben a Szemere-kormány kultuszminisztere. A szabadságharc leverése után emigrációba kényszerül és itt kiteljesedik történetírói munkássága. 1864-ben megnősül, 1867-ben hazatér Magyarországra. Nagy szerepe volt az Országos Levéltár felállításában is.

A gimnázium a helyi öntevékeny művészeti mozgalom fellelője is a legutóbbi évtizedekben. Országos hírnevet és elismerést szerzett a Diákszínpad, *Bácskai Mihály* vezetésével. Műsoruk többször elhangzott a rádióban, láthatók voltak a televízió képernyőjén és a sajtó rendszeresen méltatja munkájukat. Az iskolában úgynevezett drámai-tagozat működik jelenleg. — Talán kevesen tudják hogy az ismert 5+1 középiskolai politechnikai oktatás Szentesről indult el 1956-ban. Ennek az oktatási formának a lényege, hogy a hét egy napját — az ipari vagy mezőgazdasági érdeklődésnek megfelelően — gyakorlati munkával töltötték el a diákok. Az országban a szentesi gimnáziumban érettségizett 1960-ban az első 5+1 politechnikai osztály.

A gimnáziummal szemben a Beloiannis utca másik oldalán az *Ipari Szakmunkásképző Intézet* modern épülete látható. Ha tovább sétálunk, akkor hamar eljutunk a Beloiannis és a Petőfi utca sarkát betöltő általános iskolához. (1912) Előtte van az Olimpiai emlékpark, az olimpiai tölgyfával. 1936-ban a Berliini Nyári Olimpiai a légsúlyú *Lőrincz Márton* kötöttfogású birkózásban olimpiai bajnokságot nyert. A győzelem emlékére kapott tölgyfacsemetét itt ültette el 1937. március 29-én, mint a város tiszteletbeli polgára.

A Kossuth tér irányába fordulva a Petőfi Sándor utcában több történelmi múltú és városképi jelentőségű ház található. A Petőfi utca 9. szám alatt lévő lakóépület századforduló körüli bútoraikat a tanács megvásárolta és az épületben tájházat rendeznek be. Klasszicista stílusú a Petőfi utca 4. számú ház.

A SZÉCHENYI LIGET

A Köztársaság térbe torkolló Felszabadulás úton haladva — a bíróság épületének oldalán — mindjárt elérjük a Széchenyi liget bejáratát. Előbb még át kell mennünk a Kurca régi kőhídján. A tizenhárom holdas árnyas liget megyei védettség alatt áll. Mint a Kurca-part legszebb része méltán kedvelt sétahely és pihenő terület, gyermek és felnőtt részére egyaránt. A Kurcának ezt a szigetét északi oldalon a Vecseri-fok határolja. A két területet kis fahíd köti össze. A ligetet 1860-ban, Széchenyi halálának évében nevezték el a nagy államférfiről. Középső részét a századfordulón botanikus kertté alakították át: sok faóriás látható itt, amely e vidéken nem honos, sőt egy-kettő Európában is ritka.

A liget bejáratánál egyenes út vezet a *Kosztá József Múzeumhoz*. A műemlékjellegű épület 1840 körül épült klasszicista stílusban. Előtte áll *Borbereki Kovács Zoltán* szobra a *Földmunkás*. 1934-ben készült és viszontagságos sors után 1947-ben került mai helyére. A közönség eleinte nem tudott megbarátkozni vele, kifogásolták, hogy az áson nem találunk „rugót” és a robosztus alaknak „nincs cipője”. Ma már nincs ellenérvzés a szoborral szemben. Egyre inkább nyilvánvaló és elfogadott, hogy a sommázva megformált, ásóra támaszkodó agrárproletár egyszerre tükrözi a nyugalmat, az erőt és az elszántságot.

A múzeumot a lelkes és hozzáértő autodidakta *Csallány Gábor* (1871—1945) alapította 1897-ben. Emlékét márványtábla őrzi a múzeum falán. Régészeti ásatásainak eredményeként különösen a népvándorlaskori gyűjtemény lett nevezetes. Kiemelkedő értékű a néprajzi anyag is, amelyben helyet kaptak a földművelés, a takács-kék festő, mézesbáb-készítő, ötvösmesterség és a vízimolnárok emlékei. Igen gazdag a hajdan híres szentesi fazekasok gyűjteménye is. — *Dési Huber István* özvegye a múzeumnak ajándékozta a művész több tucat alkotását. Ezek is megtekinthetők Kosztá József gyűjteményes kiállításán kívül. A múzeum állandó régészeti kiállítása az Irániak és germánok a Dél-Alföldön címet viseli.

A múzeumban tekinthetők meg — mint már említettük — *Kosztá József* (1861—1949) festményei.

Annak idején sokat dolgozott a felsőréti tanyáján, utolsó éveit benn a városban az Zrínyi utca 2-es számú házban töltötte. Életműve a magyar festőművészet egyik csúcsteljesítménye. Képeinek izzó koloritjával, drámai hangvételével olyan társadalmi viszonyokról mondott ítéletet, amelyek sajátosan jellemezték a kapitalizmus korának magyar parasztságát. Kosztá jellegzetesen magyar festő. Ahhoz a nemzedékhez tarto-

zott — Rudnay, Nagy, Tornyai —, amelynek tagjai a divatos izmusok helyett az adott kor lényegét hozták felszínre festői eszközökkel, a realizmus legmagasabb színvonalán. Éppen ezért kell úgy érteni hogy az alföldi festészet nem földrajzi, hanem mondanivalót megragadó fogalom. A felszabadulás után Koszta József elsők között kapta meg magyar művész legnagyobb kitüntetését, a Kossuth-díjat. Erdélyi származású volt, de csaknem négy évtizedig alkotott Szentesen. Így vall erről: „Hogy speciálisan miért lakom Szentesen, arra csak azt mondhatom, hogy ez az a táj, amely leginkább és legegyetemesebben viseli magán a magyar táj jellegzetességeit. Csak itt érzem magam jól és csak itt tudok igazán dolgozni.”

Koszta képek

Téli táj
 Fás tanya
 Virágcsendélet tulipánnal
 Városvégi putri
 Faluvég fával
 Tanya piroskötényes nővel
 Berekháti putri részlet malommal
 Tanya borjúkkal
 Tanya boglyákkal
 Önarckép
 Kazlak piros kötényes nővel
 Rózsa csendélet
 Putri piros fejkendő nővel
 Piros fejkendő nő
 Virágcsendélet
 Boglyák rózsaszínű blúzú nővel
 Tanya boglyákkal rózsaszínű kötényes nővel
 Kosaras nő és hajló alak
 Tyúkok majorsággal
 Kosaras nő
 Putrisor
 Kukoricás tanyával
 Fehér ruhás ülő nő
 Munkásnők
 Putri napraforgóval
 Tanya tehénnel piros kötényes nővel
 Szélmalom
 Fehér házak
 Vízparton álló viskók
 Virágcsendélet krizantémokkal
 Kukoricatörés
 Mákvirágok között
 Tanya

A felsorolt gyűjteményen kívül még meg kell említeni a művésznak az édesapjáról készült festményét, valamint egy különálló grafikáját. Így összesen jelenleg harmincöt Koszta-alkotás található a megye egyik legrégibb múzeumában.

Mivel találkozik még a kíváncsi érdeklődő vagy a kulturális értékek pártfogója? A múzeum népvándorláskori gyűjteménye országosan ismert, szakmailag nélkülözhetetlen az archeológusok számára. Szentes környékén a Szegvár-tűzkövesi lelőhely a legjelentősebb. — A néprajzi anyag a kismesterségekről ad átfogó képet. Mindemellett az ipartörténeti és ezen belül a kerámia-gyűjtemény is felhívja magára a figyelmet. — A helytörténeti gyűjtemény Szentes város nagy szülőtteihez kapcsolódó relikviákat őriz. — A maga nemében szintén értékes a múzeum könyvtára, itt egyebek között botanikai és orvosi kézikönyvek is vannak az 1700-as évekből.

A múzeum gondozza a *Derzsi* Kovács Jenő, valamint a *Drahos* István hagyatékot. Szólni kell a múzeum éremgyűjteményéről is. Régi szentesi festők — *Kováts* Károly, *Hegedűs* László, *Kiss* Bálint — alkotásait is megtekinthetjük és a múzeum tulajdonában van *Tokácsli* Lajos festőművész több képe is. — A nagymágocsi kastélyból való néhány bútordarabot is őriz a múzeum.

A múzeum épületéhez közel találjuk *Blaha* Lujza mellszobrát. *Bory* Jenő szobrász-művész műve. Regényes körülmények között került 1941-ben Szentesre: érkezett egy csomag a városházára, aminek a kísérőlevelében az állt, hogy a szobrot „egy magát megnevezni nem akaró” küldte. Közölte, hogy ő „a szentesi liget szerelmese”. Ezért azt kérte, hogy a város fogadja el az általa megvásárolt szobrot és azt a Széchenyi ligetben állítsák fel. Hogy ki küldte ma sem tudjuk. Lehet, hogy közöttünk él, vagy másik városban vagy pedig már valamelyik temetőben pihen. Az mindenestre érthető, hogy megtetszett neki a liget. Most is méltó környezetet nyújt a „Nemzet Csalogányának”, illetve a szobrának.

Tudjuk, hogy fiatalon ment férjhez *Blaha* Sándor karmesterhez. Ennek a férjének szerzett soha el nem múlt dicsőséget, mivel a *Blaha* Lujza nevet használta. Szentesen először 1902. januárjában járt. Első látogatása háromnapos vendégszereplés volt. Az újság azt írta, hogy „ünnepe lesz Szentes városnak, mert napokig itt tartózkodik a nemzet csalogánya. Kevés ember van Szentesen, aki legalább híréből nem ismeri a színművésznőt, ezért feleslegesnek tartjuk felhívni a közönség figyelmét azokra az előadásokra, ahol a *Kuruc fufang*, a *Náni és a Piros bugyelláris* című népszínműveket adják elő.” Másik látogatása 1904. novemberére esett. Az újság ismét a legmagasabb jelzőket használja, ami *Blaha* Lujza esetében valóban indokolt is

volt. Harmadszor kétnapos vendégszereplésre 1905. októberében érkezett Szentesre. Az első este a Gyimesi vadvirág, a másodikon pedig a Menyecskek című darab szerepelt a műsorban.

Még annyit a múzeumról: Csallány Gábor után következő igazgatók, például Csalog József, Hegedűs Katalin újabb leletekkel és tudományos eredményekkel öregbítették a múzeum országos és nemzetközi hírnevét. Egyebek között a tűzkövesi-idol az egész világon ismert szakmai berkekben.

A múzeum szomszédságában foglal helyet a tenisz-stadion, mögötte a Kurca partján épült a vadászok új székháza. Az ország két legnagyobb vidéki tenisz-stadionja közül az egyik Szentesen van. A ligeti sportlétesítmény 12 pályáján gyakorolhatnak a fiatal teniszezők és egyúttal itt rendezik meg a városi, megyei és országos versenyeket is.

A tenisz-stadion mellett a ligetbe vezető aszfalt út szélén és a Kurcához közel találjuk a *Farkas Antal Úttörőházat*. A szervezet 1961-ben kapta meg az épületet, amelyik korábban gőzfürdő volt és ma is meglévő fürdőmedence csatlakozik hozzá. A régi kisuszoda és a hozzátartozó táborhely, játszótér az úttörők szabadidős programjait szolgálja. Annak idején az alföldi városok sorában — a kiegyezés utáni években — Szentesen épült meg elsőként a városi gőz- és kádfürdő, ahol vendéglő is működött. A Kurcán fahidat is építettek a fürdő jobb megközelítésére 1894-ben. Az intézmény részére ártézi kutat is fúrtak, majd 1895-ben megépült a nyári uszoda is.

A régi fürdőépületből átalakított úttörőház névadója *Farkas Antal* a város szülötte (1875—1940). Szociáldemokrata költő és újságíró, a Népszava munkatársa. A Tanácsköztársaság után emigrációba kényszerült Bécsben és Kolozsvárott élt. 1928-ban jön vissza Magyarországra. Forradalmi hangú költeményei főleg a szegényparasztság érzelmeit fejezik ki. Elhunytával az SZDP saját halottjaként temetteti el. Művei: *Viharzúgás és Pacsirta dal* (versek 1900); *A csanádi parasztbáró* (regény) 1907; *Templomtüzek, Vörös zsoldárok* (versek 1918); *Paraszt-tragédiák* (novellák 1919); *Fekete nóták, vörös rigmusok* (1919); *Proletárok verses könyve* (1919); *Idegen határon, sótalan kenyéren* (1927).

Az Úttörőházzal szemben íveli át a Kurcát az újabb építésű és fából készült díszes vonalú *Eszperantó-híd*. Facölöpökre épült, hosszúsága 40 méter, szélessége mintegy másfél méter. Megkönnyíti a gyalogos közlekedést a város délkeleti és északnyugati része között, illetve közvetlen

összeköttetést teremt a Kisér nevű negyed és a Széchenyi liget között.

A ligetből legnagyobb területet foglal el a modern strand-fürdő. Az ötven méteres uszodája 1932-ben épült. A legutóbbi években gyarapodott a gyermekmedencével, a 33 méteres versenyuszodával és újabban a hozzákapcsolódó modern tanmedencével. A téli hónapokban sátrortetővel borítják le és zavartalanul használhatják a fürdővendégek és a sportolók. A strand területe nagyon szépen parkosított, a medencék szélén hideg-melegvizes tusolók, továbbá megtalálhatók a játszóterek, labdajátékokra alkalmas részek a napozók. A fürdőzők ellátásáról vendéglő, büfé, fagyaltozó, kölcsönző stb. gondoskodik. A termál-turizmusnak ad nagy lehetőséget az üdülőházak egész sora. Ezekben teljes összkomfort található és a gépkocsik fedett parkolóban tárolhatók. Itt kempingezésre is van lehetőség. Az üdülőházak a helyszínen bérelhetők és a programba beilleszthető a horgászás, teniszezés stb. A strandfürdő a Kurca túloldalán fekvő Kertészeti Kutató Állomás termálkútjából kapja a meleg vizet.

A VÁROS KELETI RÉSZÉ

A Kossuth tértől, a Kossuth utcán indulunk el a vasútállomás irányába. Pár épületet elhagyva elébük tűnik az új autóbuszállomás 1982-ben átadott épülete. A mögötte lévő terület most újabb építkezések színhelye a lakásgondok enyhítésére. A főutca kiöblösödése ad helyet a Tolbuhin térnek. A tér közepét a másik szovjet emlékmű díszíti.

A Tolbuhin tér sarkán emelkedő hegyes tornyú evangélikus templom 1905-ben gótizáló stílusban épült. Tervezője Francsek Imre. Oltárképét a szentesi származású Hegedűs László festette. A templom melletti épület (József Attila u. 1.) a városi könyvtár gyermekrészlege.

Innen, ötszintes lakóépületek — alól üzletsorokkal — követik a tér és a folytatódó Kossuth utca vonalát. Balra nyílik a Horváth Mihály utca. Több klasszicizáló és eklektikus stílusú ház a régi belváros hangulatát idézi. A Horváth Mihály és a Kossuth utca sarkán állott Horváth Mihály szülőháza. A helyét elfoglaló új emeletes épület falán látjuk, Horváth Mihály bronzportréjával díszített emléktábláját — avatása 1981-ben történt — Borsos Miklós szobrászművész alkotása.

A Horváth Mihály utcával párhuzamosan, de merőlegesen fut a főutcára a Bocskai utca. Itt van a kisiparosok modern szolgáltatóháza. Tovább haladva a 13. számú épület a volt munkásotthon, most a MEDOSZ helyi csoportjáé. A harmincas évek elején több esztendőös közös gyűjtés,

szervező munka után kezdték meg az építését. A megvásárolt telken kubikosok, földmunkások, agrárproletárok és ipari munkások két kezük munkájával segítették az építkezést. A munkásotthon felavatására 1937-ben került sor.

Évtizedekkel később az 1977-ben tartott jubileumi összejövetelen többek között megjelent Mikecz János, Török János, Szőke Mátyás, Borbás Lajos, Erdei Mihály, akik annak idején a kommunista párthoz legközelebb álló baloldali szervezkedés irányítói és tagjai voltak. A II. világháború előtt a munkásotthonban a népfront gondolata is visszhangra talált. Itt nemcsak várták a felszabadulást, hanem készültek is a második magyar proletárdiktatúrára. Így mondhatjuk, hogy az egyszerű háromablakos épület nagy idők tanúja. Létezésével a munkásmozgalom legális és illegális központja volt a városban.

A Tolbuchin tértől jobbra ágazik a József Attila utca, amelyik Örkényi Strasser István emlékét őrzi. Az emléktábla, szülőházának falán József Attila utca 16. szám alatt látható. A rendkívül tehetséges szobrászművész szentesi születésű, (1911-ben) rövid életében is maradandót alkotott az utókor számára. Csak egy kiállítását érhetette meg, 1942-ben. Kiskunhalason, 1944-ben munkaszolgálatosként végezték ki a fasiszták. Alkotásaiból 1947-ben, valamint 1969-ben, halálának 25. évfordulóján rendeztek kiállítást Szentesen. Plakettjei, szobrai többek között a Munkásmozgalmi Múzeum tulajdonában vannak.

A főutca déli oldalán áll a Magyar Nemzeti Bank új központja, valamint a három tízeleteres toronyépület. Az északi oldalon lévő új lakótelepen bukkan elő a modern diákszálló és étterem tömbje. Az ÉLÍKER Vállalat központját és a város legnagyobb élelmiszer áruházát elhagyva érünk az OTP új székházához.

A Marx-teret megelőző kis terecskén pillantjuk meg a romantikus stílusú zsinagóga (1872) romos épületét. A vele szemben lévő és szépen kialakított kis park sarkában áll Koszta József domborműves emlékszobra. (Borsos Miklós, 1969). A szomszédos Zrinyi utca 2-es számot viselő házában élt az alföldi festőművészet nagy mestere. A ház falán 1969-ben emléktáblát helyeztek el.

Enyhe kanyar után a Marx téren találjuk magunkat. Beépítéséig — 1962 — Szentes vásártere volt. A lakásprogram alapján itt épültek az első emeletes lakótömbök. A tér déli oldalán van a tűzoltóság, a rendőrség, a Mezőgazdasági Szakmunkásképző Intézet és Szakközépiskola. 1940-ben épült Kerekes András mérnök terve alapján és akkoriban Barta János téli gazdasági iskola nevet viselte. A felszabadulás után itt tartották az aranykalászos tanfolyamokat, majd később megindult a mezőgazdasági szakemberek rendszeres

utánpótlása. 1952-ben itt érettségizett a szentesi születésű Őze Lajos az országos híró színművész, a Nemzeti Színház azóta elhunyt tagja. Napjainkban az iskolában háromosztályos szakmunkásképzés folyik és négyosztályos szak-középiskolai oktatás. A tanulók itt érettségi bizonyítványt is kapnak. Az országban csak három helyen, közte Szentesen van szakközépiskolai szintű dísznövény termesztő és kertész képzés. A szakmunkások főleg a zöldségtermesztéssel ismerkednek. Jelenleg az iskola a tanulói létszáma 220, a tantestület 26 főből áll, a szakoktatókkal együtt. Külön gyakorlókert is szolgálja a szakmai oktatást.

A Marx-tér túlsó oldalán áll az *Árpád Termelőszövetkezet* székháza. A szövetkezet már nyugdíjas elnöke, *Szabó László* a szentesi kertésztársadalom egyik kiemelkedő alakja. Országosan is elismert képviselője annak a folyamatnak, amelyik közel 25 éve kezdődött és óriási változást hozott a zöldségtermesztésben. Ennek lényege az, hogy a hagyományos konyhakertészet — a szakértelem, a technológia, a vetőmagok, a technika stb. segítségével — átment a korszerű nagyüzemi zöldségtermesztésbe. Az első és a kertészeti körökben szokatlan akció az volt, hogy a termelőszövetkezet a korábbi néhány hold helyett 320 holdon rendezkedett be a szabadföldi kertészkedésre. A következő fordulatként jött, hogy a hatvanas évek közepén és végén áttértek a hajtatószöveg zöldségtermesztésre a termálenergiával fűtött üvegházakban. A hatalmas telepek és modern eljárások létrejötte és alkalmazása után a termeléssel azonos szintre fejlődött a nagytömegű és egyöntetű áru értékesítése. Ennek érdekében jött létre 1975-ben a Korai Zöldségtermesztési Rendszer, amelyik az addig felhalmozódott tudást és technológiát „terjeszteni kezdte” a társ gazdaságokban. Ezzel kezdődött a fejlődés harmadik fázisa, amelyik napjainkban is tart a piacképes áruk előállításának feladataival párosulva. A nagyüzemi kertészet szentesi úttörőjét Szabó Lászlót 1983-ban Állami Díjjal tüntették ki.

Az Árpád Tsz-től, illetve ennek székházától jobbra és balra a Deák Ferenc utcában működik a *városi zöldség-gyümölcs és élelmiszerpiac*. Ugyanitt megtaláljuk a textil, kosár, háztartási cikk, játékok és egyéb kellékeket kínáló árusokat is. A Kossuth utca folytatása a Baross utca, amelyik a vasútállomáshoz vezet. Innen négy irányba indulnak a vonatok. Az állomás szomszédságában van a MÁV-kultúrház, 1971-ben avatták. Északi irányban közvetlenül a sínek mellett foglal helyet a MÁV-Sporttelep.

Sétáljunk vissza az állomástól a Baross utcán át ismét a Marx-térre. A már említett tsz-székház után a tér északi oldalát a Szentes és Vidéke ÁFÉSZ *Skála-Áruházának* épülete zárja le. Ennek földszintjén a turisták, a városba jövő látogatók harapnivalót és üdítőitalokat találnak a büfében. Az áruház háta mögött a Rákóczi utca irányában

helyezkedik el a Volán 10. számú Vállalatának szentesi ki-
rendeltsége.

A Marx-tér déli csücskén magasodik a *Tanácsköztársasági emlékmű*, 1969-ben állították fel alkotója *Marton László*.

Az emlékművel szemben épült a *Pollák Antal Erőszakmentes Szakközépiskola*, amelyet 1963-ban avatták fel. Az iskola 1974. januárjában vette fel *Pollák Antal* nevét, aki az úgynevezett gyorsátvitel feltalálója.

Szentesen született 1865-ben, Grazban kereskedelmi és ipari akadémiát végzett. Hazatérve polgári foglalkozása mellett műszaki és természettudományi kérdésekkel foglalkozott. 1897-ben a fővárosba került és itt Virág Józseffel együtt működve megszületett a gyorsátvitel. A készülék rövid idő alatt nagyterjedelmű információt tudott továbbítani. Lényegében a táviró és a távbeszélő egyesítése. Kezdetben morze-jelekkel működött, később a kézírást is hitelesen és azonnal visszaadta. A gyorsátvitelt 1908-ban Budapest és Párizs között kipróbálták. Marconi a drót nélküli távirás feltalálója is gratulált Pollák Antalnak. A századforduló táján Amerikába is eljutott a híre és tárgyalások kezdődtek a találmány alkalmazására. Viszont — nagy teljesítő képességével — abban az időben meghaladta a kor szükségleteit. A magyar tudománytörténet részletesen foglalkozik Pollák Antallal, aki 1943-ban halt meg. A Magyar Tudományos Akadémia, Pollák—Virág Díjával tünteti ki azokat, akik elismerésre méltó módon új eszközzel, találmánnyal elméleti felfedezéssel gyarapítják a híradástechnikát.

Az iskola a nagy előd nyomdokain halad: a falai között működő és az MHSZ patronálását élvező Bródy Imre rádióklub nemzetközileg ismert. Számos hazai és külföldi versenyen értek el sikereket a klub tagjai.

Az iskolában dolgozik *Zsíros Katalin* magyar nyelv — és történelem szakos tanár, aki évtizedek óta néprajzi gyűjtőmunkát végez. Érdeklődése még egyetemi éveiben bontakozott ki, *dr. Nyíri Antalnak* a szentesi születésű nyelvészprofesszornak az ösztönzése is sokat jelentett. A hatvanas és hetvenes években a parasztyerek még a hagyományos kultúrát hozták az iskolába, de nem voltak tisztában ennek értékeivel városi körülmények között. Zsíros Katalin erre alapozva és a diákok együttműködésére építve kapcsolta össze a nevelői munkát a néprajzi gyűjtéssel. Ennek eredménye, hogy több tanítványa kiemelkedő sikert ért el az országos néprajzi pályázatokon.

Zsíros Katalin a városi honismereti bizottság elnöke és ilyen minőségében is ápolja, gondozza — a néprajzi gyűjtésen kívül — a helytörténeti kutatásokat is. Hozzá fűződik a földrajzi névanyag összegyűjtése, amelyik felöleli

Szentesnek és közvetlen környékének nyelvi és egyéb vonatkozású hagyományait, emlékeit. A rendezés alatt álló anyag szinte az utolsó pillanatban összesíti a paraszti kultúra értékeit és ennek a megmentése egyúttal rendkívül fontos néprajzi és helytörténeti feladat.

Részletek a készülő „Szentes földrajzi nevei” című munkájából.

Szentes ősi halászfaluból nagyhatárú mezővárossá a török hódoltság után vált. A település körül pusztává lett földet a XVIII. század elejétől a szentesi jobbágyok bérbe vették földesuruktól, hogy legelőként hasznosítsák.

A határban elpusztult falvak sohasem épültek újjá, de az emléküket néhány határnév megőrizte. Ilyenek a következők: Bökény Dónát, Ecser, Királyság, Tőke, Veresegyháza, Szentlászló.

Bökény fontos átkelőhely volt a Kőrösön. A krónika szerint 1705-ben pusztult el. A felégetett falu lakói Szentesre és a Tiszazúgba költöztek. Bökény-pusztá az örökváltással a szentesiek birtokába került. Dónát, Dónáttornya város a Hunyadiak korában élte virágkorát. Jelentős temploma lehetett, a nevében levő torony szó is ezt bizonyítja. A szentesi Perták krónika, mely a XVIII. század második felében íródott, és a népi emlékezet megőrizte, tényeket rögzítette, így emlékezik meg róla: „Dónát, mejnek még az 1700-ik év elején földes Urának téglából épült sántzokkal körülvelt palotája és annak az Udvarán lévő kis Templom falai le égve pusztán állottak hanem azután a következő években a Szentesi lakosoktól elpusztítottatott a tanyához belőlle kutakat és kéményeket raktak mivel azon zavaros időkben az akkori előjárók nem gondoltak véle . . .”

Legtöbb Árpádkori határbeli falunak ez lett a sorsa. Csak az ecseri templomrom maradt meg. (Ecsert már az Árpád-korban kenyéradó szolgák lakták.) A Petrák krónika a következőket jegyezte fel: „Kis Ecser Nagjobbatska falu v. hejség . . .” „Szentegy ház egész az 1750-ik tetély nélkül pusztá falai épen állottak . . .” Száz évvel később Fényes Elek írja: „. . . az ecseri templom nagy tornya csak 1752-ben dült le, . . .”

Az ecseri templom romjai ma is állanak. A templomromot a műemléki bizottság az 1960-as évben felújította.

Az előbbieken kívül Szentlászlóval és Tőkével kapcsolatban is maradtak fenn krónikás emlékek.

Szentlászló is elpusztult középkori település. „Szentes Városában az 1566-ik Esztendőben a töröktől való félelemből az Orodi káptalan minden kintseit és irományait Zent Lászlóra hozták, mivel Zent Lászlót az Orodi káptalan bírta, és a Zent Lászlói határba eső Besenyőbe egy kriptájban rejtették mejek mai napig is ottan lapanganak ám bár az emberi kezek a hagyomány szájról szájra maradása

után a mai időben az úgy nevezett Besenyői halmot csak nem fenéig kiásták de a sok csontokon kívül semmi másra nem akadtak.” (Petrák krónika) A Besenyőhalom az elmúlt tíz évben tűnt el. A földrajzi név még él a köztudatban, ugyanis tájékozási pont volt. A halom elhordása előtt a múzeumok régésze összedúlt Árpád-kori sírokra lelt.

A tőkei határban van egy kiemelkedő magas part, amelynek a népnyelvben Karácsonytelke a neve. Az idősek elbeszélése szerint itt is mindig fordított ki az eke téglát, épültörmeléket. Még templomromot is véltek felfedezni. Volt olyan, ki éjfélkor még az elmúlt idők templomának harangszavát is vélte hallani. (Az 1940-es években Karácsonytelkén is folytak régészeti ásatások.)

Szentes és környéke ősidők óta lakott volt. A vizekben, lápokban, mocsarakban gazdag vidék élelmet és védelmet egyaránt adott az ittlakóknak. Éppen ezért gazdagok vagyunk régészeti leletekben. A Nemzeti Múzeum egyik híres szkita sirját itt tárták fel Szentes határában, Vekerzugban. Nagyszámú hun, avar és Árpád-kori leletet is ástak ki a régészek. A középkori történetét is a föld mélye őrzi, mert Csongrád megye középkori okmányai a török hódoltság idején elpusztultak.

A munkásmozgalom mártírja

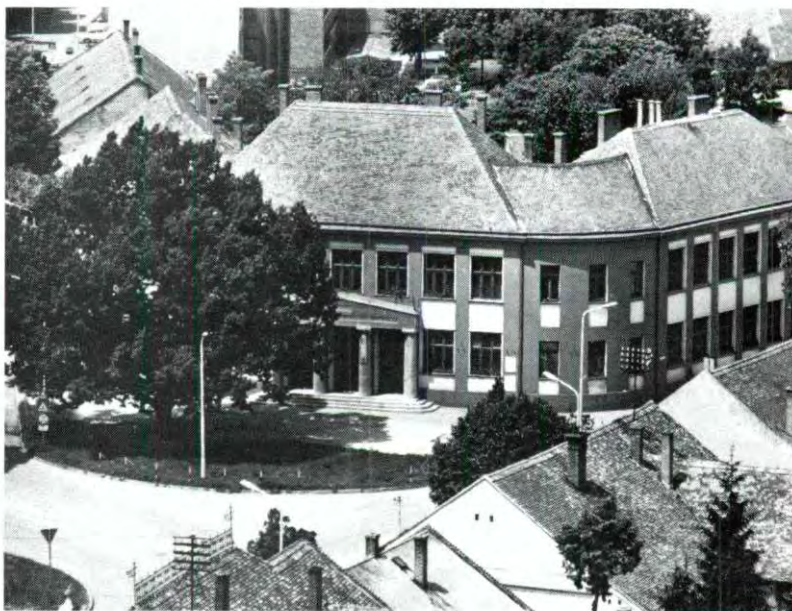
A Marx-tértől a Mátyás király utcán át haladva érünk el az alsó-református temetőhöz, ahol 1983. márciusában avatták fel *Árvai Bálint*, a város és a megye kiemelkedő munkásmozgalmi alakjának siremlékét. A fehérterror áldozataként esett Árvai Bálint siremlékénél tisztelettel adóztak a róla elnevezett munkásőrszászlóalj díszegységének tagjai, a kegyeletes eseményen részt vettek a család hozzátartozói is.

Az Árvai Bálint nevet viselő munkásőr zászlóalj 1957. október 6-án alakult. Névadója Árvai Bálint Szentesen született 1875-ben. A család hét gyermeke közül a legidősebb volt és iskolai nevelői a város pénzén akarták továbbtaníttatni a tehetséges fiút. Az apja nem akarta, hogy „úr legyen” belőle és cipésztanoncnak adta. A tanuló évek letöltése után Pesten gyarapította képzettségét és itt bekapcsolódott a munkások bérharcaiba. 1890-ben már tevékeny szerepe volt a pesti munkásmegmozdulásokban. Felvételét kérte a Magyar Szociáldemokrata Pártba és agitációs feladatokat is kapott. Közben Szentesre is el-ellátogatott és 1894-ben visszatért a városba. Kezdeményezésére megalakult az SZDP helyi szervezete. A rendőrség ekkor már figyelni és számontartja tevékenységét. 1899 végén megszületett az SZDP helyi lapja a Szabad Szó, ennek egyik alapítója és szerkesztője Árvai Bálint. Az újság 1902-től Pesten

Az örökváltsági szerződés címlapja

Az olimpiai fa a Petőfi Sándor Általános Iskola előtt

Régi lakóház oszlopos tornáca

Kurca-parti lakótelep

Kossuth Lajos szobor

Ifjúsági és Művelődési Ház a Kurca partján

A főtéri Kisgaléria

A Koszta József Múzeum tárlói*

A ligeti kubikos szobor*

Hősi emlékmű a Köztársaság-téren*

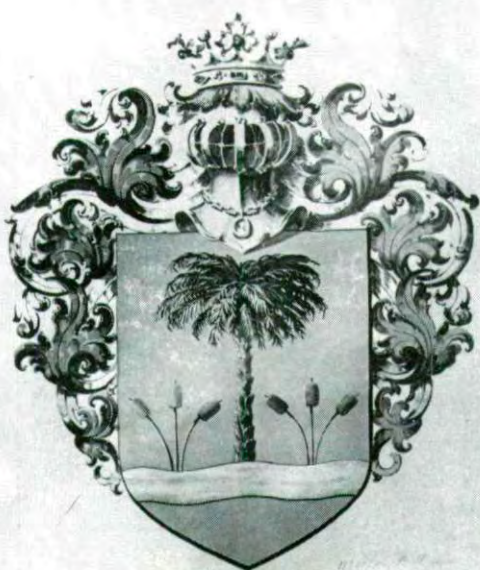
„Olvasó lány” a Deák Ferenc
utcai iskolánál

Kisfaludy Stróbl Zsigmond
„Kis makrancos” szobra a
kórház parkjában*

SZENTES VÁROS CÍMERE

A város régi címere

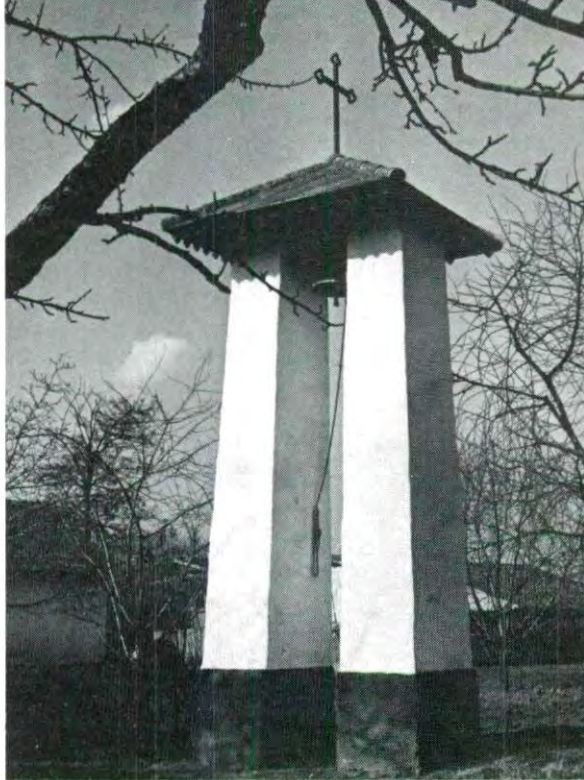
Horváth Mihály emléktáblája

HORVÁTH MIHÁLY
1809 - 1878

TÖRTÉNETIŘŐ AZ 1849-ES FÜGGETLEN MAGYAR KORMÁNY
VALLÁSI ÉS KÖZOKTATÁSI MINISZTERE

EZEN A HELYEN ÁLLOTT A SZÜLŐHÁZA

Ortodox harangláb

Szentesi kopjafa

A református nagytemplom belseje

Árkádsor

jelent meg az újjászervezett SZDP országos lapjaként. Árvai Bálint megmaradt a lap egyik szentesi társszerkesztőjének. A szentesi Általános Népkör vezetője következetesen képviselte az agrárproletariátus érdekeit is. Felesége 1918-ban annak a nőtüntetésnek a szervezője, amely követelte az asszonyok hadi segélyének felemelését.

Az I. világháborúban Árvai Bálint katona. Az őszirózsás forradalom idején 1918 őszén hazatért. A helyi Nemzeti Tanács intézőbizottságának alelnöke. A megyei pártlap a Népakarat munkájában is résztvesz. A Tanácsköztársaságot lelkesen üdvözte. 1919. júliusában, amikor Szentes népe kitörő örömmel fogadta a Vörös Hadsereg katonáit, a népgyűlésen Árvai Bálint mondott beszédet. A románok ellentámadásának következményeként még július hónapban a kezükre került a város. Árvai Bálintot több órás ütlegetés után kivégezték.

A munkásmozgalom szentesi mártírjának személyes példája és emléke elevenen élt a két világháború között is a proletárok, a társadalmi haladásért küzdő emberek szívében. A baloldali szervezetek 1930-ban meg akarták a sirját koszorúzni, de ezt a hatósági erőszak megakadályozta. A felszabadulás után Árvai Bálint elfoglalta méltó helyét nemcsak eszmei tekintetben, hanem olyan formában is hogy forradalmisága, helytállása, szilárd következetessége ma is eleven hatóerő.

A VÁROS ÉSZAKI RÉSZE

A Köztársaság tér északi szegletében nyílik és a Kurca vonalával párhuzamos a *Tóth József utca*. A régi Szentes legpatinásabb utcája, építészetiileg is egységes képet mutat annak ellenére, hogy számos új ház is magasodik itt. Az utca elején találjuk az ifjúsági parkot, közvetlenül az Ifjúsági és Művelődési Ház szomszédságában. Ebben az intézményben működik egyebek között az 1961-ben alakult társastánc-klub. Hosszú-hosszú ideig *Peczárszky Katalin* volt a vezetője. Az elmúlt évtizedekben a tagjai természetesen kicserélődtek. De mindig vannak lelkes és mozgáskultúrával megáldott fiúk és lányok, akik most is öregbítik — hazai és külföldi versenyeken — a táncklub hírnevét.

Szemben magasodik a Közgazdasági Technikum régi épülete, most tanyai iskolás gyermekek kollégiuma. Következik a Termál Tsz székháza. A túloldalon a nevezetes huszonnégyszámú ház. Ebben a XIX század elején épült földszintes márványtáblával jelölt házban született 1823-ban *Tóth József*, a múlt század közepének legjelentősebb drámai színésze.

Apja jogásznak szánja, de Pestre megy más hivatást választ. A Nemzeti Színháznál másfél évig statisztá, majd Miskolcra az ottani színházhoz szegődik. Ismeretséget köt Petőfi Sándorral. Közel tíz esztendő után ismét a Nemzeti Színház művésze. Sokoldalúságára jellemző, hogy egyaránt nagy sikerrel lép fel komikus, intrikus és karakter szerepekben. Különösen Shakespeare drámáiban csúcsosodik ki színészi teljesítménye. Ugyanakkor színpadi szerző és Shakespeare darabok fordítója is. A Nemzeti Színháznak tizenhét évig tagja. Rá akarják bízni az igazgatói tisztséget, de súlyos betegsége miatt 45 éves korában visszavonul. 1870-ben némitotta el a halál 47 éves korában. Így is beírta nevét a magyar színjátszás aranykönyvébe.

Érdeemes pár percre letérnünk a Kurcát átívelő *kis gyaloghídra*. Innen megpillantjuk a vízparti lakónegyed, ennek háttérében — a vízbe hajló falombok mögül — kirajzolódik a város központjának sziluettje. Aki fényképezőgéppel érkezik ide az nagyon szép panoráma felvételeket készíthet.

Több klasszicizáló stílusú házra találunk, ennek egyik reprezentánsa a Tóth József utcából jobbra elágazó Céház utcai 2-es számú lakóház. Ugyancsak a régi Szentest idézi a Tóth József utca folytatásában a Sima Ferenc utca 18. számú ház.

A Sima Ferenc és az Ady Endre utca sarkánál találjuk a török fürdőkre emlékeztető *termálfürdőt*. (Ady Endre utca 44.) 1963-ban lett kész a Kossuth-díjas *Dávid Károly* elképzelései alapján, aki a Népstadiont is tervezte. A fokozatos és az utóbbi időben felgyorsult átalakítások és fejlesztések nyomán a Dél-Alföld jelentős gyógyfürdője bontakozik ki a belső és külső — fedett és nyitott — medencékkel. Meg kell jegyezni, hogy a nyílt medencét télen is nagy-szerűen lehet használni mivel sátor tető óvja az időjárás viszontagságaitól és a légtér kellemes klímájáról termál-fűtés gondoskodik. A fürdőt a közeli kórház udvarán 1958-ban fűrt termálkút vize táplálja. 1968-ban hivatalosan is gyógyvíznek nyilvánították elsősorban reumatikus, ízületi, mozgásszervi betegségek kezelésére, de nőgyógyászati szempontból és gyomorbántalmak ellen is ajánlott. A kupola alatt helyezkedik el a nyolcszögletű nagymedence, ettől jobbra és balra — körkörös ívben — húzódnak a kis-medencék különböző hőfokú vízzel feltöltve. A vízgyógyászati részlegnél orvosi szakrendelés keretében a járóbeteg-terápiás kezelést szolgálják a legkorszerűbb felszerelések. (Víz alatti masszáz, galvánfürdő, iszapkezelés, szénsavfürdő, ivókúra.) Az udvari medence szélén *Segesdy György* szobrász fekvő női aktja „napozik” együtt a für-

dővendégekkel. A gyógyfürdőben — orvosi vizsgálattal — rehabilitációs részleg is működik.

Sima Ferenc (1853—1904) Újságíró, szerkesztő, politikus. A múlt század utolsó két évtizedében Szentes legjelentékenyebb, bár kétségtől ellentmondásos személyisége. 1876—1899 között a Szentesi Lap szerkesztője. A Csongrád vármegyei függetlenségi párti ellenzék vezére. 1892-től 1897-ig a tápai kerület, 1896-tól 1900-ig Szentes országgyűlési képviselője. A Tisza-Szabályozási Igazgatóság tagja, a Körös—Tisza—Maros vidéki Ármentesítő Társulat egyik szervezője. Az 1879. évi nagy árvíz után Szentes megmentőjeként ünnepelték. Kossuth hamvainak hazahozatalakor megbízták a gyászünnepség megrendezésével. Könyvet írt a parlamenti harcokról. A református egyháznak is volt pár évig főgondnoka. 1899-ben anyagi csődbe került, 1900-ban Amerikába vándorolt, ott halt meg 1904-ben.

A Sima Ferenc utcából jobbra nyíló Batthyányi utca neve emlékeztet arra, hogy az 1848-ban megalakult első független magyar kormány elnökének kivégzése után Horváth Mihály volt a Batthyányi árvák nevelője a száműzetésben.

A Sima Ferenc utca végében találjuk az új orvosi rendelőt, vele szemben az új mentőállomást. Ez a két intézmény a híres városi kórházhoz csatlakozik. A városszéli ispotályból 1861-ben jött létre a kórház, amely a századforduló után hosszú évtizedekig vármegyei majd megyei közkórház volt. Kezdetben földszintes házból állott, az emeletes főépület 1902-ben készült el a nagyváradi Csordacsics Ferenc építész tervei alapján. Később újabb pavilonok sorakoztak a főépülethez elszórva a 16 holdas területen. A múltban, és jelenleg is kimagasló munkát végeztek és végeznek az egymást váltó orvosgenerációk, az áldozatkész egészségügyi dolgozókkal együtt. Eredményes a lépcsőzetes betegellátás kialakult rendszere és a kórházban a tudományos munka is figyelmet érdemel.

Nemcsak a város, a megye, hanem a magyar egészségügy nemzetközileg is elismert alakja dr. Bugyi István sebészprofesszor, (1898—1981) aki a kórháznak nehéz időszakokban volt igazgatója. Az orvosi diplomát 1920-ban szerezte meg Budapesten, majd két évig külföldi tanulmányúton tartózkodott. Ezután a fővárosban dolgozott, 1931-ben visszatért szeretett szülővárosába Szentesre. Élére állt a megyei kórháznak, amelynek fejlődése, szakmai rangja és eredményessége elválaszthatatlanul összefonódott nevével. A második világháború idején sok üldözöttnek biztosított mene-

déket a kórházban. A felszabadulás után még jobban kiteljesedett munkája és minden erejével a szocialista egészségügyet szolgálta. Sebészi hivatása mellett számos társadalmi megbízatást vállalt. Változatlan elkötelezettséggel törekedett a kórház, a megyei egészségügy fejlesztésére. A „Bugyi-iskola” a külföldi sebész-kollégák körében is ismert volt.

Mintegy hatvan esztendő orvosi pályafutása során — mindamellett, hogy tízezreket gyógyított és operált — közel 80 önálló tudományos dolgozata jelent meg és számos orvosi szakkönyve. Fő műve a kétkötetes Gyakorlati sebészet 1961-ben látott napvilágot. Munkásságának elismerését mutatja, hogy 1949-ben Kossuth-díjat kapott, kétszer elnyerte a Magyar Népköztársaság Kiváló Orvosa címet. Három alkalommal vehette át a Munka Érdemrend arany fokozatát, egyetemi magántanár, kandidátus. Szentés város díszpolgárának fogadta. Nyugdíjba vonulása után — bár munkáját nézve sohasem volt nyugdíjas — pillanatra sem szakadt el a kórháztól, s tovább dolgozott 1981 tavaszán bekövetkezett haláláig.

A kórház gyönyörű, virágos, lombos parkjában — önmagában szinte külön gyógyító osztálynak számít — tekinthetjük meg a város egyik legszebb köztéri alkotását *Kisfaludy* Strobl Zsigmond szobrászművész, *Kis makrancos* nevű szobrát. Ennek az előtörténete az, hogy a kórház vezetőinek régi elképzelése megvalósult: 1957-ben a Forradalmi Munkás—Paraszt Kormány elnökének *Kádár* Jánosnak a javaslatára a Pénzügyminisztérium megfelelő összeget biztosított a termálkút fúrásának elkezdésére. 1958. áprilisában 1736 méteres mélységből 78 fokos melegvíz tört fel percenként 1600 liter mennyiségben. Az Alföld első termálkútjának a kórház méltó emléket akart állítani. Így avatták fel a park legszebb pontján a Kis makrancos bronz szobrot a művész jelenlétében 1959. július 3-án. A Kurca két partján elterülő parkot több híd köti össze.

A kórházzal szemben a Sima Ferenc utca kis beszögelésének egyik házában élt és alkotott *Drahos* István (1895—1968) az európai híré grafikus és fametsző művész.

Elsősorban ex librisei és fametszetillusztrációi szereztek számára elismerést. Illusztrációt készített például Sadoanu: Medveszem és Thomas Mann: A törvény című könyvéhez. Bélyeget is tervezett. Számos hazai és külföldi kiállításon nagy sikerrel szerepelt.

Az ex libris latin szó, jelentése; könyveiből, a könyvtulajdonos neveivel, jelképével stb. előállított kis grafikai alkotás. A fametszet megteremtésének első mozzanata, hogy különlegesen jó tulajdonságú fából vágott lapocskára — végtelen precizitással és finom

éles eszközökkel — a művész „rárajzolja” az elképzelését. Az így előállított fametszet szolgál a nyomdai klisé alapjául.

Drahos István Budapesten járt művészeti főiskolába, majd a 30-as évek elejétől haláláig szinte megszakítás nélkül Szentesen alkotott. A második világháború éveiben sok munkája megsemmisült, ugyanígy grafikai, fametsző szerzői is károkat szenvedtek. Ötven éves korában mindent újra kellett kezdenie és ehhez az erőt törekény lényéből nem is sejthető kitartása és művészi hite adta. Voltak időszakok amikor a hazai művészetkritika elfeledkezett róla, de ettől nem Drahos István, hanem a közvélemény lett szegényebb. Rendkívüli termékenységgel és egyéni változatossággal készítette ex libriseit. A vonal kifejező erejét olyan magas fokra emelte, amellyel a fametszésben csak ritka tehetségek dicsekedhetnek. A fametszet kis felületén kivételesen sokat tudott kifejezni. A drámai hangot éppen úgy, mint a lírai ellágyulást és a napsütéses humort. Realista művész lévén olyan sokféle témában alkotott, mint amilyen sokarcú maga a valóság. Drahos István a magyar kisgrafika nagy alakja, munkássága kitörülhetetlen és szerves része a XX. századi magyar művészetnek. Gyűjteményes hagyatékát a Koszta Múzeum gondozza és állandó kiállítási teremben láthatók majd kisgrafikai és festményei. Legjelesebb munkáiból való gyűjteményt a felesége ajánlotta fel a városnak, akit népművészként ismertek. Mestere volt az úgynevezett szálánvarrott hímzésnek.

A kórház mellett szalad le nyugati irányban a Kurcahídon keresztül a Hámán Kató út. Azt a hatalmas lakótelepet határolja, amelyik ugyanezt a nevet viseli. Nagy-

ságával és lakóinak számát alapul véve kisebb településnek is beillik. *Szentes modern új lakónegyede a Hámán-lakótelep*, amelyik a Kurca és a Csongrádra vezető országút között terül el. Korszerű emeletes sorházak, elegáns vonalú társasházak és emeletes lakótömbök sorakoznak itt. A lakótelepet a most elkészült új Kurca-híd köti össze a város felsőparti részével. A tízeemeletes lakóépülettel szemben áll az új ABC áruház. Innen nem messze találjuk az új általános iskolát, amelyik Hámán Kató nevét viseli. Az iskola előtti parkosított területen van *Fritz Mihály* szegedi szobrászművész *Testvérek* című kedves hangulatú alkotása. A felavatására 1984. októberében került sor. Az iskola szomszédságában keresik fel szüleik kíséretében a kisgyermek az óvodát.

A lakótelep nyugati szegélyét övezi a nagy játszótér, ahol fából faragott alakzatok, mászó alkalmatosságok kelтик fel a gyerekek érdeklődését. A játszótér mögött a *Hősök ligete*. Az első világháborúban elesett mintegy ezer szentesi ember tiszteletére létesítették. Minden elesett katona emlékére egy fát ültettek. A Hámán Kató úton tovább haladva kiérünk a Felszabadulás útra, amelyik a Csongrád felé vezető országútban folytatódik. A Felszabadulás út mentén húzódik a város legfiatalabb új negyede az, úgynevezett Termál-lakótelep. Sok házában a Termál Tsz tagja él. A szövetkezet sokféle formában segítette a házak felépítését.

VÍZÜGYI MÚZEUM

A város északi részében a Hámán Kató lakótelepet elhagyva a Csongrádra vezető út jobb oldalán találjuk a város egyik legújabb nevezetességét a *Vízügyi Múzeumot*. Tudjuk, hogy a múlt században a folyami védtöltések megépítésének eszmei kezdeményezője Széchenyi István volt és a műszaki munkálatokat pedig Vásárhelyi Pál tervezte meg. Szentes alatt a tiszai védtöltések végleg elkészültek a századforduló utáni évekre. Ennek előtte a különböző ereknek, csatornáknak és vízvonulatoknak szabad beömlése volt a Tiszába. Belvízelvezetési szempontból megvolt tehát a jelentősége ennek az állapotnak, viszont a gátak elkészültével szükségessé vált a mesterséges megoldás: a környék belvizeit átemeléssel kellett eljuttatni a Tiszába. A szentesi átemelő szivattyútelep megvalósításában nagy szerepe volt *Négyesi Imrének* az akkori Ármentesítő Társulat főmérnökének. Közvetve a szivattyútelep fontosságára utal, hogy az ország lakosságának csaknem a fele ármentesített területen él. Ez a területi sajátosság Szentes környékére is vonatkozik.

A gátak közé szorított folyók vize képes lenne hatalmas területeket előnteni.

Visszatérve az építkezéshez: a munkálatok 1925-ben kezdődtek és az első üzemi próbát 1928-ban tartották. Naponta 160—180 mázsa szénét fogyasztottak a kazánok, viszont az egész szivattyútelep másodpercenként 5,6 köbméter víz átemelésére volt képes. A ma már ipari műemléknek számító létesítmény gépei és berendezései bármikor elindíthatók. Igen nagy intenzitással működött az 1970-ben bekövetkezett árvíz idején. Később 1978 novemberében fűtötték fel újra a kazánokat, de akkor már a filmezés kedvéért. Aki ide ellátogat, az megismerkedhet a különféle eszközökkel, tárgyakkal, berendezésekkel, amelyek mind-mind a belvízelvezetést és végeredményben az ármentesítést szolgálták. Érdekeselek és szépek a régi kazánok, az udvaron speciális hajót is láthatunk.

FELSŐPÁRT

A város egyik legrégebbi és legnagyobb lakóterülete. Nyugaton a Szolnokra és Csongrádra vezető vasútvonal, keleten a Sima Ferenc utca, délen az Arany János utca, északon pedig Hékéd határolja. Ez persze a mai viszonyoknak megfelelő elhelyezés. Jóval korábban házsorokból alakultak ki a mai felsőpárti utcák. Két temploma van az egyik a Vörösmarty utca sarkán, a másik pedig a Jókai utca északi felében. Nevezeteselek még az iskolái, óvodái, külön postahivatal szolgálja a lakosságot.

A XVIII. század közepén hivatalos egyházi feljegyzésben már szerepelt a Felsőpárt, mint városrésznek az elnevezése. A kifejezés utótagja levezethető a „pars” latin szóból, amely részt jelent. Ez annál is inkább elfogadható, mert a városnak volt alsópárti területe is a mai Klauzál utcától és a Marx tértől déli irányban. Ugyancsak városrészeket választott el a mai főutca és egykor nyelvjárási határvonalnak is számított. A Felsőpárton ugyanis az í-ző nyelvjárás élt, míg a város déli és délkeleti részében a zárt ë hang színesítette a beszélt nyelvet.

A Felsőpárt legrendezettebb része a városnak és itt vannak a leghosszabb és nyílegyenes utcák. A város tartós utcarendje egyébként a múlt század közepétől alakult ki, amikor az abszolútizmus korában a nyilvántartások a hatalmi gépezet bürokratikus céljait támasztották alá.

Szólnunk kell a volt Honvéd-sor és utca múltjáról, amelyik ma a Kádár Sándor nevet viseli. Még az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején Kossuth Lajos szöveget intézett a városokhoz a megszabott újonclétszám kiállítása érdekében. 1849. tavaszán már nehézségeket okozott

az újoncszállítás, ezért Szentes város tanácsa április 17-én elhatározta, hogy az önkéntes újoncoknak az állami húsz pengőforint foglalo pénzén felül külön jutalmat tűz ki, ezzel ösztönözve a jelentkezést. Kimondták: az önkéntes jelentkezők részére a város kiutal örök tulajdonul 325 négyszögöl belső háztelket és 1 hold szántóföldet a szentlászlói határban. A szentesi tanács intézkedéséről, mint a követendő példáról számolt be a korabeli hivatalos országos Közlöny (1849 máj. 9-én). A házhelyek és a földek kimérése megkezdődött, de a szabadságharc leverése után megsemmisítették a tanács fenti határozatát, s visszavették a juttatásokat.

A kiegyezés után azonban a volt önkéntes honvédek megkapták az ígért házhelyet, így jött létre a volt Honvéd sor és utca.

Az 50-ik jubileumi ünnepségen 1898. március 15-én még életben lévő 68 szentesi honvéd jelent meg, akik részt vettek a függetlenségért és a társadalmi haladásért vívott harcban. A szabadságharc kitörése után 62 év múlva 1910. március 15-én — mint a honvédegylet írataiból olvasható — még 14-én éltek a szentesi honvédek sorából: *Dura György, Gágyor Ferenc, Kürti N. István, Juhász Bóka Ferenc, Nyíri Sándor, Péter János, Soós Ferenc, Sajtos István, Tarnóczi Mihály, Fehér Antal, Zsombó Márton, Harangozó Lajos, Marozsán Ferenc és Kis Zsigmond* honvéd főhadnagy.

A város felsőpárti részében a Jókai utcában lakik *Bese László* a szentesi fekete kerámia utolsó mestere. A fekete kerámia elnevezés a felszabadulás után az 50-es években honosodott meg, mivel az égetési és füstlefojtási módok adják az előzőleg kavicssal fényre csiszolt felület mélyfekete színét. A helybeli múzeum közlése szerint a XVIII—XIX. században közel harminc fazekas központ működött Magyarországon, közöttük volt Szentes is. Az agyagművesség a török hódoltság idejére vezethető vissza és eleinte fekete kormozott edényeket, illetve mázas vöröskannákat, köcsököket formáztak. A szakma az első világháború előtt a virágkorát élte. A feljegyzések szerint 1908-ban még harminchárom fazekas dolgozott a városban. Később a harmincas években már csak tízen voltak. A Korsós-sor elnevezés annak a régi utcának az emlékét őrzi Felsőpárton, ahol a fazekas mesterek dolgoztak. A szentesi népi fekete kerámia mesterei a *Molnár* és *Ácsi-Kovács* családok, valamint *Dósa Sándor* és *Berényi Bálint* voltak. Az ötvenes évek végén a hatvanas évek elején dr. *Pardi István* képviselte a régi mesterséget új stílusjegyekkel párosítva. Azóta elköltözött a városból.

Bese László 1940-ben kezdett inaskodni *Berényi László*-nál. Később a hetvenes évek közepén berendezett egy fazekas műhelyt lábhajtású koronggal, az udvaron boksa kemencével. Az agyag feldolgozásának műveletei nagy vona-

lakban így következnek: gyúrás, korongozás, formázás, szárítás, csiszolás, égetés, füstlefojtás. Leggyakrabban előforduló fazekasipari termékek: kanta, korsó, fazék, tálak, szűrők, tányérok, tartók stb. Évente mindig akad két-három tehetséges tanítványa Bese Lászlónak, de nagy kérdés, hogy melyik marad meg a fazekas mesterség mellett.

Szintén a Felsőparton a Rákóczi utcában él és alkot a szentesi táj festője *Katona Kiss Ferenc*. Képein megörökíti és újra álmodja a Kurca parti város hangulatát, színes, derűs természeti környezetét. Meleg színekbe mártott ecsetjét nem az indulatos szenvedély, inkább a természet szeretete irányítja. Ezért is lettek közkedveltek tájképei, virágcsendéletei.

Katona Kiss Ferenc 1909-ben született Szegváron, középiskoláit Szentesen végezte. 1934 és 39 között a budapesti Képzőművészeti Főiskolán — Rudnay Gyula tanítványaként — középiskolai rajztanári és művészdiplomát szerzett. 1940 és 55 között budapesti főiskolai és egyetemi intézményeknél dolgozott, majd egészségügyi okok miatt végleg pályát kellett neki váltani. Az ötvenes évek közepén költözött Szentesre és azóta a festészetnek él. Első önálló kiállítását 1958-ban rendezte Szentesen, majd több tárlata következett. A dél-alföldi kiállításokon is részt vett festményei vel. 1984-ben művészeti alapítványt hozott létre és ennek éves kamataiból fiatal művészeket támogatnak. Az alapítvány elősegíti az újabb művészgenerációk, az induló életpályák fejlődését, kiteljesedését és mindez a város képzőművészeti rangját is növeli. Az alapítvány értelmében országos pályázatot írnak ki rendszeresen és így választja ki a zsűri a legjobb mű alkotóját. A pályázat festményeit külön kiállításon mutatják be.

A volt Honvéd utcában élt *Kádár Sándor*, a munkásmozgalom kiemelkedő szentesi harcosa. 1892-ben született Szentesen, halálának évében 1959-ben nevezték el róla a volt Honvéd utcát, ahol hosszú ideig lakott. Kőműves mester volt, 1919-ben vöröskatonaként fogott fegyvert a Tanácsköztársaság védelmében. Később pedig a munkások szavazataikkal bizalmat adtak neki a Szociáldemokrata Párt szentesi szervezetében és a közéletben emelte fel szavát — már amennyire lehetett — a város szegényeiért.

A Tanácsköztársaság leverése után internálták. Hat hónapra a szegedi börtönbe zárták, majd 1929-ig rendőri felügyelet alatt állt. A zaklatások ellenére kapcsolatot keresett a munkásmozgalom legális szervezetével és így az Építőipari Szakszervezet vezetőségében és az SZDP szervezőjeként dolgozott. Az SZDP kép-

viselőjeként 1929-ben beválasztották a város képviselőtestületébe és Csongrád vármegye törvényhatósági bizottságába. A baloldal tevékeny szószólójaként többször interpellált a munkások érdekében. Szélső-jobboldali elemek 1934-ben súlyosan bántalmazták. A II. világháború éveiben az SZDP városi titkára, majd elnöke. Ezekben az időkben háromszor is internálták, többször megkínozták. Megpróbáltatásaiból 1945-ben súlyos betegen tért haza. Résztvett még a mozgalmi munkában, de az üldöztetésben elszenvedett bántalmak és abban szerzett betegségek kikezdték egészségét. 1959 nyarán halt meg. Emlékét, harcát és forradalmi példáját méltó megbecsülés és elismerés övezi szülővárosában.

A Felsőpárt hosszú és egyenes utcái közül, ha a Rákóczi utcán jövünk lefelé a belváros irányába, akkor nevezetes házhoz érünk a 109. szám alatt. A kisposta mellett az úgynevezett csengettyűs iskola van. Valamikor az utcára is szólt a tanórára hívó csengője és innen származik ez a fogalom. Ebben az iskolában tanított a most már nyugdíjas *Balázs András*, a szentesi kórusmozgalom kiemelkedő vezetője, a zenei műveltség terjesztője. Városszerte megbecsült pedagógus feleségével együtt, aki szintén nevelő.

Fiuk, *Balázs Árpád* országos híré zeneszerző, műveit nemcsak belföldön, hanem külföldön is kiadták. Ezek már 1970-ben elérték az egymilliós példányszámot. Kitüntetéssel végezte el a Zeneakadémiát, zeneszerzői munkássága mellett a kórusmozgalom országos szervezője, a klasszikus zene népszerűsítője. Sokszor meghívják zenei zsűribe, idehaza és külföldön. Rádiós műsorairól is közismert a televízióban is elhangzanak művei. Szülővárosában nem vendég, hanem hazajáró ember és állandó kapcsolata van Szentessel 1964 és 68 között négy esztendei munkával — szinte az utolsó pillanatban — 350 kubikos-dalt gyűjtött össze az utókornak Szentesen és környékén. A zene és egyben a város iránti rajongásának és szeretetének kifejezője, hogy 1971 óta Szentes ad otthont az éneklő rajok találkozójának. Ennek Balázs Árpád volt az egyik fő mozgatója. Általában hatszáz úttörő jön el Szentésre az ország minden részéből. Még 1970-ben Szentesi szerzői estjén átvette a város kitüntetését az akkori tanácselnöktől dr. Bajomi Sándortól. Zeneszerzői munkásságát Erkel- és SZOT-díjjal is elismerték, 1984-től Érdemes Művész.

A Rákóczi Ferenc utcából ágazik a Deák Ferenc utca. Itt találjuk azt a kedvelt köztéri alkotást, ami mellett sok kisiskolás beszélget a tanítás előtt és után. A Deák Ferenc utcai általános iskola előtt látjuk *Herczeg Klára* szobrát, a kedves olvasó lány alakját.

Ha már a köztéri szobrokról esik szó meg kell említeni, hogy elkészültek a tervek Tóth József szentesi származású színművész másfélszeres életnagyságú mellszobrának elhelyezésére. *Koncz Antal* szentesi szobrász eredetileg gipszből készült munkájának bronz másolata foglalja el végleges helyét a színház homlokzatán.

KISÉR

Szentes elképzelt középkori várának lábazatánál bizonyosan a város Kisér nevű részén futott volna körbe a nevezetes vizesárok. Annyira mélyen fekvő terület a többi lakónegyedhez képest hogy a becsatlakozó pontoknál csak hosszan lejtő utcákon lehet megközelíteni. A város déli, méginkább dél-nyugati csücskét foglalja el, keleti irányban a Lenin út, nyugat felől pedig a Kurca által határolva.

„Főutcai” a Sáfrán Mihály, Farkas Antal, Vajda Imre, Nagyörvény és Árpád utcák, amelyek átlósan behálózzák ezt a városrészt. Közel sem olyan rendezett, mint a Felsőpárt, de éppen a szabadon kanyargó és hosszabb-rövidebb utcák, beszögelések, zugok adják a változatosságot, a sétára kész idegen felfedező örömét.

Nevét a kis-ér vízlevezető folyócskától, pataktól kapta, amelynek egykori vonalát a Kisér utca követi, szinte párhuzamosan a Beloiannis utcával és a Lenin úttal. Az egész városrész a korábbi századokban a Kurca és a Tisza árterének számított, mert nagyobb áradáskor a vizek szinte elborították. A nyugati oldalon húzódó Mentő utca elnevezése is erre a régi időszakra utal, amikor a viszonylag magasabb fekvése módot adott az elvonulásra a menekülő emberek szempontjából. Az úgynevezett mirhók ma is meglévő csatornák, amelyek mélyfekvésű terepvonulaton futnak a kertek alatt. Ezek a csatornák egyaránt szállítják az esővizet, de a kutak csurgalék vizét is.

A folyók mindig leskelődtek erre a városrészeire és talán ezért is nem találunk itt templomot vagy maradandó emléket, ami a középítkezési kedvet bizonyítaná. Ellenben két volt szélmalom épségben lévő építményét tekinthetjük meg, mégpedig onnan elindulva, ahol a Vajda Imre és a Farkas Antal utcák találkoznak. A volt Jenei-malomhoz a Szegfű, Kasza és Pipacs utca vezet. A másikhoz a Farkas Antal

utcán fölfelé kell menni a Mentő utca irányába és ennek a végén — a bánomháti temető és a Berekbe vezető út előtt — tűnik szemünk elé a régi Piti-féle malom. A kubikosok, prolik, mezőgazdasági munkások által lakott Kisérben még a második világháborút követő pár évben is áthajtott a tehéncsorda és ez volt az egyik „látványosság”. A gyerekek sárpuskával játszottak akkora volt itt a szegénység. A csúvárok vittek még valami mozgalmasságot az életbe, akik kocsival és csengős lóval hozták-vitték az örletni valót vagy a kész lisztet, darát a malomtól a lakóházakig. A Kisérben sohasem volt olyan módos a lakosság, mint Felsőpárton, ahol sok embernek a városi lakóházán kívül még tanyája is volt valahol a határban. A szegénység miatt — fordított célzattal — sokáig „úri negyednek” hívták a Kisért a városban. Az itteni népek balszerencséjére csak mostanában gyorsult fel a városrész fejlődése. 1985 nyarán átadták az öregek napközi otthonát a Nagyörvény utcában és megépült az annyira kívánt kereskedelmi ABC kisáruház.

Az öregek napközi otthonától nem messzire a Sáfrán és a Farkas Antal utcák találkozásánál bukkanunk a *volt 48-as kör* épületére. A múlt század utolsó harmadában több 48-as népkör alakult és működött a városban. A későbbi évtizedekben is az ellenzéki gazdák találkozó helyei voltak a 48-as körök. Ellenzéki magatartásukra rávilágítanak az egykorú jegyzőkönyvek. Például a levéltárban található és 1901-ből származó jegyzőkönyv szerint a *48-as népkörök* egyike, április 28-án ülésezett, majd májusban nagygyűlést tartott. Szalay István körtag indítványára a kör díszelnőkévé megválasztotta Sima Ferencet és elhatározták, hogy életnagyságú képet festetnek róla. 1905. októberében a város másik részében működő a I-es számú 48-as kör választmányi gyűlésén azt vitatták meg, hogy csatlakoznak-e a nagybecskereki — Torontál megye — függetlenségi 48-as párt felhívásához. Ez arra kéri az összes vidéki ellenzéki pártok vezetőit, hogy az együttes körüli ülésen október 3-án testületileg jelenjenek meg. A választmányi gyűlésen eleinte anyagi okokból aggodalmaskodtak, de az egyik felszólaló kijelentette; „Ha erre nincs pénze a körnek, akkor nem tudom, hogy mire van?” Végül is háromtagú köldöttiséget menesztettek gyorsvonattal, és részükre a kör pénztárából kiutaltak hatvan koronát.

A Kisérben lévő 48-as kör a felszabadulás után a politikai társadalmi és tömegszervezeteknek adott helyet és jelenleg itt van az MHSZ központja.

A régi egyházi iskola — ma óvoda — épületénél elkanyarodva az Árpád utcában vagyunk, amelyik az úgynevezett nagykútnál keresztezi a Farkas Antal, volt Stammer Sándor utcát. Amikor még nem voltak vízvezetékek a lakásokban, akkor az említett kúthoz jártak vízért az asszonyok és a gyerekek. Az Árpád utcán végighaladva a Kötő utcához érünk. Itt lakott *Török János* a munkásmozgalom Szentesen, Csongrád megyében és az országban is jól ismert kiemelkedő harcosa. 83 éves korában hunyt el, temetése 1982. június 23-án volt. Kubikosként korán bekapcsolódott a baloldali szervezkedésbe, a Tanácsköztársaság idején vöröskatonaként fogott fegyvert. A pártnak 1923 óta volt tagja. A két világháború közötti időszakban megtaláljuk az SZDP helyi szervezetének vezetőségében. A Földmunkások Szakszervezetének országos kongresszusán két alkalommal képviselte a megye földmunkásait. Tevékeny része volt a szentesi munkásotthon megteremtésében.

A felszabadulás idején a kommunista párt helyi szervezetének megalakítói között találjuk és tagja a néphatalom első szervezeteinek is. A FÉKOSZ megyei titkára, majd országos főtitkár-helyettes. Szentesen polgármester, majd tanácselnök, azután a párt és a tanács járási-megyei szerveinél tölt be irányító funkciót. Nyugdíjba vonulása után is tagja a párt Szentes városi és járási bizottságának. A tanács díszpolgári címet adományoz neki. Tulajdonosa a Szocialista Hazáért érdemrendnek.

Nemcsak hitt abban, amit tudott, de tudta, hogy miben kell hinni. Nemzedékek egész sorát nevelte a forradalmi eszmékre. Mindig figyelmeztetett a józan tapasztalatokra, nála mindig egységben nyilvánult meg az eszme és a gyakorlat, tettei mindig pontosan fedték a szavait. Éppen ezért akárhogy is múltak rajta az évtizedek mégis mindig az volt érzésünk, hogy felette sohasem jár el az idő. Gyakori vendége volt a könyvtárnak, mindig törekedett a politikában is a teljes tájékozottságra. Tanácstagként a város díszpolgáraként nem egyszer felemelte szavát a „kerületek egyenlőségéért” vagyis azért, hogy a Kisér nevű városrész ne maradjon le a fejlődésben.

Nem messzire a Kötő utcától töltötte gyermekkorát *Őze Lajos*, a Magyar Népköztársaság kiváló művésze a Nemzeti Színház tagja. 1984. október 21-én életének 50. évében hunyt el. Távozása a Nemzeti Színház, a magyar színház- és filmművészet súlyos vesztesége. A Szentesi Mezőgazdasági Szakmunkásképzőben tanárai figyeltek fel egyéniségére. A főiskolán Apáthi

Imre és Gellért Endre naponta „túlórázott” vele, mondván „ezt neked csinálni kell”. Tehetsége átütött, kiragyogott a szürke színekből. Két évi miskolci színészkedés után 1959-től — 25 évig — a Nemzeti Színház tagja. Szerepeinek számát — a filmek és a tévét is beleértve — a szakemberek ötszázra becsülik. Különösen emlékezetes sikereket aratott Shakespeare műveiben, de az új magyar drámákban is. 1984 nyarán még fellépett a Gyulai Várszínházban.

Méltatói mondják róla: segített nekünk nézőknek abban, hogy tisztábban lássuk a kort, amelyben élünk. A legkisebb részletekben is hiteles és súlyos teljességet hozott létre. A színészetet nemcsak szakmának tekintette, ő sorsául választotta.

A TANYAVILÁG TUDÓSA

A dónáti határban élt a Termál Tsz virágkertészetének közepén *Papp Imre* (1900—1973) a tanyavilág tudósa. Úgy élt tanyájában mint bármelyik más parasztember. Gyermekkorában az iskolából hazatérve libákat, disznókat őrzött és miután kijárta az elemi iskolát segített szüleinek. Az iskolában a legjobb tanulók között volt, szülei szerették volna taníttatni, de mindig földművesnek vágyott.

Íráskészsége bár korábban megnyilvánult — bekapcsolódott a református egyház krónikájának elkészítésébe — gyermekkori hajlamának hódolva mégis csak az ötvenes évek elején küldte el első munkáit az országos néprajzi gyűjtőpályázatra, többek között „A tanyai ember élete Szentes tanyavilágában” című dolgozatát. Díjat nyert és a siker elkötelezte a néprajz mellett. Ötvenöt éves volt akkor. Fáradhatatlan volt a népelet leírásában akár a gazdálkodás menete, akár a paraszti szokásvilág, vagy a környezet más sajátossága állt előtérben. Amit leírt az alapvető forrásanyag a mai nemzedék és a néprajzi szakemberek számára. A dónáti tanyán Royal típusú gépén maga gépelte pályamunkáit. Minden során átsüt a személyes tapasztalás és ez külön hitelesíti mondanivalóját. Ötvenegy néprajzi tárgyú írást hagyott maga után, amelyek összterjedelme közel 2700 gépelt oldal. A tanyai épületek, eszközök, tárgyak éppenúgy megelevenedtek keze alatt, mint a paraszti, nyelvi fordulatok vagy a mezőgazdasági munkáról a paraszti ünnepekről adott elemző leírások. Külön értéke, hogy a felsőpárti-ízű nyelvjárásban fogalmazta írásait.

Szerény, de önérzetes ember volt, tudta hogy amiről ír, az a jövőnek is szól. Rendszeresen látogatta az 1970-től működő múzeumbaráti kör rendezvényeit, és több alkalommal tartott előadást. Szentesen a kollégiumban és az

iskolai honismereti körben. A helyi sajtóban is megjelentek jelentősebb néprajzi írásai. Ízelítőül álljon itt a Szentés környékéről való kisebb gyűjteménye régi, ma már ritkán hallható szólás-mondásokról, közmondásokról.

„Bele szaladt a madzag!” A rosszul sikeredett, illetve végződött dolog, vagy más egyébre volt szokás mondani. Ami onnan eredt hogy amikor még a korcos gatyá viselője volt a szokás, és ha abba is azaz, annak is a korbába valami oknál fogva, ha beleszalad a madzag, akkor bizony az nagy hiba lett.

„Bizonytalan, mint a kutya vacsorája az esti lámpafűvés után”

„Egy ördög nem bír vele, kettő meg már úgysem veszkődik vele!” Makacskodó, erős akaratú, illetve akaratoskodó egyínekre volt szokás mondani.

„Elmondja még az öregapja halálát is.” A bőbeszédű, megunt vendigre volt szokás mondani, annak a távozása után.

„Eltalálta szarva közt a tőgyit!” Ha valaki, valami valótlanságot, mint valóságot állított, arra mondták e megjegyzist. Célozva vele arra, hogy az illető valakinek az állítása olyan valóság, mint amilyen igaz az, hogy a tehénnek a szarva közt van a tőgye.

„Elnyomta a pendel!” A későn ébredőkre, későn kelőkre célozva volt szokás mondani.

„Hosszabb péntek, mint szombat!” Azon lányra, illetve asszonyra is volt szokás megjegyzés, akinek az alsó szoknya véletlenül kilátszott a felső szoknya alól. Gyakori válasz volt erre, hogy: Majd kitoldjuk vasárnap.

„Holnap után kis kedden, bornyú nyúzó pénteken!” Bizonytalan valaminek a szokásos említése.

„Ha felkötöttük a kolompot, akkor zörgessük is!” Azaz, ha elterveztünk, illetve belefogtunk valamibe, akkor azt vigyük is teljesedésbe, illetve fejezzük is azt be.

„Hiába húznák a fejit az asztalra, ha Ő mindenáron az asztal alá akarja ledugni!” A jótanácsot, figyelmeztetést el nem fogadó egyínekre volt szokásos célzás.

„Hidd el bolond, meggyulladt a Tisza, megigtek a halak benne.” Ha valaki el nem hihető valamiről beszélt valakinek és az erősen is állította, hogy az így van, mert ő azt így hallotta, az ilyen egyínekhez intézett megjegyzis.

„Ha a férfi a család feje, úgy akkor a feleség a nyaka, és a fej mindég arra fordul, amerre a nyak csavarodik!”

„Ahun ló nincs, ott a számár is jó”. Azon esetekben volt szokás említeni, amikor az illetőnek valami nagyobb érték helyett kisebb értékkel is meg kellett elégednie, valamely kényszerítő körülmény következtében.

„Aszt kapja, amit Bugyi a tapasztásírt!” Hogy ki volt az a sokat emlegetett Bugyi, és hogy kinek tapasztott, és hogy mit tapasztott, aszt sohasem hallottam senkitől sem. De merem állítani, hogy semmit sem kapott a dolgaért, mivel annakidején, ha valaki, akár a dolgaért, akár pedig más valamiért, ha nem kapott semmi ellenszolgáltatást, úgy akkor használták ezen ismert szólásmondást.

„A padlásra jár nevetni!” Azon egyénekre vonatkoztatott mondás, akik a komolyságuknál fogva egyáltalán sohasem, vagy pedig csak nagyon ritkán szoktak nevetni.

„A gyerek, meg az eső akkor kell, mikor van!” Esős időjárás esetén, amikor már nagyon unják az esőt és mintegy tréfálózva kérdik egymástól, hogy: Na kellene-e még egy kis eső? Az ezen kérdésre adott felelet.

„Ami a fülin bemegy, annak a száján ki kell jönni!” Az olyan valakire alkalmazott mondás, aki ha valamit valakiről meghall és azt nem tudja magában tartani, azaz elhallgatni, hanem feltétlenül tovább is adja azt.

„A kutya is akkor veszedik meg, amikor legjobb sora van!” Azon egyénekre alkalmazott mondás, akik a saját jó körülményeik között követtek el olyan helyrehozhatatlan hibákat, amelyek talán egész életükre is kínos hatással lehettek.

„Az asszonyt, meg a meszelőt nem jó kölcsön adni!” Miért?! Mert kopik!

„Aki tetves az nem fázik.” (?) Mert vakaródzani kell neki, oszt melegszik bele.

„Akit a kígyó eccer megmar, az aztán a gyíktól is fél!”

„A farkas farkas marad, ha megvedlik akkor is!” Azon egyénekre vonatkoztatott, akik valamely ismert rossz szokásaikat valamely jobb színezetű viselkedéseikkel igyekeznek elkendőzni, azaz eltakarni.

„A jobbik végiből van a vászonnak!” Csapodár menyecs-kékre vonatkoztatott kissé csipős megjegyzis.

„Bocsánat, hogy születtem, de többet nem fog előfordulni!” A bocsánatkérésnek egy különleges, tréfás színezetű formája.

„Jön — megy, mint a bab a fazikban!” A minden különösebb ok nélkül ide-oda járkáló egyénekre vonatkoztatott mondás.

„Illik, mint téhennek a gatyá.” „Idétlen, mint az őszi csirke.” „Idegen pofát mutat!” Azaz rosszul néz ki. „Jó gyereket, szíp öregasszonyt ritkán lehet látni!”

„Jó az öreg a háznál, ha mingyár egy csepp esze se nincsen.” „Jó pipa!” Azaz rossz magaviseletű. „Jó gazdája, a saját hasának.”

„Jó az öreg fának az árnyikába húzódni!” Azaz jó az idősebbek tanácsát kikérni, illetve azt meg is fogadni.

„Jó idő van!” — Miért?! — „Mer nem jön vendig!” — „De mégse jó, mert ha jönni talál, akkor még nem megy el

egyhamar ilyen rút időben!”

„Kisőn ugrál a pocok, amikor már megfogta a vas.” Azaz késő már elővigyázatosnak lenni akkor, amikor már megtörtint a baj.

„Kis gyerek kis baj, nagy gyerek nagy baj!” Könnyű annak lustának lenni, aki sohasem volt friss!”

„Kitipem a bajuszát az utolsó szálig!” Asszonyok fenyegető szavai a férfiakhoz.

„Kigyúrte a horpaszt!” Azaz nagyon jól lakott.

„Kiszólt a szőr alól!” Azaz keményen szólt hozzá valamihez.

„Lesz még a kutyára dér!” Burkolt szavakkal kifejezett fenyegető szavak valaki felé.

„Lábtürölőül se használnám!” Lenizist, megvetést kifejező mondás valakivel szemben.

„Láccik rajta, hogy nem a pacsirta költötte!” Élénk, éltrevaló gyerekre vonatkozó mondás.

„Még a nyálam se irkeztet lenyelni!” A sokat dolgozó ember mondása dolga végeztivel.

„Mindig enne, mint a rossz ló.”

„Megölné egy kanál vízbe’ ha lehetne!” Azon egyénekre vonatkoztatott mondás, aki valakivel szemben nagyon ellenszenves és annak mindenképpen csak a kárára törekszik.

A VÁROS TÖRTÉNETE

KEZDETEK

Szentes és környéke ősidők óta lakott hely, ezt a régészeti leletek is sokoldalúan igazolják. Az ezredforduló táján fontos átkelőhelyek voltak a Tiszán és a Kurcán, és ez is hozzájárult Szentes elődjének, a kis halászfalunak, a kialakulásához. Az úgynevezett böldi-rév a mai Kucori gátörház környékén volt a Tiszánál. A területet elborító vizekből legtöbbször kiemelkedett a Kurca melletti földhát és lényegében ez volt az első lakott helyek egyike. A népvándorlás Európát megmozgató eseményei után a honfoglaló magyarok közül Ond vezér csapatainak kisebb része jött át a Tiszán és őket tekinthetjük őseinknek. A Kurca melletti természetes magaslatokon húzódott meg a lakosság, és az ellenség elől nádasokba menekült. A honfoglaló magyarok magukba olvasztották az itteni kisebb létszámú szláv őslakosságot és átvették tőlük a földművelést. A szláv emlékekre utalnak olyan szavaink is, mint Berek, Zalota.

A XI. században a halászfalu lakossága jobban tömörült, mint korábban. Erre az is készítette, hogy gyakoriak voltak a kunok és a tatárok betörései. Jól ismert az 1091. évi kun betörés, ami újólág arra indította a szentesieket, hogy közösen keressenek és állítsanak védelmet. 1075-ben I. Géza által kibocsájtott oklevélben Curicea névvel szerepelt a Kurca. Ennek a folyócskának a jelentőségét az átkelőhelye adta ebben az időben, akárcsak a Tiszáét. Több elképzelés él a város elnevezésével kapcsolatban. Az egyik változat szerint a várost *Zendus* János magyar hadvezér alapította, aki első földesura is volt Szentesnek. A hagyomány nem jelöl meg határozott időpontot, amikor *Zendus* János megmentette a lakosságot az ellenség betörésétől. Ennek a képzeletbeli hadvezérnek a szerepeltetésével a hagyomány még fényesebbé akarta tenni a város múltját. Legvalószínűbbnek látszik az, hogy a település az akkori tulajdonosától, Sente-Mágocs családtól kapta az elnevezését. Szentes neve egyébként a XIV. században fordul elő hivatalos oklevélen, de ez nem azt jelenti, hogy csak ettől az időtől fogva létezett. Még annyit: egyesek a latin *sanctus* (szent)

szóból származtatják a város nevét, de ez sem megalapozott.

Egyes helytörténészek szerint a tatárjáráskor már kőtemploma volt Szentesnek, amit a betolakodók leromboltak. Van, aki Árpád-kori templomnak az elődjét látja a Szent Anna utca 17. szám alatti házban, ahol bizonyos szerkezeti elemek az egykori templom létezésére utalnak. Mások szerint ez a boltíves épület, úgynevezett lóváltó-hely volt a XVIII. században, amikor a postakocsi járatok fogatait az egyes állomásoknál újakra cserélték.

Batu-kán csapatai a XIII. században többször betörték a Duna—Tisza közé, előlük menekültek [a kunok, akik beékelődtek a magyarságba. Szentes környékén is számos olyan települést találunk, amelynek előtagjában a kun megnevezés szerepel — Kunszentmárton, Kungyalu stb. Szentes a XV. században is jelentéktelen falu volt, amelynek földesurai gyakran váltogatták egymást. Mátyás király halála után az erős központi hatalom bomlásnak indult és a főurak a főpapok egymással torzsalkodtak. Az ország déli részének védelmével nem törődtek, ahol a török pusztított. 1552-ben a török Szentest nagy részében elpusztította és a lakosság létszáma is lecsökkent. A XVI. század végén a portyázó tatárok felégették Szentest, és a környékét szét dúlták.

TÖRÖKVILÁG

Bármennyire is furcsán hangzik, de a török uralom alatt kevesebb feudális megkötöttsége volt a lakosságnak. Lassú fejlődés kezdődött. Egy XVI. századi török összeírás szerint Szentes és Vásárhely szerepelt a nagyobb települések között. Ekkor Szentesen 98, Bökényben 48, Tótkén 28, Szentlászlón 34, Hékéden 8, Csongrádon 72 ház volt. Szentes és környéke a török közigazgatási tartományhoz, az egri vilajethez, ezen belül a szolnoki szandzsákhöz és a csongrádi kádihoz (törvénykező bíróhoz) tartozott.

A török idők alatt többször hatalmas károkat szenvedett a település. Az adókvetések miatt a törökök térképeket készítettek, de ezeken — földrajzilag — gyakran rossz helyen szerepelt a város és téves bejegyzések is olvashatók. A XVI. század utolsó harmadában a drinápolyi béke következményei — kedvező értelemben — az Alföldre is átgyűrűztek és Szentes élete is fellendült. A béke azonban nem tartott sokáig és újra viszontagságos időket élt át a lakosság. A törökvilág a zenit után lassan gyengülni látszott. Évtizedekkel később 1647-ben az előrenyomuló királyi csapatok Szentes alatt megütköztek a törökkel. A magyar országgyűlés ebben az időszakban visszacsatolja

a török hódoltság alatt lévő Csongrád megyét, de ennek a közjogi aktusnak a tényleges megvalósulására még várni kellett. A gyulai pasa 1667 körül „török gazdákat” telepített Szentesre. Erről a Petrák-krónika is említést tesz, majd úgy folytatja, hogy a visszaköltöző szentesiek a török családokat Sápahalomnál lenyakagták. Ezt a feltevést nem fogadhatjuk el, mert joggal lehetett volna tartani, a gyulai pasa bosszújától. Inkább a békés keveredés látszik valószínűnek, azzal együtt, hogy török szempontból a telepítés végeredményben megghiúsult. 1686-ban az alsó csordajárási (Berekhát) ütközetben megfutamították a törököket. Ez hozzájárult ahhoz is, hogy Szeged városát feladták a védelmező törökök. Szeged felszabadulása pedig kulcsfontosságú volt az Alföld déli részében. A török kiverése után Szentes a szegedi katonai tiszttartóság alá került.

A Rákóczi-szabadságharcban Szentesről is sokan beálltak a császárellenes csapatokba. Hol a labancok, hol a kurucok szállták meg a várost. A feljegyzések szerint 1709-ben pestisjárvány pusztított és több, mint 900-an meghaltak. Az akkori temető a mai Kígyó, Bocskai és Kossuth utcák közötti részen húzódott. Az 1715-ben készült összeírás szerint Szentesen körülbelül 230 család lakott, ami 1000—1200 főt jelenthetett.

A HARRUCKERNEK

1716-ban a hadvezetőség élelmezési központot állított fel az Alsóréten, közel a Tiszához. Ennek a vezetője volt *Harruckern* János György, aki szolgálataiért 1719-ben jutalmat kért az uralkodótól. A török elleni harcokban szerzett érdemeiért kapta meg Békés megye nagyobbik részét és Csongrád megye egy részét. Az élelmiszerek fuvarozása a városnak jó jövedelmet hozott. A Gógány nevű városrészben segélyhelyet hoztak létre a sebesültek és a járványos betegek részére. A török etnikai és gazdasági értelemben annyira „kiritkította” Szentest és környékét, hogy a vidéket telepésekkel, az ország más részeiből való jobbágyokkal kellett benépesíteni. *Harruckern* János György kedvezményeket adott a betelepülőeknek és iparosokat is fogadott. Többek között a jobbágyoknak a földesúri szolgáltatásokat elengedte, nem nézte rossz szemmel a szabad költözést, lehetővé tette, hogy a földesúri járandóságot taksa szerint róják le. A jobbágyok jó bánásmódban részesültek. Így elérkezett az idő, amikor megállapodott a lakosság nagymértékű növekedése. Az 1759-ben készült összeírás szerint Szentesen a jobbágyok száma 559, fiú, fiútestvér 103, zsellér 199, iparos 36.

Másik érdeme volt, hogy az elpusztult falvakat a város-

hoz csatolta és a megyei tiszttartóság székhelyét Szentesre hozta. Ezzel emelte a település jelentőségét és összességében véve elindította azt a gazdasági, társadalmi folyamatot, amely Szentest hozzásegítette a városi rang tartalmi elnyeréséhez. 1730-tól már valóban úgy beszélhetünk Szentesről, mint várossról.

1742-ben meghalt és fia Ferenc lett Szentes földesura. Folytatta apjának a politikáját. 1775-ben fiú utód nélkül halt meg és a birtokok leányágon a gróf Károlyiak kezébe kerültek. Ez az időszak szinte egybeesett az úrbériség országos rendezésével. Az Urbárium a földesurak túlkapásait volt hivatva visszaszorítani. Érdekes módon az Urbárium súlyosbította a szentesi jobbágyság helyzetét, újra kimérték a jobbágytelket és háttérbe szorult a haszonbérlet.

AZ ÖRÖKVÁLTSÁG

A feudális termelési mód egyre jobban gátolta a mezőgazdasági árutermelést. A földesuraknak érdekükben állott, hogy a jobbágyi robotmunkát napszámos munkával váltásák fel. A földesúr—jobbágy viszony helyébe a telkes gazda—zséllér viszony lépett a fejlődés folyamán és az egyet jelentett a feudális kötelékek meglazításával majd lerázásával. A városok igyekeztek magukat megváltani a földesúri megkötöttségektől, hogy elinduljanak a nagyobb polgári előrehaladás útján. Az örökváltsági szerződések egyik következményeként a városok kihasíthatták a saját részüket a földesúri közös legelőkből, ennél is fontosabb, hogy a földesurak átadták a feudális jellegű haszonvételeket. A polgári viszonyok közé lépő városok a birtokukba került javakat haszonbérbe adták és a jövedelem a város pénztárába folyt be. Elsőként váltotta meg Nyíregyháza magát a földesúri, jobbágyi megkötöttségek alól. Ez a szentesiek tudomására jutott és követni akarták és követték is a példát.

Az a *Boros* Sámuel (1787—1866) vezette a tárgyalásokat, aki a feudális kor legnagyobb szabású szentesi egyénisége. Városi főjegyzőként előkészítette és tető alá hozta az örökváltsági szerződést. 1837-től a város főbírája később 1849-ben pedig polgármester. Ha már az életrajzában tartunk meg kell említeni, hogy a szabadságharc leverése után négy évi várfogságra és vagyonvesztésre ítélték. Büntetését 1852-től töltötte Jozefstadtnban. 1861-ben választotta meg a város országgyűlési képviselőjének. Nevét a róla elnevezett utca őrzi ma is a városban.

A tárgyalások után 1836-ban megkötötték az örökváltsági szerződést, amely a város önálló igazgatásának az

alapját is megvetette. A város óriási anyagi terhet vállalt magára. Úgy volt, hogy a vételár kétharmad részét még abban az évben befizetik, de ez nem sikerült. A kétharmad rész befizetés volt a feltétele annak, hogy a földesúri tulajdonjogból városi tulajdonjog legyen. A pótszerződés 1837 áprilisában született és e szerint húsz év alatt kell a váltság összeget kifizetni. A több mint egymillió 300 ezer forint hatalmas összeg volt akkoriban. Összehasonlításként: egy pár csizma ára két forint 34 krajcár, egy juh 6 forint abban az időben. Az örökváltsági szerződés lényegesen megváltoztatta a város és a földesurak feudális kapcsolatát. Egyik útja volt az előrehaladásnak, jelentőségét a tartalma és a lebonyolítási módja adta. Később is volt baja a szerződéssel a városnak: ezt 1840-ben felfüggesztették és 1848 után még több, mint húsz éven át pereskedett a város a grófokkal.

FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC

Boros Sámuel 1848. márciusában Pesten tartózkodott és a 15-i eseményekről népgyűlésen számolt be a szentesieknek. Felolvasta a 12 pontot és azokat egyenként megszavaztatta. A város azt is remélte a forradalmi változásoktól, hogy megszabadul az örökváltság terhétől. 1848. március 31-én Csongrád megyében is megalakult a Községi Bizottmány, amely kiállítvánnyal fordul a lakossághoz. Az új hatalom egyik nagy feladata volt a forradalmi közigazgatás megszervezése és a honvédség kialakítása.

Kossuth Lajos október 1-én jött Szentésre és a piactéren beszédet mondott. Ott nyomban sokan jelentkeztek honvédeknek, majd később közel négyszázan tettek fogadalmat a haza védelmére. Ez nagyobb volt, mint amit az úgynevezett újonckivetés megkövetelt. Kossuth kíséretében volt Jókai Mór, Vasvári Pál, Egressy Gábor. Október 2-án a városházán megjelent Kossuth és elégedetten állapította meg, hogy a haza megmentésére készek a szentesiek. A város közigazgatási eseménye, hogy 1848 nyarán elnyerte a rendezett tanácsú jogállást.

A forradalmi eszmék gyakorlatba történő átültetését szorgalmazta Hajdú Lajos református tanító és Bán Zsigmond református segédlelkész. A szabadságharc leverése után Hajdú Lajost húsz évi várfogságra ítélték. Nevét utca őrzi. Azt is meg kell említeni, hogy Horváth Ferencet Szentés 1848-as népképviselőjét kötél általi halálra ítélték, később kegyelmet kapott.

Kossuth Lajos 1849. július 26-án ismét átutazóban volt Szentesen, amikor a szabadságharc leverése közeledett. A város a későbbi évtizedekben is ragaszkodott a 48-as

hagyományokhoz és Kossuth Lajost képviselőjének választotta. Ennek nagy volt akkoriban a politikai jelentősége. Kossuth 1869-ben levélben köszönte meg a szentesiek bizalmát: „Reám a sors soknemű bánatot mért. E sok bánat közt jótékonyan hatott lelkemnek a bizalom, mellyel Szentés városa választópolgárai rólam a hazám fiai köréből oly régóta számkivetettről megemlékeznek...” — írja Kossuth Lajos a szentesieknek. A város 1910-ig mindig ellenzéki képviselőt küldött az országgyűlésre.

ÖNKÉNYURALOM

A császári csapatok 1849. augusztus 2-án bevonultak Szentésre. Rövid ideig tartózkodtak a városban, ennek ellenére igen nagy károkat okoztak a lakosoknak. Ami mozdítható volt — jószág, takarmány, élelmiszer, ruhakészlet, háztartási felszerelések — azt a fosztogató katonák magukkal vitték.

A város szabadságharc alatti közigazgatása felbomlott. A rendkívüli állapotra hivatkozva a népképviselői alapon választott képviselő-testületet feloszlották, a hivatalokat kinevezés útján töltötték be. Ez utóbbi nem bizonyult könnyű feladatnak, elsősorban a szolgálatukat önként felajánló császárhű egyének hiánya miatt. Több próbálkozás után végül az önkéntesség figyelmen kívül hagyásával állították össze és nevezték ki a város új tisztikarát. Így fordulhatott elő, hogy a kinevezett előjáróság több mint felét olyanok alkották, akik a szabadságharc idején is hivatalt viseltek. Bizonyára ez is hozzájárult, hogy a megtorlások kapcsán helyi kezdeményezésű túlkapásra, túlbuzgóságra alig akadt példa. A császári főhatóságok rendeleteiből csak a legszükségesebbeket hajtották végre, amelyeket az abszolút hatalom mindenképpen számonkért. Nem véletlen, hogy a szentesi vezetők számos megrovást kaptak a parancsokkal szembeni „hideg” magatartásukért. A viszonyokhoz képest keményen küzdöttek a város érdekeiért, önkormányzati jogainak maradványaiért. Egyáltalán nem illet rájuk a köztudatban élő „Bach-huszár” elnevezés.

A város érdekeit szem előtt tartó előjáróság sem mentesíthette a lakosságot a megtorló intézkedésektől. A császári hatóságok kíméletlen hajsztát indítottak a szabadságharcban tettelegesen szerepet vállalt személyek ellen. Elsőként Hajdú Lajos ref. iskolai igazgatóra csaptak le, aki a szabadságharc végnapjaiban általános felkelésre buzdította a szentesi népet.

A következő áldozat Horváth Ferenc ügyvéd, Szentés szabadságharc alatti országgyűlési képviselője lett. Az üldözést nem kerülhette el a város volt forradalmi polgár-

mestere, Boros Sámuel sem. A császári csapatok elől sikerült ugyan elmenekülnie, de személye nem merült feledésbe. 1851-ben haditörvényszék elé került, négy évi várfogságra és vagyonvesztésre ítélték. A szentesiek mindhármuk kiszabadítása érdekében mozgalmat indítottak, de eredménytelenül.

Számos megtorló intézkedés irányult a volt honvédek, honvédtisztek és nemzetőrök ellen is. 552 szentesi került fel az üldözendők névjegyzékére (440 volt honvéd és 112 mozgó nemzetőr). Az elfogottak közül több, mint 200 főt soroztak be büntetésből a császári seregbe.

Az üldözések mellett sorra születtek a különféle tiltó rendelkezések. Megtiltották a kaszák, sarlók, szénavágók és egyéb mezei munkára használt, könnyen fegyverré alakítható vaseszközök vételét. Betiltottak mindenféle gyülekezést, legyen az polgári vagy egyházi szándékú. Tiltva voltak a bálak; üldözték a magyar nemzeti zenét, táncot és a forradalomra emlékeztető ruhaviseletet.

Az 1860-ban kibocsájtott Októberi Diploma megengedte a megyei és városi alkotmányos önkormányzati testületek helyreállítását. Szentés is visszanyerte rendezett tanácsú jogállását. A város irányítását ismét a nép által választott tisztviselők és a képviselő-testület vette át. 1861 márciusában az érdemekben megöregedett Boros Sámuel közfelkiáltással megválasztották Szentés országgyűlési képviselőjévé.

A lelkes közhangulat csak rövid ideig tartott. Mivel a megye többi helységéhez hasonlóan Szentés is megtagadta a magyar alkotmány értelmében törvénytelennek minősülő császári adók fizetését, 1861. augusztus elején 500—600 fős császári katonaság szállta meg a várost. Két héten át folyt az erőszakos adóbehajtás. A fosztogató katonák roppant károkat okoztak a lakosságnak.

A katonaság távozása után hamarosan megérkezett az országgyűlés feloszlásának híre. Nyilvánvalóvá vált, hogy a helyi önkormányzati testületek napjai is meg vannak számlálva. A megyegyűlés erőszakos feloszlása után, 1861. november 5-én az alkotmányos városi tisztikar és a képviselő-testület benyújtotta lemondását.

A lakosság által választott tisztviselők helyére ismét kinevezett hivatalnokok kerültek. A felsőbb akarat megnyilvánulásaként 1865-ben Szentést újból megfosztották a rendezett tanácsú jogállástól. A városi szervezet helyébe községi szervezetet állítottak, visszahozva a szabadságharc előtti falusi „kupaktanács” rendszerét. Szívós, kitartó küzdelem árán 1867-ben Szentés visszanyerte a városi jogállást.

A CIVILIZÁCIÓ KEZDETEI

A város oktatási intézményeinek fejlesztésében a múlt század ötvenes éveiben került sor a tanyai iskolák létesítésére. Így kezdődött meg a tanítás a kajáni, ecseri, királysági és dónáti határrészen. A '80-as években épült a D-oldali és a tőkei iskola. Később a századforduló után tanítanak a berki és a zalotai iskolákban.

A téglajárdák építését a hatvanas évek végén már elhátározták, de az építésre 1884-ben került sor. Az első burkolt utat 1883-ban építették a Kurca-hídtól, a Tisza irányába, majd 1888-ban adták át a mai főutca burkolt útvonalát. Az első vasútvonal 1887-re készült el Szentés és Kunszentmárton között. 1893-ban megindult a vasúti közlekedés Vásárhely irányába is, majd 1895-ben létrejött az összeköttetés Szegeddel. A múlt század utolsó harmadában az alispáni hivatalban használták az első telefont, majd készülékhez jutott az Ármentesítő Társulat. 1900-ban 10 telefonelőfizető volt a városban. Az első nyomdát 1870-ben alapította a Gyöngyösről jött *Cherrier János*.

1870-ből származó népszámlálási adatok szerint közel 28 ezer fős volt a lakosság és ezen belül igen nagy az analfabéták aránya. A társadalmi tagozódásra és az életviszonyokra rávilágít, hogy akkoriban 16 ügyvéd, 3 patikus, 11 halász, 38 tanító, 3193 napszámos 2331 béres és 798 ipari munkás volt.

Az első gőzhajó a múlt század 80-as éveinek elején érkezett Szentésre. A járatok egy ideig Szolnok—Szentés, valamint Szentés és Szeged között biztosították az összeköttetést. Érdekesség, hogy 1904-ben lóvontatású társaskocsi, vagyis omnibusz közlekedett Szentés és Csongrád között. A századforduló utáni első esztendőkből gyulladtak ki az első villanylámpák és készült el az acélszerkezetű közúti híd a Tiszán.

A kulturális élet egyik figyelemre méltó mozzanata volt a múlt század utolsó harmadában, hogy a szentesi dal-egylet messzi vidékre szóló elismerést szerez. Az országos dalárünnepélyen 1867. augusztusában Aradon az első díjat, az ezüstkoszorút kapta a városi dalegylet. A kulturális életet képviselték különböző egyletek, olvasóköriek, a színjátszók. A XIX. század utolsó harmadában sokat hallattak magukról a 48-as körök, a polgári ellenzéki gazdák szervezetei. Kialakultak a munkások gyülekezőhelyei. Ide sorolható az Általános Népkör majd a Szociáldemokrata Párt helyi szervezete. 1899. novemberében megindult a helyi szociáldemokrata pártszervezet lapja, a Szabad Szó, mely később az Újjászervezett Szociáldemokrata Párt központi lapja lett.

AZ AGRÁRSZOCIALIZMUS

A megkésétt jobbágyfelszabadítás az Alföldön hozta létre a nincstelenek legnagyobb seregét. Spontán és ösztönös megmozdulások vezeték be a szervezett mozgalom kialakulását. A múlt század 60-as éveiben például kisebb tömeg követelt élelmet a városháza előtt. Az elmélyülő mezőgazdasági válság következményei — munkanélküliség, alacsony munkabérek — különösen sújtották Szentes szegényeit. Az agrárszocialista mozgalom feltételei az 1890 körüli évek idején alakultak ki. Felgyorsult a szervezkedés üteme. Az ipari munkásság létszáma jóval kevesebb volt az agrárproletárokénál és nagy részük a kisiparban dolgozott. 1894-re az agrárszocialista mozgalom új tűzfészke alakult ki Vásárhelyen. A Szántó Kovács János által vezetett harcok nagy hatást gyakoroltak Szentesre. Ebben az időszakban az osztályharc fő formája Szentesen az aratósztrájk és a tömegtüntetés volt. A századfordulóra a szentesi munkásmozgalom annyira megerősödött, hogy már nem volt szüksége békési és vásárhelyi példákra. Megalakult az SZDP helyi szervezete. A századforduló táján befejeződtek a folyamszabályozások és gátépítések. Egyre nehezebb volt munkához jutni és Szentesről is kivándoroltak Amerikába.

Az úgynevezett mezei munkások érdekvédelmére kongresszusokat rendeztek. Az első Pesten volt, a második pedig Cegléden. Itt képviselte a szentesiek érdekeit Békési Imre, az agrárproletárok egyik vezéralakja.

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG NAPJAI

Az I. világháború előtt a szervezett munkásmozgalom Szentesen több alkalommal folyamodott a sztrájk fegyveréhez. A háborús készülődés idején a kormányzat ismét súlyos csapásokat mért országszerte a szocialista mozgalomra. A behívások súlyosan érintették a parasztgazdaságokat. A katonai szolgálat teljesítése a munkásmozgalmat is gyengítette. A háború szülte infláció, áruhiány, nyomor és nélkülözés nagyfokú elégedetlenséget váltott ki. A különféle segélyakciók ezen nem sokat változtattak. 1918. február 26-án, mintegy 800—1000 asszony gyűlt össze a Kosuth Lajos pártkör előtt, követelte a békét, férjeik visszadását és az egyenlő hadisegélyt. A földmunkás asszonyok tüntetését a rendőrség természetesen fel akarta oszlatni. A szervezők, köztük Árvai Bálintné ellen is eljárást indítottak, összesen 36 személyt vontak felelősségre.

Az országban a háborús terhek, a központi hatalom katonai összeomlása, a Nagy Októberi Szocialista Forrada-

lom hatása és az érlelődő forradalmi helyzet arra készítette a Szociáldemokrata Pártot, a polgári radikálisokat, a függetlenségek csoportját, hogy kezükbe vegyék a kezdeményezést. 1918. október 25-én megalakult — Károlyi Mihály elnökletével — a Magyar Nemzeti Tanács. Október 30—31-én győz az „őszirózsás forradalom”. November 2-án megalakult a szentesi Nemzeti Tanács. Ez decemberben lemondott és helyébe lépett a Néptanács. A forradalom balratalódását mutatja, hogy nagyon sokan iratkoztak fel a földigénylők listájára. A Néptanács feladatainak kijelölésében nagy szerepet játszott *Jócsák Kálmán* kormánybiztos. A munkanélküliség a város égető problémája volt, akárcsak a közellátás. Az 1919. március 21-én kikiáltott Magyar Tanácsköztársaság helyi következménye volt, hogy a Szentesen a Munkástanács vette át a hatalmat. Háromtagú direktórium alakult, amelynek tagjai *Sima László*, *Berezvai Mihály* és *Török Sándor* lettek. Áprilisban megválasztották a város 72 főnyi tanácsát, ennek volt kilenc tagú intézőbizottsága, beleértve a háromtagú direktóriumot is.

Sima László 1884—1952. Lapszerkesztő, helytörténész. Édesapja nyomdokain haladva hosszú időn át szerkesztette Szentes legjelentősebb újságját a Szentesi Lapot és ennek helyébe lépő Csongrád megyei Ellenzéket. 1906-tól már gyűjtötte az anyagot Szentes várostörténetének monográfiájához. A Tanácsköztársaság leverése után letartóztatták, fogdába csukták, majd 1920. januárjában a szegedi börtönbe szállították. Innen 1921. augusztusában szabadult. Évtizedekig nem foglalhatta el az őt megillető helyét a város életében. Csak álnéven írhatott. A felszabadulás után beválasztották az újjá alakult városi képviselőtestületbe. Az újságíráshoz sem maradt hűtlen.

Berezvai Mihály 1890—1944. Kőműves a szentesi munkásmozgalom kiemelkedő vezetője. Az építő munkásszervezetének és az SZDP helyi vezetőségének tagja is volt. A proletárdiktatúra idején a városi és a megyei direktórium tagja. A Tanácsköztársaság leverése után internálták, majd bíróság elé állították. Amnesztiával szabadult. A későbbi zaklatások megtörték erejét és megszűnt a kapcsolata a munkásmozgalommal. A felszabadulás után röviddel meghalt.

Török Sándor 1877—1954. Kubikos a földmunkás és a szakszervezeti mozgalom kiemelkedő alakja. 1919-ben tagja a városi és megyei direktóriumnak. A Tanácsköztársaság leverése után internálták, vizsgálati fogság következett sokáig rendőri felügyelet alatt volt. Részt vett a földmunkás mozgalom újjászervezésében. A harmincas években az SZDP helyi szervezetének

egyik baloldali vezetője. 1944-ben a kommunista párt szentesi szervezetének egyik alapító tagja.

Az intézőbizottság tagjainak névsora: *Ádám* Takács István földműves, (Huszár u. 28.), *Berezvai* Mihály kőműves, (Kisgörgös u. 16.), *Gombási* István téglagyári munkás, (Nagyhegy 413), *Király* Sándor cipész, (Somodi u. 3.) *Kiss* Károly tanító, (Céhház u. 1.), *Nervetti* Károly főgépész, (villanytelep), *Sima* László újságíró, (*Tóth* József utca 57.) *Székely* Lajos számvevőszéki tanácsos, (Horváth Mihály u. 1.), *Török* Sándor földmunkás, (Deák Ferenc u. 115.)

A Tanácsköztársaság időszaka a városban 38 napig tartott. Ez nagyon kevés volt az új közigazgatási rendszer kibontakoztatásához. Mégis az intézkedésekből következtetni lehet a munkáshatalom törekvéseire, pontosabban az új társadalom hosszútávú elképzeléseire. Megalakult a birtokrendező és terménybiztosító tanács, a közéletmegszervezési bizottság, az ipar, a kereskedelem helyzetével foglalkozó bizottság. De ugyanígy említhetjük a szocializáló és a lakásügyi bizottságot. Ezeknek az összeállításában a nők részvételére is ügyeltek. Működött a Forradalmi Törvényszék is. Április közepéig a szentesi direktórium megyei direktórium feladatokat is ellátott, annak megalakulásáig. Március 26-án felhívással fordultak a lakossághoz a földek megművelésére, tervezték a földgázkutató elindítását és egyebek között azt is, hogy Tés és Fábian tartozzék Szenteshez. Az ellenforradalom véget vetett a munkáshatalom ígéretes működésének.

1919. április 30-án a román királyi hadsereg egységei bevonultak Szentesre. A Vörös Hadsereg IV. hadosztályának meggyengült alakulatai és a szentesi Nemzetőrség és Polgárőrség (Vörösőrség) követték a Direktóriumot a Tisza túlsó partjára. A Vörös Hadsereg ebben az időszakban az északi hadjáratra összpontosított. Itt a tiszai arcvonal védelmében kitűnt az a géppuskás osztag, amelyik a Szentes—Csongrád vashíd nyugati hídfőjénél foglalt hadállást. Felszabadult a Felvidék jelentős része, de a Forradalmi Kormányzó Tanács a Clemenceau-jegyzék értelmében visszavonta csapatait a demarkációs vonal mögé. A román hadsereg nem ürítette ki Tiszántúlt, és ezért a Vörös Hadsereg vezérkara kidolgozta a tiszai támadás tervét.

Az igazságos védelmi és felszabadító harcokban a románok Orosháza irányába menekültek. Szentes város lakossága leírhatatlan lelkesedéssel fogadta a magyar csapatokat és nagyon sokan jelentkeztek a Vörös Hadseregbe. Ám, az első napok sikeres offenzívája után a románok elmentemadásba mentek át és Szentes rövid ellenállás után elesett. 1919. július 25-én újra a román csapatoké volt a város. Ezután az ellenforradalom szuronyainak árnyéka huszonöt esztendőre ráborult az országra.

A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

A hatalomra jutott ellenforradalmi rendszer nem tudott javítani a szentesi munkásság anyagi helyzetén. Újból megkezdték működésüket a szakszervezetek, amelyekben csak az öntudatos munkások maradtak meg. Az SZDP legjelentősebb helyi támasza a Földmunkásszövetség szentesi csoportja, ez döntően kubikosokból álló szervezet volt. Az állandó hajszában a pénz és börtönbüntetésben meg-edződött vezetők közül is kiemelkedik *Vajda Imre* alakja. „... Minden csendőr minden, szolgabíró azzal van elfoglalva, hogy a földmunkások szervezkedését megakadályozza. A spionok, a besúgók egész régiója arra vigyáz, mit beszélgetnek egymás között a nyomorúságtól és éhségtől agyongyötört szegény emberek.” — írja a Földművesek Lapjában 1922 szeptemberében Vajda Imre. A budapesti királyi büntető törvényszék sajtó útján elkövetett a Magyar Nemzet megbecsülése ellen irányuló vétség címén 14 napi fogházra, mint főbüntetésre, ezen felül 30 ezer korona pénzbüntetésre, továbbá három évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlásának ugyanilyen tartalmú felfüggesztésére, mint mellékbüntetésre ítélte.

Vajda Imre 1885—1952 kubikos, földmunkás, a szentesi munkásmozgalom kimagasló vezetője. 1906-ban kapcsolódik be a földmunkás mozgalomba, 1918-ban mint bolsevik agitátort internálták. A forradalmak idején tagja volt a városi, járási és megyei munkástanácsnak. Beválasztják a Munkás, Katona és Földművestanácsok Országos Gyűlésébe is. 1921-től ismét a földmunkás mozgalomban tevékenykedik, országos funkciókat is visel. Tagja az SZDP helyi vezetőségének is. Városi és vármegyei képviselő. 1944-ben a Nemzeti Bizottság elnöke. 1945—48 között polgármester. Kiváló személyes képességei tették alkalmassá a vezetésre.

1921. októberében Szentesen tartották meg a proletárdiktatúra leverése után az első országos földmunkás kongresszust. A húszas évek végén kezdődő gazdasági stabilizáció a szentesi proletariátus anyagi helyzetén alig változtatott. A pengő csak az inflációt szüntette meg, a munkáalkalmak számát nem növelte. A Földmunkásszövetségre 1928-ban csapott le az államhatalom.

A kapitalizmus gazdasági és politikai világválságának idején a munkanélküliség oly méreteket öltött Szentesen is, hogy a köznyugalmat alig lehetett fenntartani. 1930-ban 1500—1600 munkanélküli volt, ebből ipari munkás 200, mezőgazdasági munkás 750, kubikos 600. Még 1929-ben a szociáldemokraták képviselőket kaptak a megyei törvény-

hatósági bizottságban és a városi képviselőtestületben. A képviselőktől rendszeresen megvonták a szót és megbírságolták őket.

Nagy eseménye volt a szentesi munkásmozgalomnak 1930-ban a munkásotthonnak alkalmas épületrész megvétele a Bocskai utca 13. szám alatt. A munkásotthon a legális és az illegális szervezeti élet központja lett. A munkások követeléseai meghaladták az SZDP központi vezetésének törekvéseit. A munkások demonstrációit tüntetéseik nem szüneteltek.

A válságot követő években inkább szervezeti gyengülésről beszélhetünk, az elvi és politikai törekvések még szilárdabbak lettek. A munkanélküliség hatása nem maradt nyomtalanul, a Gömbös-kormány programja jó néhány embert megtevesztett, több szakszervezet átmenetileg beszüntette működését. Ugyanakkor a baloldali erők következetesen felléptek. Az SZDP két esztendeig nem tartott taggyűlést. 1937-re a baloldali mozgalmak megélénkültek és az SZDP helyi szervezete is akcióba lépett. 1937. március 15-én tüntetés volt a Kossuth-szobornál. Ugyanennek az évnek a decemberében avatták fel az újjáépített munkásotthont.

A háborús években a szentesi mozgalom szilárd maradt és egyre inkább baloldali irányban fejlődött. Tevékenyen részt vett az antifasiszta harcban a felszabadulás pillanatáig.

A két világháború közötti időkre visszatekintve írja le osztályos társainak küzdelmeit és sorsát *Borbás Lajos*. Képviselte is a kubikosok érdekeit, mint a helyi munkásmozgalom egyik vezető alakja. A felszabadulás bizonyította, hogy a kubikosok, a munkásemberek erőfeszítései nem voltak hiábavalóak. „Közkatonák” című könyve 1972-ben jelent meg a Táncsics Könyvkiadó gondozásában. A XIX. század végétől a szentesi kubikostalicska bejárja Európát. A kubikosok részt vettek vasutak, téglagyárak stb. építésénél. A talicska formája és minősége sokat számított, mert ha rosszul készítették, akkor nehezítette a munkát. A két világháború között is inséges életük volt a kubikosoknak.

A II. világháború előtt és alatt Szentesen is egyre kíméletlenebb eszközökkel szállt szembe a munkásokkal a régi rend elnyomó apparátusa. A börtön, a fizikai bántalmazás éppen olyan eszköz volt számukra, mint a tüntetések letörése, a megfélemlítés, a munkaszolgálat, a frontra való kiküldés. A kubikosok és más munkások százai és ezrei sorakoztak a „köpködőn”, a Kossuth téren, és reménykedtek, hogy megszűnik a kenyérgond és valami kevés pénzt tudnak keresni családjuk és önmaguk eltartására. Számottevő ipara nem volt a városnak, a kereskedelem jó részt fejletlen és a lakosságnak közel ötven százaléka élt a

mezőgazdaságból. Rendkívül egyenlőtlen volt a birtokmegosztás a megművelhető földterület kilencven százalékat tartották kezükben az öt holdnál nagyobb területen gazdálkodó földtulajdonosok, akik az összes földbirtokosok 49 százalékát tették ki. A másik 51 százalék vallhatta magáénak az összes földterület tíz százalékát.

A városi képviselőtestület összetétele és működése eleve kizárta annak lehetőségét, hogy a dolgozó rétegek is hallásuk szavukat. A képviselőtestület a virilisták — a város legvagyonosabb és legtöbbet adót fizető polgárai — fóruma volt, ahol megakadályozták a város igazi és kívánt ütemű fejlődését. Alacsony volt a szegény néprétegek kulturális színvonala, nagyon sok analfabéta élt a városban, és nagyon nehéz volt bejutni a dolgozó családok gyermekeinek a közép- és felsőfokú iskolákba. Mindezek tetejébe ott volt az ország tragikus részvétele abban az imperialista rablóháborúban, amelyik az uralkodó osztályok nemzetvesztő politikájából fakadt.

Ebben a kilátástalan helyzetben megváltásként jöttek a szovjet hadsereg katonái, akik elhozták nekünk a gyökeres társadalmi és politikai átalakulás lehetőségét és kinyitották egy új, igazságos és történelmünkben eddig soha nem tapasztalt társadalmi valóság kapuját. Így kell érteni azt a kifejezést, hogy felszabadulás.

A VÁROS FELSZABADULÁSA

A történelmi sorsfordulóval kapcsolatban indokolt feltenni a kérdést: mi alól szabadult fel a város? Negyven esztendővel ezelőtt a felszabadító harcok kezdete és a befejezés között fél esztendő húzódik. Az ország tisztántúli részében már a szabad életet élték. Másutt pedig még tombolt a nyilasterror, rabolták a nemzet javait és gyilkolták a legjobbjait. Nagyra értékelték a felszabadulást a Horthy-korszakban sokat nélkülözött és szenvedett szentesi munkásemberek, akik nemcsak várták a történelmi sorsfordulót, hanem készültek is rá. A néphatalom megszilárdításának és majd a szocialista társadalom kibontakozásának éveiben is öntudatosan és áldozatosan támogatták az új eszmék valóra váltását, a város előrehaladását.

1944 őszén Szentestől nyugatra nagyobb német katonai erők tartózkodtak, azonban a szovjet hadsereg elől futva még a mozgó konyhákat is hátrahagyták. A felszabadulással egyidőben a város haladó erői most már legálisan is munkába léptek.

A II. Ukrán Front csapatai elől 1944. október 6-án a német alegységek elmenekültek, a polgári lakosság közül még október 7-én is sokan elhagyták a várost. *Govorunyenko*

vezérőrnagy harcokcsihadtestéhez tartozó gyalogsági egységek szabadították fel Szentest 1944. október 8-án. Még aznap megjelent a szovjet parancsnok felhívása, hogy nem hódítóként, hanem felszabadítóként jött a Vörös Hadsereg. Felszólították a lakosságot a gazdasági, kulturális élet megindítására, a hatósági szervezetek újjáalapítására. A tisztviselők *dr. Négyesi Imre* nyugalmazott polgármester irányításával munkához láttak. Október 12-én megalakult a Gazdasági Egyesület székházában az MKP szentesi szervezete. Az alakuló ülésen a visszaemlékezések szerint ott volt Bozó Sándor, Dadi Imre, Halustyik Mihály, Kalpagos Crisán János, id. Karai Lajos, Kanfi Horváth Antal, Mikecz János, id. Papp Lajos, Szőke Mátyás, Vajda Imre, Vecseri Bálint és az ifjabb generáció részéről Gulyás Emil, Szőke Albert, Schiffer Armand, ifj. Papp Lajos, Török János. Titkárnak választották, Vecseri Bálintot, helyettesének Mikecz Jánost. Október 18-án megjelent a Magyar Népakarat című újság, melyet a Kommunista Párt magáénak vallott. Id. Karai Lajos vezetésével létrejött a Vörös Őrség, majd megalakult a demokratikus rendőrség.

1944. december 6-án megalakult az SZDP helyi csoportja és kibocsátott felhívásában tudatta, hogy pártalapszervezet megkezdte működését. 1945. január 7-én a színházteremben *Szőke Ferenc* elnök bejelentette: 1919 óta az első alkalom, hogy a párt nyilvánosan ülésezhet. Február 12-én megtartották első értékeztetüket az összekötő bizottságok, amelyek a kommunista pártot és a szociáldemokrata pártot képviselték. Zászlót bontott a Független Kisgazda Párt, amelyik a munkáspártok ellen vádaskodva próbálta tömegbázisát kiszélesíteni. 1945 januárjában megalakult a Nemzeti Parasztpárt is. Az alakuló ülésen megjelent és üdvözölte a jelenlévőket a Kommunista Párt részéről Vecseri Bálint, Mikecz János, Kádár Sándor és Végső Sándor.

1944. december 26-án megalakult a szentesi Nemzeti Bizottság. Elnök: Vajda Imre (MKP), tagok: Vecseri Bálint, Dadi Imre, (MKP), Jószai Bálint, Aradi Pál (FKP), Szőke Ferenc, Téli Lajos, Ambrus Albert (SZDP), Erdei Mihály (Szakszervezeti titkár). A bizottság közreműködött a demokratikus hatalom kiépítésében a politikai élet elindításában és gondoskodott arról, hogy a földeken, az üzemekben újra felvegyék a munkát és az egész lakosság kezdje meg a háborús károk helyreállítását. A Nemzeti Bizottság a néphatalmat gyakorolta és bebizonyította, hogy a városból elmenekült urak nélkül is tudja irányítani a lakosságot a saját sorsát. Az új demokratikus rend megszervezésében múlhatatlan érdemei vannak a Nemzeti Bizottságnak, azt hozzátéve, hogy a régi közigazgatási rendszer teljesen felbomlott. Végrehajtotta az Ideiglenes Nemzeti Kormány rendelkezéseit és kialakította az új helyi önkormányzati testületet.

AZ ÚJ ÉLET MEGINDULÁSA

Az élet megújult. Október 9-én a város tisztviselői — az újak és a régiek — hozzáfogtak a munkához. A középületekről leszedték a fehér zászlókat és helyükre nemzetiszínű és vörös zászlók kerültek. A városparancsnok kinyitatta a templomokat és meghúzatta a harangokat. Mindez jó hatást váltott ki a lakosság körében. Október 9-én alakult meg a rend fenntartására a nemzetőrség.

A felszabadulás után az eddig illegálisba szorított kommunista párt élére állt az új erőknek, amelyek a politikai-társadalmi és gazdasági változásokért, a munkáshatalomért küzdöttek. A koalíciós pártok képviselőiből szerveződött a helyi Nemzeti Bizottság. A kommunista párt mellett megindult a többi demokratikus párt szervezkedése is, felleldült a szakszervezeti mozgalom, megkezdte munkáját a demokratikus nőszövetség, és megalakult a MADISZ.

A felszabadulás után az üzemi bizottságok elsőnek alakultak meg a Zsoldos RT telepein. A Nemzeti Bizottságról már szoltunk, az úgynevezett Igazoló Bizottság létrejött 1945. január 18-ához kapcsolódik. Ennek a bizottságnak jórészt az volt a feladata, hogy a közigazgatás demokratizálásának keretében eltávolítsa a néppellenes tisztviselőket. Később 1946-ban a „B” listázás 315 főből 85 személyt érintett.

FÖLDOSZTÁS

1945. március 23-án jött létre a Földigénylő Bizottság, elnöke Nagy György. Ebben az időszakban az elkobzott ingatlanok nagysága megközelítette az 1500 holdat, a megváltott ingatlanok meghaladták a 3600 holdat. Az összesen igénybe vett ingatlanok területe túlhaladta a hétezer holdat. A földigénylők száma több volt kettőezernél, az igényjogosultak pedig nem érték el a kétezer főt. Mintegy nyolc-százán jutottak földhöz a Földigénylő Bizottság működésével. Tevékenykedett a Termelési és Ármegállapító Bizottság is.

Az akkori felmérések azt mutatták, hogy a föld kilencven százaléka az öt holdnál nagyobb földterületű földbirtokosok kezében volt, akik az összes birtokosok negyvenkilenc százalékát tették ki. Ezzel szemben a földnek csak tíz százaléka volt az összes birtokosok ötvenegy százalékának kezében. Nagy volt a földéhség a városban. A felszabadulás után az első intézkedések között találjuk az őszi mezőgazdasági munkák megszervezését, a termények betakarítását. Kevés volt az igavonó erő. A traktorok egy részét elhurcolták

a városból, más részük használhatatlan volt az alkatrész- és üzemanyaghiány miatt. Nagy veszteségeket szenvedett az állatállomány.

(A II. világháborút megelőzően és az akkori évekre visszapillantva: a dr. Gaál Endre által szerkesztett és Fejezetek Szentes forradalmi múltjából című kötetben szerepelnek a következő birtokmegosztási adatok:

Birtokmegosztás 1935-ben

Terület/hold	Birtokok száma
0—1	1670
1—5	1263
5—50	1815
50—100	157
100—500	81
500—1000	3
1000—3000	1
3000	1

Birtokmegosztás 1944—45

	Birtokok száma 1944—1945	
1000 holdon felül	1	—
200—1000 holdon felül	19	—
100—200 holdon felül	49	23
50—100 holdon felül	158	185
25—50 holdon felül	370	366
5—25 holdon felül	1728	2005
0—5 holdon felül	2389	5288

(1941-ben a város határában a művelhető terület több, mint hetvennégy százaléka szántó és a növénytermesztésben a gabonafélék domináltak. A keresők 52 százaléka élt a mezőgazdaságból és ebből 36,6 százaléknak volt saját földbirtoka. A terület 31 százaléka fölött rendelkezett a tulajdonosok 1,72 százaléka. 1940-ben 116 cséplőgép, 1943-ban pedig 93 traktor volt a városban. A gazdasági szerkezetben túlsúlya volt a mezőgazdaságnak és az ipart főleg a kisipar jellemezte ebben az időszakban. 800 fő körül volt a kisiparosok száma, akik főleg a szolgáltatásban tevékenykedtek).

A megvalósított földreform alapvető változásokat teremtett és Szentesen is kialakult az új kisbirtokos réteg, amely a munkásosztály szilárd szövetségese lett és a paraszti törekvések politikai bázisát jelentette.

AZ ÚJJAÉPÍTÉS

Az újjáépítés megindításában és megszervezésében a szentesi munkások élen jártak. A politikai koalíciót különféle veszélyek gyengítik ebben az időben; elég nagymértékű volt a munkanélküliség, burjánzott a feketézés, kirajzolódtott az infláció réme. A kommunista párt 1945 májusában kimondta, hogy tömegpárt. A dolgozók látva a helyes programot, egyre inkább támogatták azt, és a kommunista párt tagjainak száma gyors ütemben növekedett. A párt szerepe az újjáépítés időszakában is kidomborodott. A párt támogatásával a MADISZ 1945 nyarán aratási versenyt hirdetett, ezenkívül kiemelkedő volt a szentesi fiatalok részvétele a vasúti híd újjáépítésében.

A vasút a második világháború előtt egyebek között arról volt nevezetes, hogy korszerű Diesel-vontatású szerelvények közlekedtek Szentes térségében. A motorgarázs alapjait 1927 őszén rakták le és 1928-ban elkészült. Akkor egyedülálló volt az országban. A háborús készülődés az itteni munkát is érintette, majd a II. világháborúban a hadiszállításoké volt az egyik főszerep.

1944 őszén a város felszabadulásának napján kihalt volt a vasútállomás. A németeknek nem jutott idejük arra, hogy szétrombolják a vasutat, de így is nagy károk érték a berendezéseket. Az itthonmaradt vasutasok lassan előszivárogtak. Az egykori váltóórt a későbbi személyzetis Csák Imrét nevezte ki a városi szovjet parancsnokság a vasúti bizottság vezetőjének. Október 18-án fát hozott az Oroszáza felől érkező mozdonyvontatású szerelvény. Voltak, akik sírtak az örömtől, hogy újra megindult az élet a vasútnál. Ezt jelképezte a mozdony füstje. A szovjet hadsereg csapatainak hadianyag-utánpótlását egy ideig Szentesen kellett kirakodni, míg a Tiszán el nem készült a szükséghíd. A szentesi vasutak helytálltak. Például gyalog mentek egy üzemképes mozdonyért Kunszentmártonra és visszafelé jövet Kistőkénél meg kellett állni, mert a szén elfogyott, kukoricaszárral fűtötték a mozdonyt. Aradról is hoztak 1944 decemberében négy sérült MÁV-motorvonatot. 1945 januárjában megindult a személyforgalom a szentesi térségben. Amikor a tiszai cölöphíd elkészült, a szállítmányok továbbítása is felgyorsult. Volt, amikor a magas vízállás idején vörös zsinór jelezte a híd helyét és a mozdonyok ke-rekeikkel a vízben gázoltak.

Érdemes megemlíteni néhány vasutas nevét, akik részt vettek a kezdet-kezdetén az újjáépítésben: Valkai István, Csutorka József, Bárkányi Sándor, Almási Sándor, Kolenyák Ferenc, Bíró Sándor, Tarnóczi Sándor, Szabó József.

POLITIKAI KÜZDELMEK

Az 1945. novemberi választások országosan a jobboldali pártok előretörését eredményezték. Szentesre ez nem állítható. A városban a választásoknál a kommunista párt több, mint 30 százalék szavazatot kapott, szemben az országos 17 százalékkal. Ez a szám híven tükrözi a város munkásmozgalmának forradalmi hagyományait és erejét.

Az 1946-os évben ment végbe a tisztogatás, a nemzeti függetlenségi frontba tömörült pártoknál. A város kommunistái a következetes harcot és összefogást hangsúlyozták. A közigazgatásban új embereket alkalmaznak, felállítják a gyermekkórházat, és megkezdí munkáját a múzeum is. 1946. április 4-én ünnepelte a város lakossága a piactéren az ország felszabadulásának első évfordulóját. Ugyanebben a hónapban a rendőrség letartóztatott néhány embert ellenséges röpiratok terjesztése miatt. Az élet minden frontján nagy harc folyt a jobb- és a baloldal között és még nem dőlt el a hatalom kérdése. A kommunista párt harmadik kongresszusa kiadta a jelszót: „nem a tőkéseknek, hanem a népnek építjük az országot.” Egyre inkább és mind nyíltabban összecsapnak a haladás és a reakció erői, éles harc indul a városban is a forradalmi erők és a demokrácia ellenségei között. Például nagyon lassan haladt a kisgazdapárt helyi szervezetének megtisztítása a jobboldali elemektől.

A Minisztertanács 1947-ben elfogadta a hároméves tervről szóló tervjavaslatot, és a következő évben került sor a 100-nál több munkást foglalkoztató üzemek államosítására. Ezek a nagy horderejű intézkedések Szentesen is komoly változásokat eredményeztek. Sajátos vonása volt a város politikai életének, hogy a munkanélküliség miatt ebben az időben meglehetősen elégedetlenség ütötte fel a fejét, ezért a hároméves terv célkitűzései a legszélesebb egyetértéssel találkoztak, és a nagyszabású célok a város fejlesztését is meghatározták. Kimondták a villamosítás és a vízszolgáltatás fejlesztését a városszéli kerületekben. A baloldali erők a városban leleplezték a kisgazdapárt jobbszárnyát, és bonyolult harcok kezdődtek az újabb választások előestéjén. 1947-ben a kommunista pártnak már 23 alapszervezete működött a városban. Ugyanebben az évben a választások alkalmával a kommunistákra adott szavazatok részaránya Szentesen négy százalékkal volt jobb az országos átlagnál. A kommunisták helyi jelöltje Erdei Mihály bekerült a Parlamentbe. Ebben az időben több országos vezető látogatott el városunkba, köztük Kádár János elvtárs is. Mindez jó hatással volt a politikai hangulatra. Az 1950-es években némi ipari fejlődés mutatkozik a városban, de

Szentes alapvető helyzete nem változott meg, és továbbra is sokan jártak el dolgozni a városból.

A város életében is jelentős esemény volt a két munkáspárt egyesülése 1948 nyarán. Ebben az időben komoly politikai munkát jelentett az elhajlók elleni harc. Ennek ellenére az egyesülés sikeresen megvalósult, és ez meghatározta a további politikai feladatok realitását.

Az alkotmány törvénybe iktatása után Szentesen is megváltozott az államigazgatási munka. 1950 augusztusában 15 tagú Végrehajtó Bizottságot választottak a Tanácsnál. A vb-elnök Török János elvtárs lett, aki zárta a szentesi polgármesterek sorát, és egyben az első tanács vb-elnöke volt.

AZ ELSŐ TERMELŐSZÖVETKEZETEK

A földosztással erősödött a munkás-paraszt szövetség és megindult a nyugodt termelőmunka a mezőgazdaságban. Sajnos az ötvenes évek politikai torzulásainak következtében súlyos hibákat vétettek, mivel megsértették a parasztság önérzetét és, gyengítették a párt és a nép kapcsolatát.

Szentes parasztsága számára nem volt új a szervezetkezés gondolata; már 1946 derekán megalakult az első értékesítési és fogyasztási szervezet, amely még nélkülözte a szocialista alapelveket, és elsősorban a tagok áruinak értékesítésére törekedett. Nem volt programjában a tulajdonformák megváltoztatása. Elsőként a Felszabadulás Tsz alakult meg a 40-es évek végén, és ehhez csatlakozott a Halus-tyik Mihályról és Gerő Ernőről elnevezett másik két tsz. 1949-ben alakult a Vörös Csillag Tsz, ez egyesült 1952-ben Új Élet Tsz-szel, napjainkban a Május 1 Termelőszövetkezet néven ismeretes. Az Árpád Tsz-be beolvadt Alkotmány Tsz elődjei voltak, az 1949-ben alakult Vörös Október és Vörös Rózsa Termelőszövetkezetek.

Sok gond és nehézség közepette érte a tsz-eket az 1956-os ellenforradalom. Jellemző volt városunk parasztságának politikai érettségére és a szocializmus iránti vonzalmára, hogy nem fordult szembe a társadalmi rendszerrel, és nem engedték a termelőszövetkezeteket feloszlalni. Néhány kilépő volt csak, a tagság többsége a tsz-ekben maradt. Ettől függetlenül az ellenforradalom jelentős károkat okozott mind anyagilag, mind pedig az emberek gondolkodásában. Például a kisipari szervezetekben egyes tagok bomlasztó tevékenységet kezdtek. A budapesti ellenforradalmárok egy csoportja — közvetítőkön keresztül — tevékenykedett a városban. Gyűléseket szerveztek, propagandát folytattak a Szovjetunió ellen, kísérletet tettek a szovjet hősi emlék-

művek ledöntésére. A megválasztott munkástanácsokba jóformán egyetlen munkás sem jutott be. Az ellenforradalom próbálkozásai nem tudták megsemmisíteni a szocialista társadalom vívmányait az iparban sem. A konszolidáció idején az ipari termelés is hamar elérte a korábbi színvonalat.

A megújult politikai viszonyok között az 50-es évek végén megkezdődhetett a mezőgazdaság teljes átszervezése. A párt és az állami szervek irányításával az ipari munkások és a meglévő tsz-ek tagjai felkeresték az egyéni gazdákat, és arra biztatták őket, hogy lépjenek a szövetkezés útjára. A folyamatos agitáció eredményeként termékeny talajra hullott a szövetkezés gondolata Dónáton és Szentlászlón éppenúgy, mint Kistőkén, Alsóréten, Felsőréten, Nagynyomáson és Berekhát—bereklaposi részen. A parasztság is megvívta a maga harcát, hiszen az egyéni tulajdon feladása egyet jelentett a közösségi tulajdon megvalósításával. 1960 tavaszára befejeződött a mezőgazdaság szocialista átszervezése. Ebben az időben 13 tsz működött. Napjainkra — az összevonásokkal — megmaradt az Árpád, a Felszabadulás, a Május 1, Termál Termelőszövetkezet és a város környéki községben Nagytőkén a Kalinin Tsz. A szocialista szektor szerves része az országosan ismert Pankotai Állami Gazdaság.

A gyors fejlődéshez a parasztság szorgalmán kívül alapvetően hozzájárult a párt politikájának helyessége és az állam anyagi támogatása. 1946-ban például egy traktor egységre 411 hold jutott viszont 1969-ben már 100 hold. Ez utóbbi esztendőben már nem alkalmaztak cséplőgépet, ellenben kombájnok járták a kalászos területeket, és ezzel az aratás kivonult a legnagyobb fizikai munkák sorából. Az évek folyamán kialakult a növénytermelés, az állattenyésztés, valamint a zöldségtermesztés helyes aránya. Szakosított állattenyésztő telepek és — a termálkutakra alapozva — valóságos kertészeti üvegvárosok épültek a város határában. Sok vita volt a zöldségtermelés nagyüzemi lehetőségeiről. Azóta ezt a felfogást megdöntötte a termelési gyakorlat. A technikai fejlődéssel lépést tartott a szakemberek kiképzése. A szentesi termelőszövetkezetek, illetve mezőgazdasági nagyüzemek megyei és országos hírnevét megalapozta többek között az, hogy az átszervezés idején nem romlott meg a parasztság és a munkásosztály viszonya, tehát nem csökkent, hanem növekedett, a termelés. Jól kapcsolták össze a természeti, közgazdasági és vezetési adottságokat, az irányító gárda jól együtt működött a tagsággal.

A hatvanas évek közepétől napjainkig a város ipari és infrastrukturális tempója mögé nemhogy felzárkózott, hanem hajtóerő lett a mezőgazdaság. Egyebek között az Árpád Tsz a paprikájáról a pulykájáról éppenúgy nevezetes,

mint a gazdálkodásáról vagy a köréje tömörülő Korai Zöld-ségtermesztési Rendszerről. A Pankotai Állami Gazdaság hetente jóval több, mint ezer hízót szállít piacra sertés-nyésztó telepeiről. A Termál Tsz szegfűi szinte az egész országban kedveltek, és exportra is jut belőlük. A Május 1 Tsz-nek egyik erőssége a magas termésátlagok, a Felszabadulás Tsz-ben új érdekeltségi rendszer alkalmazásán fáradoznak, és igyekeznek kihasználni a nem túl sok adottságát a Kalinin Tsz is.

A KOMMUNÁLIS ELLÁTOTTSÁG MUTATÓI

	1945	1983
Belterületi lakók aránya	65%	92%
Külterületi lakók aránya	35%	7,8%
A lakások száma összesen	8255	13 342
Ebből belterületen	5569	12 295
Ebből külterületen	2686	1047
Lakóházak száma összesen	7704	9863
Egy lakásra jutó létszám	4,07	2,7
Fürdőszobák száma	554	7301
Kiépített utak hossza	22 km	61,2 km
Kiépített járdák hossza	103 km	185,9 km
Autóbuszok száma	1	68
Személyautók száma	38	3160
Vízvezetékek hossza	42,3 km	173,2 km
Bekötött lakások száma	554	10 740
Csapadékvíz-elvezető csatorna	146,2 km	220km
Szennyvízcsatorna	—	31,8 km
Bekapcsolt lakás	—	3308
Szennyvíztisztító kapacitás	—	4000 m ²
Gázvezeték	—	33,4 km
Vezetékes gázba bekapcsolt lakás	—	3090
PB-fogyasztók	—	9524
Gázfogyasztók összesen	—	12 723
Távfűtésbe bekapcsolt lakások száma	—	1200
Játszótér	1	25
Belterületi zöldterület	2001 m ²	310 100 m ²
Tanács által tisztított út- és járdafelület	12 050 m ²	282 904 m ²
Szemétszállításba bevont lakások száma	—	5535

1945-ben 808 kisiparos és 179 kiskereskedő volt a városban. 1983-ban a kisiparosok száma 470, a kiskereskedőké 50. A II. világháború végén a kisiparosok között legnagyobb létszámmal dolgoztak a bognárok — 63 fő — női szabó volt 50, ács 35, hentes ugyanennyi, asztalos 49, vendéglős 28, nyomdász 6. Az ipart a téglagyárak, a ládagyár és a csirkegyár jelentette. A kereskedelemben a Krausz-, a Zsoldos-, Hangya- és a Futura-cégek voltak ismertek. Ezzel szemben 1983-ban 6 minisztériumi irányítás alá tartozó üzeme volt a városnak: Kontakta, Ganz-Mávag, Téglagyár, Ruhagyár, Baromfifeldolgozó, Gabonafelvásárló. Ugyanakkor a nagyobb ipari létesítmények közé sorolható a Hódgép, a Fémtechnika gyáregysége és a Tejipar, valamint a Sütőipar és így tovább.

1983-ban a bolti élelmiszer, valamint a vendéglátó kereskedelem összesen több, mint 619 millió forint forgalmat bonyolított le a városban. A ruházati, ipari és vegyescikkk-forgalmat is hozzászámítva összesen meghaladta a másfél milliárd forintot a forgalom.

A II. világháború végén közel 50 százalékos arányban dolgoztak a keresőképes emberek a mezőgazdaságban. Ez a mutató 1983-ra 23 százalékra csökkent.

Másik beszédes adat, hogy a felszabadulás óta közel 6000 lakás épült, és ez a mai lakásállomány 45 százaléka. A villannyal ellátott lakások aránya meghaladja a 93 százalékot, a víz közvetlenül használó háztartások, illetve lakások aránya 81 százalék.

A FEJLŐDÉS MÉRFÖLDKÖVEI

Városunkban is egymás után közelítettük meg, majd léptük túl a fejlődés mérföldköveit, akár az ország többi részében. Megtörtént a földosztás, az üzemek és bankok államosítása, az iskola és az egyház végleges szétválasztása. Az első időszak azért nem volt ellentmondás nélkül. A megye székhelyét máshová helyezték, és ez megtorpanást indukált városunk fejlődésében. Csaknem háromezren eljártak más területekre dolgozni, mert helyben nem tudták őket foglalkoztatni. Nagy volt a lakáshiány, és nem volt kielégítő a város infrastruktúrája.

A felszabadulást követő napokban a szovjet hadsereg adott üzemanyagot a villanytelep működéséhez, és segítséget adtak más üzemek rendbe hozásához is. A helyreállítási munkálatokkal egyidőben megkezdődött a termelés. A pénz gyors romlása nehezítette a gazdasági konszolidációt. Eb-

ben hozott gyökeres változást az új forint bevezetése. Az osztályharc élesedett az államosítási intézkedések végrehajtása idején, és fellángoltak a politikai küzdelmek is. A városban 1949. október 1-én fejeződött be a tíznél több munkást foglalkoztató üzemek államosítása. Ezt a politikai harcot is a Kommunista Párt vezette. A hároméves terv időszakában — 1946—1949 a gazdasági élet lassan helyreállt.

Az államosítást követően alakultak meg az első kisipari szövetkezetek. A cipészek szövetkezte 1947. januárjában jött létre, és a következő években további hat kisipari szövetkezet alakult: asztalosok, kovácsok, bognárok, vas- és fémipari munkások fodrászok és építőiparosok szövetkezte. Új üzemet avattak 1949-ben a Gépállomás megteremtésével, amelyik 1954-ben költözött a mai Hódgép gyáregység területére. Létrejött 1952-ben a Víz- és Csatornamű Vállalat. Az ipari szövetkezetek termelése az 50-es évek után megkétszereződött, és sokat javult a munkások szociális ellátottsága is. A munkaerő-felesleg mégis nyomasztóan hatott. Naponta közel kétezer ember utazott más helységekre, hogy ott keresse meg a kenyerét.

TELJES FOGLALKOZTATOTTSÁG

Gyökeres változást hozott a párt vidéki iparfejlesztési politikája. Ennek nyomán 1961-ben megkezdte működését az Erőtakarmánygyár, továbbá a Budapesti Kontakta Vállalat szentesi telepe, és a Szegedi Ruhagyár részeként a szentesi ruhaüzem, a volt repülőtéri épületek felhasználásával. Az új üzemek fordulópontot jelentettek a város életében: egyrészt nagyon sok embernek adtak biztos megélhetést, a másik oldalon pedig növelték a város gazdasági jelentőségét. Nagyszabású rekonstrukció kezdődött a hatvanas évek elején a Baromfifeldolgozó Vállalatnál. A Csongrád megyei Vegyesipari Vállalat szentesi telepét 1968-ban üzemanyaghordókat gyártó részleggel egészítették ki. A hatvanas évek végén költözött az új csarnokokba a Kontakta gyárának helybeli munkáskollektívája. A gyár 1970-ben az úgynevezett galvánüzemmel bővült. A bedolgozói rendszer kiterjesztésével nemcsak a rászorulóknak életkörülményei javultak, hanem szociális helyzetükben is nagy változás következett be. Aki eddig családi, egészségügyi vagy egyéb okok miatt nem tudtak főállásban munkát vállalni, azok most már odahaza dolgozhattak a villamossági kelékek összeszerelésében.

Nemcsak a mezőgazdasági, hanem az ipari üzemek is kiveszik részüket a népgazdasági feladatok valóra váltásából. A város legnagyobb exportáló üzeme a Baromfifel-

dolgozó Vállalat. Keleten és nyugaton egyaránt vannak megrendelők a Kontakta termékeire. A 60-as években alapított valamennyi üzem bebizonyította szükségességét és életképességét. Az egykor poros, alföldi tájon munkát, szakmát, boldogulást találnak fiatalok, felnőttek, nők és férfiak egyaránt.

FELZÁRKÓZÁS

A 60-as évek legelején felkészült az égre a város fejlődésének acélból készült szimbóluma: a modern tömegkommunikáció a televízió több, mint kétszáz méter magas adótornya. Nagyszerű évtizedek következtek ezután. Olyan gyakorisággal és olyan ütemben építkezett, gyarapodott a város, mint sok száz éves történelmében sohasem. Több lakónegyed, kereskedelmi, egészségügyi, szolgáltatóövezet jött létre és a város lakosságának társadalmi összefogása felgyorsította az infrastrukturális fejlődést. Tartalmilag talán ebben az időszakban lett igazából város Szentes, hiába viselte korábban ezt a közigazgatási és településszerkezeti minősítést. Egyaránt a társadalmi és gazdasági eredmények közé sorolhatjuk a teljes foglalkoztatottságot, a kiterjedt szociális gondoskodást, a széles körű egészségügyi ellátást, az ingyenes oktatást, a közlekedés modernizálását. Szentesből fejlett mezőgazdasággal és iparral rendelkező településközpont lett, amely vonzáskörzeti feladatokat is ellát. Az anyagi és szellemi teljesítmény, a munkások, mezőgazdasági dolgozók az értelmiségiek helytállása és hozzáértése nemcsak a megyében, hanem az országban is elismert.

Erdei Ferenc nem véletlenül jegyezte meg Szentesen jártaiban, hogy ennek a városnak olyan összetételű és olyan létszámú értelmisége van, ami a kisvárosoknál párját ritkítja. Ez az értelmiség lépést tart a mai innovációs követelményekkel: megszületett a Diesel-mozdonyok korszerű diagnosztikai vizsgálóberendezése, a kórház több balesetsebészeti eszköze, a kézsebészeti műtőasztal, a mezőgazdaságban az energiatakarékos vízfűggyönyös fóliablokk. És ami a szocializmus építése szempontjából legfontosabb: a munkásosztály szentesi soraiban kialakult egy olyan szilárd mag, amelyik a társadalmi és gazdasági munkának az élvonalában halad.

Így azután nem volt véletlen, hogy 1984-ben a város felzabadulásának 40. évfordulóján Szentesre érkezett szovjet küldöttség tagjai felvirágzásról beszéltek. Személyesen vettek részt 40 esztendővel ezelőtt a Szentes körüli harcokban, személyre szóló „vizuális élményt” hordoztak 40 éven át, és most alkalmuk volt a hiteles összehasonlításra. V. F. *Golubkov* a delegáció egyik tagja, amikor a közös utat és a

közös barátságot hangsúlyozta, egyúttal hozzátette, hogy az országban és ezen belül Szentesen is meg kellett és meg kell dolgozni az eredményekért.

A KULTÚRFORRADALOM EREDMÉNYEI

A felszabadulás új korszakot nyitott a művelődésügyben. Megkezdődött a küzdelem a kultúra demokratizálásáért, a haladó és a szocialista hagyományok felkarolásáért. Mindez fontos része volt a hatalomért folyó harcnak. A szocialista kultúrforradalom meghirdetése és megvalósítása jelentős társadalmi változásokat idézett elő. Megszűnt a volt uralkodó osztályok műveltségi egyeduralma, valamennyi művelődési intézmény megnyílt a munkások, a parasztok és az értelmiségi emberek számára. A kultúrforradalom célul tűzte ki a szellemi és a fizikai munka, valamint a város és falu közötti lényeges különbségek csökkentését.

Az egyházi iskolák államosítására 1948-ban került sor. Így Szentesen is a szocialista nevelés és az állami oktatás bázisai lettek az iskolák és megnövekedett a munkás-paraszt származású tanulók száma, és ennek nyomán az egyetemi és főiskolai diákok társadalmi összetétele is kedvezően változik.

Az általános iskolák intézményrendszere új létesítményekkel bővült: új iskola épült a Damjanich utcában, a Deák Ferenc utcában majd később a 80-as évek elején a Hámán Kató lakótelepen és a Klauzál utcában is. A Horváth Mihály Gimnázium mellé felzárkózott mint középiskolai szintű intézmény a Közgazdasági és Egészségügyi Szakközépiskola, a Pollák Antal Erősáramú Szakközépiskola, majd időszakos változásokkal a Mezőgazdasági Szakmunkásképző Intézet, illetve Technikum. Új otthont kapott a Beloiannis utcában az ipari szakmunkástanulók képzése.

A felszabadulás előtt nem volt átfogó óvodai és bölcsődei hálózat. Ma elmondhatjuk, hogy több, mint 1300 gyermeket tudunk elhelyezni az óvodákban. Jelenleg tizenhét óvoda működik, több mint kétezer gyermek elhelyezéséről gondoskodnak, és az óvónők száma meghaladja a 120 főt.

Fejlődött a középiskolai kollégiumi hálózat. Előzményként megemlíthetjük a népi kollégiumot, amely 1947-ben alakult meg a Kiss Bálint utcában. A népi kollégiumhoz aktív politikai tevékenység fűződött, és nagy része volt az új értelmiség kialakításában.

A város középiskolai hálózata tartalmában és szervezetében gyökeres változásokon ment keresztül. A felszabadulás előtt egy középiskolája volt Szentesnek. Ma viszont több intézményben folyik középiskolai szintű oktatás.

Összességében véve több, mint 1800 diák tanul a középiskolai szintű intézményekben, és a tanárok létszáma megközelíti a másfél százat.

Az általános iskolai oktatás fejlődésére utal, hogy a felszabadulás óta több, új intézmény épült. 9 általános iskolában közel 4300 tanuló folytatja tanulmányait, és a pedagógusok száma meghaladja a 490-at.

Az olvasottsághoz az irodalom szeretetéhez kapcsolódik a városban folyó könyvtári munka. A zeneoktatásban eredményes munka a jellemzője a zeneiskolának, amelyik 1955-ben kezdte meg a működését. A Tóth József Színházterem rekonstrukciója 1969-ben befejeződött, s ezzel az ország egyik legszebb kisházával gazdagodott a város. A kulturális és tudományos élet, valamint az ismeretterjesztés központja a Koszta József Múzeum, a Csongrád megyei Levéltár szentesi fiókja, a Kisgaléria és így tovább.

Az eredményes várospolitikának egyik összetevője az utóbbi évtizedekben megerősödött, és kifejlődött társadalmi összefogás. Jól emlékszünk a helybeli üzemek óvodaépítési akcióira, de szólhatunk arról, hogy például 1983-ban a társadalmi munka értéke a városban megközelítette az 50 millió forintot, 1984-ben pedig 94 millió forint volt. Az eredmények másik kulcsa a nyílt párbeszéd a lakossággal és az, hogy a tanács rendszeresen egyezteteti a terveket és a döntési előkészületeket a lakossággal a kerületekben, a népfront körzetekben.

EGÉSZSÉGÜGY

A város felszabadulásával új szakasz kezdődött az egészségügyben is. Megszűnt a kategorizált ellátás és gyógyítás, a megkülönböztetett bánásmód. A felszabadulás utáni hetekben nyolc patikából csak egy működött a városban. A kórházban nem szünetelt a munka, és az itthon maradt diakonissza nővérek és orvosok közreműködésével és munkájával folyamatos volt a gyógyítás. Részben hadikórház jellege volt ekkor a kórháznak, de civilek közül is nagyon sok embernek adták vissza az egészségét. 1944. november 13-án írott hivatalos jelentésből kiderül, hogy a kórház minden osztálya működik.

A városban megszervezik a gyermekétkeztetést, a fővárosból gyermekcsoportok érkeznek, akiket szentesi szülők vállalnak el, és gondoskodnak étellemezésükről, ruházatukról. A statisztika 1945-ben 548 gyermek születéséről ad számot.

Az újjáépítési segélyből 1946-ban 122 ágyat vásárolhatott a kórház. Visszatekintve a felszabadulás idejére: ekkor 338 volt a kórházi ágyszám, ma viszont ez meghaladja a

700-at. A kórházi dolgozók száma és az intézményeké összesen 1000 fő körül mozog, ebből orvos jelenleg csaknem 140, az egészségügyi szakdolgozók létszáma pedig meghaladja az 500-at. A kórház fejlődésében jelentős, hogy új osztályok jöttek létre, kialakították a gondozóintézetek — tébécé-, bőr- és nemibeteg-, valamint ideg-, stb. — hálózatát. A gyógyszerárak államosítására 1950-ben került sor. Megteremtették az üzemorvosi szolgálatot. Napjainkban hat gyermekorvosi és tizenegy felnőtt orvosi körzet működik a városban. A megelőző és gyógyító munka, valamint a modern eszközök és gyógyszerek bevezetésének eredményeként 1969-ben fel kellett számolni a tébécéosztályt. Rendkívül nagy jelentősége volt annak, hogy 1975-ben az országban teljes körű lett a társadalombiztosítás. Ezzel szociálisan is kiemelkedő egészségügyi szolgáltatás gondoskodik a társadalom minden rétegének gyógyításáról és gyógyszerrel való ellátásáról. 1976-ban sor került az egészségügyi integrációra.

Szólnunk kell a fejlődés olyan állomásairól, hogy 1961-ben létrejött az izotópdiagnosztikai laboratórium a kórházban. Megépült a Vérellátó Állomás, 1975-ben átadták az új rendelőintézetet, 1977-ben pedig felavatják az új mentőállomást, és a Klauzál utcában új rendelőt és patikát adnak át. Ezek a felsorolt tények és eredmények bizonyítják, hogy milyen sikerrel valósult meg városunkban is a párt és a kormány egészségügyi politikája.

NAGYOBB IPARI ÜZEMEK

Budapesti Konktakta Vállalat szentesi gyára

A vidéki ipartelepítési politika jegyében 1961-ben létesült Szentesen — a volt Zsoldos-malomban — a vállalat szentesi telepe, amelyik később érdemelte ki a gyár elnevezést. Azóta is folyamatosan gyárt műszer- és híradástechnikai alkatrészeket, mechanikai egységeket és villanyszerelési cikket. Az utóbbival kapcsolatban a szentesi gyár hozzájárult az országos lakásépítési programok megvalósításához. 1965 és 1970 között sor kerül az új gyárpépületek, raktárak stb. létrehozására az Ipari út mentén. Modern termelőüzemek és korszerű szociális szolgáltató egységek megfelelő munkakörülményeket biztosítanak csaknem 1500 dolgozó számára.

Több szakaszban valósították meg a műszaki fejlesztést, az előirányzott rekonstrukciót. Példának említhetjük a műanyagüzem ennek előtte a galvánüzem megteremtését.

1984-ben a gyár éves terve 620 millió forint volt, ebből export 130 millió forint. A termelési jelentőségén kívül a

gyár kollektívája mindig segítette a maga módján és erejével a várospolitikai célok valóráváltását is. A gyárnak vezető szerepe van a város iparában és döntő mértékben hozzájárult az új nagyüzemi munkásréteg kialakításához.

Hódgép gyáregység

Jogelődje az 1949-ben megalakult gépállomás volt. Később a mezőgazdaság szocialista átszervezésének időszakában a nagyüzemek gépesítésében, a korszerű technika elterjesztésében és a szükséges alkatrészek előállításában vállalt szerepet. Azt is mondhatjuk, hogy Szentesen egyik előfutára volt a vidéki iparfejlesztésnek, másrészt a termelőszövetkezetek technikai fejlesztésének. Mindemellett szakembereket is adott, és nevelt a mezőgazdaság számára.

Napjainkban a gyáregységnek tekintélyes a pozíciója a mezőgazdasági gépgyártásban, a vállalat fő profiljának megfelelően. A termékei közé sorolhatjuk a mezőgazdasági és részben ipari jellegű szállítóeszközöket. Majd áttértek a fejlett gyártási kultúrát igénylő zöldbab-, és uborkabetakarító gépek készítésére. Sikeres próbálkozások történtek annak érdekében, hogy a gyáregység termékeivel betörjön a külföldi piacra. Vállalati tekintetben kiemelkedő a gyáregység szolgáltatási jellegű munkája, a különféle pótrészek, elemek és kiegészítő egységek előállításával.

Az elmúlt években sokat változott a gyáregység arculata, és a műszaki fejlődés eredményeként a gyártmányösszetétel is igazodott a mai kívánalmakhoz. Egyik olyan üzeme a városnak, ahol rendkívüli módon tiszteletben tartják a környezetvédelmi szempontokat, és ez meg is látszik kívülről a gyáregységen.

Csongrád megyei Víz- és Csatornamű Vállalat

A vállalat 1952-ben alakult. Berekháti központjának építését 1966-ban kezdték meg. Ugyanennek az évnek a májusában tartottak ünnepséget abból az alkalomból, hogy hetedik alkalommal nyerték el az Élüzem címet. A vállalati működés 25. évfordulóját megünnepelték 1977-ben. Szolgáltató jellegű a vállalat tevékenysége: a megye területén több, mint 50 községben és négy városban gondoskodik a lakosság, a közületek vízellátásáról. 1983-ban a csúcsidőszak napi víztermelése elérte a kilencvenezer köbméternyi mennyiséget. A fejlődést érzékelteti, hogy Csongrád megyében valamennyi településen megtalálható a középnyomású vízszolgáltatás. A vállalatnál a fizikai dolgozók ötven százaléka egy vagy két szakmával rendelkezik. Az is jelentős

szakmai szempontból, hogy százhusz tagja van a Hidrológiai Társaságnak. Napjainkban a vízminőség és a fürdőszolgáltatás színvonalának javításán fáradozik a vállalat.

Szentesi Baromfifeldolgozó Vállalat

A város egyik legrégibb üzeme, a húszas évek elején kezdődött itt az ipari jellegű munka. A közvéleményben ma is a régi megszokott nevén „Csirkegyár” -ként él. Több jelentős rekonstrukciót hajtottak végre, amelynek eredményeként növekedett a termelési kapacitás, bővült az áruválaszték. Szentes legnagyobb exportáló ipari üzeme. Az újabb kezdeményezések nyomán a darabolt pulyka eladásával erősítették pozíciójukat a külföldi piacon. A hosszára felszeletelt, gusztusos pulykahús műanyag csomagokban indul el külföldi útjára. A vállalat jelentős szerepet tölt be a város és térsége, valamint Csongrád megye lakosságának baromfihús-ellátásában is. A szociális gondoskodás színvonalát mutatja, hogy a vállalatnak saját üzemi óvodája van.

Erőtakarmánygyár

A Csongrád megyei Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat szentesi körzeti üzemének a része. A hatvanas évek elején jött létre és termékeivel meghatározó tényező a szentesi körzet állattenyésztési ágazatainak takarmányellátásában. Városképileg is látványos a hatalmas vasbeton siló, amelyik 1982 óta huszonháromezer tonna termés befogadására alkalmas. Az alkatrészgyártó üzemrész széles körben ellátja a társvállalatokat, úgynevezett matricákkal, amelyeket takarmányipari présgépekhez használnak.

Téglagyár

A Dél-alföldi Téglá-és Cserépipari Vállalat felügyeletéhez tartozik, a hetvenes évek elején épült. Viszonylag fiatal kora ellenére azóta már több technikai és technológiai átalakításon ment át. Foglalkoztak, illetve foglalkoznak nagy méretű téglák, épületelemek, stb. előállításával. Nemrégiben megkezdődött a jó hőszigetelő képességű téglagyártása. A rendszeres és folyamatos korszerűsítés eredményeként igen magas a technikai színvonal nemcsak a téglák gyártásában, hanem rakodásában és szállításában is.

Fémtechnika gyáregysége

A hódmezővásárhelyi központban működő Csongrád megyei Fémtechnika Vállalat része. Az országban itt állítanak elő legnagyobb szériában fémből készült üzemanyag-hordókat. Más termékei: közvilágítási acéloszlop, konzervipari berendezések, egyedi alkatrészek. Jelenleg a dolgozói létszám több, mint százharminc fő. Az éves termelési érték a százmillió forintot is meghaladja. Újabban új termék a kábeldob gyártását kezdték el.

Ruhagyár

A vidéki iparfejlesztés keretében 1961-ben jött létre a volt repülőtér területén és az ottlévő épületek felhasználásával. Közel negyedszázada nagyon sok asszonynak, lánynak adott és ad munkát. Az idők során a gyár nemcsak foglalkoztatottság tekintetben teljesítette feladatát, hanem ipari hivatásánál is eleget tesz. Tehát a szegedi anyavállalat — a szentesi gyár esetében — nyugodtan számíthat a bel- és a külföldi megrendelések pontos, határidős teljesítésére. A gyárban lévő gépek technikai felszerelése és a munkakultúra olyan színvonalú, amelyik az ipar élvonalába emeli országosan is. A kollektíva szorgalmas, hozzáértő és áldozatos munkáját mutatja az is, hogy vállalaton belül már többször elnyerték a Kiváló gyár kitüntetését. Az üzem szocialista brigádjai aktívan segítik a várospolitikai célokat is.

A középüzemek közé tartozik a Városgazdálkodási Vállalat, az építőipari jellegű SZÖVÉP, a Ganz-Mávag helybeli üzemegysége, a Fonalfeldolgozó, a DÉLÉP, a CSOMIÉP és a Közúti Építő Vállalat szentesi főépítés-vezetősége, az ATIVIZIG szentesi szakaszmérnöksége, stb. A kisipari szövetkezetek sorában találjuk a Háziipari, Szabóipari, az Építőipari az Asztalos- és Vasipari és a Cipőipari Szövetkezetet.

ESEMÉNYNAPTÁR

VEZETŐ TESTÜLETEK MUNKÁJA

A városi tanács, mint az egyik vezető testület történetéhez tartozik, hogy **1964-ben** október 8-án díszünnepség keretében emlékeztek meg a város felszabadulásának 20. évfordulójáról, és egyúttal kitüntették a társadalmi munkában élenjáró aktivistákat. Ugyancsak a soron következő októberi tanácsülésen szorgalmazták a Marx-téri üzlet-hálózat kialakítását.

1965-ben májusban tartott tanácsülésen megállapítják, hogy befejeződött a város villamosítása. A vízhálózat tekintetében még nem beszélhetünk hasonló állapotokról. Több, mint hatvan artézi kút adja a vizet a város területén, és a lakások tíz százalékában található fürdőszoba. A város, vízellátásának tanulmányterve még 1960-ban elkészült és ennek a megvalósítása a jelen időszak és az elkövetkezendő évek feladata. Az is szóba került, hogy 1965-re a tanyák száma az 1949-ben felmért 2700-ról 1710-re csökkent. A tiszai szabad strandfürdő területén hatvan víkend-házat helyeztek el a város polgárai.

A júniusi tanácsülés kinyilvánította, hogy az ipari üzemek és más létesítmények kialakításával a városban *gyakorlatilag megszűnt a munkanélküliség*, akinek kenyérkérdés a munka, az minden további nélkül elhelyezkedhet. A Damjanich utcában új bolt építését tervezik. Bejelentették, hogy elkészült a nővérszállás a kórházban. A decemberi tanácsülés egyebek között foglalkozott a fiatalok szabad idejének hasznos megszervezésével.

1966-ban egyik fontos várospolitikai kérdés a munkaképes nők foglalkoztatottsága. Itt már nem a munkába állítás a fő gond, hanem a dolgozó nők élet- és munkakörülményeinek javítása. Felmérés alapján 1966-ban a munkaképes nők 62 százaléka dolgozik a városban. Felhívjuk a figyelmet a szakképesítés jelentőségére.

1967. márciusában újjáalakul a nyolcvanöt tagú városi tanács. Elnök Nagy György, elnökhelyettes dr. Bajomi Sándor, titkár dr. Kocsis Ferenc. A vb tagjai: Berezhvai Lajosné, Lengyel Károly, Papp Lajos, Szabó László, Labádi Sándor, Vecseri József.

A májusi tanácsülésen az kapott hangot, hogy Szentesen végérvényesen megtelepült az ipar. Javaslat hangzik el a tanácstagok csoportok megalakítására. Szó van az épülő víztoronyról, aminek befogadóképessége 1500 köbméter víz, a magassága 50 méter a tetején az átmérője 19, a talajszinthez közel pedig 10 méter. A víztoronyhoz harminc kilométer hosszúságú vízhálózat csatlakozik. A júliusi tanácsülésen egyebek között arról is tárgyalnak, hogy befejezés előtt áll a Hámán-lakótelep közműépítése, illetve ennek első üteme. Felmerül az új tejüzem építésének szükségessége.

1968 elején tartott egyik tanácsülésen búcsúztatják a nyugdíjba vonuló tanácselnököt Nagy Györgyöt. A Munka Érdemrend arany fokozatát Török László, a megyei tanács vb-elnöke adja át neki. Beválasztják a végrehajtó bizottságba dr. Gilicze Lajost.

1969-ben a testületi ülések során többször utalnak arra, hogy milyen nagy szükség van a körzeti megbeszélésekre a lakossággal, és a kerületi igények teljesítése nagymértékben hozzájárul az egész várospolitikai sikeréhez. A májusi tanácsi vb-ülésen megállapítják, hogy a városban megvalósulóban van a gázprogram. A júniusi tanácsülésen ugyancsak több fontos várospolitikai kérdéssel és az önkormányzati teendőikkel foglalkoznak. 1969. szeptemberében születik az a végrehajtó bizottsági döntés, hogy a város emlékérmét adományoz a fejlesztési munkába élenjáró polgároknak. Ezt ugyanennek az esztendőnek az októberében Drahos Istvánné kapja meg elsőnek.

1970-ben a testületi ülések témái között szerepel a gyógyvíz hasznosítása, továbbá a szolgáltatások javítása és az új körzeti orvosi rendelők kialakítása.

1973-ban ismét újraalakul a tanács, elnöke Csorba György, elnökhelyettese dr. Kocsis Ferenc, a vb-titkára dr. Gilicze Lajos. A Koszta-emlékérmét az áprilisi vb-ülésen Fülöp Erzsébetnek ítélik. A következő hónapokban javaslatot hoznak az ifjúsági park létesítésére. 1972-ben pedig új gyermekorvosi körzetek kerülnek napirendre. Határozat születik a családi ünnepségeket szervező iroda megnyitására. Több ülésen foglalkoznak az óvoda-és bölcsődefejlesztési tervekkel. 1972-ben Szenteshez csatlakozik Cserebökény. Kidolgozzák a tanács ciklusprogramját az 1973-tól az 1977-ig terjedő időszakra.)

1974-ben kibontakozik a vita a város új címerének megalkotásával kapcsolatban. A város címerének leírása: csücskös talpú pajzs, alapszíne kék, felső részének két oldalán téglafal, az ötágú vörös csillag alatt pálmafa jelképezi a város élni akarását, az ezüst színű sáv alatta a Kurcát jelenti. A város zászlaja téglalap alakú, színe kék, benne arany sárga felirattal: Szentes. A zászló közepén címer. A szeptemberi tanácsülésen elvetették ezt a javaslatot, és

később megszületett a sematikusnak tűnő városcímer. Ugyancsak a szeptemberi tanácsülésen megalkották a helyi tanácsi rendeletet a településfejlesztést segítő társadalmi munkáról.

1975-ben a városi pártértekezlet állásfoglalása az, hogy az általános fejlődést a X. kongresszus határozatai szabták meg. Nagy eredményeket ért el a városban az ipar és a mezőgazdaság, viszonylag lemaradt a szolgáltatóágazat. Megkezdte működését az új téglagyár, az AFIT Javítótelepe. Az ipari vállalatok bruttó termelési értéke 1974-ben több volt kétmilliárd forintnál. A városban több, mint kettőszáz szocialista brigád tevékenykedik. A pártértekezlet megelőző időszakban a vasút tíz személyszállító szerelvényt állított üzembe, és tizenkét Diesel-mozdonyt telepítettek Szentesre. Hiányzik az új postaközpont, folyamatban van a televízió-adóállomás rekonstrukciója.

Színvonalas üzlethálózat jött létre a városközpontban. A negyedik ötéves tervidőszakban 1400 lakás épült. Négy esztendő alatt a lakossági OTP-betétállomány jelentősen növekedett. Szükség van az új ifjúsági házra és a közúti hídra a Tiszán. A pártértekezlet azt is hangsúlyozta, hogy a mezőgazdasági nagyüzemek sikeresen bekapcsolódtak a különböző termelési programokba.

Az **1976. februári végrehajtó bizottsági ülésen** bejelentették, hogy a korábbi tervidőszakhoz képest kétszeres összeg áll rendelkezésre a lakásépítések tekintetében. Ugyanebben az esztendőben felújítják a tanácstermet. A Kurca-rendezés eredményeivel és gondjaival foglalkoznak a decemberi testületi ülésen.

A *hetvenes évek végén* többször tárgyalják a takarékos gazdálkodás, a társadalmi összefogás és a lakossági alapellátás kérdéseit és tennivalóit.

Az **1980. februárjában tartott pártértekezlet** állásfoglalásából kiderül, hogy a vállalatoknál nőtt a termelékenység. Viszont változatlanul időszerűek a munkaszervezéssel és a jobb gazdálkodással összefüggő célkitűzések. Dicséretet érdemel a városi dolgozók aktivitása mind a termelésben, mind a várospolitikában. Az iparban befejezett beruházások értéke 1979. végéig 440 millió forintba növekedett. Felhívták a figyelmet az épületvagyon megóvására. A városban a társadalmi munka értéke a tárgyalt időszakban háromszorosára növekedett. A tanácsi és OTP-lakások 56 százalékát fizikai dolgozók kapták, a beköltözők 43 százaléka fiatal házaspár. Szóba került a munkáskerületek kereskedelmi ellátása. A posta már régen nem felel meg rendeltetésének. Több, mint 1600 fő dolgozik a városban értelmiségi munkakörben. Több, mint hatezer fő tömörül közel hatszáz szocialista brigádba.

Sokat jelentett az új rendelőintézet, a mentőállomás, a vízgyógyászati részleg kialakítása, a Klauzál utcai egész-

ségügyi objektum. A városban nem kielégítő az építőipari szolgáltatás. A kisiparosok száma közel négyszáz fő.

1980-ban a tanácsi testületi üléseken helyet kap a napi-rendek között az, hogy zsúfoltak az óvodák, továbbá az iskolákból tizenhárom tanulócsoporthoz kisorsul a szükség-tantermekbe. A tanács és a lakosság kapcsolata jó. Május-ban a Kontakta-gyárban választási nagygyűlést tartottak, itt Mag Pál volt a képviselőjelölt. A decemberi tanácsülésen három új körzeti orvost neveztek ki.

Továbbra is biztosított a város fejlődésének folyamatos-sága. Szintén az 1981-ben megtartott testületi ülések foglal-koznak az új tanácstagok felelősségével. A városban fellen-dül a magánereőből történő lakásépítés. Elkészül a területi fejlesztési terv.

1982-ben felhívják a lakosságot, hogy támogassák az öregek újabb napközi otthonának építését. A városban hétezeren felül van az ötvenöt évnél idősebb férfiak és nők száma. Az októberi tanácsülésen a Szentes város fejlesztés-ért kitüntetést és oklevelet veszi át Bodrogi István, Lantos Balázs és Kontakta-gyár Kossuth Lajos brigádja, vezetője Tóth István. Új helyi lakásrendelet születik.

1983-ban Csorba György nyugdíjba vonul — a tanács új elnöke Dóczi Gábor. Előtérbe kerül a lakóhely és a mozga-lom fejlesztése a Hazafias Népfront munkájában, illetőleg ezeken a területeken kell újabb előrehaladást elérni. A szeptemberi vb-ülés kinyilvánítja, hogy eredményes az anya- és gyermekvédelem. Novemberben úgy minősítik a helyzetet, hogy a gondok ellenére kielégítő a kereskedelmi ellátás a városban.

1984-ben a testületi ülések középpontjában szerepelnek az útkorszerűsítések, azután a berekhatói vízszolgáltatás fejlesztése, a környezetvédelem feladatai. A februári vb-ülésen a vitában elhangzott, hogy a lakásigénylők létszáma nem mutat reális képet, mert a lakáskiutaláskor jó néhá-nyan visszalépnek, mivel nincs együtt a megfelelő pénz-összeg. Ebben az esztendőben egyébként új állami és OTP-lakások nem épülnek, csupán egyes tervek előkészületei folynak. A májusi vb-ülés minősítette az óvodai nevelésben elért eredményeket, és meghatározta a feladatokat is. A testület elismerését fejezte ki az óvodai dolgozóknak. A szeptemberi tanácsülés megtárgyalta a város testnevelési és sportmozgalmi helyzetét. Októberben díszünnepség volt a város felszabadulásának 40. jubileuma alkalmából. Külön köszöntötték a szovjet és a jugoszláviai küldöttséget. „Szentes Városért” kitüntetést kapta J. Sz. Akopjan, V. F. Golubkov, A. Ty. Muszatyenkó, V. P. Tolsztyuh, akik részt vettek a szovjet hadsereg katonáiként a város felszabadí-tásában.

1985

A januári tanács vb-ülésen környezetvédelmi feladatokat tárgyalnak. Következő nagy esemény, hogy a márciusban lezajlott tanácsülésen Szabó G. László a megyei tanács elnökhelyettese átadja Szentés városnak az első helyért járó oklevelet, mivel a város 94 milliós társadalmi munkájával —1984-ben — első lett a megyei településfejlesztési versenyben.

Fébruár hónapban volt a városi pártértekezlet, ahol reális számvetés készült az elmúlt öt évben végzett munkáról és egyben megfelelő politikai iránymutatással szolgáltattak az elkövetkező időszak feladataira vonatkozóan. A városi pártbizottság első titkára ismét Labádi Sándor lett, titkárok: Dóczi László és Puskás László.

A szocialista versenymozgalomban elért eredményei alapján megyei első lett a szentesi Árvai Bálint munkásőregység. Mivel harmadszorra nyerték el ezt az elismerést a vándorserleg végleg a birtokukban maradt.

A népet képviselő városi tanács a lakosság javaslatainak, a tanácsstagok észrevételeinek széles körű figyelembevételével hozza meg határozatait napjainkban is. Rendszeressé váltak a kerületi tanácstagi megbeszélések, ahol az adott városrész kommunális fejlesztését és más feladatokat határozzák meg a rendelkezésre álló kereteken belül. A demokratizmus fejlődését mutatja a tanácsstagok fokozódó öntevékenysége. Pl. az egyes területekre elosztott járdaépítési beruházásokon belül a tanácsstagok határozzák meg, hogy melyik utcában, és hol létesítenek új járdákat. A tanácsstagok eleven kapcsolatot tartanak választóikkal, és a lakosság kívánságait tolmácsolják a tanácsüléseken. A tanácsnak egyébként is megnőtt, és megváltozott a szerepe a korábbi időkhöz képest: az államhatalmi és államigazgatási feladatokon túl, egyre inkább előtérbe kerül a gazdasági szervező-és városfejlesztési munka, annak sokféle ágazatával együtt. Az utóbbi évek dinamikus ipari, mezőgazdasági és kulturális fejlődésében jócskán benne van a városi tanács eredményes munkája.

KRONOLÓGIAI ÖSSZESÍTÉS

A MEZŐGAZDASÁGI NAGYÜZEMEK

FEJLŐDÉSÉRŐL

1964

Az őszi vetések ütemével nem elégedett a tanács mezőgazdasági osztályának vezetője. Más szempontból felmerül annak szükségessége, hogy a mezőgazdasági nagyüzemekben a foglalkoztatottság teljes körű megteremtésére melléküzemeket kellene létesíteni.

1965

A zárszámadások eredményeiből kiderül, hogy a termelőszövetkezeti tagok átlagjövedelme éves viszonylatban közel 25 ezer forint. Ezen belül a Felszabadulás Tsz-ben egy munkaegység 39,45 forintot, az Árpád Tsz-ben 50 forintot, a Május 1. Tsz-ben 23,75 forintot ér. Az éves átlagjövedelem, illetve a részesedés prémiummal együtt a Felszabadulás Tsz-ben 31,190, az Árpád Tsz-ben 30,178, a Május 1. Tsz-ben 16,752, a Petőfi Tsz-ben 25,177, az Alkotmány Tsz-ben 22 842, a József Attila Tsz-ben 20 482, az Új Barázda Tsz-ben 19 684 forint. A Május 1. Termelőszövetkezet kigazdálkodta a korábbi mérleghiányát és az Új Barázda Tsz-nél is jó az eredmény, hiszen az elmúlt esztendőben ez is mérleghiányos gazdaság volt.

Az egy szántóegységre jutó gazdálkodási eredmény az Árpád Tsz-ben a legmagasabb: 5062 forint. A termelőszövetkezetek átlagában 1965. évre a takarmányellátottság közel 100 százalékos. Az is kiviláglik a zárszámadási összeállításokból, hogy 1964-ben a holdankénti átlagtermés búzából 12,4, árpából 13,1, kukoricából 23,4, cukorrépából 221 mázsa volt. Gépekkel legjobban ellátott gazdaság ebben az időben az Árpád és az Új Barázda Tsz.

Az ország felszabadulásának 20. évfordulója alkalmából szovjet küldöttség járt Szentesen, egyik csoportjuk az Új Barázda Tsz-t a másik a Felszabadulás Tsz-t keresi fel. A tavaszi hónapokban újra élesebbé válnak a zöldségtermesztési problémák, ezen belül az átvétel, a minősítés, az árazás kérdései. A városban és környékén az éves lakossági zöldség- és gyümölcskereslet 400 vagon, pár esztendővel megelőzően csak 300 vagon volt. Helyben megtermelnek bizonyos zöldségféléket, de a városi boltokban azokat nem lehet folyamatosan kapni. Valami változást hoz, hogy a földművesszövetkezet és a termelőszövetkezetek árubeszerzési szerződést köthetnek. Már ebben az időben kialakul az a feltételrendszer, hogy a szentesi tájkörzet megyeileg és országosan is egyik gócpontja lehet a belföldi primőrzöldség-termelésnek és az exportnak.

A termelőszövetkezeti állapotokat egyfajta gyermekbe-

tegségek jellemzik: nem mindenütt tartják be a tűzrendészeti előírásokat, kifogásolható az udvarok, majorok rendje, hiányosságok vannak a trágyakezelésnél, higiéniai mulasztások a tejházaknál és a felelősség mérsékelt a növényvédelmi méregraktárak kialakításában. A termelőszövetkezeti tagok továbbképzése, a szakmunkás-bizonyítványok megszerzése változatlanul feladat. Drágállják a tsz-ekben a gépjavítási összegeket, de a szentesi gépjavító állomásnál visszakérdeznék: „A tsz-ek csak a számlát nézik, de azt már nem, hogy az üzemben ki teszi tönkre a traktort?” A termelőszövetkezeti asszonyok és a termelőszövetkezeti nyugdíjasok élet- és munkakörülményeinek javítása egyforma erővel jelentkezik a tennivalók sorában. Nagytőkéen az rontja a hangulatot, hogy úgymond selejtes öntözött legelőt alakított ki a megbízott külső kivitelező. Ez is ráutal arra a tünetre, hogy az ipari vállalatok és a termelőszövetkezetek partneri kapcsolatában akadnak problémák.

Huszonhárom új gazdasági létesítmény épül 1965-ben a szentesi termelőszövetkezetekben, kezdve az állatférőhelyektől a kertészeti üvegházakig. Az Árpád Tsz-ben 16 ezer négyzetméteren üvegfelületet terveznek, és ennek a helyét a szentlászlói határrészben jelölték ki. A növénytermesztési brigádok termelési versenyében a Felszabadulás Termelőszövetkezet fiataljai végeztek az élen. A győztes brigád 100 hold átlagában több, mint 21 mázsás átlagtermést ért búzából, kukoricából 120 holdon 38,2 mázsá volt az eredmény.

1966

A termelőszövetkezeti szakemberek és irányítók szakmai és politikai képzettségét növelni kell — állapítják meg a felsőbb fórumok. Együttal felhívták a figyelmet az üzemi balesetek visszaszorítására, a munkavédelmi előírások betartására. A tavaszi hónapokban a rádió ajándékműsort ígér az országosan is kiemelkedő szentesi téeszek munkájának elismerésére.

Január 25-én, kedden tartja zárszámadó közgyűlését az Árpád Tsz. A tagok száma 635, ebből 211 nyugdíjas, munkaegységet teljesített 423 fő, mindig dolgozott a termelőszövetkezet 390 tagja. Egy holdra eső bruttó jövedelem több, mint hatezer forint. Az egy tagra jutó részesedés háztáji nélkül 34 ezer forint. A 273 holdas kertészet csak 10 százalékát adja az összes földterületnek, mégis itt keletkezik a legnagyobb jövedelem. Az Árpád Tsz fejlődése jó hatással van a többi gazdaságra is. Jól zárta az évet a Petőfi Tsz is.

A város nagyhegyi részében újra felbukkan a hegyközség megalakításának gondolata. Szükség lenne a gyümölcsfák újratelepítésére, a gépek, vegyszerek közös beszerzésére.

Viszont a nagyhegyiek „tagosítástól” tartanak, éppen ezért közös megbeszélésre kerül sor a szeszfőzdében januárban.

Újból felszínre kerül az időszerű kérdés: lesz-e primőr- és exportbázis a szentesi zöldségtermesztő tájból. A mezőgazdasági szakemberek elé állított követelmény ebben az időben a hozamnövelés. Az Új Barázda Tsz saját kereskedelmi értékesítésre törekszik a zöldségnél. A Felszabadulás Tsz-ben négy brigád kapta meg a szocialista címet. Az Árpád Tsz-ben új gépműhely megteremtését tervezik. A Felszabadulás Tsz-ben, működő és az Árpád nevet viselő szocialista brigád országos versenyfelhívása arra vonatkozik, hogy nyolc hónap alatt állítsanak elő száz kilós hízót a sertéstenyésztői ágazatokban. A Pankotai Állami Gazdaság újjvárosi kerületében az év derekán befejezés előtt áll a 24 millió forint költséggel tervezett sertéstenyésztő kombinát építése. A városban a termelőszövetkezetek teljesen gépesített aratásra készülnek. Egy kombájnnra 280 hold aratni való jut. A Május 1. Tsz-ben a búzatermés átlaga holdanként 20 mázsa. Az irányító fórumok felhívják a figyelmet arra, hogy a tsz-ek többet törődjenek nyugdíjas tagjaikkal. Termelési feladat az, hogy használják ki jobban a meglévő legelőterületeiket. A párt IX. kongresszusára készülődve a Pankotai Állami Gazdaságban 18 szocialista brigád felajánlást tesz, hogy kevesebb önköltséggel, nagyobb hozamokat érnek el. Az Alkotmány Termelőszövetkezet a piaci ellátást akarja segíteni, de nem könnyen szerzi meg az árusítási jogot. 1966-ban a termelőszövetkezeti beruházások értéke pontosan 17 millió forint. A mezőgazdasági nagyüzemeket is érinti a MÉK-kirendeltség terve, hogy 1964-ben megkezdik a 220 vagonos hűtőház építését.

1967

A nagyhegyi városrészben úgy néz ki, hogy talán megalakul a növényvédő társulás. Ötmillió forintos fejlesztés indul a Kertészeti Kutatóintézetben, dr. Szalva Péter fáradozásainak eredményeként. A Felszabadulás Tsz az, úgynevezett hideghajtató fóliás zöldségtermesztésben az országban a legjobb eredményt éri el. Arról is beszélnek a termelőszövetkezetekben, hogy enyhülnek az állattelhelyezési gondok. A kombájnnak kihasználását keveslik: a gépek az esztendőnek csak két hónapjában dolgoznak. Adapterek alkalmazásával meghosszabbítható a kombájnnak üzemeltetési ideje. Hivatalos felmérés szerint ebben az időben a szentesi lakosság 16 százaléka él külterületen. A tananyagvilágban terjednek a gáztűzhelyek, a háztartási gépek és a személyautók. A gazdaságok a tsz-tagok és a dolgozók üdültetésére is gondolnak.

Az aratási időszakban 18 kombájn és 19 aratógép dolgozik hétezer holdon. A tagok és az alkalmazottak viszonyát

újra és újra tisztázzák. Augusztus hónapban megalakul a termelőszövetkezetek területi szövetsége. A Mezőgazdasági Technikumban az agrónomusjelöltek száma meghaladja a százat. A Termál Tsz-ben a dónáti határrészben elkészült a második termálkút. Az Árpád Tsz-ben október hónapra a 16 ezer négyzetméterre tervezett üvegházból, hat-ezer négyzetméter elkészül.

1968

A Felszabadulás Tsz jövedelme több, mint 17 millió forint a zárszámadás alkalmával. A megelőző gazdálkodási esztendőben közel 16 mázsa volt a búzatermés átlaga, az egy tehénre jutó éves tejtermelés 2477 liter. A mezőgazdasági nagyüzemben törekednek az újonnan fűrt termálkút hasznosítására. Jó évet zárnak az Árpád Tsz-ben. Ugyan-ebben az esztendőben *Apró Antal*, a Politikai Bizottság tagja, a Minisztertanács elnökhelyettese adja át kiváló eredményeinek elismerésül a Termál Tsz-nek a Minisztertanács Vándorzászlaját.

Sokat javult a gépállomás és a termelőszövetkezetek kapcsolata. A nagyüzemekben fellendül az területi munkaverseny. A termelőszövetkezetek állattenyésztésének fejlődését mutatja, hogy átlagban véve 100 holdra 75 mázsa hús jut. Jól látja el feladatait a helybeli állatkórház. A tejfeldolgozás ipari feltételei nem felelnek meg a követelményeknek.

1968 novemberében a Termál és az Árpád Termelőszövetkezetbe látogat *Kállai Gyula*, a Politikai Bizottság tagja, az országgyűlés elnöke.

1969

Az együttes párt-és tanács vb.-ülés márciusban szorgalmazza a — takarmányhiány teljes megszüntetésére — a termésátlagok növelését. Egyúttal rámutat arra, hogy a termelőszövetkezetek saját árudaik felállításával sokat segíthetnek a város ellátásában. Márciusban kertészeti szakemberek megyei találkozóját tartja az Árpád Tsz. Fennállásának húszesztendős jubileumához érkezik a Felszabadulás Tsz — Május 23-án közgyűlés dönt a Termál és a József Attila Tsz fúziójáról. Júniusban dr. *Erdei Ferenc* Szentesre látogat és érdeklődik a termelőszövetkezeti mozgalom időszerű kérdései iránt. Kibontakozóban van a termelőszövetkezeti brigádok munkaversenye. Az Erőtakarmánygyárban épül a 900 vagonos siló. Októberben a tanács-vb-ülés megállapítja, hogy még nagy tartalékok vannak a helyi termelőszövetkezetek együttműködésében. Az októberi tanácsülésen kifogásolják, hogy a város zöldség-ellátása szinte egy helyben topog, bár a zöldségtermesztésben nagy utat tettek meg a termelőszövetkezetek. Az illetékesek bejelentik, hogy 1970-ben kisparscellákat mérnek

ki a kertészkedő, mezőgazdaságot szerető emberek részére, és ezzel is javul majd bizonyos termelvényekből az ellátás. A TESZÖV és a Vízgazdálkodási Társulat országos ankétot tart Szentesen a gabonák öntözéséről.

1970

Két kertészeti osztály indul, hetven fővel a Mezőgazdasági Technikumban. Üvegház épül a meglévő termálkúthoz az Alkotmány Tsz-ben. Azt tervezik, hogy az esztendő végére már működik a fábiánsebestyéni SERTÖV és KERTÖV, amelyekben társ gazdasként vesz részt a szentesi Május 1. Tsz. A Felszabadulás Tsz-ben ugyancsak az esztendő végére várják a 21 ezer négyzetméter üvegfelület és 30 ezer négyzetméter fóliafelület kialakítását. Megkezdik a munkát a keltetőállomás az Árpád Tsz-ben. A zárszámadási híradásokból kiderül egyebek között, hogy a Felszabadulás Tsz-ben tízórás munkanapra 115 forint jut. A szövetkezet árbevétele több, mint 33 millió forint, a közös vagyon több, mint 78 millió forint. Hozzáfognak az ötezres sertéstelep építéséhez. Minden tsz-tagnak 12 nap fizetett szabadság jár. *A Pankotai Állami Gazdaság terve a növénytermesztés teljes gépesítésére, holdanként 200 kiló hús előállítására és négy százalékos bérfejlesztésre irányul. Az úJVárosi kerület KISZ-szervezetét érdeméremmel tüntették ki.* A NEB-vizsgálat szerint az alkatrészhíánytól még sokat szenvednek a tsz-ek. A megyei sajtóban „Fegyelmet, rendet a tsz-ekben” címmel jelenik meg egy cikk a városi párttitkár Labádi Sándor tollából. Valami van a téma körül, mert később 1971-ben rendkívüli ülést tart a tanács végrehajtó bizottsága — március hónapban — és a hatósági vizsgálat nyomán felfüggeszti a Termál Tsz vezetőinek működését. Átmenetileg a Május 1. Tsz elnökét bízzák meg az ügyek intézésével. Nem véletlenül mondja 1971 tavaszán Benkei András belügyminiszter az Árpád Tsz közgyűlésén, hogy ez a gazdaság a törvényesség megsértése nélkül jutott el az eredményeihez.

Még az 1970-es esztendőnél maradva: az Alkotmány Tsz melléüzemága az Expressz Szolgáltató Vállalat megkezdte működését. Augusztusban megtörténik az Erőtakarmánygyárban a 900 vagonos siló műszaki átadása. A szentesi hetek keretében két tudományos ankét foglalkozik a sertéstelepek hústermelésének növelésével és a kukorica termésátlagok fokozásának kérdéseivel.

1971

A természeti károk befolyásolják a helybeli tsz-ek gazdálkodási körülményeit, és fel kellett számolni az 1970. évi árvízveszély következményeit is. A Pankotai Állami Gazdaságban 1971-re tizennégy lakás építését tervezik. A februári pártbizottsági ülésen feltárják, hogy a tsz-ekben az

elmúlt évben az adóköteles terület 33 százalékát természeti károk érték. A Termál Tsz kivételével a többi tsz az állattenyésztési hozamok növelésével jórészt pótolta a növénytermesztés kieséseit.

A Felszabadulás Tsz-ben több esztendőre szóló tervet dolgoznak ki a gömőkórmentes szarvasmarha-állomány kialakítására. A Május 1. Tsz-ben teljesen gépesített cukorrépa-betakarításra készülődnek. A Kertészeti Kutatóállomáson tavasszal tudományos munkáról értekeznek és azt is deklarálják, hogy az intézmény fokozott támogatást nyújt a kiskerteknek. Erről dr. Szalva Péter kandidátus beszélt. *Még mindig nincs változás Nagyhegyen: a terület gyümölcsfái tovább öregsznek és az építési tilalom is gátolja ennek a városrésznek a fejlődését.* Április végén az Árpád Tsz megkapja a Kiváló tsz-gazdaság kitüntetését a Vörös Vándorzászlóval együtt. Ezt a belügyminiszter nyújtja át a szövetkezetnek. A Pankotai Állami Gazdaság négy új kombájnt vásárolt az aratáshoz. A termelőszövetkezetek külső segítség nélkül akarják a betakarítási munkákat elvégezni. Közel tízezer hold az aratni való. Búzából átlagosan holdanként 16—17 mázsát várnak. Aranyérmet nyert Erfurtban a Kertészeti Kutató paprikája.

A Szentés és környéki kombájnosok versenyében a területi Tsz- szövetség megjutalmazza az első helyezett Váradi Antalt, (Május 1. Tsz), aki 8455 mázsa kenyérgabonát takarított be. Az Árpád Tsz-ben megtartják októberben a nyugdíjasok találkozóját, és minden nyugdíjas 1500 forintot kap. Az együttes párt, és tanács-vb-ülésen kinyilvánítják, hogy reálisan kell meghatározni a tsz-ek termelési terveit. 1971-ben született a legnagyobb termésátlag a város határában búzából.

1972

A szentesi AGROHÉV éves szinten közel 100 milliós forgalmat bonyolított le. Nem egészen két éves az AGROHÉV működése, és ezért is jelentős a forgalom ilyen volumene. A termelőszövetkezetekben ráirányul a figyelem a géppark pótlására, a foglalkoztatottságra, a belső ellenőrzésre a szabadföldi kertészet fejlesztésére. Erre az időszakra nemcsak Szentesen, hanem az országban is a parasztság jövedelme egalizálódott az ipari munkásokéval. Áprilisban elhunyt Hajnal Mihály, a Felszabadulás Tsz elnöke.

Országos versenyben negyedik, területileg első a szentesi Vízgazdálkodási Társulat. A tanács végrehajtó bizottságának áprilisi ülésén megállapítják, hogy a szentesi termelőszövetkezetek eredményeikkel a harmadik helyen állnak a megyében. Viszont az állóeszközök értéke kétszerese a megyei átlagnak. Ezen változtatni kell, mármint az eszközök kihasználtságán.

1973

Az Árpád Tsz zárszámadási közgyűlésén beszámolnak a zöldségprogram megvalósításáról. A MÉK helyi kirendeltsége a konyhakész termékek választékának bővítésével foglalkozik. Előre csomagolt burgonyát és hagymát korábban is forgalomba hoztak. A Felszabadulás és az Alkotmány Tsz alaphiánnyal zárja az elmúlt gazdálkodási évet. Viszont Kiváló Vállalat címet nyeri el a Pankotai Állami Gazdaság és májusban az Árpád Tsz átveheti a Kiváló Szövetkezet kitüntetését. *A Felszabadulás Tsz-ben a KISZ-alapszervezet elnyeri a KISZ KB Vörös Vándorzászlajót.*

Újabb öntözőterületek kialakítása kerül napirendre, főleg a dónáti öntözőfürt megépítésével. A Kertészeti Kutatóban a kiskertmozgalom tart tájértekeztetést. A városi problémák között találjuk az öntözővizek szennyezettségét és azt, hogy az iparnak nem szállítanak elegendő mennyiségű baromfit feldolgozásra. Az eredményeket jelzi, hogy az eddiginél sokkal jobban gépesített kukoricabetakarításra készülődnek a város mezőgazdasági nagyüzemei. *A Termál Tsz-ben a tagok egy napi keresetüket ajánlják fel a városi óvodaépítő mozgalom javára.* Ugyanebben a tsz-ben 32 szocialista, illetve munkabrigád működik 358 taggal.

1974

Hivatalos felmérés szerint külterületen több, mint hetven százalékban költenek pénzt itatra, a legfontosabb élelmiszerekhez képest. Ez kiderült az ital-, valamint a vegyesboltok forgalmának összevetéséből. 1973-ban száztíz téeszüzei baleset volt, és az elsődleges okok között szerepelt az alkoholos állapot.

Megyei szarvasmarha-tenyésztési tanácskozást tartanak. Folytatódik a szabadföldi zöldségterület csökkenése: az idevonatkozó adat 1974-ben alig volt több kettőszáz hektárnál. A mezőgazdasági nagyüzemekben 22 hektár az üvegfelület és 32 hektár a fóliafelület nagysága. — Decemberben „működésbe lép” kétezer külterületi levélszekrény. Az új postai kézbesítési forma keretében naponta három gépkocsi jár ki a külterületre és több, mint kettőszázharminc kilométert tesznek meg.

1975

Zárszámadási összesítés szerint az elmúlt hét év alatt a termelés háromszorosára nőtt az Árpád Tsz-ben. Huszonhárom-millió nyereség jelentkezik a Termál Tsz-ben. Ugyanitt egymillió forintot fordítanak a lakásépítési kölcsönre. Az üzemekben takarékoskodnak a fűrészáruval és az olajjal. Végleg elnyerte a KISZ KB Vörös Vándorzászlaját a Felszabadulás Tsz D-oldali KISZ-szervezete. Nagy összegeket irányoznak elő a belvízrendezésre. Szentesen és

környékén ötvenkétmillió köbméter a kiemelt víz mennyisége és ez 13 ezer hektár öntözésére alkalmas.

Kiemelkedő munkájuk elismeréseként az Állami Díj II. fokozatát kapja a Pankotai Állami Gazdaságban a Május 1 nevet viselő gépszerelő és kombájnos brigád. A PÁG harmadszor nyeri el a Kiváló Vállalat kitüntető címet. Az MSZMP által alapított kongresszusi zászlót Apró Antal, a Politikai Bizottság tagja, az országgyűlés elnöke adja át az Árpád Tsz-nek.

A tanács végrehajtó bizottságának ülésén állásfoglalás születik a nagyhegyi területre vonatkozóan: az összterület húsz százalékán lehetséges a lakásépítkezés, különösen figyelembe kell venni a helybenlakó és idős nagyhegyi emberek problémáit. A PÁG és a Termál Tsz szocialista brigádjainak, valamint a tanács támogatásával új tornateremmel kezdi a tanévet a kajáni iskola. Ugyanitt negyven négyzetméterrel bővítették az óvodát. *1975 a korai zöldségtermesztési rendszer megalakulásának esztendeje.* A termelőlőszövetkezetekben a beruházások hatvanöt százaléka gépi, technikai jellegű. Az AGROHÉV beiktatja szolgáltatásaiba a termálkutatak szervizét.

1976

Tizenötmillió a nyereség a Termál Tsz-ben, ezt mondja ki a februári közgyűlés. Az Árpád Tsz-ben az egységnyi területre jutó termelési érték ötvenezer forint. A Pankotai Állami Gazdaság negyedik társa lesz a SERTÖV-nek. Szentesen egyre inkább szóba kerül a kertészeti szakmunkásképzés. A főtéri Kiszalériában februárban megnyílik a Kutatóállomás fotókiállítása. A PÁG úJVárosi kerületében új takarmánykeverő üzem épül. Szentes területén tizenkilenc termálkút működik, de ezek mezőgazdasági kihasználása csak október és április hónapok között elfogadható. A többi öt hónap során a kutak kihasználtsága nem éri el a hatvan százalékot. Kiszámították, hogy ennyi idő alatt annyi fűtőérték megy veszendőbe, amennyi tüzelőanyagot a TŰZÉP forgalmaz egy esztendő alatt a városban. A termálvíz szabad elfolyása a talaj szerkezetét és minőségét is rongálja. A szakemberek a megoldáson törik a fejüket.

Májusban elnyeri a Kiváló Tsz címet a Felszabadulás Termelőlőszövetkezet. A Pankotai Állami Gazdaság és az Árpád Tsz megkapja a Minisztertanács és a SZOT vándorzászlaját. Kiváló Társulás lesz a TÖVÁL. Júniusban országos tanácskozás folyik Szentesen a zöldségtermesztésről, elsőnek kapott szót dr. Somos András akadémikus. Ugyancsak tanácskoznak a szakemberek — megyei szinten — Szentes városban a juhtenyésztés mennyiségi és minőségi fejlesztéséről. A nyáron ötven kombajn arat a határban a közel hatezer hektár kalászos területén. A Termál Tsz-ben

Kézsebészeti műtőasztal

A hordógyár udvara

23 millió forint. 1977-ben kilenc millió szegfűt értékesítettek a piacon. Az Árpád Tsz-ben több, mint 400 millió az árbevétel és 30 millió forint a tiszta jövedelem. Fennállása óta — több szempontból — a legsikeresebb esztendejét zárja a Felszabadulás Tsz. Búzából 50 mázsa a termésátlag, közel 23 millió forint a gazdaság nyeresége, a háztáji és kisegítő ágazat forgalma harmincmillió. Megkezdik az előkészületeket az egy hektár területen a bolgár gyártmányú üvegház telepítéséhez. A Termál Tsz-ben harminc százalékkal növelik a kukorica vetésterületét. Áprilisban megalakul szentesi központtal a megyei juhtenyésztő társulás, elnöke *Kurucz Márton*, a Termál Tsz elnöke. Bezárás fenyegeti a szentesi tejüzemet.

Az Árpád Tsz országos kertészeti növényvédő tanácskozás színhelye. Május hónapban — immár harmadik alkalommal — kapja meg a Kiváló címet a Felszabadulás Tsz. Ugyancsak Kiváló Tsz az Árpád Termelőszövetkezet, és itt közel 327 ezer forint az egy főre jutó éves termelési érték. Elismerésben részesül a Pankotai Állami Gazdaságban a Hámán Kató sertéshizlaló brigád. Jól működnek a városban az árutermelő szakcsoportok. 1978-ban ezer vagon zöldség a KZR produktuma. A mezőgazdasági üzemekben a munkásvédelem feladatai ismét előtérbe kerülnek.

A Termál Tsz-ben elemzik a szállítási költségeket. Ez 28 millió forint, de benne van a traktorüzem költsége, az alkatrészek, üzemanyagok ára és a bérekre fordított összeg is. Ettől függetlenül a negyven kilométer átmérőjű területen a 28 millió forintos költség aránya magas a termelőszövetkezet többi kiadásához képest. Az Erőtakarmánygyárban a szakemberek a fehérjepocsékolás ellen emelnek szót. A késztermékben ugyanis évente 34 vagon plusz fehérje van, ami a szabványokra vonatkozó előírások korszerűtlenségével magyarázható, ugyanakkor technológiai intézkedésekre is szükség lesz a közeljövőben.

1979

Jól dolgoztak a kertbarátok az elmúlt esztendőben — állapítja meg a róluk szóló jelentés. A tagok létszáma 350 fő. Megyei húsmarhatenyésztő társulás alakul Szentesen, gesztora a PÁG. Februárban elhunyt a gazdaság igazgatója, *Márkus Mihály*. Harmincöt család költözik új otthonába, és a tervek szerint tizenhét új munkáslakás segíti 1979-ben a pankotai dolgozókat.

Több, mint 200 tanyánál van szükség hatósági intézkedésre, romos állapotuk vagy lakatlan voltuk miatt — állapítja meg a tanács vb-ülése, összefüggésben a tanyatelkek művelésbe vonásával. Az Árpád Tsz-ben egy dolgozó havi jövedelme — tízórás munkanapot véve alapul — több, mint 4500 forint. A tsz gépműhelyében újítként rakodógépet konstruálnak. Negyedszer Kiváló gazdaság a Fel-

szabadulás Tsz, a kitüntetést *Győri Imre*, a KB-titkára adta át. A Termál Tsz-ben befejeződik a juhászati rekonstrukció első üteme, májusban országos juhnyíró-bemutató van a cserebökényi üzemegységben. Megalakul a Szentés és térsége mezőgazdasági mikrokörzet. Szentesen aktívak a termelőszövetkezeti nőbizottságok. A dolgozó nők létszáma nem tükröződik a vezetésben. Az Árpád Tsz kertészetében biológiai növényvédelmi kísérleteket kezdenek. A Termál Tsz-ben több, mint 400 hektáron aratják a rizst. A Pankotai Állami Gazdaságban már második éve alkalmazkodik az úgynevezett húspépes takarmányozást. A baromfiipari melléktermék — takarmánykeverék hozzáadásával — nagyon alkalmas a sertések hizlalására. Éves viszonylatban nyolcmillió forinttal csökken a takarmányozási költség. — Novemberben új igazgató kerül a Kutató Állomás élére dr. *Faragó László* személyében. Decemberben nyugdíjba vonul *Török Sándor*, a nagytőkei Kalinin Tsz elnöke.

1980

Az évvzárási adatok szerint 1979-ben a PÁG 705 vagon húst adott a népgazdaságnak, ebből 155 vagon export. Az üzemszervezési változások nyomán növénytermesztési kerületi rendszert hoznak létre a Termál Tsz-ben. A termelésben hozzá kell járulni olyan népgazdasági feladatokhoz, mint a lakosság élelmiszer-ellátása, az export és az ipar nyersanyag-utánpótlása. A termelőszövetkezetekben a háztáji a nagyüzemre épül, de ennek a fejlődését a háztáji nem hátráltathatja.

Az egy hektárra jutó tiszta eredmény tizenkétezer forint az Árpád Tsz-ben. Az egy főre jutó termelési érték 444 ezer forint volt 1979-ben. A Felszabadulás Tsz-ben üvegházi csirkeneveléssel foglalkoznak, miután a termelőberendezésekből „kimennek” a palánták. Erőteljesebb lesz a tanya villamosítása Cserebökényben. Felmerül a mesterséges tározótó kivitelezésének terve, az elfolyó termálvizek összegyűjtésére. Baromfitermelő gazdasági társulás alakult a helybeli iparvállalat kezdeményezésére. Sor kerül újabb hobbikertek kimérésére a város különböző területein. Országos melléktermék takarmánygazdálkodási tanácskozás van október végén Pankotán.

A tejüzem megszűntével naponta hatvanezer liter tejet szállítanak gépkocsin Szegedre és onnan vissza feldolgozott 25 ezer liter tejet a lakosság ellátására. Ez nyilvánvalóan nem gazdaságos, és szükségessé válik mihamarabb egy új tejüzem felépítése.

1981

Hetenként ezer hízt szállít piacra a Pankotai Állami Gazdaság, ugyanitt egy hektár szántóra egy tonna hús

előállítására jut. Az Árpád Tsz-ben a nyereség 66 millió forint. Bejelentik a zárszámadó közgyűlésen, hogy 1980-ban befejeződött a 400 millió forint értékű kertészeti beruházás és megkezdődött benne a termelés. A zárszámadó közgyűléseken általában kihangsúlyozzák az ellenőrző bizottságok szerepét. A Termál Tsz-ben a tiszta nyereség közel 18 millió forint, az egy tagra jutó éves átlagmunkabér 58 ezer forint. *Az agrártevékenységekben megkezdődött a szentesi mezőgazdasági nagyüzemekben. Újfajta vállalkozási rendszer előkészületei kezdődtek a Felszabadulás Tsz-ben. Energiatakarékos vízfűtőrendszer fűtőblokkot dolgoznak ki a Termál Tsz-ben és ezt más társaságoknak is ajánlják. Megkezdte működését az áfész új vágóhídja. Folyami rakodóhelyet terveznek a Tisza partjára. Novemberben a fiatal agrárszakemberek tanácsa megrendezi a növénytermesztők helyi tapasztalatcseréjét. Jó eredmények vannak a Kertészeti Kutató Állomáson.*

1982

A körülményekhez képest jó az új termelési tapasztalatok cseréje és átadása a szentesi mezőgazdasági nagyüzemekben, de ezt a folyamatot továbbra is erősíteni kell. Közel 22 millió a nyereség a Termál Tsz-ben és 15 millió a Felszabadulás Tsz-ben. A város keleti részén épül a 146 hektáros víztározó. Hetedszer Kiváló Vállalat a Pankotai Állami Gazdaság. A KZR országosan 80—90 százalékban részesedik a paprikaexportból. Ezen a nyáron lép szolgálatba a 23 ezer tonnás siló a Gabonafelvásárló és Feldolgozó Vállalat szentesi körzeti üzemében. Energiatakarékos terménytárolási bemutatót tartanak a Felszabadulás Tsz-ben. Kiiktatják a szárítás műveletét és nedves kukoricából és csutkából zúzált takarmányt készítenek. A NEB vizsgálatot indít a termőföld védelmére. A Pankotai Állami Gazdaság átveszi a régi téglagyárat amelyik a Fábiánsebestyénre vezető út mentén kisméretű téglát állít elő.

1983

A szakemberek véleménye szerint a mezőgazdasági nagyüzemekben az állattenyésztési ágazatok a fejlődés olyan fokát érték el, ahonnan már könnyebben megközelíthetők az újabb és magasabb színvonalú célkitűzések. Megszilárdult az elmúlt évtizedekben a takarmányellátás mennyisége és minősége, kialakultak a férőhelyek, nem hiányzik a megfelelő szaktudás és a mai követelményekkel lépést tart a genetikai munka.

Muzsik Miklós személyében új elnököt választanak a Termál Tsz-ben. A nagytőkei Kalinin Tsz-ben a nyereség több, mint hatmillió forint a zárszámadási értékelés szerint. Márciusban állami díjban részesül Szabó László, az Árpád Tsz elnöke. A felmérések azt mutatják, hogy jelen-

tősen differenciálódtak a szentesi mezőgazdasági nagyüzemek. *Újra Kiváló Vállalat a Pankotai Állami Gazdaság, amelyik először 1961-ben szerezte meg az Élüzem címet.* A TSZKER szentesi területi központja ötven megyei termelőszövetkezet megbízásából kereskedik. — Bérézési kísérlet indul az Árpád Tsz-ben. Szeptemberben tartják a juhok gépi fejésének nagyüzemi bemutatóját a Termál Tsz cserébökényi üzemegységében. Az aszály valamennyi termelőszövetkezetben nehézséget okoz.

1984

Pénzügyi terhek nélkül kezdi az évet a Május 1. Tsz. Molnár Lajos elnök a februári zárszámadó közgyűlésen hangsúlyozta, hogy rendkívül mostoha időjárási viszonyok közepette a tagság fegyelmezett helytállást tanúsított. Végeredményben a téesz nyeresége meghaladja a hatmillió forintot, de ez lényegesen kevesebb a megelőző időszakhoz képest. A Termál Tsz-ben a tagság és a vezetők a felelősségteljes munkája csökkentette az aszálykárokat: A küldöttgyűlésen Kurucz Márton hangsúlyozta a meglévő tartalékok kiaknázását. A költségeket reális mederbe kell terelni. Az Árpád Tsz-ben a kertészeti ágazatnál több, mint hat százalék volt a termelés növekedése. A növekedéskapulykanvelés jó eredményt hozott, itt minden száz forint ráfordítás 32 forint haszonnal járt. A KZR 16 ezer tonna árut értékesített és ebből az export 144 millió forinttal részesedett. A szövetkezet nyeresége több, mint 60 millió forint. A Felszabadulás Tsz-ben a nehézségek ellenére tisztes eredményeket értek el. A nyereség több, mint tízmillió forint. A zárszámadó közgyűlésen hangsúlyozták, hogy a szarvasmarha-ágazat teljesítményét növelni kell. Nyugdíjba vonult Vida Mihály, a pártalapszervezet titkára. Már 1949-ben ott volt az első szentesi termelőszövetkezetek alapító tagjainak sorában. Tizenkét évig téeszelnök is volt. A Felszabadulás Tsz-ben 1962 óta töltötte be a tagság megbízásából és megbecsüléséből a párttitkári funkciót.

Megnyílik a Kutató Állomás új vetőmagboltja márciusban a Köztársaság téren. Ugyancsak ebben a hónapban kertészeti kisáruház kezdi meg működését a Zöldért-telepén, közel a vasútállomáshoz. — A termelés, valamint a koraiság szempontjából megkülönböztetett jelentősége van a termálkutaknak. Mivel a hozamuk csökken, arra törekednek, hogy korszerű szivattyúk segítségével gazdaságosan üzemeltessék a termálkutakat. Májusban — az illetékes mezőgazdasági fórumok és intézmények közreműködésével — területi juhtenyésztési tanácskozást tartottak. Hangsúlyozták, hogy a fajták kipróbálása helyett a tenyésztői munka álljon előtérben.

A Termál Tsz-ben több mint kétezer hektárnyi területen kell a kalászosokat betakarítani. A Pankotai Állami Gaz-

daságban több, mint háromezer hektáron aratnak. A gabonafeldolgozónál szombaton és vasárnap is tartanak átvételi ügyeletet. Folyamatban van az úgynevezett „Pankotai Vörös” húsmarhafajtának az állami elismerése. Júliusban tartották a Kutató Állomáson a növénynevelők országos találkozóját. A városi párt-végrehajtóbizottság állásfoglalása szerint a Termál Tsz-ben a gazdálkodás menete jó irányba fordult. A vezetőség kezdeményezéseit felvállalja a tagság és ennek az eredményei már látszanak.

A TSZKER a Tiszán a vízi szállítás tartalékainak kihasználására törekszik. Elsősorban arra gondolnak, hogy műtrágyát szállítanak uszályokon, de a szentesi és környéki mezőgazdasági üzemek termelvényeit is el lehet juttatni vízi úton a feldolgozó üzemekhez.

1985

Az aszálykárak az értékesítési nehézségek és a keményebb közgazdasági feltételek között is — összességében — stabil eredményt érnek el a mezőgazdasági nagyüzemek. Ezt demonstrálják a zárszámadási küldöttgyűlések és közgyűlések. Eredményes gazdálkodás színtere Pankota is. Nyugdíjba vonul Szabó László, az Árpád Tsz elnöke és a gazdaság új vezetőjének választják dr. Lóczi Jánost. — Állami Díjjal tüntették ki Geréby Józsefet, a PÁG igazgatóját.

TERMÁLVÍZ HASZNOSÍTÁSA

Jórészt a mezőgazdaság feladatkörébe tartozik a város kül- és belterületén fúrott termálkutak vizének hasznosítása. Az első kút a kórház területén készült 1958-ban. Ezt követően az évtizedek múlásával egyre emelkedett a termálkutak száma és ez ma megközelíti a harmincat. Több, mint húsz termálkutat a mezőgazdasági nagyüzemek hasznosítanak üvegházak, fóliák, szociális épületek, gépműhelyek, állatférőhelyek fűtésére. A Termál Tsz-ben gázenergiával kombinált technológiával szárítják a gabonát, és ennél a műveletnél alkalmazzák a termálenergiát is. Főidényben elfogadható mértékű a termálkutak hasznosítása, viszont az esztendő meghatározott szakaszaiban nagy mennyiségű termálvíz megy pocsékba. Másrészt az a tennivaló is felmerül, hogy az úgynevezett csurgalékvizeket és a szekundervizeket össze kell gyűjteni, hogy ne rongálják a termőtalaj szerkezetét. Ilyen célból épült az Árpád Tsz területén a tározótó. A szakemberek azon is gondolkodnak, hogy a termálkutakat egy átfogó vezetékhálózatba kellene bekapcsolni, mégpedig a városban lévő lakóházak fűtésére. Ennek előfeltétele persze az, hogy a gazdaságos-

sági számítások igazolják az előzetes elképzeléseket a termálkutak fokozottabb hasznosítására.

Újdonságnak számított a termálkút energiájának alkalmazása az iparban. A Budapesti Kontakta Vállalat szentesi gyárának udvarán az elkészült termálkút főleg a műhelyeket, egyéb épületrészeket fűt a vizével és technológiai szerepe is van. Figyelemre méltó az a tény, hogy a kútból — szabályozórendszer segítségével — mindig annyi vizet emelnek ki, amennyire szükség van. Ez már konkrét megelőzése a termálvíz pazarlásának.

A kórházi termálkút vizét 1968-ban gyógyászati kezelésre hivatalosan is alkalmasnak nyilvánították. A volt tisztasági fürdőnek gyógyfürdővé való alakítása nagyjából már megtörtént.

KULTÚRA, MŰVELŐDÉS

A hatvanas évek közepétől a tárgyi feltételek megteremtése áll a helyi és akkoriban még népművelésének nevezett tennivalók centrumában. Indokolja ezt például az, hogy az egyik általános iskolában „kakukkfiókaként” él az ipari szakmunkásképző intézet. A színházterem kiérdemli az „egéristálló” jelzőt, mert annyira elavult és régi. Hasonló állapotban van az Ady Endre utcai művelődési ház, amelyik a maga körülményeivel a „fapados” színvonalat képviseli. Ugyancsak hiányzik a helyi művészek, alkotók számára valamilyen kisebb-nagyobb kiállítóterem.

A lendület, a munka azért nem hagy alább: az amatőr filmklub szentesi témájú, és *első vetítésére készül 1964 szeptemberében*. Az úttörőház tizenhat szakkörrel kezdi az őszi évadot, és megtalálhatók közöttük a galambászok is. A szentesi színjátszók tájelőadásokat tartanak Magyar-tésen, Eperjesen, Nagytőkén és Cserebökényben. *Peczárszky Katalin* vezetésével sikereket ér el a társastáncklub és működik a néptáncsoport is. A TIT programja megfelelő választékot ígér. A helyi gyűjtők kétezer bélyeget sorakoztatnak fel a kiállításukon. A városban megtartott filmankétnak a vendége dr. Ranódy László Kossuth-díjas filmrendező, Nemeskürthy István esztéta és Jancsó Miklós filmrendező. Levetítik a Budapesti tavasz, a Szakadék és az Így jöttem című filmeket.

A szakemberek már előkészítik és tervezik a Marx téri óvodát, a színházterem rekonstrukcióját. Hozzáfognak a Szent Anna utcai óvoda építéséhez. *A tanács művelődési osztálya 1964-ben 40 televíziókészüléket oszt szét az általános iskolák között*. Megtörténik a nagy fordulat: a Munkaügyi Minisztérium levélben közli, hogy megadja a kellő segítséget az új iparitanuló iskola építéséhez.

Ezekben az esztendőekben az emberek az anyagi kultúrára összpontosítanak: bevonul a háztartásokba a kávéfőző, a mosógép, a televíziókészülék és sok helyütt takarékoskodnak az autó megvásárlásának az érdekében. 1965-ben készült kimutatás szerint a városban két és fél ezer a televízió, és több, mint nyolcezer a rádiókészülék-tulajdonosok száma.

A másik kulturális tény: a felügyeleti fórumok közel hat-százezer forintot nyújtanak iskolafelszerelések beszerzésére. A város kulturális életének elevensége más eseményekben is megnyilvánul.

Folyamatban van a tűzkövesi ásatások tudományos feldolgozása, és a múzeumot számos idolplasztikai publikáció hagyja el. Az illetékes minisztérium jóváhagyja a Kosztai-emlékérem alapítását. Az alföldi festőművészet nagy mesterének állandó kiállítása nyílik a múzeumban. A vásárhelyi színvonalversenyen aranyérmet nyert a gimnázium diákszínpadája. Az ifjú zenebarátok hangversenyt rendeznek. A Versengő városok elnevezésű televíziós vetélkedőnek 1965. október 9-én az egyik szereplője Szentés, a másik Hajdúböszörmény. A helybeli amatőrfilmesek olyan összeállításra készülnek, amelyik a felszabadulás idejétől mutatja be a város életét. A televízió-adóállomás elnyeri a Szocialista Állomás címet, ez közvetve utal arra, hogy kiváló műszaki feltételeket teremtenek a közönség számára a televízióműsorok zavartalan nézéséhez. 1965 decemberében lesz hetvenéves Drahos István, az európai hírű szentesi fametszőművész.

A következő esztendő, **1966** egyik jelentős eseménye, hogy április végén felavatják a Közgazdasági Technikum új épületét az Ady Endre utcában. A város többi középiskolájában is tekintélyes számú felnőtt folytatja tanulmányait. A közművelődési intézmények sorában ekkor ötvenezer kötete van a városi könyvtárnak. A levéltár még szinte „lapozatlan történelemkönyv” a kutatók, a szakemberek az érdeklődők számára. Megalakul a tanács-vb mellett a népművelési tanács. A gimnáziumban kiemelt a kémia—fizika tagozat. A KISZ városi bizottságának rendezésében november hónapban tartják meg a helyi Ki mit tud? döntőjét.

1967-ben bezárják a színháztermet, és egyúttal hét és fél millió forintban állapítják meg a rekonstrukció költségeit. Az illetékesek megtárgyalják a helybeli alkotók támogatásának lehetőségeit és elismeréssel nyugtázzák a kórházban továbbá a Kertészeti Kutató Állomáson és a múzeumban születő tudományos eredményeket.

Augusztusban forgatják Szentés határában a cserebökényi részen a Kötelék című új magyar filmet. Szeptemberben tartja a zeneiskolában szerzői estjét Balázs Árpád ugyancsak ebben a hónapban tartják meg a szentesi ifjúsági napokat. A könyvtár, a zeneiskola és az ÉLÍKER Várlalat összefogásával és más szervek támogatásával már ebben az időben kialakul Szentésen a színház- és irodalom-pártoló közönség, s ennek a híre az ország más részeibe is eljut. A szentesi zenei élet közkedvelt és népszerű Miska bácsiját búcsúztatják nyugdíjba vonulása alkalmából. Per-

sze Puruczka Mihály továbbra is aktív résztvevője marad a város kulturális életének.

Pedagóguslakásokat adnak át a Beloiannis utcában 1968-ban. Elkészül a Tanácsköztársasági emlékmű terve. A TIT-nek a taglétszáma ebben az időben nem éri el a száz főt. A városi tanács illetékeseinek az a célkitűzése, hogy a város lépjen ki a kulturális ismeretlenségből, és foglalja el az őt megillető helyét a megyében. 1968 áprilisában jelenik meg először a városi pártbizottság és a tanács havonta ki nyomtatott újságja, a Szentesi Élet. Szegeden a minősítő hangversenyen a *Balázs András* vezette városi szövetkezeti énekkar ezüstkoszorút kap. Szeptemberben az együttesről rádiófelvétel készül. Szentes lesz a központja a kibővített televízió közvetítő láncnak. Francia nyelvű tankönyvet ír *Nagyajtói István*, a gimnázium tanára. A Közgazdasági Technikumban elindítják az egészségügyi tagozatot.

Szentesi Napok elnevezéssel már 1969. februárjában kidolgozzák az őszi kulturális rendezvények tervét. Felújítják a mozi épületét. Márciusban *Darvas József* író találkozik a szentesi közönséggel. *A városba látogat dr. Erdei Ferenc*, a Hazafias Népfrent Országos Tanácsának főtitkára. Több szempontból a sikeres évek közé sorolható 1969: a testkultúrát szolgálja az épülő új, 33 méteres uszoda a ligetben, átadás előtt áll a felújított színházterem, amelyikben 515 ülőhely található és modern, úgynevezett zenekari árok. A színházavatón *Molnár János*, a művelődésügyi miniszter helyettese mond beszédet. Szeptember hónapban felavatják *Kosztá József* Marx téri portréját és a szomszédos utcában az emléktábláját. A múzeum *József Attila* utcai épületében kialakítják a *Drahos-termet*. Novemberben *Örkényi Strasszer István* emlékkiállításra kerül sor. Megjelenik a *Szuronyok árnyékában* címet viselő kiadvány, amelyik világos és szakszerű képet ad történeti szempontból a szentesi munkásmozgalomról.

A következő esztendőnek — 1970 — legnagyobb eseménye az, hogy felavatják a Beloiannis utcában — méghozzá a Szentesi Hetek keretében — a 603-as Ipari Szakmunkásképző Intézetet. Egymást követik a zenei, valamint amatőr filmes rendezvények. A színházban folyamatosan tájolóznak a környező nagyvárosok társulatai. Novemberben *Hegedűs Katalin* személyében új igazgató kerül a múzeum élére.

Nagy lendületet vesz az óvodaépítési akció a városban 1971-ben. Ekkor alakul ki az a gondolat, hogy a Bocskai utca kijelölt épületében berendeznek egy új óvodát. Sor kerül az *Éneklő Rajok I.* országos találkozójára, közel 600 úttörő részvételével, akik az ország legkülönbözőbb vidékeiről érkeznek. Májusban sajtókiállítás nyílik. Októberben ünneplik a szövetkezeti énekkar fennállásának 50. jubileumát, a kórus vezetője, *Balázs András* megkapja a város kitüntetését.

tését, és oklevelet ad át neki *Vaszy* Viktor karmester. Évkönyv jelenik meg a gimnáziumról és megyei pedagógustanácskozásnak ad otthont a város. A diákszínpad sikerrel szerepel a rádióban. Kitüntetik dr. *Páhi* Ferencet, a levéltár igazgatóját munkásságának 50 esztendő jubileumán.

A diákszínpadi vezetők országos találkozóját rendezik Szentesen 1972-ben. Megnyílik *Zsille* Győző festőművész kiállítása. Felhívja magára a figyelmet *Szabics* Ferenc fafaragó. Az esztendő sajátossága, hogy restaurálják a Koszta-festményeket, és jó előjelekkel indul a téli színházi évad. A városban hiányolják az értelmiségi klub meglétét.

A Kontakta szentesi gyárában a pontos felmérés kimutatja, hogy a dolgozók tizenöt százalékának — főleg az idősebb korosztályokat nézve — nincs meg a nyolc általános iskolai végzettsége. A munkásművelődés, valamint a kultúrálódás alapvető feladataihoz tartozik tehát, hogy egyre több dolgozót szervezzenek be a kihelyezett általános iskolai tanfolyamokra. Megszűnőben vannak ebben az időben a tanyai iskolák. A Marx téri Erősáramú Szakközépiskola arra készül, hogy 1974 januárjában felvegye a Pollák Antal nevet. Az iskolában jó hírű rádióklub működik már ekkor, a taglétszám eléri a százhusz főt. Az iskolánál 1985-ben felavatják a névadó Pollák Antal emléktábláját.

Országos honismereti találkozó színhelye a város 1974-ben és ugyancsak ebben az időszakban kerül sor az irodalmi színpadok megyei döntőjére. A Bocskai utcában felavatják a jórészt társadalmi munkával létesített új óvodát. A társadalmi munka értéke hatszázezer forint. Ebben az időben már eléri a kétszázat a városban a társadalmi összefogással kialakított új óvodai férőhelyek száma. Ugyancsak óvodavatóra kerül sor Hékéden, amelyik a ruhagyári asszonyok élet- és munkakörülményeit is segíti.

Bucsány György tanár vezetésével 1975-ben létrejön a szakmunkástanulók színházbaráti klubja, amelyik a Mezőgazdasági Szakmunkásképzőből és a Pollák Antal középiskolából toborozza tagjait. Az egészségügyi kultúra egyik nagy vívmánya, hogy felavatják az új rendelőintézetet február hónapban. Néhány hónappal később megtörténik az új Ifjúsági és Művelődési Ház alapkölététele a Kurca-part kijelölt szakaszán. Megelőzőleg szeptember hónapban újra megrendezik a Szentesi Heteket. Ebben az időben már fogadja a gyermekeket a százszemélyes Marx-téri óvoda.

Országos C. osztályos társastáncversenyt tartanak 1976 áprilisában Szentesen. Bemutatják a Szentestről készült filmhíradót, amelyik az amatőr filmklub munkája. A zenei és színházi életben Szentest a megyében Szeged után emlegetik, és ezt csak megerősítik a Magyar Rádió nyilvános felvételei. Ezeknek a szerkesztője a szentesi születésű *Dorogi* Zsigmond. Az oktatásügy vezetőit új tantermek kialakítása és a gyermekétkeztetés fejlesztése foglalkoztatja. Őszre el-

foglalhatják a középiskolások az újonnan épített háromszáz személyes diákothont. *Átadás előtt áll az új mentőállomás a Sima Ferenc utcában.* A Szentesi Hetek programjában megtaláljuk öt város bélyegkiállítását. Megyei Ki mit tud? vetélkedő van Szentesen, novemberben nyílik a Derkovits-kiállítás. A városi könyvtárban megkezdik az előkészületeket a zenehallgatás lehetőségeinek megteremtésére. A Móricz Zsigmond Művelődési Központban 30 szakkört látogathatnak a fiatalok és a felnőttek.

Kosztá-műmelléklet jelenik meg 1977-ben és ugyancsak kézbe vehetik az érdekeltek a szocialista brigádoknak szánt közművelődési kalauzt. A munkás művelődés újabb eredményeket ért el. Májusban nyílik Szentesen a XII. Dél-alföldi Tárlat. Augusztusban a Kisgalériában tekintheti meg a közönség *Tokácsli Lajosnak* a város festőművészenek a kollekcióját. Az őszi kulturális program jegyében tartják a *Dübörgő csend* című magyar film bemutatóját Szentesen. A Pollák Antal Szakközépiskolában tízéves évfordulóját ünnepli a néprajzi honismereti kör, amelynek vezetője *Zsíros Katalin* tanár.

1977-ben újjáalakul az értelmiségi klub. A tanteremhiány változatlanul nagy gondot jelent. A városi könyvtárban ebben az időszakban már hetvenezer kötetet kínálnak az olvasóknak. A levéltár arról ad tájékoztatást, hogy egyre több tudományos kutató fordul meg náluk.

A hetvenes évek végén a fiatalság körében egyre nagyobb tért hódít a disco. Nemcsak Szentes, hanem egész Csongrád megye lakosságát érinti, hogy hozzáfognak a televízió második programjának sugárzásához, illetve ennek a műszaki feltételein dolgoznak. Sajtótörténeti kiállítás nyílik **1979-ben**, ahol *dr. Novobáczky Sándor*, a szentesi származású és országosan ismert újságíró mond megnyitó beszédet.

A fiatal vasutas lakatosipari szerelők országos szakmai vetélkedőjét tartják Szentesen **1981** márciusában. *Új tanműhelyt avatnak a Kontaktában és a Szabóipari Szövetkezetben.* Az iskolások ellátására vonatkozik, hogy hat konyha gondoskodik a kis- és nagydiákok étkeztetéséről. Sor kerül a Nógrád megyei művészek szentesi kiállítására.

A nyolcvanas évek elején tovább tart a MTESZ tudományos egyesületeinek eredményes munkája, a városban **1982-ben** kilenc egyesület működik. Megrendezik a városban a munkásörség jubileumi kiállítását és az anyag a megye többi városában is szerepel.

1983-ban ünnepli fennállásának 100 éves évfordulóját a levéltár. Az illetékesek kiemelten foglalkoznak a peremkerületi közművelődés megoldásra váró kérdéseivel. *1984 legjelentősebb oktatáspolitikai eseménye, hogy elkészül az új általános iskola a Klauzál utcában.*

1985

Márciustól az Ifjúsági és Művelődési Házban megnyílik a zenés kávéház, továbbá játékautomaták és számítógépek is várják a látogatókat. — Nappali tagozaton technikusképzés indul a Pollák Antal Erősáramú Szakközépiskolában.

VÁROSPOLITIKA

1964

Közel hatezer diák kezdi a tanévet az általános és középiskolákban. Ugyancsak szeptemberi esemény, hogy az amatőr filmklub tagjai megtartják első vetítésüket. A Marx tér fokozatos beépítése miatt új piacot nyitnak a Deák Ferenc utcában. A ruhagyárban új műhelycsarnokot avatnak a szociális létesítményekkel együtt. A zsupszigeti kompváltozatlanul szolgálja a közlekedést a folyó két partja között. A magyartési lakosságot érinti, hogy az autóbusz most már bejár a központba. A tűzkövesi idol tudományos ismertetése Csalog József, az akkori múzeumigazgató nevéhez fűződik. Szeptemberben kezdi meg működését az új üzemanyag-töltő állomás a Lenin úton. Októberben felavatják az alsóréti pártházat. Elkészül a Hámán-lakótelep beépítési terve. A Szegedi Postaigazgatóság közli, hogy a III. ötéves tervidőszak második felében új postaház épül Szentesen.

1965

Újra napirenden van a Kossuth tér rendezése. Februárban elkészül a berki szeszfőzde. Nagyhegyre új transzformátorállomást terveznek. Júniusban ausztráliai vízilabdázók járnak Szentesen. Ugyancsak a város ad otthont az országos belgyógyászati tanácskozásnak. Útnak indítja első exportszállítmányát a Szabó KTSZ. Kidolgozzák a kisipari szövetkezetek kitelepítésének tervét.

1966

Rekonstrukció kezdődik a Baromfifeldolgozó Vállalatnál. Megkezdik a föld alatti villanykábelek elhelyezését a város kijelölt utcáiban. Épül a gépjavító műhely az Árpád Tszben. A tanyai iskolákban még háromszáz gyermek tanul.

Iskolanapokat rendeznek a Petőfi utcai iskolában. Hét-szeres élüzem a Vízmű Vállalat. Rendezik a Kurca-partot. Április végén kerül sor az új Közgazdasági Technikum felavatására, az Ady Endre utcában. Tűzkövesi ásatások befejezésének éve 1966. A múzeumban arra készülnek, hogy 1967-ben újraakertesztesik a Koszta-képeket. Épül a Felszabadulás úti új ÉLÍKER kisáruház. A Tóth József utcában kollégium nyílik a tanyai iskolások részére. Már

ekkor felmerül a Marx téri áruház és a Tolbuchin téri, úgynevezett Kontakta-ház építésének terve, valamint az, hogy az állomás szomszédságában 220 vagonos hűtőházat hoznak létre. Orosháza irányából új elektromos távvezetékét építenek a város részére.

1967

Megkezdik az új Ipari Szakmunkásképző Intézet építését. A város országgyűlési képviselője *Patai Sz. Sándorné*. Fejlődésnek indul a Kertészeti Kutató Állomás. Szülővárosába látogat a berlini olimpia ezüstérmes birkózója, dr. *Papp László*. Előkészítik a színházterem rekonstrukcióját. A földművesszövetkezet könyvesboltja országosan első helyet szerez a forgalmazás eredménye alapján. Ismét megválasztják tanácselnöknek *Nagy Györgyöt*. A Kontakta gyárában azt szorgalmazzák, hogy a bérek közelítsenek a budapesti vállalatéhoz. Fejlődik a kapcsolat a szentesi és a zentai levéltár között. 1967 nyarán elkészül a Vérellátó Állomás és augusztusban a víztorony. Befejezés előtt áll a kenyérgyár rekonstrukciója. Szolgáltatási probléma, hogy a városban egyelőre nem javítanak hűtőszekrényt. Már második éve működik a kórházban a balesetsebészeti osztály. Országos híri vezetője ma is dr. *Badó Zoltán*.

Augusztusban Kötélék címmel új magyar filmet forgatnak. A hetven főnyi stáb Cserebökényen dolgozik. A film rendezője *Máriássy Félix*, operatőr *Tóth János*, a két főszereplő *Váradi Hédi* és *Nagy Attila*. Egy cserebökényi juhász, *Bellér József* is feladatot kap a filmben. Augusztusban megalakul a termelőszövetkezetek területi szövetsége, titkára *Gál Sándor*. *Balázs Árpád* szerzői estet tart a városban.

1968

Épül az autószerviz, a hűtőház. A Kontakta dolgozói az új épületekben és műhelyekben, csarnokokban kapnak helyet. Több tsz — közte a szentesi Május 1 — összefogásával épül Fábiansebestyénben a SERTÖV telepe. A kibővített televíziós közvetítőlánc központja lesz Szentes. Megkezdődik az egészségügyi káderek képzése a Közgazdasági Szakközépiskolában. Újabb ötszáz lakóházhoz vezetik el az ivóvizet Felsőpárton. Malomipari gépekhez fontos alkatrészeket állítanak elő az Erőtakarmány-gyárban. Egy kimutatásból olvasható, hogy Szentesen az elmúlt két év alatt nyolcszáz új dolgozó állt munkába.

1969

Mivel az elmúlt évben gyógyvízzé nyilvánították a kórházi termálkút kincsét, előtérbe került a fokozottabb hasznosítás kérdése. Bontják Kossuth téren a Harris-házat. A kilenc befutott pályamű közül első díjat nyert *Novák István* és feleségének terve. Az új épület közel huszonnegy

méter magas lesz. *Darvas* József író találkozik a szentesi közönséggel. Először élüzem a posta, ugyanezt a címet tizenhatodik alkalommal nyeri el a baromfifeldolgozó. Nagyön sokan vesznek részt a május 1-i felvonuláson. A vezetékes gázprogram megvalósítása érdekében gázátadó állomás épül. Megkezdik az új úszómedence építését a ligetben. Átadás előtt a felújított színházterem. Augusztusban avatják a Marx téri új áruházat. A Magyar Rádió nyílvános műsort ad, szerkesztője *Dorogi* Zsigmond. Megnyílik októberben *Drahos* István emlékszobája. A Kutató Állomáson országos virágkertészeti találkozót tartanak. A városrészek, a kerületek közötti különbségek megszüntetéséért szólnak fel a tanácsülésen és szóvá teszik, hogy „csatatér” a főutca. Előkészületek történnek az öregek napközi otthonának kialakítására. A város orvostudományi ankétok színhelye. Galvánüzemmel bővül a Kontakta. Megjelenik a Szentes 25 éve című kiadvány.

1970

Az illetékesek megállapítják, hogy úgymond felsőbb osztályban gazdálkodnak a szentesi termelőszövetkezetek. A város területén 12 termálkút adja a meleg vizet. A város ebben az esztendőben 91 millió forintból gazdálkodik. A korábbi időszakot figyelembe véve az egy lakosra jutó társadalmi munka értékével nem teljesen elégedettek. Új motorvonat közlekedik a szentesi térségben. A belvív megrongál 150 lakóházat. Országos-amatőrfilm bemutatót rendeznek márciusban. A nyári időszakra elkészül a kisiparosok székháza. A város lakossága egyemberként segít az árvízveszély miatt Makóról idetelepült embereken. Június 4-én a vonatok visszaindultak Makó térségébe és vitték magukkal a családokat. Július 1-én került sor a főtéri új hatemeletes épület alapkölétételére. Októberben van a városi pártterkezetlet. Átadják a 900 vagonos silót. Kitüntetik a társadalmi munka élenjáró aktivistáit.

1971

Sportbolt nyílik a Petőfi utcában. Egyszerre rosszak az utak a városban — olvashatjuk az újságok hasábjain. Felavatják Csallány Gábor emléktábláját a múzeum épületénél. A Szegedi Nemzeti Színház tájelőadást tart májusban Szentesen. Elkészül az öregek napközi otthona. Próbüzemelés folyik a Kontakta-gyár galvánrészlegében. Szeptemberben könnyűbúvárklub alakul. A kibontakozó óvodaeépítési akció keretében a Bocskai utcában szemelnek ki egy lakóházat erre a célra. Novemberben ünnepli fennállásának 10. évfordulóját az Erőtakarmány-gyár. Megalakul a város első lakásszövetkeze.

1972

Új gyermekorvosi körzeteket alakítanak ki a városban. Májusban jubileumi ünnepség van a Vízműnél a Vállalat 20 éves fennállása alkalmából. Új típusú közúti pótkocsik készülnek a Hódgép helyi gyáregységében. A Kontaktagyár „Petőfi” szocialista brigádja nagyszabású társadalmi akciót indít „Tízezer munkanap Szentesért” elnevezéssel. Felavatják a Kontakta új sporttelepét. Megkezdődik a termelés az új Téglagyárban. Naponta 350 mázsa műjeget gyártanak a MÉK-telepén. Megalakul a Honismereti Bizottság. Gyógyvízzel kezelik a reumatikus bántalmakkal küzdő járóbetegeket. Újra visszakérül az OB—I-be a vízilabdacsapat. Októberben elkészül az ATI Gépjárműjavító Telepe a Lenin úton. Augusztusban rendezik — vízilabdacsapatok részvételével — a Nemzetközi Ifjúsági Barátsági Versenyt. Felavatják az új orvosotthont a kórházban. Megkezdik a vevők kiszolgálását a felsőparti háztartási olajkútnál.

1973

Tervezik a mentőállomás, valamint a vasúti új szociális épület létrehozását. Folyznak az új orvosi rendelőintézet kivitelezési munkái. Aszfaltkeverő telep létesül Berekháton. Megerősítik a televízió adótornyát. A felépült új főtéri épület földszintjén sorban nyílnak az új üzletek. Megkezdik a város első toronyházának építését az ÉLIKER főutcai áruházával szemben. A Hódgép gyáregységéből indul el az „Új óvodát Szentesnek” elnevezésű társadalmi akció.

1974

Dr. *BacsKay* Jenő után a kórház új igazgatója dr. *Bod Péter*. Februárban országos honismereti tanácskozást tartanak Szentesen. Áprilisban van a vajdasági magyar írók estje és az országos amatőrfilm-fesztivál. Elhunyt dr. *Bajomi Sándor*, a városi tanács volt elnöke. Épül a szolgáltatóház a főutcán. Felavatják a Bocskai utcai óvodát. A városi tanácsülésen arról vitatkoznak, hogy milyen legyen az új címer.

1975

Gepida harcosok csontjaira bukkannak a Kossuth és a Petőfi utca sarkán lévő és átalakítandó patika pincéje alatt. A régészek az V—VI. század fordulójára teszik a leletet az időmeghatározás keretében. Befejezés előtt áll a Kurcparti hőközpont, amelyik a középületek fűtéséről gondoskodik majd. Ősszel megkezdődnek a Kulturális Hetek, s ezen belül nagy sikere van a Honismereti Napoknak. A ruhagyárban európai mértékkel mérve is rövid idő alatt készül el egy munkásöltöny. Kontakta SE néven új sportegyesület alakul. A nyugdíjasok klubjának a taglétszáma

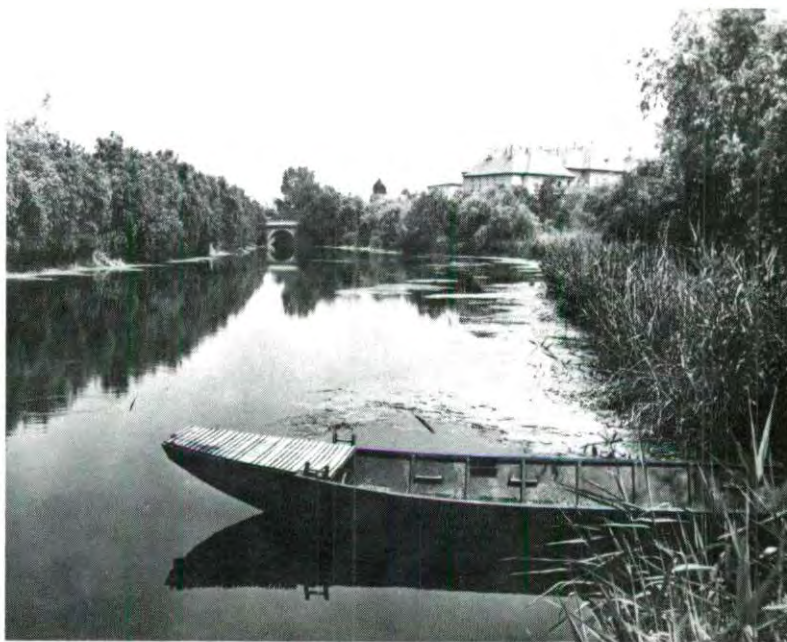
ötszáz fő. Októberben kerül sor az új Ifjúsági és Művelődési Ház ünnepélyes alapkövetételére. Kiadják Szentes város bibliográfiáját. Felmérés készül, hogy 1970 és 1975 között társadalmi munkával 306 új óvodai férőhellyel gyarapodott a város. A Marx téri százszemélyes óvodával együtt az államilag létesített férőhelyek száma 160. Az összes óvodai férőhely 1034. A Kunszentmártonra vezető úton elkészül a Veker-csatornát átívelő új híd. Decemberben nagy tűz pusztít a televízió adótornyában.

1976

Új lámpasor építése kezdődik a Lenin úton. Folyamatban van az új mentőállomás kivitelezése. Autósbolt nyílik az AFIT-telepen. Folytatódik a Kurca-parti sétány kialakítása. Fénysorompós utat adnak át a város keleti részén, a két temető között. Megnyílik ősszel a Háziipari Szövetkezet népművészeti boltja, az Ady Endre utcában. Bevezetik a konténeres szemétszállítást és hozzáfognak a korábbi szemétgyűjtő kukák kicseréléséhez. Újrafestik a televízió adótornyát. A Kontakta-gyár kihelyezett telepet létesít Tömörkényen. Társadalmi munkával segítik a Lenin utcai óvoda megteremtését. Benépesül a háromszáz személyes, négyemeletes középiskolai diákotthon. Átáll a 10-es csatornára a televízió. Újabb termáلكutat fúrnak a kórház területén. Díszpolgár-kitüntetést kap dr. *Bugyi István* és *Török János*.

1977

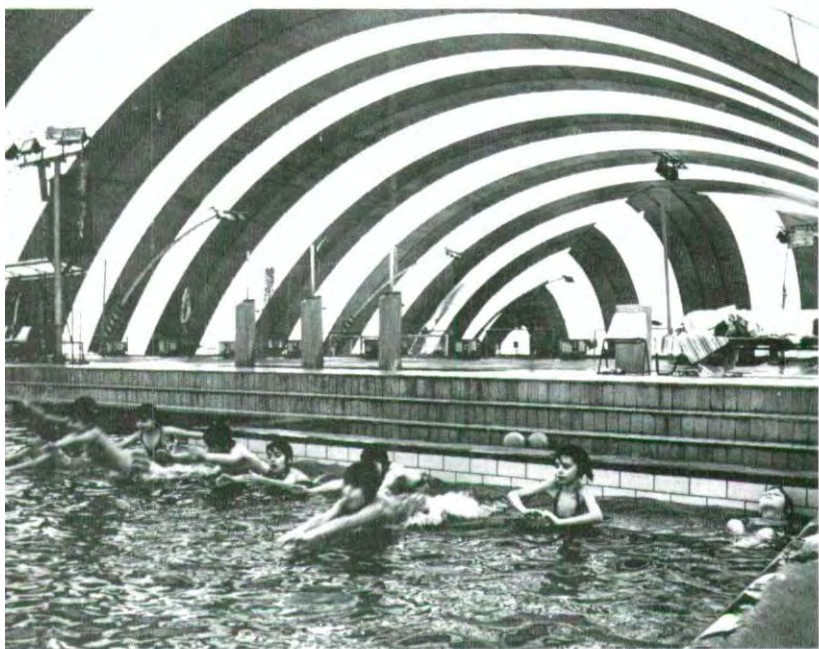
Több, mint huszonöt millió forint a társadalmi munkák idei terve, és középpontban állnak a gyermekintézmények. Újra beszélnek a városban a gerleártalomról — arról, hogy a gerleké bepíszkítják a ligetet és a Kossuth teret. A tanács művelődési osztályának kiadásában térkép jelenik meg a városról. A főtéri csomópontnál elhelyezik a forgalmi irányító jelzőlámpákat. Áprilisban felavatják a közel 400 négyzetméter alapterületű új OTP-székházat. Májusban Szentesen nyílik meg a XII. Dél-alföldi Tárlat. Készenléti vradószolgálat van a Kontakta-gyárban. Megnyílik az Expressz Ifjúsági és Diákutazási Iroda. Szeptemberben tartják Szentesen a kórházigazgatók országos találkozóját. Novemberben felavatják az új óvodát a Hámán-lakótelepen. A piacon bevezetik az asztalokról történő árusítást. A tisztasági fürdőnél kezd kialakulni a vízgyógyászati részleg. Befejezés előtt a téglagyári rekonstrukció. Sok nézője van a nemzetközi társastáncversenynek. URH-adásban sugározzák Szentes térségében a Kossuth és a Petőfi Rádió műsorát.

Kurcái látkép

Az Eszperantó-híd

Fedett uszoda

Sportmérkőzés

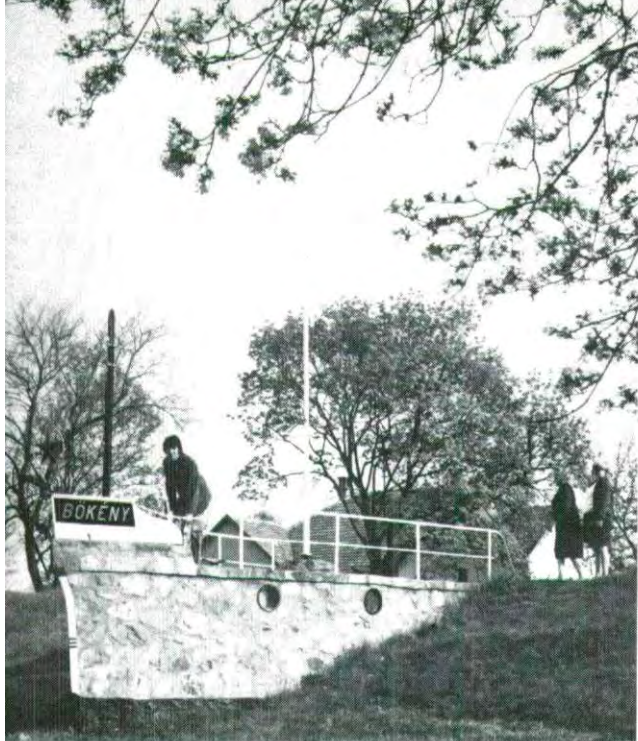

Üdülőházak a strandon

Horgászok a Veker partján

Kőhajó a magyartési határban

Csónakház a Tiszán

Tucatnyi pálya van a tenisz-stadionban

Vízisíző a Tiszán

Szedik a szegfűt a Termál Tsz virágkertészetében

SKÁLA Áruház a Marx téren

Az ÉLÍKER központja és ABC áruháza

Üvegfalú irodából irányítják a forgalmat az autóbusz állomáson*

Autójavítás a Lenin úti telepen

1978

Korszerűsítik a fűtési berendezést a színházteremben. Megkezdődnek az előkészületek a televízió 2-es műsorának sugárzására. Folytatódik a vízmérő órák telepítése a lakóházak udvaraiban. Felavatják a Klauzál utcában a III. kerületi pártszékházat. Kiváló Főnökség címet nyeri el a MÁV szentesi építési főnöksége. Májusban országos urológiai tanácskozást rendeznek Szentesen. Ismertté válik *Vaczkó István* mérnök 600 ezer forintot érő újítása, amely lerövidíti a mozdonyok javítási idejét. Május végén pártbizottság alakul a Kontakta-gyárban. A KIOSZ megkezdí a lakossági ügyfélszolgálatát. Női ifjúsági sakkbajnokság rendezője a város. Júliusban beszakad az úttest a Petőfi utcában. Augusztusban új gyógyszerterát adnak át a Klauzál utcában. A MÁV vontatási főnökség szeptemberben ünnepli fennállásának 50. éves jubileumát. 80. születésnapján októberben köszöntik *Török Jánost*, a munkásmozgalom kiemelkedő szentesi alakját. Korszerűsítik a szociális otthont. A diákszínpad 25 éves jubileumát ünnepli.

1979

Lehman Béla helyére lép a Kontakta-gyárban az új igazgató, *Deli Pál*, aki megelőzőleg a Metripond műszaki igazgatója volt. Elismerésben részesül *Bíró Ferenc*, a könyvesbolt vezetője, aki 30 éve dolgozik a szakmában. A könyvesbolt 1978-ban közel 8 milliós forgalmat bonyolított le. Felavatják az új kereskedelmi, oktatási kabinetet a Marx téri áruháznál. Áprilisban van a középiskolás amatőrfilmek országos találkozója. Új vasúzet nyílik a Marx téren. Felújítják a Petőfi Szálló homlokzatát. A tisztasági fürdőben létrejön a vízgyógyászati részleg. A szervezeti és egyéb jellenű változásnak a kifejezője az, hogy kialakítják a szentesi vasúti körzeti üzemfőnökséget. A Kontakta-gyár és a Hódgép gyáregység brigádjai társadalmi munkával segítik a kórház-balesetsebészeti osztályának működését. Az alkotmány 30 éves jubileumára a Kontakta-gyár csapatzászlót adományoz a helyőrség egyik alakulatának. Szeptemberben sajtótörténeti kiállítás nyílt, ahol beszédet mondott dr. *Novobáczky Sándor*. Új mérőtermet adnak át a Pollák Antal Erőssáramú Szakközépiskolában. A televízió 2-es műsorának sugárzása megkezdődik Szentes és a megye térségében. Elkészül az egymilliomodik üzemanyaghordó a Fémtechnika Vállalat szentesi gyáregységében. Itt 1979-ben 76 ezer fémhordót gyártottak. A decemberi tanácsülésen elhangzik, hogy 1980-ban 209 millió forintból gazdálkodik a város.

1980

Egyesül a vásárhelyi és a szentesi Cipőipari Szövetkezet. Februárban tartják a városi pártértekezletet. Az áprilisi

gyűlésen a 11. számú kerületbe *Mag Pál* került országgyűlési képviselőnek. Létrejön a sárkányrepülő klub. Önálló urológiai osztály előkészületei a kórházban. Finishez érkezik a berekháti putrik felszámolása. Májusban Szentesen vendégszerepel a szabadkai gyermekszínház. Ennek az évnél a nyarán gyakran kifogásolják a városban a kenyér minőségét. Szeptemberben elkészül a Hámán Kató lakótelepi iskola a tornaterem kivételével. Megkezdí munkáját a közel ötvenszemélyes újabb bölcsőde a Tóth József utcában. Szeptemberben megalakul az áfész iskolaszövetkezete a Petőfi Sándor Általános Iskolában. Ugyancsak létrehozzák a baromfitenyésztők gazdasági társaságát a helyi vállalat irányításával. A jogászközgyűlés ismételten dr. *Molnár László*t választja elnöknek. Dr. *Bakó Károly* helytörténeti kutatásai: 300 esztendőre becsüli a középiskolai szintű oktatás múltját a városban. Újítások születnek a kórház balesetsebészeti osztályán és előkészületben van dr. *Tari Gábor* sebész főorvos és *Hári László* esztergályos közös találmánya, a kézsebészeti műtőasztal. Szentes város fejlesztéséért kitüntetést kapja a Vízmű SK vízilabda-szakosztálya, a Népköztársasági Kupában megszerzett első helyért.

1981

Felerősödnek a magánereőből történő építkezések. Tervezik a vasútállomás épületének rekonstrukcióját. A hagyományokhoz híven aktív a népfront városkörzeti munkája. Áprilistól kialakítják a fogászati körzeteket. Elhunyt dr. *Bugyi István* sebészprofesszor. Új gyaloghíd építése kezdődik a Kurcán az úttörőházzal szemben. *Farkas Bertalan*, az első magyar úrhajós Szentesre látogat. A kórházban beállítják a CB-rádió alkalmazásán alapuló információs rendszert. Júliusban tartják a kórház fennállásának centenáriumi ünnepségét. Dr. *Schultheisz Emil* egészségügyi miniszter mond beszédet. Újfajta érdekeltségi rendszer bevezetésére készülnek a Felszabadulás Tsz-ben. Új tanműhely épül a Kontaktában. Túl van a kísérleti próbákon a vízfüggönyös kertészeti fóliablokk.

Novemberben *Pulai Árpád* miniszter jelenlétében avatják fel az új közúti Tisza-hidat.

1982

70. születésnapján köszöntik *Patai Sz. Sándornét*, a Baromfifeldolgozó Vállalat volt igazgatóját, a város országgyűlési képviselőjét a munkásmozgalom kiemelkedő helyi harcosát. Elkészül az új siló Berekháton. Újabb anyagokkal, eszközökkel bővül a kialakuló Vízügyi Múzeum, a volt tiszai szivattyútelepen. Novemberben kerül sor az új autóbusz-pályaudvar felavatására. Átadják az új tanműhelyt a Kontakta-gyárban.

1983

Márciusban felavatják Árvai Bálint síremlékét. Megalakul a középiskolai áfész-szövetkezet a gimnáziumban. Áprilisban Állami Díjjal tüntetik ki a nagyüzemi kertészet szentesi úttörőjét, Szabó Lászlót, az Árpád Tsz elnökét. A kórház halottját, dr. Udvardy Lászlót gyászolja. Augusztusban felavatják a Magyar Nemzeti Bank új épületét a Kossuth utcán. Fennállásának 100 éves évfordulóját ünnepli a volt megyeháza épületében a helyi levéltár. Elismerésben részesül Bácskai Mihály, a Horváth Mihály Gimnázium igazgatója nevelői—oktatói munkájáért és azért, hogy kiemelkedő eredményt ért el az öntevékeny színjátszó mozgalomban.

1984

Folytatódik a tanyavillamosítási program a Mentetterén. A korábbi és a folyamatos adományok révén jelentős összeg áll rendelkezésre az öregek újabb napközi otthonának kialakítására a Kisérben. Bevált a mikroprocesszoros diszpécsterszolgálat a Vízmű Vállalatnál. A berendezés a város vízellátását koordinálja. Új híd épül a Kurcán a Rosenberg utca folytatásában. Fennállásának 125. évfordulóját ünnepli a Horváth Mihály Gimnázium. A szocialista brigádmozgalom aktuális kérdéseiről tárgyal a városi párt-végrehajtóbizottság. Kertészeti kisáruház és új vetőmagbolt nyílik. Nyolevanadik születésnapja alkalmából köszöntötték Gál Sándornét, a munkásmozgalom harcosát, aki birtokosa a Szocialista Hazáért Érdemrendnek. Új üzemcsarnokot avatnak az Asztalos és Vasipari Kisszövetkezetben. A „lerongyolódott” műanyag sátrat alumíniumból készült tetőre cserélik ki az autóbusz-pályaudvarnál. Szélesítik és újraburkolják a szentes—vásárhelyi országút kijelölt szakaszát. Átadják az autóklub új műszaki bázisát, a Villogó és a Sopron utca sarkán. Növénynemesítők országos találkozóját rendezik augusztusban a Kutató Állomáson. Új felnőtt orvosi körzet kezdi meg működését a József Attila utcai épületben. Szeptemberben elhunyt Holman András, a Háziipari Szövetkezet elnöke. Művelőszolgálat indul a kórházban. Új helyére költözik a könyvtár a Tolbucin térről, a bank volt Kossuth téri helyiségeibe.

A város felszabadulásának 40. jubileumi ünnepeire öttagú szovjet delegáció érkezik Szentesre. Megkapják a város kitüntetését: személyesen vettek részt a város felszabadításáért folyó harcokban.

1985

A társadalmi munkák előterében két új tornaterem és egy óvoda építése áll. Ebben az évben adják át a város Kisér nevű részében az öregek újabb napközi otthonát, valamint hozzáfognak az új kereskedelmi kisáruház építésé-

hez. — A Kossuth téren megnyitja kirendeltségét a szegvári takarékszövetkezet — a Petőfi Szálloda előtt a posta felszereli az első olyan nyilvános telefonfülkét, ahol távhívásos készülék segítségével az ország bármelyik részével lehet összeköttetést teremteni. — Jubileumi ünnepséget tart a szentesi televízió-adóállomás, valamint a műszaki felügyelőség kollektívája abból az alkalomból, hogy 25 évvel ezelőtt kezdték meg a műsorok rendszeres sugárzását. A város 94 millió forint értékű társadalmi munkával első a megyei településfejlesztési versenyben. A Hazafias Népfront Országos Tanácsának zászlaját is elnyeri. Gyűjtés indul a vesekő-eltávolító készülék megszerzésére. A televízió is bemutatja dr. *Tóth* Csaba főorvos urológiai kezdeményezését. Felavatják a Kisériben a kiséruházat.

FÜGGELÉK

Két dolgozatot közünk, mivel azon kevés munkák közé tartoznak, amelyek átfogó szemléletre törekednek. Bizonynal megállapításaik helyenként pontatlanok, és némely megítélésükkel talán nem találkozik az egyetértésünk. Az egyes tévesnek, vagy megalapozatlannak tűnő kijelentésektől függetlenül vitathatatlan színvonalat és értéket képviselnek. Ezért is illenek városismertető kiadványunkba. Főleg azok érdeklődésére számíthat a következő két dolgozat, akik egy-egy részterületről mélyebb és elemzőbb információhoz és állásfoglaláshoz szeretnének jutni.

A KÉPVISELŐTESTÜLET MŰKÖDÉSE 1872 ÉS 1944 KÖZÖTT

Schneider Miklós, a fiatalon elhunyt levéltáros írja Szent-
tes rendezett tanácsú város képviselőtestülete (1872—1944)
című átfogó tanulmányában:

Vitathatatlan, hogy a fejlődés egyik fontos mozgatójává lett a megyeszékhellyé alakulás, amely 1883-ban egy több évszázados vitát zárt le (legalábbis egy időre). Tökéletesen azonban nem sikerült megvalósítani. De jure megyeszékhely lett a város, de jelentéktelen voltánál fogva, valamint amiatt, hogy egyes fontos hivatalok nem kerültek a városba, megyeszékhelyi funkciót teljes mértékben sosem töltött be...

S bár igaz, hogy a kapitalista fejlődés általában közelebb hozta a falut a városhoz, a vidéket a központhoz, a lassan fejlődő, sőt megtorpanó vidéki városok — így köztük Szent-
es — lakóiban sok nosztalgia élt a főváros iránt. „A szegénységben, szürke egyhangúságban vergődő értelmiségiek, kispolgárok, a birtokot vesztett, dologtalan hivatalos betöltő dzsentrik vágyódása a színesebb élet után ritkán vált a helyi kulturális felemelkedés erőteljes tényezőjévé, tivornyázásban élték ki magukat a vérmesebbek, kiábrán-

dult szenvedőkké váltak az értelmesebbek, de szívük mélyén sokukban élt ott a gyűlöletet fakasztó irigység a gyors fejlődésével szerintük elidegenedő Pest iránt. Sajátos konzervatív antikapitalizmus bontakozott ki köreikben.”

Mint majd látni fogjuk a továbbiakban, ez a mentalitás a képviselőtestület munkájában elsősorban korlátolt, betűragó formalizmus alakjában jelentkezett, melynek a kisszerűség álcázása lett volna a feladata, azt hangsúlyozva, hogy lám, mi is vagyunk olyan hivatalosak és nagyvonalúak, mint bármelyik más nagy város, vagy akár Budapest vezető testülete. S hogy a fentiek nem a dolgok utólagos, külső értékeléséből eredő megállapítások, azt világosan mutatja a város 1928-ban megjelent monográfiájának néhány sora is, mely leszögezi, hogy Szentes mai társadalmát a puritánság, büszkeség, a maga mesgyéje mögé vonuló meglegedett nemtörődomség jellemzi, hozzátevé még, hogy a „kulturális célok megvalósítására nem sokat gondol a város lakosságának mintegy 80 százaléka.” Ez a mentalitás a forrása különben annak a gondolkodásmódnak, mely annyira jellegzetes a szentesiekre, hogy az minden idegennek szembeszökő, s amely a maga kisszerűségét azzal takarja, hogy érdemén felül értékeli saját alkotásait és ezzel nemegyszer az egészséges fejlődés gátjává válik.

Tárgyalt időszakunk jegyzőkönyvi anyagában lépten-nyomon találkozunk a legkülönbözőbb öndicsérő jellegű megállapításokkal, melyek mind azt hirdetik fennen, hogy milyen nagy és jelentős alkotásokat hozott létre a város vezetősége, milyen virágzó és fejlett város Szentes, pedig ha elmentek volna a szomszédba, más városokba, rá kellett volna döbbernük, hogy bizony mind városképi, mind kulturális és szociális intézmények vonatkozásában bizony még nagyon sok a kívánnivaló. De az önelégültséget a legnehezebb meggyőzni álláspontjának tarthatatlanságáról. Így a városi képviselőtestület közel háromnegyed évszázados működésének története során nem annyira a nagy alkotások megszületésének lehetünk tanúi, nem azt fogjuk látni, milyen komoly kezdeményezések, milyen jelentős összefogások szolgáltak alapul a legkülönbélebb intézmények létrehozásához, hanem inkább az fog szemünk elé tárulni, hogy milyen széthúzó erők, milyen hátsó tényezők húzták-halasztották az egészséges kibontakozást, és milyen szűklátókörűség, önteltség és korrupt gondolkodás akadályozta a városfejlesztés adott lehetőségeinek kihasználását...

A képviselőtestület összetétele

Az 1871: XVIII. tc., illetve az ezt kiegészítő és részben módosító 1886: XXII. tc. rendelkezései egy olyan képviselői szerv létrejöttét tették lehetővé, amely tág teret en-

gedett annak, hogy a nagytőke és a nagybirtok képviselői egyre nagyobb szerepet kaphassanak a városok, ill. községek sorának irányításában. Az a tény, hogy az úgynevezett virilisek, vagyis a legtöbb adó adót fizetők a képviselőtestület taglétszámának a felét tették ki, azt eredményezte, hogy a város akarati szerve, amely az önkormányzatot gyakorolta, a város vagyonos polgárainak fórumává vált, mint ezt majd a továbbiakban részleteiben látni fogjuk.

Az említett törvények idevonatkozó rendelkezései szerint a képviselőtestületet a virilis és választott tagok, valamint a megjelölt városi tisztviselők alkotják. Szentés város esetében a képviselőtestület virilis és választott tagjainak száma 200 volt. Az 1929. évi XXX. tc. rendelkezései annyi változást hoztak, hogy ez a szám 80-ra csökkent. Ettől eltekintve más jelentős változást nem jelentettek a képviselőtestület működésében. Igaz, a tanács megszüntetésének az addigiaknál nagyobb feladatokat kellett volna hárítania a képviselőtestületre, a gyakorlat azonban azt mutatta, hogy a tanács korábbi véleményező, illetve előterjesztő funkcióját a polgármester és az egyes tanácsnokok vették át, és el is látták olyannyira, hogy a képviselőtestületnek még annyi szerepe sem maradt, mint korábban: jóformán csak hozzászólhatott a kérdésekhez és szavazhatott, ha ez szükségesnek mutatkozott. Ennek következtében a képviselőtestület működésének tárgyalt időszakában az utolsó 15 év folyamán lényegesen csökkent a beleszólási lehetősége a város ügyeinek a vitelébe. A képviselőtestület tagságának a fele tehát a legtöbb adót fizetők sorából került ki. Ennek az intézkedésnek egyébként az elvi alapja az volt, hogy „méltányos dolog a köz ügyeinek intézésében helyet engedni azoknak, akik annak terheihez a legnagyobb mértékben járulnak hozzá.” Ez az indoklás első látszatra talán elfogadhatónak is tűnik, valójában azonban a kapitalista társadalomnak azt a jellemző vonását takarja, mely szerint az egyén súlyának, cselekvőképességének mérvét (így például választójogosultságát is) vagyoni helyzete szabja meg. A legtöbb adót fizetők jegyzékét egyébként az adóhivatal állította össze évente, a föld-, házadó, községi pótagó, valamint az általános kereseti és az alkalmazottak kereseti adója együttes összegének figyelembe vételével. Ebből a jegyzékből az első 100 (illetve 1929-től az első 40) személyt jelölte ki a képviselőtestület a következő évre virilisekül.

A képviselőtestület másik fő csoportját a választott képviselők tették ki. A választás módját is a fent említett törvények szabályozták. A választás tette volna lehetővé, hogy a lakosság képviselőiben olyanok is bekerülhessenek a képviselőtestületbe, akiknek ez vagyoni helyzetük alapján nem lett volna lehetséges. Szentés esetében ez sokszor így is történt. Talán a legszembeeszkőbb ebben a vonatko-

zásban az 1929. decemberi képviselőtestületi választás, melyen indulhattak a Szociáldemokrata Párt képviselői is. Elsősorban a lakosság jelentős százalékát kitevő földmunkásság határozott fellépésének, de nem utolsósorban a párt hatásos szervező munkájának eredményeképpen a város öt választókerülete közül háromban az SZDP képviselői szerezték meg a többséget; igaz, hogy közülük nem egy csak alkalmilag csatlakozott a szocialistákhoz, mégis ez a választás azt eredményezte, hogy a földmunkás lakosság érdekeinek néhány képviselője is bekerülhetett a képviselőtestületbe.

Más esetben azonban inkább az történt, hogy a választás olyan egyéneknek a képviselők sorában való visszatartására szolgált, akik korábban jó szolgálatot tettek az uralmon levő pártnak, vagy bizalmas emberei voltak a polgármesternek, de a szükségesnél alacsonyabb adóösszegük miatt a virilisek között nem szerepelhettek.

Ugyanez mondható el azokról az egyénekről is, akik sem virilisként nem jöhettek számításba, sem megválasztásuk nem látszott lehetségesnek. Az ilyenek előtt még mindig nyitva volt az út: elnyerhették, illetve vállalhatták valamely virilis joggal rendelkező asszony, vagy jogi személy képviseletét, illetve megbízatását. Tulajdonképpen azt mondhatjuk, hogy ez volt a negyedik jogcím a képviselőtestületbe való bekerülésre . . .

A virilis-tisztviselő blokknak a választottakkal szemben megnyilvánuló egységes és legtöbb esetben elutasító magatartása különös élességgel mutatkozott meg az 1929 utáni időszakban, amikor az indítványok és interpellációk nagy részét kezdeményező szociáldemokrata képviselők az esetek legnagyobb részében letorkolást voltak kénytelenek elszenvedni akár a polgármestertől, akár a virilisek doyenjétől, aki mint egykori főispán és felsőházi tag nagy tekintélynek örvendett a képviselőtestületben.

Ami egyébként a választott képviselők aktivitását illeti, a virilisekhez hasonlóan itt is a képviselőtestületben eltöltött időt, valamint a bizottsági tagként való működést, mint az aktivitás feltételezhető jelét véve alapul, megállapíthatjuk, hogy az időszak 469 választott képviselőjéből aktívnak mondható (vagyis olyan, aki több cikluson át szerepelt, vagy csak egy ciklusban, de akkor részt vett bizottsági munkában) 334 fő, az inaktívak sorába viszont (akik csak egy ciklusra kerültek be a képviselőtestületbe és ott bizottsági szerepet nem vállaltak), 135 főt számíthatunk.

A fentieket vizsgálva úgy tűnik, hogy a választottak aktivitása erősebb a virilisekéénél: hiszen még 621 virilisből 341 fő, tehát kb. 55 százalék nevezhető aktívnak, addig a 469 választott képviselőből 334 fő, tehát kb. 71 százalék sorolható az aktívak közé. Ez a számadat némileg megtévesztő, és abból adódik, hogy főként az 1872—1900 közötti

időben néhány kevésbé fontos, de nagy létszámú (így például szegényügyi) bizottságba zömmel választott képviselőket jelöltek, és ez emeli meg az aktívák számát. Ennek okát az eddig feltárt anyag alapján nem lehet egyértelműen megállapítani, feltehető, hogy a választott képviselők mellőzésének esetleg felmerülő kifogását volt hivatva cáfolni.

A képviselőtestület összetételének vizsgálatánál feltétlenül ki kell térnünk arra a kérdésre is, hogy vajon a képviselők foglalkozási összetételükben illetve társadalmi hovatartozásuk szerinti számarányukban mennyire reprezentálták a város lakosságát. A kérdés sokoldalú elemzésére ezúttal nem került sor, csak néhány számadat feltárása történt meg. Ezek is elegendőek azonban arra, hogy nagy vonalakban érzékeltessék a helyzetet.

A város lakossága a század elején alig valamivel volt felül a 31 ezren. Ez a szám lényegében máig sem változott döntő mértékben (az 1930-as évek végére 33 ezer fölé emelkedett, majd a felszabadulás után visszaesett 30 ezerre). A lakosságból mezőgazdasággal, illetve kertészettel foglalkozott 16 ezer fő, tehát több, mint 50 százalék. Az ipar körében dolgozott 2636 fő, ezek eltartott családtagjaikkal együtt 5981 főt tettek ki, tehát a lakosságnak kb. 20 százalékát. A harmadik legnépesebb réteg a napszámosok és házicselédéké: 4467 fő, a lakosságnak 14 százaléka. Ez a számarány a század első felében lényegében nem változott. A képviselőtestületi tagok foglalkozására vonatkozóan adatok sajnos csak hiányosan állnak rendelkezésünkre, de jól érzékelteti a képviselőtestület vezető rétegének, a viriliseknek foglalkozási számarányát az alábbi kimutatás. Az 1983. évi virilisek közül:

értelmiségi-tisztviselő	
ügyvéd	
közjegyző	
orvos	19 fő
mérnök	
pap	
gyógyszerész	
földbirtokos	12 fő
katonatiszt	1
kereskedő	8
	40 fő

Elképzelhető, hogy a mezőgazdasággal foglalkozók, kiknek zöme a 0—15 holdas törpe-, illetve kisbirtokosokból került ki, milyen képviselőket nyertek a fent vázolt virili-

sekben. Így a lakosság jelentős részét kitevő rétegek képvisellete a választottakra hárult volna. Sajnos azonban ez sem oldotta meg a problémát, hiszen az adatokból megállapíthatóan a választottak jelentős része a középbirtokosok közül verbuválódott, nem is beszélve azokról az egyéb elemekről, melyek a vezető körök jóvoltából kerültek a választottak listájára. Ezek az egyének (ügyvéd, újságíró, tanár, gazdatiszt stb. foglalkozásúak) nyilván ugyancsak nem a tömegek érdekeinek szószólóiként szerepeltek a közgyűléseken. De ha közelebbről megnézzük, még a földbirtokos választott képviselők mögött sem állott az egész földműves lakosság. Szentes sajátos tanyás rendszeréből kifolyólag ugyanis a mezőgazdasági lakosság egy része, elsősorban a tanyai cselédek már nem voltak kapcsolatban a várossal, viszont „általános proletarizálódásuk megfosztotta őket attól, hogy maguk tartsanak házat a városban. Ennek az lett a következménye, hogy a tanyai cselédség a várostól elszakadt pusztai néppé vált.” Ezen túlmenően még az őstermelők egy része is kiszorult a tanyára az állandó birtokelaprózódás folytán úgy, „hogy a számukra nem tanya lett többé, hanem olyan szórványfalusi telephely, amely halálukig való otthonukká lépett elő”. Erdei Ferenc e két rétegnek, tehát a tanyán rekedt cselédeknek, valamint gazdáknak számát a tanyai népesség kb. 25 százalékára becsüli; ez a réteg olyan, amely már nem élvezi a tanyarendszer városi előnyeit, hanem olyan helyzetbe került, mintha a várostól messze eső faluban lakna. Ez a szám Szentes vonatkozásában ugyanis becslés szerint kb. 3500 főt jelent, de ha hozzászámítjuk a napszámosok és házi cselédek számát is, akkor az így nyert 7—8000 fő már elég jelentős szám, figyelembe véve, hogy ezt a réteget a város legfontosabb ügyeit intéző testületben senki sem képviselte.

A képviselőtestület foglalkozási összetétele tehát — mint láttuk — nem felel meg a város lakossága foglalkozási számarányának. Különösen feltűnő az értelmiségi képviselők magas száma. Az idézett 1939. évi képviselőtestületben, amely a 16 tisztviselővel együtt 96 tagot számlált, az értelmiségiek száma 47, tehát az tagszágnak közel 50 százaléka. Ennek egyik okául felhozható az, hogy a legtöbb adót fizetők névjegyzékének összeállításánál a diplomások adójának a kétszeresét számolták, s így olyanok is bekerültek a virilisek sorába, akiknek egyenes adó összegük alapján különben erre nem nyílt volna lehetőségük...

Az mindenesetre tény, hogy ez a dzsentrí eredetű és jellegű réteg, mely ugyan „az első világháború után felhígult kispolgári elemekkel, továbbra is bizonyos mértékig kasztjellegű maradt, és elhatárolódott az alsóbb társadalmi rétegektől”. Találónan jellemzi ezt a magát középosztálynak nevező réteget Erdei Ferenc, amikor megállapítja, hogy a „tisztviselőség szigeteket formál a város társadalmában,

és úgy él az ingoványoknak tekintett területen, mint a gyarmatos európai módra berendezett villájában, amelyet kerítéssel, rácsokkal és hálókkal véd a vadak és a szűnyogok ellen”.

A képviselőtestület hatásköre és működése

A rendezett tanácsú városok (ill. megyei városok) képviselőtestülete nagyjában ugyanazt a hatáskört tölti be, mint a törvényhatóságokban, tehát egyrészt az önkormányzatot látja el, ennek körében állást foglal és dönt közjogi jellegű ügyekben, szervezési kérdésekben, jogalkotást végez, intézi a város gazdasági, háztartási ügyeinek irányítását. Másik fontos feladatköre a közigazgatási: ennek keretében intézkedik illetőségi, kisajátítási ügyekben, végzi a város ügyeinek felügyeletét, valamint a különféle kihirdetéseket.

Szentes város képviselőtestületének közgyűlési jegyzőkönyveit elemezve megállapítható, hogy az ott tárgyalt ügyek közül a leggyakrabban a város háztartásával kapcsolatos intézkedések fordulnak elő: elsősorban a költségvetés megállapítása, póthitelek engedélyezése, a pénztár vizsgálata, különféle kölcsönfelvételek, ezen kívül a város talajdonában levő ingatlanok bérleti, haszonbérleti, adásvételi ügyei. A továbbiakban ezért elsősorban a képviselőtestületnek erre vonatkozó intézkedéseit fogjuk vizsgálni, kitérve természetesen egyéb feladataira is.

A tárgyalt időszak képviselőtestületi közgyűléseinek egyik vezető témája, mely mindig az átlagon felüli létszámban vonzotta a képviselőket, a városi költségvetés tárgyalása volt. Ennek kettős oka is lehetett. Ez a téma szolgáltatott ugyanis legtöbb alapot egyrészt a város és a költségvetést jóváhagyó megye közti ellentétek felszítására, másrészt a város vezetőségén belüli (a tisztviselők és a képviselőtestület, valamint a képviselőtestület egyes rétegei között) kontroverziák is itt jelentkezhettek a legélesebben. Soha annyian nem szóltak hozzá valamely tárgysorozati ponthoz, mint éppen a költségvetéshez.

A költségvetés tárgyalására általában ősszel került sor, hogy a megyéhez való felterjesztés, valamint a megye részéről történő jóváhagyás időben megtörténhessék. Az ellentétek már elég korán jelentkeztek, hiszen már 1895-ben a törvényhatósági bizottság teljes egészében jóváhagyás nélkül visszaküldte a költségvetést. Egyes ellenzéki elemek fellebbezést javasoltak, mások azonban nem tartották ezt célszerűnek, mondván, hogy nem érdemes mélyíteni az ellentétet a megye és a város között, melyet sokszor a sajtó és a piaci pletyka is szít, „hiszen a szentesiek és a megye közönsege nagy részben egy elem és így önmaguk ellen veszik fel

a harcot. Ezért ne forduljanak a miniszterhez, hanem a megyét próbálják meggyőzni, hogy az adott helyzetben szükség van-e pótszerződésre." Bár ez az eset elsimult, a továbbiakban is sorozatosan előfordult, hogy a megye kisebb-nagyobb kiigazításokat követelt a költségvetés jóváhagyásakor. Különösen jelentkezett ez az autonómia csökkentésére irányuló tendencia érvényesítése során, a két háború közti időszakban. Így például az 1929. évi költségvetésnél mindazokat a tételeket kiigazították, melyek nem egyeztek az 1928. évi előirányzatokkal. Hasonló jelenség volt az is, melynek során az alispán leállította az 1932. évi költségvetés kinyomtatását, arra való hivatkozással, hogy nem indokolt a költségvetést a megye jóváhagyása előtt kinyomtatni . . .

A millenniumi kiállításon részt vevő kiállítók megsegítése céljából az 1895—96. évekre évi 500 forintot szavaztak meg a képviselők. A későbbiekben egyre inkább hivatkoztak pénztelenségre, a város fizetőképtelenségére, így elmaradtak a nagyobb, költségvetésen kívüli kifizetések. Így maradt el a városi kultúrház építése, melynek költségéből pedig csak az egynegyedét, 750 millió koronát kellett volna fedezni. Ezen kívül még egyéb összegek megszavazására is sor került, kegydíjakat engedélyeztek, fedezetet biztosítottak egyes különleges esetekre (például az amerikai Kosuth-szobor leleplezésére utazó polgármester 2000 P kiküldetési díjat kapott).

A város rendelkezésére álló összegek hová fordításának gondján túlmenően fontos feladatot jelentett a képviselő-testület számára a város vagyonát képező különféle ingatlanok és regálék kezelése, annál is inkább, mert a költségvetési bevételek jelentős százaléka a fentiekből eredt. A fentiek közül a legjelentősebbek az 1837. évi örökváltság következtében a város köztulajdonába került ingatlanok, valamint regálék (elsősorban bor-, ital-, és húskimérési jog). Igaz, a birtokok esetében az a helyzet állott elő, hogy mivel a polgárság igyekezett minden talpalatnyi birtokot az egyes birtok- és háztulajdonosok között kiosztani, a tárgyalta időszak elején, a múlt század 70-es éveiben a város csupán a legszükségesebb, mintegy 3000 kh. területű közlegelővel rendelkezett.

Így aztán a nagy közjövedelmeket hajtó ingatlanok kiosztása után a mindinkább szaporodó s a városiasodással járó közterheket egyéb bevételek hiányában magas százaléku pótdóból volt kénytelen fedezni a város. Nem volt sokkal jobb a helyzet a regálék területén sem. A regálé-jog megváltására vonatkozó törvény életbelépése után a város a kincstártól vette haszonbérbe az italmérési jogot. Egyébként a város részére megállapított regálé kártalanítási összeg kötvénye még 1924-ben is szóba került a városi közgyűlésen, amikor is megállapították, hogy a kötvényt be-

váltani nem érdemes, mert az érte kapott összeg jelenték-
telen, pedig valamikor 1000 hold földet ért . . .

Nem érdektelen a fentiekén kívül az a ténykedés, melyet
a képviselőtestület a város fejlesztése érdekében fejtett ki.
Annak ellenére, hogy a képviselőtestületet ezekben a kér-
désekből többnyire meddő egyhelyben topogás jellemezte,
és a személyes érdekek gyakran szembetalálkoztak a város
érdekeivel, sokszor a szavazásnál csak minimális többség
tudta érvényesíteni akaratát az ellenkezőkkel szemben,
valamint arra is volt példa, hogy a város fontos létesít-
ményét valamelyik befolyásosabb képviselő kaparintotta
kézbe, mégis néhány területen, ha hosszas huzavona után
is, de sikerült bizonyos eredményeket elérni. Ezek közül
a legjelentősebb a vasútépítés, különösen az, melynek ered-
ményeként a város 1887-ben bekapcsolódhatott az ország
vasúthálózatába. Igaz, 15 évig tartó tárgyalások, viták
előzték ezt meg, melyek elsősorban a körül forogtak, hogy
a képviselőtestület sokallta az építési költségeket. Végül
hosszas küldöttségjárás és tárgyalás után 1880-ban vállal-
ták az építési költség egyharmadát, és így sor kerülhetett
a Szajol—Kunszentmárton—Szentés vasútvonal megnyi-
tására.

Az alkotás másik fő területe az iskolaügy volt. Itt ered-
ménynek könyvelhető el a tanyai iskolák létesítése, de a
képviselettestület érdemét csökkenti az a tény, hogy mi-
helyt lehetőség nyílt erre, igyekezett megszabadulni
ezektől az iskoláktól. 1904-ben arra való hivatkozással,
hogy a város már 22 százalékos iskolai póttáddal van ter-
helve, úgy határozott a közgyűlés, hogy újabb, szüksé-
gesnek mutakozó iskolák felállítást a VKM-től fogja kér-
ni, egyben újból felajánlja az összes tanyai iskolák álla-
mosítását, melyre végül is 1909-ben került sor. Hasonló
sorsra jutott az 1859-ben alapított, majd 1883-ban nyolc-
osztályúvá kibővített gimnázium is. 1893-ban hívta fel a
várost a tankerületi főigazgató, hogy emelje fel a gimnáz-
iumi tanárok fizetését, hogy így a gimnázium nyilvánossá-
gát és az érettségi jogot véglegesen megkaphassa. A kép-
viselőtestület kijelentette, hogy szívesen áldoz kulturális
cél érdekében, de sajnos a kívánalmak teljesítése meghaladja
erőit. Ezért kért a VKM-től segílyt a szükséges költségek
fedezésére. Később méginkább romlott az anyagi helyzet,
és ez végül is a gimnázium államosításához vezetett 1897-
ben. Ezekből is látszik, hogy a város, ha létre is hozott
valamit, igyekezett annak terhét mielőbb másra hárítani.
Ezért is maradt megvalósulatlan a város oly sok régi álma.
Évtizedeken keresztül folytak a viták fürdőről, kultúr-
palotáról, vágóhídról, sportlétesítményekről, de ezek egy
része még máig sem valósult meg.

Mindezek után a képviselőtestület tevékenységének még
egy területéről kell megemlékeznünk. Arról ugyanis, hogy

számos esetben merült fel igény a város érdekeinek különböző fórumok előtt való megvédésére, különösen pedig a városi önkormányzattal járó jogok fenntartására. Sor került ilyen esetre már 1873-ban. Ekkor az egyik képviselő előterjesztést tett, hogy a legnagyobb nyári dologidőben több száz katonát hívtak be fegyvergyakorlatra, s ez a helybeli gazdaközönségnek pótolhatatlan kiesést jelent. A gazdaközösség ekkor még döntő súllyal volt képviselve a közgyűlésen, így egyhangú határozatot hoztak arról, hogy a Honvédelmi Minisztériumtól kéri a fegyvergyakorlatnak októberre való elhalasztását. Nem sokkal ezután a pénzügyminisztert kérte a képviselőtestület, hogy az Alföldön felállítani szándékolt dohánygyárat Szentesen építsék fel. Más alkalommal azért fordult a közgyűlés a pénzügyminiszterhez, hogy az állami közadók végrehajtás útján történő behajtását a termés betakarításáig halasszák el, ugyanis a múlt évi termés gyenge volt, azonkívül a lakosságot nagyon megterhelte a tiszai árvíz. Az állami anyakönyvezés bevezetésekor annak a kijelentésére volt szükség, hogy a város nem tudja rendszeresíteni az anyakönyvi feladatok ellátásához szükséges legalább három tisztviselői állást, hiszen a város közjövedelmeinek, beleértve az állandóan 75—90 százalék közt ingadozó községi pótdót is, több mint egyharmadát a hivatali teendők ellátására költi, és a képviselőtestület „erkölcsi kötelessége megvédeni a közterhek súlya alatt roskadozó adózó polgárokat olyan megterheléstől, ami állami feladat lenne.

Az ilyen és ehhez hasonló intézkedések egész sorát lehetne még említeni, különösen a századforduló időszakából. A két háború közti időből az államrendőrség költségeihez való hozzájárulás tárgyában a belügyminisztériumhoz felterjesztett kérelem érdemel említést, mely ugyancsak a városi költségvetés tehermentesítését célozta, valamint a városok közti rivalizálás, melynek során tiltakozott a képviselőtestület az ellen, hogy a tervezett gabonaközlaktárt Csongrádon építsék fel, továbbá visszautasította a Csongrádi Tiszavidék c. lap ama állítását, mely szerint a megye vezetősége a múltban is és ma is túlzott pártfogásban részesíti Szentés városát Csongrád hátrányára. Ezzel el is jutottunk ahhoz a kérdéshez, mely azelőtt is és azóta is sokáig vitás volt, és csak egészen a közeli múltban oldódott meg, remélhetőleg végérvényesen. Ez pedig Szentés megyeszékhelyé válásának a kérdése.

Csongrád megye székhelyproblémája több évszázados múltra tekint vissza. Lényegében a tatárjárás óta tisztázatlan (a királyi vármegyének Csongrád volt a székhelye). Ezt követően főként Szeged adott helyet a megye központi igazgatásának, a megyegyűléseknek. Az újjászervezés időszakában, az 1730-as években Károlyi Sándor, a megye legnagyobb birtokosa a maga birtokához tartozó Szegvárt

tette meg székhelyül, szegvári emeletes házát ajánlva fel megyeháza céljaira. Károlyi Sándor halálával azonban megszűnt a Szegvárhoz kötöttség. Így merült fel újra a gondolat, hogy Csongrádra kellene tenni a megyeszékhelyt. (Az elgondolás egyébként nem a véletlen szülötte volt: a megye helységei közül ugyanis ez feküdt legközelebb Forgách akkori főispán abádi birtokához.) A vélemények megoszlottak Csongrád és Szeged között, 1761-ben Mária Terézia Szeged felé hajlott, végül is az uradalmak érdekeinek érvényesülése folytán, salamoni ítéletként Szegvár kapta meg a megyeszékhelyet.

Csak egy évszázad múltával, 1863-ban merült fel ismét a kérdés. Ekkor — leszámítva a közlekedési nehézségeket — Szeged város látszott erre a célra a legalkalmasabbnak. A megye földbirtokosai élénken tiltakoztak Szeged ellen. A város képviselőtestülete is megmozdult: 1874 decemberében kérvényben kérte a törvényhatósági bizottságtól a megyeszékhely Szentesre helyezését, mint a város közöntségére nézve általában üdvös és hasznos dolgot. Fel is ajánlotta, hogy a leendő székházhoz alkalmas telket, egymillió faltéglát és a szükséges mennyiségű tetőcserepet díjmentesen kiszolgáltasson. A megye 1875-ben hozott határozatot a megyeszékhely Szentesre helyezéséről, a határozat belügyminiszteri jóváhagyása 1878-ban történt meg. Közben elindult a székházépítés, s így a 1883. december 9-én közölhette az alispán a várossal, hogy a megyei közigazgatás a Szentesen felépített székházba december 1-én áthelyeztetett. A közgyűlés örömmel fogadta a hírt. Ezen az egy örömnilvánításon kívül azonban — meglepő módon — a jegyzőkönyvi anyag úgyszólván egyáltalán nem tartalmaz olyan kitételeket, melyekből arra lehetne következtetni, hogy a városi képviselőtestület különösen nagy jelentőséget tulajdonított volna annak a ténynek, hogy a megyeszékhely Szentesre került. Talán nem is nagyon hittek abban a képviselők, hogy ez tartós dolog lesz. Erre utal az 1896. október 8-i közgyűlésen elhangzott kijelentés, mely szerint a városi magánkórházat nyugodtan át lehet alakítani megyei közkórházzá, nem kell ugyanis félni attól, hogy esetleg a megyeszékhelynek elvitele folytán a törvényhatóság a kórházat megszüntetné. Ennek a fanyalgásnak feltehetően az volt az egyik oka, hogy a város vezető elemei, akik ez idő tájt és különösen a század utolsó évtizedében a Sima-féle ellenzékiek párt befolyása alatt állottak, ahol csak lehetett, állandóan támadták a megye szabadelvű párti vezetőit, akiket „megyepártiaknak” vagy „jászolpártiaknak” nevezték (vagyis olyanoknak, akik azt támogatják, akiknek jászolánál ehetnek).

Így érthető, hogy a székhely Szentesre helyezése, mely több súrlódási felületet nyújtott a megye és a város vezetőinek egymáshoz való viszonyában, nem váltott ki osz-

tatlan lelkesedést. Ennek aztán az lett a következménye, hogy Szentes teljes mértékben soha nem is vált igazi székhellyé.

Később századunk első évtizedében ez már feltűnővé vált, és az akkori vezetők megpróbálták lépéseket tenni a felemás helyzetnek a megszüntetésére. Már 1907-ben határozott a képviselőtestület, hogy kéri a megyei jogszolgáltatási és közigazgatási szervek Szentesre helyezését, felkérve erre a főispánt és az érdekelt községek támogatását.

Eredményt azonban nem értek el, s így 1926-ban azt írhatta az egyik helyi lap, hogy bár Szentes Csongrád megye székhelye, de „ebből Szentesnek semmi kézzelfogható haszna nem volt. Ennek fő oka, hogy a megye területén másik két törvényhatóság is van (Szeged és Hódmezővásárhely. Sch. M.) . . . a megyeszékhely csak harmadrangú. Hogy ez a helyzet megváltozzék, ehhez elsősorban az szükséges, hogy a város képviselőtestülete megértést tanúsítson a vármegye uraival szemben, és ne zárkozzon el nyomban ridegen, mihielyt valami anyagi áldozat megszavazásáról van szó”. Mivel többnyire az anyagi fedezet hiányára hivatkozással vétőzták meg a városatyák a kezdeményezéseket, azt érték el, hogy a város nem kapta meg azokat a hivatalokat, melyek a megyeszékhelyet illették volna. Sőt, nemcsak, hogy nem volt Szentesen törvényszék, pénzügyigazgatás, tanfelügyelőség, munkásbiztosító pénztárközpont, még a Földművelésügyi Minisztérium újonnan szervezett tanyai kirendeltségének a központját is Hódmezővásárhely kapta meg, és így az újságíró keserűen jegyezhetette meg 1927-ben, hogy Szentesen van a megyeháza — „még”.

A városi képviselőtestületnek a megyeszékhely kérdésben elfoglalt álláspontját másrészt az is magyarázza, hogy a városnak az autonómia megvédésére irányuló több évtizedes küzdelmében elsősorban mindig a megyével kellett szembekeverülnie. Ebben természetesen nemcsak a város volt a hibás, sőt elsősorban nem ő, „hiszen a megyei vezetők úgy tartották, hogy ők képviselik egy-egy városban az egyetlen vezetői elhivatottságot, s minden beavatkozás vagy póri tiszteletlenség, vagy idegen eszmék káros befolyása”.

Találóan állapította meg *Féja Géza*, hogy a viharsaroki kisvárosok világa felett „természetesen régi fényében tündölik a hajdani tekintetes, ma inkább méltóságos vármegye. Mikszáth Kálmán híres vármegyéje újjászületését ünnepli”.

Nem is mulasztotta el a megye vezetősége, hogy ahol tudta, gáncsolja a város kezdeményezéseit, megsemmisítse határozatait. A sokszor személyes indokú gáncsoskodásra aztán nem is lehetett más a reakció a városi képviselőtestület részéről, mint személyeskedés, renitenskedés, meddő vitatkozás, sokszor bizony nem éppen lényegbevágó kérdéseken. Ilyen presztízsvita tárgyát képezte például

1872—73-ban a cselédkönyv-ügy: a város ugyanis a saját neve alatt nyomtatott ki cselédkönyveket, a megye ezek használatát leállította, az ügy fellebbezés folytán megjárta a belügyminisztériumot, végül is abban maradtak, hogy ha a megye által kinyomatott könyvek elfogynak, akkor felhasználják a város által kinyomatottakat. Sokszor került sor vitára egyes tisztviselői kinevezésekkel kapcsolatban. S hogy a megye nem minden esetben járt el hatáskörébe tartozó felügyeleti jogának határai közt, azt az is mutatja, hogy egyes esetekben a belügyminisztérium fellebbezés folytán a tb. bizottság határozatát semmisítette meg. Legtöbb esetben azonban a belügyminisztérium a megyei határozatok mellett foglalt állást, s ebben nem kis része volt a szentesi ellenzékieskedőknek a képviselőtestületben elfoglalt kulcspozícióinak. Különösen Sima Ferenc befolyásának idején, a 90-es években került sor jó néhány olyan állásfoglalásra, amikor a megye a vonatkozó törvény világos rendelkezései ellenére hozott határozataival lépett közbe. Így 1890-ben a városi képviselőválasztást semmisítette meg. 1891-ben a városnak a vasútra vonatkozó határozatát arra való hivatkozással nem hagyja jóvá, hogy annak végrehajtása egy harmadik személy akaratától függő feltételhez van kötve. 1894-ben a város villanyvilágítására vonatkozó szerződést csak módosításokkal hagyta jóvá, és a módosításokat újból mérlegelni óhajtván, a tárgyalás időpontját egyre halasztotta. Mikor végre megtárgyalta a megye a módosított szerződéstervezetet, akkor viszont a városi képviselőtestület utasította el. 1897-ben egy olyan állás megszüntetéséről határozott a törvényhatósági bizottság, mely állás megszervezésére éppen a közigazgatási és a törvényhatósági bizottság véleménye alapján került sor nem sokkal azelőtt. A példák sorát még folytathatnánk, de már ezekből is látható, hogy a város és a megye viszonyában az a tény, hogy a megye a törvényszabta korlátokon kívül igyekezett gáncsolni a várost, az viszont presztízséltésből nemegyszer jogalap nélkül szembehelyezkedett a megye álláspontjával, azt eredményezte, hogy a kettejük közti egészségtelen vita a város fejlődésének egyik gátjává vált. S bár századunkban a korábbi személyi ellentétek elsimultak, és Sima Ferenc bukásával az ellenzékieskedés is megszűnt, az autonómiáért folyó harc tovább folytatódott, különösen az 1929: XXX. tc. életbelépésével, mely ismét fontos lépést jelentett a közigazgatás centralizálása és így a helyi önkormányzati szervek jogkörének csorbitása útján. A képviselőtestületben azonban ekkor már elcsitultak, vagy inkább kivesztek a hangadók és így a képviselőtestület sérelmei inkább a helyi sajtóban kaptak nyilvánosságot. Már a törvény megjelenése előtt rebesgették, hogy a „város életére döntően kiható kérdésekben az autonómia, a képviselőtestület csak a véleményező szerv lett, de a véleményét csupán a látszat

kedvéért kérdezik . . . a felülről dirigált ügyek belsikerének következményeit (viszont) a város viseli”.

Korábban már aggódva írták, hogy „könnyű elgondolni, mekkora nehézségek nehezítik meg majd a jövőben az autonómiák életét, a vidék közérzetét, mikor kevés híján teljesen a budapesti íróasztaloktól fogják dirigálni a vidéki emberek és intézmények sorsát”. Az aggodalom nem volt alaptalan, hisz ez idő tájt már az „autonómia hivatali szervezetének a működése majdnem 100 százalékában az állami igazgatás közvetítésében, illetve annak helyettesítésében merül ki . . . s az a kevés is, ami még az autonóm hatáskört jelenti, úgyszólván napról napra enyészik el és olvad be az állam közigazgatási hatáskörébe, ami a modern államhatalom közigazgatási felfogásából következik”.

A két világháború közti időben tehát a városi képviselőtestület már lényegesen kevesebbet tehetett a városért, annak fejlődéséért, mint a korábbi évtizedekben. Sajnos azonban, mint tevékenységének fent vázolt területei is mutatják, a város — annak vezetői, a képviselők — nem éltek a nagyobb önállóság adta lehetőségekkel és energiáikat a személyi és politikai ellentétektől vezetett tevékenységre fordították szét.

A képviselőtestület működésének politikai háttere és általános értékelése

A korábbiakban utaltunk arra, hogy a képviselőtestület az ügyek tárgyalása során igen sok esetben hagyta figyelmen kívül a város valódi érdekeit, tág teret hagyva a személyes érdekeknek, nézeteltéréseknek és így funkcióját nem kielégítően látta el. Most a fentiekhez még néhány kiegészítő gondolatot szeretnék fűzni, hogy így teljes legyen a kép, melynek alapján összefoglaló értékelést adhatunk a város képviselőtestületének működéséről a tárgyalt időszakban.

Mindenekelőtt azt kell leszögeznünk, hogy a képviselőtestület vezető és hangadó rétegének, a tisztviselőknek, valamint az ezekkel szoros kapcsolatban (családi összeköttetésben vagy egyéb érdekközösségben) álló egyes virilis elemeknek a túlsúlya azt eredményezte, hogy a képviselőtestület az ún. középosztály uralmának lett a bázisa, jóval azelőtt a korszak előtt, amikor ezt, mint szükségszerűséget hivatalosan is hangoztatták. Ebből viszont az következett, hogy a vezető réteg nemcsak a lakosság jelentős százalékát kitevő dolgozó tömegektől szakadt el, hanem kizárta a közügyek érdemi intézéséből és felülről kezelte a mezővárosi polgári réteget, a középbirtokosságot is. Ez az elszakadás aztán nemcsak a képviselőtestületi munkában jelentkezett, hanem a mindennapi életben is, és az következett be, amit

Féja állapított meg találóan az alföldi városok várossá fejlődéséről: az „úri” réteg számkivetettnek érzi magát a falusias városban, „ezért vigaszul egy kis oázist, kacsalábon forgó várat épít magának, belvárost vagy szállodát, kaszinót, középületeket, vigasztaló magánlakásokat, s körülötte a falu olyan marad, amilyen volt, az „értelmiség”, ha hivatalból vagy üzleti érdekből nem szükséges, nem is szívesen ereszkedik le utcáira.”

Részben ebből következik aztán a képviselőtestületnek az a jellemvonása, hogy — átvéve a hangadó réteg közismerten nagyfokú hajlandóságát a nepotizmusra, korrupcióra — maga is lépten-nyomon ezekbe a hibákba esik. Így aztán, ha „tekintélyes” személy kér valamit, ügyét soron kívül napirendre tűzi és érdemben intézkedik is, ha állások betöltése kerül szóba, a fő szempont nem az alkalmasság, hanem az, hogy a jelentkezőt mely képviselőhöz fűzik bizonyos szálak.

Az anyagiasságnak is sok példájával találkozunk: talán az egyik legjelentősebb az, minek során azért nem került sor a községi békebíróság felállítására, mert az állás nem fizetési lévén, arra nem akadt jelentkező, így aztán a községi bíráskodással a rendőrkapitányt bízták meg.

A tisztviselőréteg egzisztenciális okokból sokkal inkább függött a fennálló politikai rendszertől, mint a kis- és középbirtokosi réteg és így az új, divatos eszmék is könnyebben találtak köztük követőkre, sőt propagálókra is. Befolyásuk következtében azonban a képviselőtestület polgári elemei is behódoltak az új nézeteknek.

Különösen szembeszökő példáival találkozunk ennek a jelenségnek a fasizmus magyarországi előretörésének éveiben. A jobboldali elemek például 1941-ben támadást intéztek az egyik számottevő vendéglős ellen, követelve tőle a bérlet megvonását, mert nála a „zsidó alkalmazottak aránya a megengedett 6 százalék helyett 90 százalék”. Ekkor ugyan még voltak, akik az indítvány ellen szavaztak, de egy évvel később már senki sem szólalt fel a Horváth Mihály Bajtársi Szövetség utcanévtábláira felhozatni. Szinte vég nélkül lehetne sorolni azokat a sajtómegnyilatkozásokat, melyek mind arra mutatnak rá, hogy a képviselőtestület fent említett hibái közismertek voltak mindazok előtt, akik kívülről próbálták azt szentesíteni.

Természetesen az ilyen megállapításokban különösen a századvég sajtója gazdag, amikor a szemben álló táborok sajtóorgánumokkal rendelkeztek. Éles szavakkal ecsetelik a helyi közállapotok „ocsmány hajcihőit, melyek elemésztének meddő tusákban minden jóra való erőt”, megállapítva, hogy szemben más városok és községek jóra való törekvéseivel, „nálunk Szentesen tapasztalhatni csupán nagyfokú vétkes indolenciát minden iránt, ami nem hecc, ami szenzációs vagy skandalózus eseményekkel nincsen

összefüggésben". Rezignáltan állapíthatja meg később a hírlapíró, hogy „ha Boros Sámuel körülnézne, látná: sok minden megváltozott 70 év alatt, csak egy maradt a régi: az áldatlan torzsalkodás, kenyéririgység. Ugyanaz a féktelen gyűlölködés, kíméletlen, brutális küzdelem jellemzi közéletünket . . .”

Így aztán érthető az, hogy a képviselőtestület, a jegyzőkönyvek tanúsága szerint szó nélkül napirendre tér az ország, a világ történelmének jelentős, sőt korszakos eseményei fölött: nem találunk utalást a századforduló jelentős munkásmozgalmi eseményeire, az első világháború kirobbanására, a háború utáni évek eseményeire, az 1929—1933-as világgazdasági válságra, de még a II. világháború kitörésére sem. Minthogy egy elszigetelt közösség lenne a világ eseményeitől távol. Az országos események közül csak azoknak a helyi lecsapódásával találkozunk, melyek valamilyen vonatkozásban a helyi erőket is megmozgatták. Így például az 1903—1905. évi „nemzeti ellenállás” kérdése elsősorban annak kapesán vetődött fel, hogy — mint az előterjesztés kifejtette — „hónapok óta alkotmány nélkül az ország, és olyan adók szedetnek be, melyek az országgyűlés által megszavazva nincsenek”. Meg is kereste a képviselőtestület a megyét, hogy az állami adók beszedését szüntessék be, sőt az állami adófizetésre önként jelentkezőket is utasítsák vissza.”

A másik országos jellegű politikai esemény, mely időnként Szentesen is megkavarta a kedélyeket, az a mindenkori országgyűlési képviselőválasztás. Különösen két alkalommal csaptak magasra az indulatok hullámai. Az első esetben Sima Ferenc személye körül folyt a vita. Simával kapcsolatosan előzetesen szólnunk kell röviden arról, hogy tulajdonképpen milyen politikát képviselt is ő, kik álltak mögötte, kik voltak az ellenfelei.

Mindenekelőtt az egykorú monográfiászerző megállapítását kell felidézniünk, aki szerint Szentes annak idején önhibáján kívül elesett az örökváltsági tőke visszatérítésétől, ugyanis az országos megtérítés utáni folyamodványnak az 1868. évi XXXIII. tc.-ben megadott határidejét az akkori országgyűlési képviselő hibájából elszalasztották.

A polgárság belenyugodott ugyan a változhatatlanba, bosszúságát csak annyiban érezhette, hogy ettől kezdve 40 éven át, egészen 1910-ig mindig ellenzéki képviselőt választott. Valójában azonban ennek az ellenzékiiségnek a fentieken túlmenően a valódi oka az volt, ami az egész országban jelentkezett: a „nemzeti” ellenzék rendkívül heterogén táborának szélesedése. Többségük a Függetlenségi Párt soraiban . . . adott hangot ellenzékiiségének. Ide sorakoztak . . . kispolgári és birtokos paraszti rétegek, a tényleges negyvennyolcasok és a függetlenségi frakciók széles tömegbázisa, amelyek radikális nemzeti és demok-

ratikus vonzeró híján öntudatlanul és félrevezetten az úri ellenzék uszályába sodródtak. Általános szólamokon, irreális illúziókon kívül azonban pozitív program nem fűzte össze az ellenzéki nacionalizmus . . . táborát, csupán egy negatívum: a szabadelvű kormányzati irány elutasítása.” Ezt a konkrétumokat nélkülöző, a Kossuth-kultusz demagógiája mögött meghúzódó ellenzékiiséget tette magáévá Szentesen Sima Ferenc, majd a 90-es évek elejére annak helyi vezére is lett és elkecseregelt harcot folytatott a megye szabadelvű vezetősége ellen. Természetesen a megyének is megalakult a maga pártja (szabadelvű nézeteken alapulva). A küzdelem a két párt között eleinte csak a megyei és a városi közgyűléseken folyt, utóbb azonban már kikerült a piacra, a népgyűlésekre is. Különösen az 1896. évi országgyűlési választások alkalmával élesedett ki a harc, amikor Sima az Ugron-frakció jelöltjeként indult. A szentesi csatározásoknak már országos híre is lett. A választási kortesbeszédék kapcsán Szentesről emlékezett meg a Borszem Jankó nov. 15-i száma, amikor azt írta, hogy Szentes különlegessége a csoze és Sima Ferenc úr. „Csoze országgyűlés a Kurcaparton! Éljen Ugron, a politikai szabadonc” A kortestevékenység és a Sima demagógiája eredménye is járt, a leadott 1071 szavazatból 762-t Sima kapott meg, és így a következő ciklusra Szentes város országgyűlési képviselője lett. Az általa képviselt, legtöbb esetben személyes ellentéteken alapuló ellenzékiekedő politika volt a jellemző Szentes város politikai életére egészen a szárazfordulóig.

Ennek a politikának a nyomaival találkozunk 30 évvel később, az 1926-os országgyűlési választások alkalmával is. Természetesen ekkor a frontok már átalakultak, hiszen az uralkodó osztályokon belüli ellentéteknél sokkal mélyebb volt már közös érdekük: „az ellenforradalmi rendszer fenntartása. Gazdasági-politikai összefonódottságuk mindjobban elmélyült, ahogyan a monopóliumok erősödtek, és a finánctóke átfogta az egész gazdasági, politikai életet. A középosztály jelentős része a kormánypártot erősítette . . .” A város két jelöltje ekkor az esélyes Bugyi Antal, aki, mint az egykori Sima-hívóknak, a kisgazdapártba tömörült parasztoknak a képviselője már 1922-től a város képviselője volt, valamint Szeder Ferenc János földbirtokos. A szentesi politikai pártok intézőbizottsága egyhangú lelkesedéssel Bugyi Antalt, az egységes párt jelöltjét jelölte (Bethlen táviratban meg is köszönte a jelölést), mivel azonban Bugyinak a város vezető polgárai körében aggresszív magatartása és a befolyását mindenre kiterjeszteni óhajtó törekvései miatt sok haragosa és irigye volt, a választás meglepő eredményt hozott: a leadott 4735 szavazatból Szeder F. János kapott 2871-et, Bugyi pedig 1864-et, így az előbbi lett a képviselő. A város tehát az

esélyes jelölt kibuktatásával kapott egy képviselőt, aki képviselőisége során semmit sem tett, egyetlenegyszer a parlamentben fel nem szólalt, de ez nem volt fontos, lényeg, hogy a befolyásosak, akik virilisként a városi képviselő-testület vezető rétegét is alkották, személyes ellenfelüket félre tudták tenni. S számukra ez volt fontos, azzal nem törődtek, hogy esetleg a város érdeke éppen a másik megoldást kívánta volna. Ez a politika volt tehát jellemző a képviselő-testület hangadó rétegét kitevő elemek tevékenységére, így a képviselő-testület egész működésére is. Azok a politikai jellegű tárgysorozati pontok, indítványok, viták, melyekkel időnként találkozhatunk a jegyzőkönyvi anyag elemzése során, csak arra jók, hogy a széles körű közéleti-politikai érdeklődés látszatát keltsék a külső szemlélőben, hogy a város lakossága meggyőződhesen arról: képviselő-testülete a maga állásfoglalásával a közélet egész porondján a város legjobb érdekeit képviseli.

Végeredményben megállapíthatjuk, hogy Szentes város képviselő-testülete az 1872—1944. évek közti időszakban a jogszabályokban foglalt keretek között megalakult és működött is. S bár ezek a jogszabályok, elsősorban a virilizmus rendszerének érvényre juttatásával eleve kizárták lehetőségét, hogy a képviselő-testületet valóban a város lakossága egészének érdekei védje, mégis lehetőség nyílt volna arra, elsősorban a választott képviselők révén, hogy a dolgozó rétegek is hallathassák szavukat és beleszólhassanak az őket is elsőrangúan érintő városi ügyek intézésébe. Szentes város képviselő-testületében azonban nemcsak a dolgozó rétegek, hanem az agrárváros jelentős számú csoportját kitevő kiscgazdalelemek is meglehetősen háttérbe szorultak a jobb módú földbirtokosokból, ügyvédek, értelmiségiek, kikerülő virilis és tisztviselői állásuk alapján képviselői tagsággal rendelkezők szűk csoportjával szemben. S ha ehhez számítjuk még azt az oktalannak ellenzéki eskedést — mely nem komoly meggyőződés, hanem a legtöbb esetben csak személyi ellenségeskedést táplált —, s mely a várost szembefordította a megyével, és így megakadályozta, hogy Szentes élvezhesse a megyeszékhely voltával járó előnyöket: továbbá ha látjuk azt a módszert, melyet a már említett virilis tisztviselő blokk az ügyek tárgyalása során alkalmazott, előnyben részesítve és előtérbe helyezve a legtöbb esetben saját személyes vagy családi érdekeit, azt állapíthatjuk meg, hogy bár a képviselő-testület a tárgyalt időszak folyamán bizonyos pozitív eredményeket fel tudott ugyan mutatni, elsősorban a városfejlesztés és a szociálpolitika területén, valamint a város háztartásának irányításában, végeredményben azonban a fent elmondott korlátozó körülmények következtében hivatását nem töltötte be, a város igazi és kívánt ütemű fejlődését nem segítette elő, és munkamódszerévé, alkal-

mazott elveivel olyan hosszú ideig tartó rossz beidegződéseket szerzett, melyeknek nyomaival a szocialista korszak új szellemű és rendszerű képviselői szervének, a városi tanácsnak is sokszor meg kell még küzdenie.

A SZENTESI ÚJSÁGOK TÖRTÉNETÉBŐL

Molnár László, a szentesi Levéltár egykori vezetőjének — 1973—1979 — alábbi összefoglalóját adjuk.

Az 1848-as szabadságharc bukása után kibontakozó kapitalizmus gyors ütemű fejlődést idézett elő a nyomdaiparban is. Ennek következtében a vidéki városokban sorra alakultak a nyomdák. A XIX. század második felében Magyarországon érvényben levő sajtótörvények nem kötötték szakképzettséghez a nyomdaipar folytatását, így az szabad ipar volt. Ennek a szabad iparnak az eredménye lett, közvetve az újságok kiadása is. Az újságírás az adott korszak igényeihez alkalmazkodva, tükrözte a társadalmi viszonyokat. Az újságok vagy írnak az eseményekről, jelenségekről, vagy hallgatnak. Mindkét eset egy bizonyos fokú állásfoglalás. Ebből következik az újságok jellege, ez viszont meghatározza az újság célját. A célt az újság fenntartói, írói, szellemi irányítói jelölték meg.

Ezek előrebocsátása teszi érthetővé az 1871 óta megjelent 56 szentesi újság sokféleségét. Volt olyan időszak, amikor Szentesen több éven át párhuzamosan négy napi, hetilap jelent meg. Ezek a lapok különböző pártállású, érdekcsoportok szócsövei voltak, éles harcot folytatva egymás ellen a közvéleménynek a saját érdekeik szerinti befolyásolására.

Az első Szentesen megjelenő újságot *Cherrier* János, Gyöngyösről városunkba települt nyomdász adta ki, 1871. július 9-én; „*Szentesi Lapok*” cím alatt. Ez az újság vegyes tartalmú hetilap volt. Négy oldalon jelent meg, előfizetési ára egy évre 4 forint. Honthy László felelős szerkesztő „Ok és okozat” című beköszöntő vezércikkében írja, hogy a lapot pártérdekekre és vallási meggyőződésre tekintet nélkül, a szellemi és anyagi értékek gyarapítása céljából indították útjára. Ehhez az elvhez igyekeztek hívek maradni. Ugyanis a megyegyűlések ismertetése mellett helyt adtak a „Népszava” előfizetési felhívásának is. A rendszeres gazdasági rovatot Balogh János írta. Ismerteti a város mezőgazdaságának hihetetlen elmaradottságát, fejtegeti a jobb lehetőségeket. A tanüggyel foglalkozó cikkek választ adnak az elmaradottság okára is. Adatokat közöl arról, hogy 100—120 beíratkozott iskolás közül, csak 20—30 jár iskolába.

Az újdonságok rovatában található az a rövid hír, hogy *Stammer Sándor*, Szentes polgármestere emlékiratot intézett a képviselőházhoz a Pest—Arad közötti országot

közköltségen történő kiépítése ügyében. Itt tudósítanak a városban vendégeskedő színtársulat működéséről is.

Beszámolnak a külföldi eseményekről. A levelezési rovatban az olvasók közéleti és közgazdasági problémákról szólnak. Például Moletz Lajos Vámosgyörk állomásfőnöke ír a szolnok—hódmezővásárhelyi vasútvonal kiépítéséről.

Cherreier János lapkiadó, Honthy László felelős szerkesztő és Balogh János főmunkatárs munkáját kiegészítették még a lap belső munkatársai: Cicatricis Pál, dr. Barssa Péter, Balázsovits Norbert, Csuppai Márton, Szakáll Mihály, Nagy Károly, Marchal Endre, Práznovszky Mihály, Singer Vilmos, Szánthó János. Külső munkatársak voltak: Pásztor Ferenc, Pásztor László, Sohja Antal, Gátsch József, Vass Mátyás, Vajda Bálint, Edvin-Illés László, Jurenák Antal, Bagi László és Olasz Ferenc.

Az újság nyomdája a Kurca-parti utca 31. szám alatt volt.

A „Szentesi Lapok” 1872. június 16-án megszűnt, nyomába lépett az „*Alföldi Figyelő*”. Ezt a lapot a Cherrier-nyomdában készítették.

Az 56 Szentesen megjelent újság közül a legjelentősebbek ismertetésére a következőkben kerül sor.

A Szentesi Lap 1872 augusztusában indult, és megjelent hetenként egyszer, vasárnap. Vegyes tartalmú hetilap volt. 1893-tól politikai és vegyes tartalmú lappá alakította Sima Ferenc, miután az 5250 forint sajtóóvadékot letétbe helyezte. Ettől az időtől hetenként háromszor, vasárnap, szerdán és pénteken jelent meg a lap. Az újság Cherrier János nyomdájában készült 1893-ig. Ezután a nyomda is Sima Ferenc tulajdonába került.

Főszerkesztők voltak: Farkas Lajos, Buday József, Kulinyi Zsigmond. (Közgazdász, író, hírlapíró, Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara titkára, Vidéki Hírlapírók Országos Szövetségének elnöke volt.) 1876. szeptembertől *Sima Ferenc* volt a főszerkesztő.

Sima Ferencről meg kell említeni, hogy városi képviselő, a Csongrád megyei Gazdasági Egyesület elnöke és más tisztségek viselője. Mint politikus a 48-as függetlenségi párthoz tartozott a Szentesi Lap-ban írt cikkein keresztül nagy befolyást gyakorolt városunk közvéleményére. Rendkívüli éles hangú kirohanásokat intézett a „pákuliczok”, (kormánypártiak) ellen, leleplezve a vármegye tisztviselőinek választási visszaéléseit. Az általa keltett közhangulat hatására 1892-ben a városi képviselő-testület megtagadta a költségvetés megszavazását, 1899-ben Sima Ferenc csődbe jutott. Ennek következtében a „Szentesi Lap” is megszűnt.

1874. augusztus 2-án Szakáll Mihály laptulajdonos és kiadó, valamint Kováts Károly felelős szerkesztő a következőkben jelentette be az alispánnak, hogy: „. . . Szentesen egy humorisztikus hetilapot szándékozunk megindítani

Északi fény cím alatt, melynek célja részint a helyi sajtó túlkapásainak szűkebb korlátok közé szorítása, részint a közönség mulattatása lenne. Ezen általunk felállítani szándékolt lap . . . f. év augusztus 29-én fog megjelenni.”

Az előállítás helyéül a Cherrier nyomdát jelölték meg. A lap megindítására vonatkozó bejelentést a belügyminiszter is tudomásul vette.

A bejelentésben említett helyi sajtót Sima lapja képviselte. Az *Északi fény* nyíltan bevallott célja, az ellenzéki sajtót, illetve magát az ellenzéket nevetségessé tenni.

Szentes és Vidéke megindulását Kovács Pál szerkesztő és laptulajdonos 1879. december 25-én jelentette be a hatóságoknak. 1880 január 1-től meg Szegeden a Burger Gusztáv nyomdájában kezdték meg előállítását. A negyedik évfolyamot azonban már Szentesen, a lap saját nyomdájában nyomták. Jellegénél fogva „társadalmi, közművelődési ipari és gazdasági” heti lap volt. Megjelent minden szombaton. A lap tulajdonosa és felelős szerkesztője 1883-ban Szívós Béla, 1884-ben Balázsovits Norbert gimnázium igazgató, író és műfordító. (A nyomda is az ő tulajdonába került.) 1890-ben dr. Mátéffy Ferenc, a tulajdonos társ-szerkesztője Bánfalvi Lajos író és műfordító. Az újság ekkor már hetenként kétszer jelent meg: vasárnap és csütörtökön.

Később Mátéffy László, Szabó József, 1914-ben dr. Csörgő Károly, Lichtenstein Manó szerkesztették a lapot. 1919-ben szűnt meg.

A lap jellegének megfelelően a város lakosságának anyagi és szellemi gyarapodásáért munkálkodott. A városi polgárság és iparosság lapja volt. Szerkesztői közül Balázsovits Norbert különösen sokat fáradozott az iparos ifjak szervezése és szellemi életének felemelése terén. Nagyon sok irodalmi vonatkozású cikket közöltek a lapban.

Megjelenési sorrendben a *Darázs* című élclap volt a következő. Vutsán Sándor laptulajdonos és felelős szerkesztő 1883. április 26-án jelentette be a lap megindítását. Abban az évben meg is szűnt.

Ezt követte a *Csongrád megye* Sz. Kovács Pál szerkesztésében 1887-től 1891-ig jelent meg.

A *Csongrád megyei Közlöny* Szánthó Lajos szerkesztésében 1890-től 1891-ig élt. Az 1891-től 1892-ig megjelenő szintén rövid életű Csongrád megyei Híradó-t Szánthó Lajos és Filó Tihamér szerkesztették. Rövid életű lap volt még a *Közérdek*, amely 1897-től 1899-ig jelent meg.

Ezek a rövid életű lapok a város társadalmi életére jelentős befolyást nem tudtak gyakorolni.

Nagy jelentőségű volt a *Szabad Szó* elindítása. 1899 október 24-én Fenyvesi János szentesi lakos bejelenti az alispánnak, hogy „. . . október 28-tól kezdve hetenként egyszer, szombaton reggel megjelenő „Szabad Szó” cím alatt társadalmi és vegyes tartalmú lapot szándékozom

kiadni. A lap szerkesztéséért felelős Pásztor János lesz, társszerkesztők lesznek pedig Békési Imre, és Árvai Bálint. A lap a Hollósy és a Vajda nyomdász cég nyomdájában fog készülni."

A kiadást Fenyvesi János vállalta. A belügyminiszter a lap megindítását tudomásul vette. 1900. január 1-től Árvai Bálint vette át a lap felelős szerkesztését. Árvai Bálint 1900. március 19-én lemondott, helyette Békési Imre lett a szerkesztő. 1900. május 8-án Fenyvesi János lemondott a lap kiadási jogáról. 1900. június 7-én Szőke János a kiadás jogát visszaadja Fenyvesi Jánosnak, a szerkesztést pedig Árvai Bálint veszi át újra. A májusi átruházásnak az az oka, hogy a szegedi kir. törvényszék Fenyvesi János ellen sajtóvétség miatt büntetőeljárást tett folyamatba.

Ez az újság volt a szociáldemokrata földmunkások hetilapja. Kizárólag a munkásérdekeket képviselte politikai síkon is. 1901-től Budapesten jelenik meg. A Magyarországi Újjászervezett Szociáldemokrata Párt lapja, a mezei munkások, kisközségek és ipari munkások heti közlönye lett. A lapnak 1903-ban román nyelvű kiadása is megjelent. Így lett a Szentesen megindult „Szabad Szó”-ból a munkásosztály nemzetközi újságja. Ezen a címen jelent meg 1952-ig.

Az *Új Szentesi Lap* 1899-ben került az olvasók kezébe Sz. Kovács Pál szerkesztésében hetenként kétszer jelent meg. Az ország politikai életében jelentős befolyással rendelkező agráriusok helyi újságja volt. Csak néhány száma jelent meg.

A *Csongrád megyei Ellenzék* 1899-től 1901-ig folytatta nagy múltú Sima féle „Szentesi Lap” ellenzéki hagyományait. Hetenként háromszor jelent meg. Szerkesztői voltak: Sima Ferenc, Gálffy Sándor, Vajda Antal, Máthé László és Nagy József. Az újságon mindvégig meglátszik Sima Ferenc működése. Leleplezi a helyi közigazgatás visszaosságait.

A *Csongrád megyei Hírlap* 1899-től 1906-ig hetenként kétszer megjelenő társadalmi, közgazdasági és vegyes tartalmú lap volt. Felelős szerkesztői: dr. Hollóssy István, dr. Tasnády Antal volt polgármester, dr. Mikecz Ödön, dr. Lakos Imre volt polgármester. Ez az újság lett a kormánypártiak helyi újságja. Ugyan olyan szélsőséges hangnemben ócsárolja az ellenzéket, mint az ellenzékiek a kormánypártiakat. Ennek az újságháborúnak lett a következménye a sajtóperek véget nem érő sorozata.

Az *Alföldi Ellenzék* 1901-ben jelent meg. Ezzel a címmel 1918-ig nyomták. Ettől az időtől 1939-ig „Alföldi Újság” nevet viselte. Az alcímbe továbbra is meghagyták az „Alföldi Ellenzék” elnevezést. 1904-ig hetilap, az azt kö-

vető időkben — megszűnéséig — napilap volt. Tárgyilagos cikkeket közölt.

Az említett „Alföldi Ellenzék”, majd „Alföldi Újság” szerkesztői voltak: Vajda Ernő, dr. Vajda Antal, Vajda Ernőné sz. Kovács Erzsébet, Erdélyi Imre és Bleier Pál. A lap szerkesztősége Kossuth utca 2. sz. később Kiss Bálint u. 10. sz. alatt volt. 1919-ben a román megszállás idején is megjelenő Alföldi Újság Dimitrieviciu román cenzor felügyelete alatt állott. A cenzor által közlésre nem engedélyezett cikkek helye üresen tátong a lap hasábjain. Az 1905-ben Pásztor János szerkesztésében megjelenő Munkásszövetség az „Alföldi Ellenzék” melléklapja volt. A megjelenés évében meg is szűnt.

1906-ban a Csongrád megyei Hírlap Sima László kezébe került. Sima Ferenc csődválasztmánya engedélyével a lap nevét *Szentesi Lap*-ra változtatta. (Ez a negyedik ilyen cím.) A lapot szerkesztették: Sima László, Kálmán Sándor, dr. Herczeg József, Sima Lászlóné sz. Dónáth Eszter és Gyulai Mihály. 1909-ig napilap, ezt követően hetilap volt. Jellemét tekintve: társadalmi közgazdasági és vegyes tartalmú lap volt. 1919 márciusában szűnt meg.

Az *Alföldi Hírlap* 1910-től, 1911-ig jelent meg, mint független politikai hetilap. Dimant Manó szerkesztésében Mindszenten és Szentesen is volt kiadóhivatala. A Vajda nyomdában Szentesen állították elő.

Az újságok kiadásával kapcsolatban meg kell említeni, az 1910. május 30-án Szentesen kitört nyomdászsztrájkot. A városban 16 nyomdaipari munkás bérkövetelés és munkaidő-csökkentés címén abbahagyta a munkát. Ez a sztrájk az újságok megjelenésére is befolyással volt.

A „*Szentes*” című hetilap csak 1911-ben jelent meg. Ezt a vegyes tartalmú hetilapot dr. Herczeg József szerkesztette. Ez is a Vajda nyomdában készült.

A „*Szentesi Ellenőr*” először 1914-ben, másodszor 1918-tól, 1919-ig jelent meg. A baloldali Károlyi-párt helyi újságja volt. Az 1919. január 5-i számban közlik a Köztársasági Függetlenségi Párt 40 pontban foglalt programját. Leleplező cikket közölnek az olyan vezető tisztviselőről, aki pártállását úgy változtatja, mint az ingét, füleit sérti a bíráló, aki csak az elismerő hangot tűri meg. Ez az újság hetenként háromszor jelent meg, a román megszállás alatt Almasan cenzor felügyelete alatt állott. A Tanácsköztársaság bukása után előző forradalmi állásfoglalását megtagadta, és a munkáshatalmat gyalázta. (1919. szeptember 18-i szám.) A lap szerkesztői voltak: dr. Láncai Simon Pál és Ibolya Antal. Szentesen a Munkások Könyvnyomdája állította elő.

A Tanácsköztársaság idején jelent meg a „*Népakarat*”. 1919. április 30-ig Szentesen, ezt követő időben a román

megszállás miatt Csongrádon nyomták, Székely Lajos szerkesztésében.

A „*Szentesi Hírlap*” 1919. augusztus 17-én került ki a nyomdából. Jellegét tekintve politikai napilap volt. Ezen az újságon már meglátszik a Horthy-rendszer hatása. 1920-ban már kereszténypolitikai napilappá szerveződött át. Szerkesztői voltak: dr. Vecseri Sándor, ifj. Gálffy Sándor, Herczegh Jenő, Schupiter Elemér, Gálffy István, Rónai Ernő és Szathmári István. A lap élvezte a Miniszterelnökség Sajtóirodájának támogatását. 1935-ig állt fenn. Példányszáma napi 500 darab volt.

„*Szentesi Kisgazda*” 1920-tól 1926-ig jelent meg, mint politikai, gazdasági, kereskedelmi és ipari napilap. A Kisgazda Párt szentesi újságja volt. Szerkesztette: Czirbus Sándor, Rónai Ernő, Béla, dr. Szitner Imre, Kurucz Gyula, Dörei Ferenc és Szathmári István. A Miniszterelnökség Sajtóirodája állt mögötte. Napi példányszáma 500 darab volt. Úgy szűnt meg, hogy 1927. január 1-én összeolvadt a Szentesi Hírlap-al.

Az „*Alföldi Sportélet*” 1920-tól 1927-ig jelent meg. Ez volt a város első önálló sportlapja. Szerkesztették: Kovács Sándor, Szánthai László és Bleier Pál.

A „*Pletyka*” című satírikus lapot a „*Szentesi Kisgazda*” szerkesztője Czirbus Sándor adta ki 1920-ban és 1922-ig virágzott.

A „*Szentesi Újság*” 1921-től 1922-ig élt. Polgári társadalmi irányú újság volt, a Szentesi Ipartestület hivatalos lapja. Szerkesztette: Budai Bálint és ifj. Gálffy Sándor.

A „*Csongrád megyei Hírlap*” 1922-ben ismét életre elt. Jellegét tekintve ez az újság keresztény, magyar, nemzeti, politikai napilap volt. Az Ébredő Magyarok Egyesülete adta ki. Szerkesztői voltak: dr. Joó Károly, Király László és Schupiter Elemér. A kormány részéről 250 000 korona szubvenciót élvezett. Ezen kívül támogatta Bugyi Antal és Gyulavári Géza is. Napi példányszáma 500 darab volt. 1923-ban szűnt meg.

1926-ban indult a „*Csongrád vármegye*”, mint független politikai napilap, később hetilap lett. Madarassy Gábor főispán hívta életre. Szerkesztői voltak: Gönczi Ernő és Bleier Pál. Az indulása idején Kisteleken, később Szentesen nyomtatták. 1931-ben szűnt meg.

A „*Tiszamellék*” 1926-ban jelent meg, mint katolikus, valláserkölesi alapon nyugvó folyóirat. Szerkesztette: Fehér András esp. plébános és Percz Antal gimnáziumi hit-tanár. 1927-ben szűnt meg.

Az „*Alföldi Friss Újság*” 1928-tól jelent meg, mint politikai és társadalmi napilap. Horváth Antal és Szeder Ferenc szerkesztették. Induláskor Mindszenten a Horváth nyomdában, később Szentesen a „*Turul*” nyomdában (Kossuth utca 19.) állították elő.

A „*Hétfői Alföldi Friss Újság*” politikai és társadalmi hetilap volt. 1932-től 1933-ig jelent meg, Szeder Ferenc, Gálffy Sándor és Raczkó Lajos szerkesztésében. 1933-tól 1935-ig „*Hétfői Újság*” címen élt tovább. Nyomdájuk a Kossuth utca 19. sz. alatt volt. (Most a Mezőgazdasági KTSZ kovácsműhelye van benne.)

A harmadik „*Csongrád megyei Hírlap*” 1935-től 1938-ig, mint független politikai napilap került az olvasók kezébe. Ez az újság mindvégig Bugyi Antal szerkesztésében jelent meg. Nyomdája a Petőfi u. 1. sz. alatt volt. (Jelenleg is nyomda.) Szenvedélytől mentes, tárgyilagos hangú tájékoztatással látta el olvasóit. 1938-tól Szentesi Napló címen élt tovább ugyancsak Bugyi Antal kiadásában, 1944-ig, amikor is megszűnt.

Vallásos újságok voltak az 1944-ben kiadott „*Kálvinista Lobogó*”, valamint a „*Szentesi Kálvinista Lap*”. Kiadásuk évében meg is szűntek.

Nagy jelentőségű a szentesi újságok sorában a *Magyar Népakarat* megjelenése. 1944. október 12-én, a volt Gazdasági Egyesület székházában megalakult a Magyarországi Kommunisták Pártja Szentesi Szervezete. 1944. október 18-án az MKP a szentesi lakosok kezébe adta újságját, a „*Magyar Népakarat*”-ot. Figyelmet érdemel az a tény, hogy az újságot az MKP adta ki a lap jellegét mégis „független politikai és társadalmi napilapként határozták meg. A napi példányszám nyolcszáz körül mozgott. Az újság előállításához szükséges papírt a szovjet katonai parancsnokság bocsátotta a kiadók rendelkezésére. Szerkesztők voltak: Schiffer Armand Sándor, Kalpagos Crisan János és Irházi Lajos. A lapot a szovjet hadsereg által igénybe vett Petőfi u. 1. sz. alatti nyomdában állították elő. 1944. novemberében szűnt meg.

A felszabadulás utáni lapok

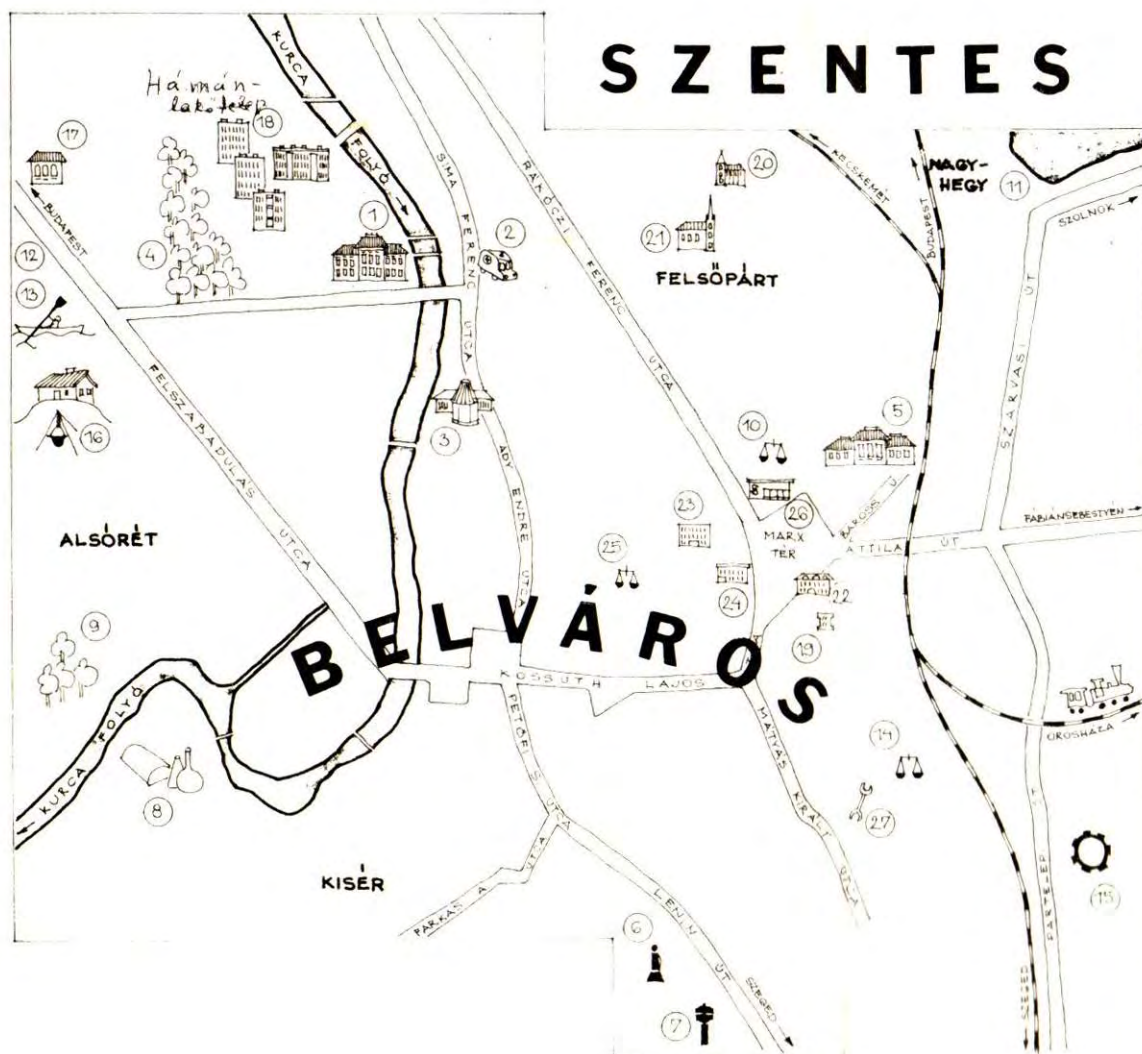
A „*Magyar Alföld*” 1945. januárjában került az olvasók kezébe. Az újság 1947-től „*Szentesi Magyar Alföld*” nevet viselte. Jellegét tekintve demokratikus napilap volt. A lapot szerkesztették: Magyar Tibor, Lerner Pál, Török László és Gerencsér Ferenc. Szerkesztősége és kiadóhivatal Petőfi u. 2. sz. alatt volt. 1949-ben szűnt meg.

„*Szentesi Újság*” címmel jelent meg 1946-ban a Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt napilapja. Szerkesztői voltak: Józai Bálint, Erdőháti N. János és Székely Molnár Imre. Szerkesztősége és kiadóhivatala Kossuth tér 5. sz. alatt volt. A Gálffy, majd Inzám József nyomdájában állították elő.

„*Viharsarok*” címen jelent meg 1949-ben a Magyar Dolgozók Pártja Csongrád megyei Szervezete politikai napi-

lapja. Szentesen 1950-ig nyomták. A megyeszékhely Hódmezővásárhelyre költözésével az újság is oda költözött. Szerkesztői voltak: Váczi Sándor és Jegyinák János. „Viharsarok” címen 1956-ig jelent meg.

A „Viharsarok” elköltözésével két évtizedre megszűnt Szentesen az újságkiadás. Ezt a holt időt 1968-ban a „Szentesi Élet” oldotta fel, és folytatja a közel egy évszázados szentesi sajtó történetét. Ezt az évszázados sajtóanyagot nemcsak megírták, hanem el is olvasták. (Mert a szentesi ember szeret újságot olvasni, pláne, ha az újságban szűkebb pátriájáról van szó.) A közel évszázados sajtóanyag városunk történetének egy része, minden csúnyaságával, minden szépségével együtt. Édesapáink, vagy akár saját magunk életének eltörölhetetlen nyomait adják. Tükörképe egy elmúlt időnek, most viszont fejlődő szocialista társadalmunknak. Okuljunk és épüljünk a szentesi újságok történetéből. Ha szeretjük városunkat, józan önbecsülésünk mellett kéretlenül is megkapjuk mások megbecsülését.

1. Kórház
2. Mentőállomás
3. Gyógyfürdő
4. Hősök ligete
5. Vasútállomás
6. Benzinkút
7. Autójavító Vállalat
8. Kertészeti Kutató
8. Parkerdő
10. Élelmiszerpiac
11. Termál tó
12. Tiszai strand
13. Csónakház
14. Jóságpiac
15. Ipartelep
16. Horgásztanya
17. Vízügyi Múzeum
18. Hámán Kató-lakótelep
19. Koszta József-emléktábla
20. Felsőpárti katolikus templom
21. Felsőpárti református templom
22. Mezőgazdasági oktatási intézet
23. Kollégium
24. Ipari Szakközépiskola
25. Az új piac
26. ABC áruház
27. Autóklub műszaki állomás